

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

# αντί



Περίοδος Β'  
Τεύχος 690  
Παρασκευή  
2 Ιουλίου 1999  
Δρχ. 700

## Τα μυστήρια του Τύπου

ΜΙΚΡΟΣ ΟΔΗΓΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ

**ΤΑ ΜΕΤΑΛΛΑΓΜΕΝΑ  
ΤΡΟΦΙΜΑ**

**Οι μίζες της ΛΙΤΤΟΝ**

**Η εκχώρηση  
της ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ**

**Η ΚΑΤΑΔΙΚΗ  
ΤΟΥ ΟΤΣΑΛΑΝ**

**ΣΕΡΒΙΑ: Η ώρα  
της αντιπολίτευσης;**

**ΠΑΣΟΚ: Κλειστή δίοδος**

**Η εναλλακτική  
πρόταση του ΣΥΝ**

**ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ  
ΚΟΝΔΥΛΗΣ**

**ΛΟΥΝΤΒΙΧ  
ΒΙΤΓΚΕΝΣΤΑΪΝ**

**Η πρώτη Όπερα  
στους ΔΕΛΦΟΥΣ**

12 MAR. 2000

**MONEY & MARK**

**YOUR MONEY  
MATTERS**

Here's How Novices  
Can Avoid Blunders,  
Pitfalls of Investing

**Italy Impo  
On Banco**

BY MAUREEN KLINE

**Dow**

5700

5650

5600

5550

5500

5450

5400

5350

5300

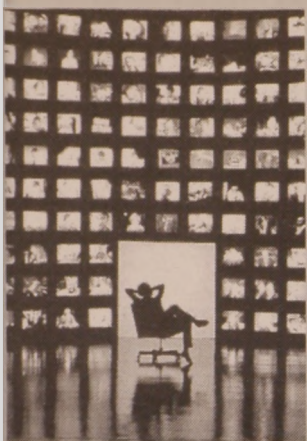


# εκδόσεις ΠΟΛΙΣ

λογοτεχνία

ΤΟΝΙΝΟ ΜΠΕΝΑΚΟΥΙΣΤΑ

## Σάγκα



Τέσσερις άσημοι σεναριογράφοι καλούνται να στήσουν ένα σήριαλ που θα προβάλλεται σε ώρες μικρής θεαματικότητας, έχοντας απόλυτη ελευθερία να γράφουν οποιαδήποτε ιστορία τούς έρθει στο μυαλό, αρκεί να έχει το μικρότερο δυνατό κόστος. Τελείως απροσδόκητα, το σήριαλ γίνεται μεγάλη επιτυχία. Τι αλλαγές συντελούνται στους συγγραφείς, τους ηθοποιούς, το κοινό; Πώς επηρεάζει τους πάντες και τα πάντα η περιπέτεια της αφήγησης;

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ

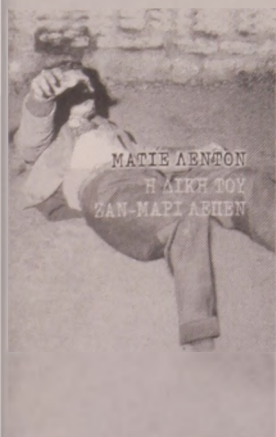
## Αντίο, Θεσσαλονίκη

Στη Θεσσαλονίκη, μια ευαίσθητη ποιήτρια αναθέτει σ' έναν Αθηναίο δημοσιογράφο να εξιχνιάσει τις συνθήκες θανάτου του συντρόφου της. Η αστυνομική ιστορία αποτελεί το πρόσχημα για την περιπλάνηση του ήρωα στο λιμάνι, τα μπαρ και τα ξενοχτάδικα, στις ακτές και τα πάρκα και αφορμή για να γνωρίσει βαθύτερα την πόλη και τους ανθρώπους της.



MATIE LENTON

## Η δίκη του Ζαν-Μαρί Λεπέν



Ένας ρατσιστής οπαδός του Λεπέν σκοτώνει έναν νεαρό Γάλλο αραβικής καταγωγής. Την υπεράσπισή του αναλαμβάνει γνωστός αντιρατσιστής δικηγόρος, επιχειρώντας να φέρει στη θέση του κατηγορουμένου τον Λεπέν και τον ρατσισμό. Τι συνέπειες όμως μπορεί να έχει μια τέτοια διφορούμενη στρατηγική; Ένα μυθιστόρημα που αναλύει με οξυδερκή τρόπο τα φαινόμενα του ρατσισμού και του φασισμού στη σημερινή Γαλλία.

ΜΑΛΚΟΛΜ ΜΠΡΑΝΤΜΠΕΡΥ

## Ο Άνθρωπος Ιστορία

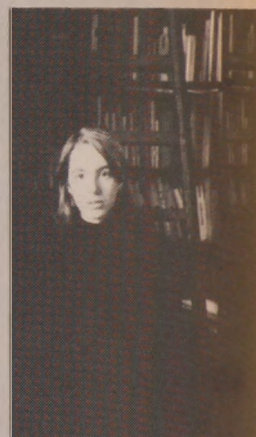


Ο Άνθρωπος Ιστορία είναι ένας διεισδυτικός, ενοχλητικός αλλά και κωμικός απολογισμός του σύγχρονου πανεπιστημίου της δεκαετίας του '70, της εποχής όπου κυριαρχούν η αμφισβήτηση, η σεξουαλική απελευθέρωση, οι ριζοσπαστικές ιδεολογίες. Οι ήρωες του βιβλίου είναι σίγουροι πως βρίσκονται ένα βήμα πριν από τη μεγάλη κοινωνική επανάσταση, μόνο που κάτι την καθυστερεί.

ΠΑΤΡΙΚ ΡΕΝΑΛ

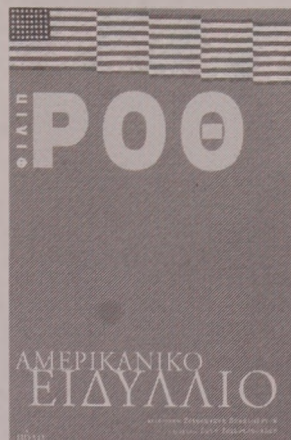
## Παράθυρο με θέα γυναίκες

Ο ασφαλιστής Φιλίπ Κλερ, παίζοντας τον ρόλο του μοναχικού ντετέκτιβ –ένας Γάλλος Φίλιπ Μάρλοου– αναλαμβάνει να εξιχνιάσει τη δολοφονία της Ελίζ ντ' Ορβίλ, μιας σαγηνευτικής νέας γυναίκας. Χώρος δράσης η Νίκαια, μεσογειακή πόλη που κατοικείται από διεφθαρμένους αστούς και οικογένειες βουτηγμένες στο ψέμα. Ένα γαλλικό νουάρ γραμμένο από τον διευθυντή της περίφημης Série Noire των εκδόσεων Gallimard.



ΦΙΛΙΠ ΡΟΘ

## Αμερικανικό ειδύλλιο



Το βιβλίο μιλάει για την αγάπη –και το μίσος– για την Αμερική. Για την επιθυμία να ανήκεις –και την άρνηση να ανήκεις– στην Αμερική. Αντιπαραθέτει την επιθυμία για μια ειδυλλιακή αμερικανική ζωή στη γηγενή αμερικανική παραφροσύνη.

Βραβείο Πούλιτζερ 1998



# ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ . . . . .

Μπορούμε πραγματικά να αφεθούμε στον Τύπο για μια κατά το δυνατόν αντικειμενική πληροφόρηση και ενημέρωση; Η διαπλοκή πολιτικών σχέσεων, οικονομικών συμφερόντων, κοινωνικών, τέλος, σχέσεων έχει ως αποτέλεσμα εκδότες και δημοσιογράφοι να υπηρετούν συχνά αυτές τις σχέσεις και όχι να πληροφορούν τους πολίτες. Ο Γιάννης Γιαχανατζής έκανε μια ενδελεχή έρευνα και, με αποδεικτικό υλικό, αναδεικνύει αυτές τις διαπλοκές.

**Σελ. 12** Η ελληνική κοινωνία στενάζει: Η Ελένη Βερυκίου γράφει για τα μεταλλαγμένα τρόφιμα, ο Στ. Καφαντάρης (σελ. 14) για τις μίζες που μοίρασε η Λίττον και για την εκχώρηση του μάνατζμεντ της Ολυμπιακής και ο Σωτ. Λέτσιος (σελ. 26) για την πληθώρα των παρανομιών των πολεοδομικών υπηρεσιών και της διοίκησης.

**Σελ. 16** Ο Τάσος Παππός αναφέρεται στα αδιέξοδα του ΠΑΣΟΚ ενώ ο Φώτης Κουβέλης (σελ. 17) και ο Σπ. Δανέλλης (σελ. 18) βλέπουν από διαφορετικές οπτικές τις προοπτικές του Συνασπισμού.

**Σελ. 27** ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ: Για τα αδιέξοδα προβλήματα της Τουρκίας γράφουν ο Αλή Ταρτάνογλου και η Ευγενία Βαθάκου. Οι πολιτικές εξελίξεις στη Σερβία και μαζί ένα οδοιπορικό από τον Σ. Ζάρκο και την Μ. Αρβανίτη-Σωτηροπούλου. Ο Σωτ. Ντάλης και η Παυλίνα Νάσιουτζικ αναζητούν θεωρητικές προσεγγίσεις της εξωτερικής των ΗΠΑ. Ο Αστ. Χουλιάρης γράφει για το «εμιράτο» του Γκαμπόν.

**Σελ. 48** Στις πολιτιστικές σελίδες ο Γ. Μερτίκας αναφέρεται στον Π. Κονδύλη ένα χρόνο μετά τον θάνατό του και η Έρη Κασίμη (σελ. 56) στον φιλόσοφο Βιτγκενστάιν. Μια ενδιαφέρουσα συνέντευξη του Γ. Κυριακάκη (σελ. 50) με την σκηνοθέτιδα Μαρία Γυπαράκη, με αφορμή το ανέβασμα της πρώτης Όπερας στους Δελφούς.

## ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

### ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Σκυλάδικο «Η Ελλάς» σελ. 4

### ΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ

Γιώργος Φιλιδισάκος, σελ. 5

### ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ, σελ. 6

### ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Σχόλια, σελ. 8

### E-MAIL

Απόστολος Διαμαντής, σελ. 11

### Η ΑΝΤΙΠΑΛΗ ΕΣΤΙΑ

Αθλητικά, σελ. 26

### ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Πολιτισμός, σελ. 44

ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:  
Δημήτρης Γκέκας



Περίοδος Β' • Έτος 26ο • Τεύχος 690  
Παρασκευή 2 Ιουλίου 1999 • Δρχ. 700

### ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα  
Τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107  
ANTI ON-LINE: <http://www.otenet.gr/anti>  
e-mail: [chrarou@otenet.gr](mailto:chrarou@otenet.gr)

**ΕΚΔΟΤΗΣ:** Χρήστος Παπουτσάκης  
**ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:** Δημήτρης Γκέκας  
**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ:** Μάχη Γεωργιάδου  
**ΕΚΤΥΠΩΣΗ:** ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστέρι  
Τηλ. 57.22.201

### ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

ήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη  
**ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ:** Εξαμ. 6.500 δρχ., Ετήσια 13.000 δρχ.,  
Ετήσια Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 50.000 δρχ.  
Φοιτητική ετήσια: 10.000 δρχ.

### ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 41 δολ., Ετήσια: 82 δολ.,  
ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:  
Εξαμ. 48 δολ., ετήσια 96 δολ.

### ΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

**ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ:** ΔΡΧ. 700,

**ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ:** ΔΡΧ. 1.400

**ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:** Για τα βιβλιοπωλεία  
της Αθήνας: Περιοδικό ΑΝΤΙ,  
για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:  
Κέντρο του βιβλίου - Α Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.  
Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 285.857



## ΣΚΥΛΑΔΙΚΟ «Η ΕΛΛΑΣ»

«**ΕΓΩ ΘΑ ΠΑΩ ΜΕΓΑΡΟ**, παρέα με τον παίδαρο»! «Εγώ δεν ήρθα στο Μέγαρο σαν παίδαρος»! Τέτοιους «χαριεντισμούς» αντήλλαξαν τέσσερις υπουργοί, οι κ. Παπαντωνίου, Βενιζέλος, Λαλιώτης και Παπαζώη –όλοι εκσυγχρονιστές φυσικά– κατά τη διάρκεια της «παρουσίασης-συνέντευξης Τύπου» στο Μέγαρο, όπου αναγγέλθηκε η δωρεά ενός δισεκατομμυρίου δραχμών από το Ωνάσειο Ίδρυμα στον ΟΜΜΑ του κυρίου Λαμπράκη, ώστε να δημιουργηθεί «Πολιτιστικό Πάρκο με καθαρή επιφάνεια πρασίνου και σχετικών(;) με αυτό διαμορφώσεων εμβαδού 22 στρεμμάτων»!

**ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ** για ένα από τα μεγάλα ψέματα που εν συγχορδία χρόνια μας πασάρουν ο κ. Λαμπράκης με τους υπουργούς, όταν πρόκειται είτε να χαρισθούν δημόσιες εκτάσεις είτε να καταργηθούν χώροι πρασίνου είτε να χαρισθούν μερικά δισ. δραχμές. Διότι δεν μας χαρίζει ούτε ο ΟΜΜΑ ούτε το Ίδρυμα Ωνάση τα στρέμματα με υψηλό πράσινο που ξεριζώθηκαν προκειμένου να χτίσει ο μεγαλομανής συγκροτηματάρχης Όπερα και βιβλιοθήκες και γκαράζ – και όπως ψιθυρίζεται τελευταία και Πινακοθήκη!

**ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ**, τις τελευταίες ημέρες αποκαλύφθηκαν με λεπτομέρειες, σε μερίδα μόνον του Τύπου (βλ. Σούλη Σταυρογιάννη στην *Αυγή* της 13.6.99 και Γ. Βότση στην *Ελευθεροτυπία* της 28.6.99), οι σκανδαλώδεις μεθοδεύσεις των εν αгаστή συνεργασία συμπραπτομένων ΥΠΕΞ (Γ. Παπανδρέου) και ΥΠΕΧΩΔΕ (και πάλι Κ. Λαλιώτης) προκειμένου να παραχωρηθεί στην αμερικανική πρεσβεία οικόπεδο του Μετοχικού Ταμείου Πολιτικών Υπαλλήλων που ορίζεται από τις οδούς Δορυλαίου, Λάχης και Ευζώνων (τέως οδό, διότι σήμερα είναι απλώς πάρκινγκ της πρεσβείας), ώστε να «στεγαστούν» εκεί γκαράζ και άλλες «βοηθητικές εγκαταστάσεις» αυτής.

**ΑΥΤΟ** το σκηνικό έχουν στήσει ο κύριος Λαμπράκης με υπουργούς που λειτουργούν ως υπάλληλοί του. Όσο για την τελευταία σύμπραξη Ωνασείου και ΟΜΜΑ, αξίζει να σημειώσουμε ότι από διετίας τουλάχιστον οι δύο Οργανισμοί «βρίσκονταν στα μαχαίρια». Ο κ. Λαμπράκης δεν παραχωρούσε το Μέγαρο για την απονομή των βραβείων Ωνάση. Και αίφνης το Ωνάσειο χαρίζει στον ΟΜΜΑ ένα δισ. δραχμές! Γιατί άραγε; Επαναλήφθηκε, κατά πάσα πιθανότητα, και στην περίπτωση αυτή ο παλαιός εκβιασμός του κυρίου Λαμπράκη, όταν απευθυνόμενος προς τον τότε πρόεδρο του Ιδρύματος Τύπου (του Βουδούρη και του *Ελεύθερου Τύπου*) κ. Μιχ. Σαρρή του έλεγε: «Κύριε Σαρρή, όλοι έχουμε ένα πτώμα κρυμμένο στην ντουλάπα μας». Αποτέλεσμα; Έπειτα και από εισήγηση του μέλους του Δ.Σ. του Ιδρύματος Τύπου κ. Μιλτιάδη Έβερετ, το Ίδρυμα «παρεχώρησε» ένα δισ. δραχμές για την σύσταση της μουσικής βιβλιοθήκης με το όνομα «Λίλιαν Βουδούρη»!

**ΤΗΝ ΙΔΙΑ** μέρα που οι τέσσερις υπουργοί χαριεντίζονταν στο Μέγαρο, οι χουντικοί εκδήλωναν το δικό τους νταϊλίκι: με πυροβολισμούς αποχαιρετούσαν τον δικτάτορα Γεώργιο Παπαδόπουλο.

**ΣΚΥΛΑΔΙΚΟ** την καταντήσατε την χώρα, κύριοι. Ας πάτε στο Μέγαρο με παίδαρους ή κατά μόνας. Παραέγινε η κοροϊδία. Παραέγιναν οι λογής-λογής εκβιασμοί του συγκροτηματάρχη προς πάσαν κατεύθυνση... Ντροπή!

**αντί**



# ΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ

ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ Κ. ΥΠΟΝΕΓΕ  
ΟΤΙ ΤΥΧΟΝ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΤΟΥ ΟΤΖΑ-  
ΛΑΝ ΘΑ ΚΛΕΙΣΕΙ ΤΟ ΔΡΟΜΟ ΤΗΣ  
ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ  
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ  
ΕΝΩΣΗ;

ΒΕΒΑΙΟΣ!



ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΙΟΙ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΟΥΝ  
ΟΤΙ, ΣΕ ΜΙΑ ΤΕΤΟΙΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ, ΕΦΟΣΟΝ ΔΕ-  
ΧΟΝΤΑΝ ΤΗΝ ΕΙΣΟΔΟ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ, ΚΑ-  
ΝΕΙΣ ΤΟΥΣ ΠΙΑ ΔΕΝ ΘΑ ΗΞΕΡΕ ΑΠΟ ΠΟΥ  
ΘΑ ΠΡΟΕΡΧΟΤΑΝ ΜΙΑ  
ΤΡΙΧΑ ΣΤΗΝ ΚΟΥΤΟ-  
ΠΙΤΤΑ ΤΟΥΣ!





## Οι «δελφίνοι», η μανέστρα και το DNA του ΣΥΝ

ΜΠΗΚΑΜΕ στον Ιούλιο, οι εμπρηστές πρόφθασαν να «επισκεφθούν» το Καπανδρίτι, δασολόγοι και δασοπόνοι καταγγέλλουν ότι κανένα μέτρο πρόληψης δεν έχει προωθηθεί και, ως εκ τούτου, «δεν θα εργασθούν υπερωριακά για τη δασοπροστασία» ή «δεν θα εργασθούν καθόλου στην καταστολή των δασικών πυρκαγιών»... Πλην, η υπουργός Εσωτερικών Βάσω Παπανδρέου επιμένει ότι: Η συνεργασία Πυροσβεστικής και Δασικής Υπηρεσίας είναι «πολύ καλή», ότι έχουν καθορισθεί «τα 103 πιο επικίνδυνα σημεία» και ότι ήδη έφθασαν τα μισθωμένα ελικόπτερα και αεροσκάφη για τη δασοπυρόσβεση. (Συνολικά, διαθέτουμε, φέτος 48 «εναέρια μέσα».)

ΚΑΙ ΕΝΩ οι αισιόδοξοι θέλουν να πιστεύουν ότι οι πυρκαγιές δεν θα αγγίξουν φέτος τον «μέσο όρο καμένης γης» της τελευταίας δεκαετίας (472.489 στρέμματα), για την κυβέρνηση το πλέον «καυτό πρόβλημα», αυτή τη στιγμή, είναι η σύνοδος της Κεντρικής Επιτροπής του ΠΑΣΟΚ, που ορίστηκε για τις 9 και 10 Ιουλίου.

ΥΠΟΤΙΘΕΤΑΙ ότι αντικείμενο της συνόδου αυτής είναι η «αποτίμηση των εκλογικών αποτελεσμάτων»... Όμως, οι πάντες αντιλαμβάνονται ότι σε μια σύναξη 180 κεντροεπιτρόπων, πολλά μπορούν να λεχθούν ή να συμβούν! Και ο μεν Κ. Σκανδαλίδης, γραμματέας της Κ.Ε., άρχισε ένα νέο κύκλο επαφών με κορυφαία στελέχη της κοιματικής πυραμίδας, ώστε να διασφαλισθεί (τουλάχιστον) «ένα μίνιμουμ συναίνεσης» και ν' αποτραπούν πρόσθετες εντάσεις. Όμως η «συναίνεση» δεν διαγράφεται εύκολη, καθώς διαφορετικά καταννοεί λ.χ. την «ανασυγκρότηση» του κόμματος ο Α. Τσοχατζόπουλος, διαφορετικά η Βάσω Παπανδρέου ή ο Ευ. Βενιζέλος ή ο Κ. Λαλιώτης... Όμως και σε όλα τα άλλα

θέματα, οι προσεγγίσεις διαφέρουν. Ορισμένοι θεωρούν «εκ των ων ουκ άνευ» την αλλαγή της κυβερνητικής πολιτικής (άποψη στην οποία σαφώς ενίσταται ο πρωθυπουργός), άλλοι υποστηρίζουν ότι επείγει η αλλαγή προσώπων, ενώ άλλοι (όπως ο Γιάννος Παπαντωνίου) αγωνιά για τυχόν αλλαγή του... εκλογικού νόμου, η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει σε κυβερνήσεις συνεργασίας!

ΟΣΟ ΓΙΑ τον ίδιο τον πρωθυπουργό, οι πληροφορίες λένε ότι φέρει βαρέως το ότι, κατά τη διάρκεια της απουσίας του στη Λατινική Αμερική, πλήθυναν οι «δελφίνοι» – όσοι πιστεύουν, δηλαδή, ότι τυχόν ήττα του ΠΑΣΟΚ, στις βουλευτικές εκλογές, θ' ανοίξει, εκ των πραγμάτων, τη «μετα-Σημίτη εποχή», άρα θα πρέπει να είναι έτοιμοι, από τώρα, για τη διεκδίκηση της αρχηγίας του κόμματος, κ.λπ. [Πάντως, Το Βήμα της Κυριακής αισθάνθηκε την ανάγκη να δώσει «πλήρη κατάλογο» των δελφίνων Σημίτη, στους οποίους περιέλαβε και το όνομα του υπουργού Εξωτερικών Γ. Παπανδρέου, προσθέτοντας ότι η σχέση του με την αμερικανίδα ομόλογό του Ολμπράιτ παραμένει «ερωτική»!]

**ΚΙ ΕΝΩ ΜΟΙΡΑΖΕ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΑ, Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ ΤΟΥ ΧΑΛΑΣΣΕ, ΞΑΦΝΙΚΑ, ΤΗ «ΜΑΝΕΣΤΡΑ»...**

ΑΛΛΑ και στον άλλο πόλο του δικομματισμού, τα πράγματα δεν πάνε κατ' ευχήν. Πάνω που ο αρχηγός Κ. Καραμανλής μοίραζε –ευτυχώς– «υπουργικά χαρτοφυλάκια», ενεφανίσθη ο δήμαρχος Αθηναίων, για να του χαλάσει τη μανέστρα. «Οι ευρωεκλογές –δήλωσε– δεν ανέτρεψαν το πολιτικό σκηνικό... Ως κλίμα και ως μεθοδολογία μας γύρισαν πίσω στη δεκαετία του '60»... Όσο για τα δικά του βήματα, δεν απέκλεισε το ενδεχόμενο δημιουργίας νέ-

ου πολιτικού φορέα.

Κατά τα άλλα, φυσικά διατηρεί «φιλικές σχέσεις με τον πρόεδρο της Ν.Δ. κ. Κ. Καραμανλή» και, φυσικά, εκτιμά τον πρωθυπουργό Κ. Σημίτη: «Είναι ένας σοβαρός πολιτικός, που θέτει συγκεκριμένους στόχους».

ΟΙ ΝΕΕΣ –«θολές»– δηλώσεις του δημάρχου, ανησύχησαν, όπως ήταν επόμενο, την ηγεσία της Νέας Δημοκρατίας: «Τι παιχνίδια μας παίζει πάλι ο Αβραμόπουλος;». Κάποιοι υποστήριξαν την εκδοχή ότι ο δήμαρχος, βέβαιος πλέον για τη νίκη της Ν.Δ. στις επόμενες εκλογές, επιχειρεί να εξασφαλίσει, από τώρα, κάποιο σημαντικό υπουργείο, αν όχι την αντιπροεδρία του κόμματος... Όλα αυτά, όμως, κατά τον κ. δήμαρχο, αποτελούν «φήμες, κουτσομπολιά και εικασίες». Αλλά, τότε, ποια η μελλοντική του πορεία; Απάντηση: Η μελλοντική μου πορεία οδηγεί «σε δρόμους που μόνο η κοινωνία ανοίγει». Και ο νοών, νοείτω!

**Ο ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΕΧΕΙ ΒΑΘΙΕΣ ΡΙΖΕΣ – ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΚΟΜΜΑ ΣΥΓΚΥΡΙΑΣ, ΟΥΤΕ ΣΗΜΑΙΑ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ...**

ΜΕΣΑ στο «Δεκαπενθήμερο» που σκοπούμε, πραγματοποιήθηκε και η σύνοδος της Κεντρικής Πολιτικής Επιτροπής του Συνασπισμού, με την υπερψήφιση της εισήγησης του Νίκου Κωνσταντόπουλου «Τα πήρε όλα, πλην 27» – τιλοφόρησε Ελευθεροτυπία, για να εξάρει το γεγονός ότι η εισήγηση του προέδρου του κόμματος συγκέντρωσε 90 ψήφους υπέρ, έναντι 27 της πρότασης Νίκου Μπίστη και 7 λεγών.

Οι περισσότερες εφημερίδες χαρακτηρίσαν το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας πολιτική νίκη του Κωνσταντόπουλου, δίνοντάς ιδιαίτερη έμφαση στο ότι, από την αρ-



συνόδου, ο πρόεδρος του ΣΥΝ «έριξε γάντι» στους επικριτές του, «χωρίς να κάποιον να το σηκώνει». Το τελευταίο, όμως, δεν ανταποκρίνεται στα πράγματα. Ο Ν. Κωνσταντόπουλος μπορεί να χρησιμοποιήσει σκληρή γλώσσα (έφθασε, μια αποστροφή του λόγου του, να μιλήσει για «νεόκοπους οπλαρχηγούς», κ.λπ.), αλλά αυτό δεν εμπόδισε τα μέλη της Κεντρικής Επιτροπής να διατυπώσουν ελεύθερα τη γνώμη τους. «Στο DNA της προέθειας για ανανέωση της Αριστεράς έβλεπε χαρακτηριστικά ο Μανόλης Γκαρ, μέλος της ΚΠΕ— δεν ήταν ποτέ εγγεγραμμένη η αποσιώπηση της αλήθειας, να αυτή “δεν πουλά”», ενώ άλλα μέλη ΚΠΕ αναρωτήθηκαν «ποια συνάφεια έχουν να έχουν οι ζωντανές ιδέες του Ν» με τον λαϊκισμό του ΔΗΚΚΙ ή τον ματισμό του ΚΚΕ, που έφθασε να εναλλάσσεται τον εθνικισμό και τη νεορθοδο-

ΣΤΟΣΟ, παρά τις διαφορές απόψεων Νίκος Μπίστης έθεσε θέμα ταυτότητας ανανέωσης του προγραμματικού λόγου του ΣΥΝ), η σύνοδος της Κεντρικής τροπής συμφώνησε, τελικά, με ορισμένες βασικές επισημάνσεις του Νίκου Κωνσταντόπουλου: ότι υπάρχει «πρόβλημα ντιστοιχίας του δικομματικού συστήματος με τις ανάγκες της χώρας», ότι ο Ν «έχει βαθιές ρίζες», «δεν είναι κόμμα κυρίας, ούτε σημαία ευκαιρίας»), άρα προσφέρεται ούτε ως «διαθέσιμη δύναμη προς το ΠΑΣΟΚ», ούτε ως άλλη εκδοχή «για την καλλιέργεια του μύθου του περσού μετώπου».

#### ΤΣΑΛΑΝ ΣΤΗΝ ΚΡΕΜΑΛΑ ΤΟΝ ΣΩΣΟΥΝ ΟΙ «ΥΠΕΡΜΑΧΟΙ» ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ (ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΩΝ) ΔΙΚΩΜΑΤΩΝ;

ΚΑΤΑΔΙΚΗ του Αμπντουλάχ Οτσα-σε θάνατο «δι' απαγχονισμού» δεν εξέ-ξε. Η «απόφαση» είχε ληφθεί πριν από έναρξη της «δίκης». [Θύμιζε τον «Μα- του διαβόλου», το γνωστό θεατρικό του Μπέρναρ Σω: «Στρατηγέ μου, όλα έτοιμα. Ο κατάδικος θα εκτελεσθεί ο, την αυγή. Ό,τι απομένει είναι η δίκη...»] Η κρατούσα αίσθηση είναι ότι απο-ι οι σταυρωτήδες της Άγκυρας δεν θα ήσουν να τον οδηγήσουν στο ικρίωμα. ί υπάρχουν και άλλοι τρόποι για να ν το ίδιο αποτέλεσμα: «εγκεφαλικόν», οκτονία», «αργός θάνατος», κ.λπ.



ΩΣΤΟΣΟ, μια τέτοια «λύση» απλώς θα όξυνε το Κουρδικό και θα έθετε την Τουρκία αμετάκλητα εκποδών της Ευρώπης. Ήδη η Ευρωπαϊκή Ένωση διαμήνυσε στην Άγκυρα ότι θα πρέπει να επιδείξει «αυτοσυγκράτηση», ενώ το Συμβούλιο της Ευρώπης προειδοποίησε ότι εκτέλεση της θανατικής ποινής θα σήμαινε αποπομπή της Τουρκίας από το Συμβούλιο. Όλα αυτά ηχούν κάπως ενθαρρυντικά... Ιδιαίτερα όταν χιλιάδες οπαδοί του ΡΚΚ άρχισαν να διαδηλώνουν στη Βόννη, στη Ρώμη, στο Λονδίνο, στις Βρυξέλλες, στην Αθήνα, ζητώντας τη σωτηρία του ηγέτη τους, συμπαραστατούμενοι από Γερμανούς, Ιταλούς, Βρετανούς, Έλληνες... Το πρόβλημα είναι αν, τελικά, η Ευρώπη —υπόλογη για το ότι δεν είχε το θάρρος να προσφέρει άσυλο σε έναν κατατρεγμένο επαναστάτη— θα παρέμβει, τη φορά αυτή, όχι μόνο για να σώσει τον Οτσαλάν, αλλά και για να συμβάλει στην επίλυση του Κουρδικού. Επιτέλους, όχι μόνον οι αλβανόφωνοι Κοσοβάροι, αλλά και οι Κούρδοι «έχουν ψυχή» — είναι «μειονοτικοί».

#### Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ - Ι. ΤΖΕΜ ΣΤΗ Ν. ΥΟΡΚΗ, ΕΝΩ Ο ΧΟΛΜΠΡΟΥΚ ΙΣΩΣ ΠΙΑΣΕΙ ΠΑΛΙ ΔΟΥΛΕΙΑ (ΓΙΑ ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ)

ΚΑΙ ΕΝΩ, την ώρα που σύρονται οι γραμμές αυτές, ο υπουργός Εξωτερικών Γ. Παπανδρέου αναμένεται να συναντηθεί στη Νέα Υόρκη με τον τούρκο ομόλογό του Ισμαήλ Τζεμ, σε μια προσπάθεια «απενοχοποίησης» του ελληνοτουρκικού διαλόγου, η Λευκωσία άρχισε ν' ανησυχεί για τη νέα προσπάθεια επίλυσης του Κυπριακού,

που δρομολογείται από τα Ηνωμένα Έθνη, υπό την εποπτεία, όμως, των οκτώ ισχυροτέρων χωρών του κόσμου.

ΣΤΗ Ν. ΥΟΡΚΗ, «απενοχοποίηση» του διαλόγου θα πει εξέταση, από κοινού, και ενδεχομένως συμφωνία, πάνω σε θέματα «καυτά», όπως είναι η πάταξη της τρομοκρατίας, η λαθρομετανάστευση, το οργανωμένο έγκλημα, κ.ά., αλλά και σε θέματα ευχερέστερα, όπως είναι το εμπόριο, ο τουρισμός, προγράμματα πολιτιστικής συνεργασίας, κ.λπ. Όσο για τις ανησυχίες της Λευκωσίας, εντοπίζονται στο γεγονός ότι, στις κλειστές διαβουλεύσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας (για την υιοθέτηση των δύο ψηφισμάτων για το Κυπριακό, που θ' αποτελέσουν αφετηρία των εξελίξεων) φαίνεται να υιοθετείται η φόρμουλα «όλα τα θέματα στο τραπέζι»! Αυτό θα επιτρέψει (μεταξύ άλλων) στον Ντενκτάς να θέσει θέμα «συνομοσπονδίας», ενώ επίμονες πληροφορίες λένουν ότι ο τουρκοκύπριος ηγέτης ειδοποίησε τα Ηνωμένα Έθνη ότι δεν πρόκειται να πάρει μέρος στις συνομιλίες, εκτός και αν αυτές γίνουν σε «επίπεδο κρατών»!

ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΥ, διάχυτη είναι η αίσθηση στις ΗΠΑ ότι, εφόσον υπάρξει διαπραγματευτική διαδικασία στο Κυπριακό, ο Χόλμπρουκ «ίσως πιάσει και πάλι δουλειά», προωθώντας κάποια λύση, τύπου Ντίιτον, όπου η διαχωριστική γραμμή, ανάμεσα σε μια χαλαρή ομοσπονδία και μια συνομοσπονδία, με ισχυρούς κοινούς μηχανισμούς, θα είναι πολύ λεπτή...

ANTHΩP



## IN MEMORIAM ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ 1919-1999

«Πάλι θα απετολμήσω  
επαφήν με τους ιατρούς.

Ασθενή έχομεν, στον  
γύψο τον βάλαμε, τον  
δοκιμάζομε εάν μπορεί  
να περπατεί με τον  
γύψο. Σπάζομεν τον  
αρχικό γύψο και  
ενδεχομένως  
περιορίζομεν τον  
καινούργιο εκεί που  
χρειάζεται.

Ενδεχομένως το  
δημοψήφισμα θα είναι  
μία γενική θεώρησις των  
ικανοτήτων του  
ασθενούς. Ας  
προσευχθώμεν να μην  
χρειάζεται ξανά γύψο.

Εάν χρειάζεται, θα του  
τονβάλουμε. Για το μόνο  
που μπορώ να σας  
υποσχεθώ είναι να σας  
καλέσω να δείτε και σεις  
το πόδι χωρίς γύψο».

**Γ. Παπαδόπουλος**  
Σεπτέμβριος 1968

## Ο ΤΡΟΜΟΣ ΠΑΝΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΗ

**Ο** πολίτης έχει δικαίωμα να ενημερώνεται για την εγκληματική δραστηριότητα. Η ασφάλεια του πολίτη αποτελεί δείκτη κοινωνικής ευημερίας. Η πληροφόρησή του είναι σιαμαία με την περιφρούρηση της συλλογικής και ατομικής ασφάλειας.

Οι αυτονόητες αυτές αλήθειες κακοποιούνται κάθε βράδυ στα τηλεοπτικά δελτία των 8, που δείχνουν ιδιαίτερη προτίμηση στην κάλυψη συμβάντων του αστυνομικού δελτίου. Η πολιτική έχει απαξιωθεί, το θέαμα πουλάει και πουλάει περισσότερο εάν το «στόρυ» έχει αίμα. Οι ειδήσεις διανθίζονται με τα συνήθη στερεότυπα του «ξένου εγκληματία», του «φιλήσυχου πολίτη που παίρνει το νόμο στα χέρια του». Αφού το κράτος εμφανίζεται ανίκανο να προστατεύσει τον πολίτη, η ασφάλεια ιδιωτικοποιείται, με τη συνεπαγόμενη αυθαιρεσία. Άλλο ένα σύμπτωμα, πρώιμο προς το θέρος, αμερικανοποίηση της κοινωνίας μας.

Κανείς δεν αρνείται ότι η εγκληματικότητα έχει προσλάβει μεγαλύτερες διαστάσεις. Άλλωστε έχει μεγαλώσει και η επιδιωκόμενη λεία, το έγκλημα έχει απαντήσει νέες μορφές στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Η αποτελεσματική αντιμετώπισή του δεν εξυπηρετείται από την ανάδυση αναχρονιστικών και ρατσιστικών στερεοτύπων, διότι, εκτός των άλλων, αυτά συγκαλύπτουν την πραγματικότητα. Οι αλλοδαποί στη χώρα μας έχουν διαπρά-

ξει μόνον το 5% των εγκλημάτων.

Η αντιμετώπιση του εγκλήματος προϋποθέτει δέσμη παρεμβάσεων κι όχι αποκλειστικά πιο εντατικές αστυνομικές επιχειρήσεις. Προϋποθέτει αναδιοργάνωση του αστυνομικού μηχανισμού, αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων με προληπτικό τρόπο, ενσυχρονισμό της νομοθεσίας ώστε να μην εξομοιώνονται στην πράξη οι περιστασιακές παραβάσεις με τους κατ'επάγγελμα κακοποιούς, διάλυση της γκετοζώνης που ενώνει την αστυνομία με τον υπόκοσμο, αναδιοργάνωση της δικαιοσύνης κ.λπ.

Παρά την αύξηση της εγκληματικότητας, η χώρα μας παραμένει η πλέον ασφαλής χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το πιστοποιούν οι στατιστικές, το επιβεβαιώνει η κοινή εμπειρία. Δυστυχώς, τα κανάλια επιχειρούν να διαμορφώσουν μια νέα εικονική πραγματικότητα. Η αναγκαία απάντηση πρέπει να στηρίζεται στη λογική και τα στοιχεία. Κάθε άλλη ερμηνεία οδηγεί στην εγκληματοποίηση της δημόσιας ζωής. Ο φόβος για τον «άλλον», η τεχνητή ανασφάλεια στρώνουν το δρόμο για αντιδημοκρατικές εκτροπές και εκβιάζουν συναντήσεις σε τρομο-σενάρια. Η κυβέρνηση και η αντιπολίτευση οφείλουν να αντιληφθούν ότι το θέμα δεν προσφέρεται για ψηφοθηρία, όπου ολοένα και περισσότερο γλιστρούν...

Ν.Φ.

## ΚΥΠΡΙΑΚΟ

**Μ**ετά το Κοσσυφοπέδιο οι ΗΠΑ έχουν επιδείξει την αποφασιστικότητά τους να ασχοληθούν με το Κυπριακό και να βάλουν τάξη στην νοτιοανατολική πτέρυγα του ΝΑΤΟ. Αρχικά παρακολουθήσαμε την πρωτοβουλία των πιο αναπτυγμένων οικονομικά χωρών του κόσμου (G-8), και τις δηλώσεις αμερικανών αξιωματούχων που κάνουν γνωστές σε κάθε ευκαιρία τις προθέσεις της Ουάσινγκτον. Ωστόσο η Άγκυρα δεν συμεριζείται την αμερικανική προσέγγιση, πράγμα που διακηρύσσει επίσης σε όλους τους τόπους και με όλους τους τρόπους.

Η Τουρκία έσπευσε να διευκρινίσει ότι η πρόσφατη απόσυρση όπλων αμερικανικής προέλευσης από την Κύπρο δεν θα πρέπει να δημιουργήσει λάθος εντυπώσεις, αφού «δεν πρόκειται να επηρεάσει την πολιτική και στρατιωτική παρουσία της

Τουρκίας στη Κύπρο». Αυτά δήλωσε ο βοηθός εκπροσώπου του τουρκικού υπουργείου Εξωτερικών κ. Σερμέτ Ατατζανλί και τόνισε ότι η απόσυρση «οφείλεται αποκλειστικά στην εσωτερική αμερικανική νομοθεσία». Εξάλλου, η δήλωση του πρωθυπουργού Μπ. Ετσεβίτ ότι «δεν υπάρχει πρόβλημα στην Κύπρο», καθώς και η πρόσφατη απόφαση για την ενεργοποίηση αυτού που ονομάζουν «Συμβούλιο Σύνδεσης Τουρκίας-ΤΔΒΚ» αποκαλύπτουν τις προθέσεις της Τουρκίας.

Η Άγκυρα ποντάρει στο χαρτί της στρατηγικής της θέσης που, μετά το Κοσσυφοπέδιο, θεωρεί ότι έχει αναβαθμιστεί και διακηρύσσει διά στόματος του υπουργού Εξωτερικών κ. Ισμαήλ Τζεμ ότι «θέλουμε ειρήνη και φιλία, αλλά δεν πρόκειται να θυσιάσουμε τα συμφέροντά μας προς χάριν της φιλίας και της ειρήνης». **Ε.Β.**

## Η ΚΑΤΑΔΙΚΗ ΤΟΥ ΟΤΣΑΛΑΝ

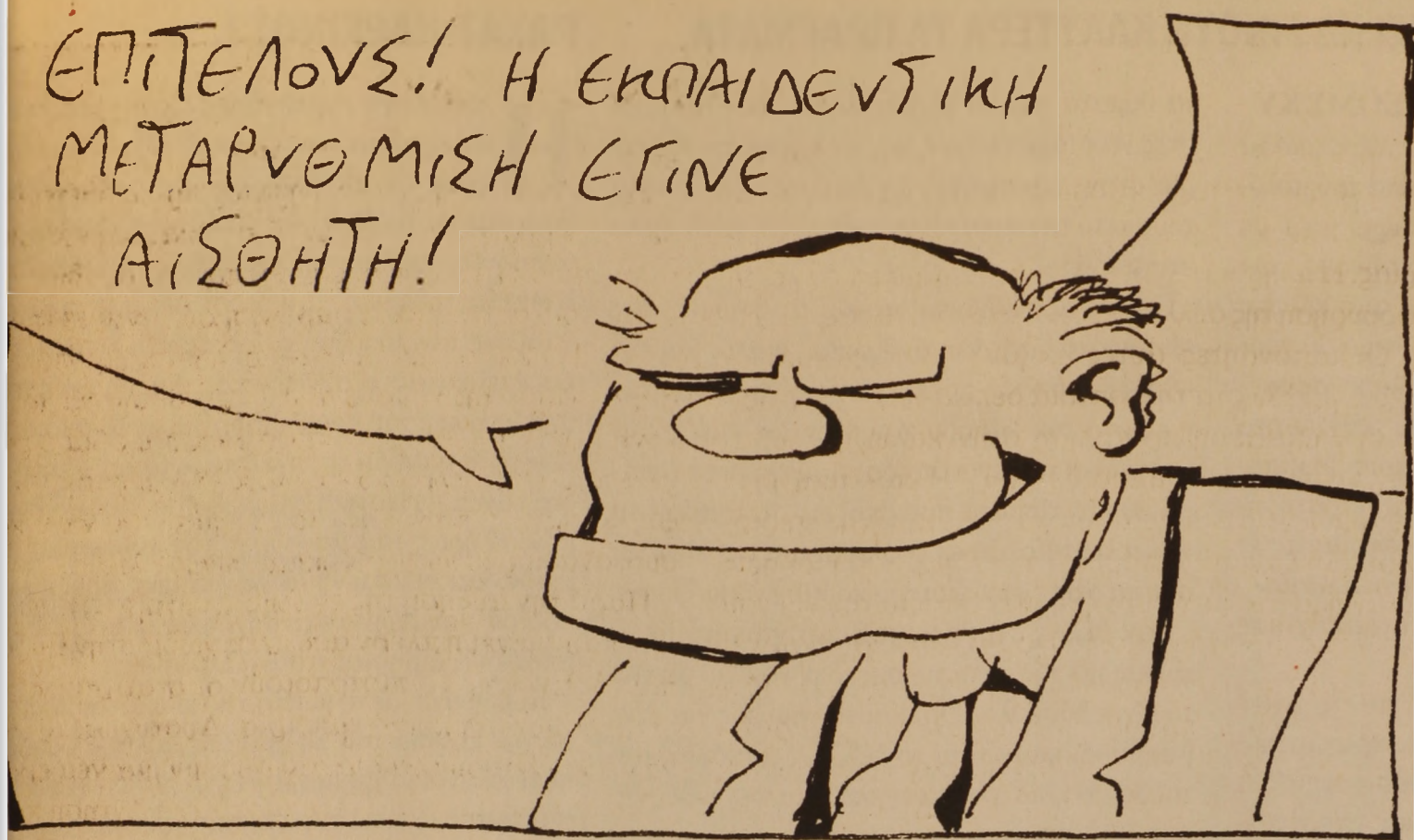
**Ε**ξεδόθη καταδικαστική απόφαση και επεβλήθη η εσχάτη των ποινών στον Αμπντουλάχ Οτσαλάν. Τα διεθνή ειδησεογραφικά πρακτορεία ανακοίνωσαν την θανατική καταδίκη του Άπο και οι δηλώσεις άρχισαν να πέφτουν βροχή. Η υποκριτική ευκολία των επίσημων κρατικών φορέων έδωσε και πάλι το στίγμα της: Ο Οτσαλάν δεν πρέπει να εκτελεστεί. Η Τουρκία πρέπει να «αποδείξει» ότι ανήκει στον «πολιτισμένο» κόσμο μας. Η ελληνική κυβέρνηση υποδέχθηκε την είδηση με σχόλιο που ανταποκρίνεται στη μόνιμη άποψη ότι όλοι στρέφονται εναντίον της Ελλάδας. Οι ΗΠΑ, χλιαρώ τω τρόπω, αναρωτιούνται διά στόματος Τζαίμς Ρούμπιν αν η δίκη στις πρώτες εννέα μέρες της πραγματοποιήθηκε με νομότυπο τρόπο.

Και στην Τουρκία; Η απόφαση ικανοποίησε τους ισλαμιστές, ενώ η πα-

ράταση της εκτέλεσής της θα δώσει δυνατότητα στην Τουρκία να «επιδείξει» το «ανθρώπινο πρόσωπό» της. Πολύμηνες διαδικασίες θα ακολουθήσουν... Να υποθέσουμε ότι η περσικός αναμονής θα δυσκολέψει τα πράγματα στο εσωτερικό της Τουρκίας; Μάλλον απίθανο. Οι ισλαμιστές περιμένουν να ολοκληρωθεί ο κύκλος των δικαστικών διαδικασιών χωρίς εν τω μεταξύ να μπορούν επικαλεστούν ότι προδόθηκαν απ' τον κοσμικό κράτος. Η τουρκική ηγεσία θα επωφεληθεί απ' το χρόνο που μεσολαβήσει για να δώσει λύσεις στα εσωτερικά της προβλήματα. Όσο για την «λύση», τα ισόβια δεσμά ανταποκρίνονται στην πάγια τουρκική πολιτική που θέλει «και την πάτα ούλου και το σκύλο χορτάτο». Άλλα παύει. Άπο νεκρός/ήρωας του κουρδικού κινήματος θα είναι η χειρότερη πολιτική για την Τουρκία.



ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ! Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ  
ΜΕΤΑΡΜΟΜΙΣΗ ΕΓΙΝΕ  
ΑΙΣΘΗΤΗ!



**ΒΟΗΘΕΙΑ ΓΙΑ  
ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ**

Οι σέρβοι πρόσφυγες από το Κοσσυφοπέδιο έχουν καταφύγει στο νότο της χώρας. Το καθεστώς του Μιλόσεβιτς τους διώκει γιατί δεν θέλει ο σερβικός λαός να πληροφορηθεί την ήττα του. Στο μεταξύ, η μοίρα των προσφύγων είναι όπως παντού. Όσοι θέλουν να βοηθήσουν πρέπει να φροντίσουν να στείλουν ξηρά τροφή (όπως αλεύρι, ρύζι, σκόνη πουρέ) στις αποθήκες του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού στην οδό Άστρους αρ. 111-113, στον Κολωνό.

**ΑΛΕΞΗΣ ΣΕΒΑΣΤΑΚΗΣ (1925-1999)**

Ένας Σαμιώτης όχι μόνο από καταγωγή, ένας Αριστερός όχι μόνο από προσήλωση στις ιδέες, ένας συγγραφέας όχι μόνο από αισθητική κλίση, αυτός είναι ο Αλέξης Σεβαστάκης, που με τοθος και την σε εγρήγορση κοινωνική του συνείδηση διέγραψε την τροχιά της ζωής αι σημάδεψε με την παρουσία του ανθρώπους, δράσεις, αγώνες.

Η πολυσήμαντη παρουσία του ορίζεται π' τα πρώτα νεανικά του χρόνια, όταν αθητής ακόμη του σχολείου, στη Σάμο, συνιδρύει με άλλους συμμαθητές του αντιτασιακή ομάδα. Από το 1943, με την καταξή του στις αντάρτικες ομάδες της Σάμου, ανεβαίνει στο βουνό και έκτοτε η ζωή του συνδέεται άρρηκτα με τις περιπέτειες της Ελληνικής Αριστεράς.

Απ' τη Σάμο, στη Μικρασία κι από κει, έως Συρίας, στην Παλαιστίνη. Μετέχει στο κίνημα του στρατού Μ. Ανατολής και κατακίζεται στην έρημο του Σινά και καταλήγει στο στρατόπεδο Κεμπέιτ στο Σουδάν.

Όταν εικοσάχρονος επιστρέφει στην Ελλάδα, στην ιδιαίτερη πατρίδα του Σάμου, αναλαμβάνει την έκδοση της εβδομαδιαίας εφημερίδας *Ελεύθερη Σάμος*, όργανο του Αγροτικού Κόμματος Ελλάδος, στα σε ένα εκρηκτικό κλίμα. Η απόφαση να συνεχίσει τις σπουδές του τον οδηγεί στην Αθήνα και, έκτοτε, ο νέος με την

αγωνιστική δράση και τη λογοτεχνική κλίση συμπληρώνει την προσωπικότητά του με σπουδές στη Νομική Σχολή Αθηνών.

Ως ασκούμενος δικηγόρος επιστρέφει στη Σάμο το 1951, όπου παράλληλα αρθρογραφεί στην τοπική εφημερίδα *Σαμιακά Νέα* με θέματα τοπικής ιστορίας.

Κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής του θητείας δοκιμάζει τη γεύση της Μακρονησίου για να κατορθώσει, εντέλει το 1954, να ορκιστεί δικηγόρος στο Πρωτοδικείο Σάμου. Την ίδια χρονιά ξεκινά τη διδακτορική του διατριβή στην Ιστορία του Ελληνικού Δικαίου, που υποστηρίζει το 1959 στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Το 1953 εκλέγεται Δημοτικός Σύμβουλος στο Δήμο Καρλοβασίων και από το 1961 έως το 1964 πολιτεύεται με την ΕΔΑ. Το 1963 επανεκλέγεται Δημοτικός Σύμβουλος. Ως εκδότης και διευθυντής της εφημερίδας *Δημοκρατική* (1964-1967) συνεχίζει την πολιτική και συγγραφική του δραστηριότητα. Ήδη από το 1962 συνεργάζεται με την *Επιθεώρηση Τέχνης* και εκδίδει την πρώτη συλλογή διηγημάτων του: *Ιστορίες ενός δρόμου*.

Το 1966, με την Αποστασία και τα Ιουλιανά, δραστηριοποιείται στη Σάμο και διώκεται. Την ίδια εποχή εκλέγεται Αντιδήμαρχος. Το 1967 συλλαμβάνεται από τη Χούντα και εκτοπίζεται στη Γυάρο και εν συνεχεία στο Παρθένι της Λέρου. Εκεί

γράφει το μυθιστόρημα *Το σφαγείο*, διηγήματα, σειρά παιδικών βιβλίων, το χρονικό *Καπετάν Μπουκουβάλας*. Το αντάρτικο ιππικό της Θεσσαλίας, τα μονόπρακτα *Πολιορκία Α'*, *Πολιορκία Β'* και *Ο τοίχος*, καθώς και το μυθιστόρημα *Τάγμα μαρτύρων*.

Το 1971 απελευθερώνεται και επιστρέφει στο Καρλόβασι. Μετά το 1974 εκδίδονται τα περισσότερα από τα λογοτεχνικά του πονήματα και παρουσιάζονται τα θεατρικά του έργα. Το 1980 εκδίδεται η ιστορική μονογραφία του *Οι Καρμανιόλοι στην Επανάσταση της Σάμου*. *Ιωάννης Λεκάτης*, το 1983 η μελέτη του *Σαμιακή Πολιτεία 1830-1834*. *Λογοθέτης Λυκούργος* και το 1986 το μνημειακό έργο του *Δίκαιο και Δικαστική Εξουσία στη Σάμο 1550-1912*.

Από το 1989 προσχωρεί στον «Συνασπισμό» και το 1990 εκλέγεται βουλευτής Σάμου. Την ίδια χρονιά κυκλοφορεί το μυθιστόρημά του *Ο ύπνος έφευγε προς τον ουρανό*.

Συνεργάτης της εφημερίδας *Αυγή*, ακούραστος εργάτης των γραμμάτων, άνθρωπος της αγωνιστικής δικηγορίας, με βαθιά αγάπη για τον τόπο και προσήλωση στην ιδιαίτερη πατρίδα του, ο Αλέξης Σεβαστάκης έφυγε στις 30 Ιουνίου, αφήνοντάς μας παρακαταθήκη το υψηλό ήθος που τον διέκρινε σε όλα τα έργα της ζωής του.

Α.Φ.



## ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΠΙΔΑ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΓΙΝΟΥΝ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ...

### ΜΙΑ ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ ΝΟΑΜ ΤΣΟΜΣΚΥ

**Ε**νας Αμερικανός ο οποίος ως νέος από τα χρόνια της διαμαρτυρίας κατά του πολέμου στο Βιετνάμ εγκατέλειψε, μαζί με περίπου 100.000 άλλους Αμερικανούς, την Αμερική, πήγε στον Καναδά και από κει στη Νέα Ζηλανδία, όπου ζει τα τελευταία 30 χρόνια, ζήτησε την άποψη του Ν. Τσόμσκυ σε σχέση με τους αντιρρησίες κατά τον πόλεμο στο Βιετνάμ που τώρα υποστηρίζουν τους βομβαρδισμούς στην Γιουγκοσλαβία. Και παρατήρησε ότι: «Η αντίθεση ως προς τη διαμαρτυρία ανάμεσα στο τότε και στο τώρα είναι ακραία».

Ο Νόαμ Τσόμσκυ του έστειλε την απάντηση που ακολουθεί:

Πριν αρχίσουμε να ερευνούμε για τις αιτίες θα πρέπει να ξεκαθαρίσουμε τα πραγματικά δεδομένα. Γύρισε τη σκέψη σου πίσω στην ίδια τη δική σου προσωπική ιστορία και, υποπτεύομαι, ότι θα ανακαλύψεις –όπως οι περισσότεροι από μας– ότι ο ακτιβισμός κατά την εποχή του Βιετνάμ φάνηκε αρκετά αργά στο παιχνίδι. Θυμήσου ότι μέχρι το 1960, το από τις ΗΠΑ διοικούμενο τρομοκρατικό κράτος στο Νότο είχε ήδη σκοτώσει 60.000 ανθρώπους... η αεροπορία των ΗΠΑ βομβάρδιζε το Νότιο Βιετνάμ για 2 χρόνια με ναβάλμ, καταστροφή της σοδειάς, τεράστιες επιχειρήσεις εθνοκάθαρσης... κ.λπ. Η διαμαρτυρία ήταν σχεδόν ανύπαρκτη. Στην πραγματικότητα δεν έφτασε σε κάποια κλίμακα μέχρις ότου υπήρξαν πολλές εκατοντάδες χιλιάδες στρατιώτες των ΗΠΑ που επετίθεντο κατά του Νοτίου Βιετνάμ, και ο πόλεμος είχε εξαπλωθεί στο Βορρά, και στην πραγματικότητα ακόμη πιο πέρα.

Η τωρινή κατάσταση είναι εντελώς διαφορετική. Ασφαλώς, υπήρχαν προσχήματα επίσης και τότε, αλλά ήταν τόσο γελοία –και καλό θα είναι να έχουμε στο νου μας ότι αυτά τα προσχήματα γίνανε δεκτά με τόσο τυφλή ομοψυχία ώστε η έννοια «Πόλεμος των ΗΠΑ κατά του Νοτίου Βιετνάμ» δεν υπάρχει στην αξιοπρεπή ιστορία, ακόμη και στην Αριστερά κατά μεγάλο μέρος. Αλλά η περίπτωση στα Βαλκάνια ήταν πολύ πιο πιεστική. Οι υποστηρικτές των βομβαρδισμών από το ΝΑΤΟ, τουλάχιστον οι πιο έντιμοι και αξιοπρεπείς από αυτούς, είχαν μια εικόνα των γεγονότων που θα μπορούσε εύκολα να οδηγήσει εσένα ή εμένα να συμφωνήσουμε μαζί τους εάν βλέπαμε τα πράγματα με αυτό τον τρόπο. Αυτό που έβλεπαν ήταν μια βάρβαρη κρατική τρομοκρατία, που παρουσιάζοταν με εκτεταμένες και φρικιαστικές λεπτομέρειες.

Και αυτό που άκουγαν, ακατάπαυστα, ήταν ότι το ΝΑΤΟ βομβαρδίζει για να προστατέψει

τα θύματα και να εξαναγκάσει τους βασανιστές να σταματήσουν, και να δώσει την ευκαιρία στους πρόσφυγες να γυρίσουν στα σπίτια τους, από τα οποία είχαν εκδιωχθεί κατά σαδιστικό τρόπο.

Για να αξιολογήσει κανείς τις γνώμες στις οποίες κατέληξαν οι άνθρωποι, καθώς και την ηθική βάση τους, πρέπει να ρωτήσει ποια ήταν η εικόνα του κόσμου που βλέπαμε εμείς. Δεν νομίζω ότι τα γεγονότα δικαιολογούν τα ζοφερά συμπεράσματα που βγάζεις ότι αυτό είναι «το τελευταίο καρφί στο φέρετρο της ελπίδας σου να δεις ένα καλύτερο κόσμο ενόσω ζεις».

Εάν θέλεις να βρεις μια πιο χτυπητή περίπτωση ηθικής κατάπτωσης, δεν νομίζω ότι αυτό είναι δύσκολο. Ό,τι και να νομίζεις για τους βομβαρδισμούς από το ΝΑΤΟ, ασφαλώς αυτοί δεν πλησιάζουν τα εγκλήματα της κυβέρνησης Κλίντον (και σε μικρότερη έκταση τους εταίρους της στο ΝΑΤΟ) που έκανε στη διπλανή πόρτα, στην Τουρκία: 2-3 εκατομμύρια πρόσφυγες, 3.500 χωριά κατεστραμμένα (7 φορές το Κοσσυφοπέδιο), δεκάδες χιλιάδες δολοφονημένοι, κάθε είδους φρικιαστικά βασανιστήρια που μπορείς να φανταστείς, αύξηση κατά 80% των εξοπλισμών από τις ΗΠΑ καθώς οι ωμότητες κορυφώνονταν τη δεκαετία του '90. Λάβε υπόψη σου ότι αυτά γίνονταν μέσα στο ίδιο το ΝΑΤΟ, κάτω από τη δικαιοδοσία του Συμβουλίου της Ευρώπης και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το οποίο συνεχώς εκδίδει αποφάσεις για φοβερά εγκλήματα (ακόμη μέχρι το 1998). Αυτά τα εγκλήματα ξεπερνούν κατά πολύ οτιδήποτε μπορεί να αποδοθεί ως κατηγορία στο ΝΑΤΟ στα Βαλκάνια. Ποια ήταν η αντίδραση (σ.σ. για την Τουρκία); είτε σιωπή είτε πλήρης αποδοχή (Γκορ, κ.λπ.). Συνεπώς, εάν κάποιος ψάχνει να βρει σημάδια ηθικής εξαχρείωσης, να ένα πιο ξεκάθαρο σημάδι, χωρίς προσχήματα για σταμάτημα της εθνοκάθαρσης και της τρομοκρατίας –αλλά μάλλον με ενθουσιώδη συμμετοχή στην κλιμάκωση της εθνοκάθαρσης και της τρομοκρατίας. Και όλα αυτά μέσα στη «δική μας φρουρά» – μέσα στο ίδιο το ΝΑΤΟ. (Σ.Σ.: Μια και η Τουρκία είναι μέλος του ΝΑΤΟ).

Υπάρχουν λόγοι για αισιοδοξία;...

Η καλύτερη απάντηση που ξέρω είναι η παραλλαγή του στοιχήματος του Πασκάλ...: εγκατέλειψε την ελπίδα, και θα συμβεί το χειρότερο, υπόθεσε ότι υπάρχει ελπίδα και ίσως μπορείς ο ίδιος να βοηθήσεις να γίνουν καλύτερα τα πράγματα.

Επιμέλεια: Ν. Ράπτης

## ΡΑΧΑΤ-ΚΑΡΚΙΝΟΣ Ι

**Η** καημένη η κυβέρνηση! Ός την ημέρα των επικρεμμένων, εθνικών εκλογών –δηλαδή ως την επόμενη Άνοιξη το πιο πιθανό– θα τρέφεται με διοξίνες. Δείτε τα πρόσωπα των υπουργών της, παραμορφωμένα από τα μεταλλαγμένα τρόφιμα, πρησμένα από τις ορμόνες ακούστε τον λόγο τους. Εκφέρεται λαχανιαστά και έχει καταστεί αγνώριστος. Ακόμη και η τόσο οικεία φωνή του πρωθυπουργού με τα ακόμη οικιότερα σαρδάμ της ηχεί, παράταιρη, σπηλαιώδης, ανατριχιαστική. Κυβέρνηση διοξινών λοιπόν, πλήρως ταυτισμένη με την ευρωπαϊκή της μοίρα και σιτισμένη με λαχανάκια Βρυξελλών, προϊόν γονιδίων ακανθόχοιρου και κυττάρων από βρύα Σιβηρίας ή σανό Σηλυβρίας.

Κυβέρνηση με το μυαλό, στο μυαλό του Άκη και με την καρδιά στο Βέλγιο και πολιτικοί άντρες πεπεισμένοι μέχρι μυελού οστέων για την επανόσταση που έχουν επιφέρει στον πλανήτη οι μεγαλοβιομηχανίες μαζικής παραγωγής τροφίμων και οι συνταρακτικές επιτεύξεις της βιογενετικής στον τομέα των αγροκαλλιέργειών. Σαρκοβόρες αγελάδες και χασισωμένα κοτόπουλα σέρνουν τον χορό του Ζαλόγγου με καννιβαλικές φιγούρες και απότομες –χρηματιστηριακές– πτώσεις.

Είμαστε ό,τι τρώμε και είναι ό,τι μας ταΐζουνε. Διοξινωμένοι, όξυνοι, μεταλλαγμένοι πλην αμετάβλητοι στη θέση-κατήφορο που έχουμε επιλέξει, δεν προβαίνουμε καν σε μετρήσεις ή ελέγχους περιμένοντας ραχατλίδικα.

— Ανατολή γαρ το μοιραίο.

Τι σήμερα, τι αύριο, τι τώρα, ο καρκίνος εξαπλούται σταθερά σ' όλη τη χώρα. Επ' αυτού δεν συντρέχει ουδείς λόγος ανησυχίας όπως θα 'λεγε και ο μακάριος κυβερνητικός εκπρόσωπος. Στην υγεία του μακαρίτη, συμπληρώνω εγώ. Εξάλλου καρκινογόνα είναι όλα όσα τρώμε, πίνουμε, εσπνέουμε. Καρκινογόνοι είναι ο ήλιος, ο αέρας, το νερό, τα τρόφιμα, τα φάρμακα, οι βιταμίνες, οι αλοιφές, τ' αναψυκτικά, τα ραντισμένα φρούτα, η μολυσμένη χλωρίδα και η κλωνοποιημένη πανίδα.

Στα καθ' ημάς τώρα η κυβέρνηση είναι αποσχολημένη με την ΟΝΕ και τον τιμάρημο, ώστε δεν έχει ούτε χρόνο ούτε δέσμευση να προβεί σε μετρήσεις. Ποιο το όφελος άλλωστε; Το ιατρικό δελτίο έχει ήδη εκδοθεί και ο συλλογικός ασθενής νοσεί βαρύτερα. Εξάλλου, με τι κράτος να πάρει μέτρα η κυβέρνηση αφού το κράτος ως γνωστόν είναι ο μεγάλος ασθενής και πλέον λείπει σε διακοπές.

Άρα ως μόνη λύση η κυβέρνηση επέλεγε να τρώει η ίδια και αδιαμαρτυρήτως τις διοξίνες ώστε να δίνει και σ' εμάς τους υπόλοιπους καλό παράδειγμα.

Η καημένη η κυβέρνηση!

Μάνος Στεφανίδης





## ΥΑ-ΓΚΡΑ ΑΠΟ ΓΙΔΑ

πο αστεία περίπτωση, μετά α αποτελέσματα των ευρωκλογών, είναι ο «Διόδωρος Κυψελιώτης» του *Βήματος*. Ο άνθρωπος σχεδόν οδύρεται για τη νίκη του «μικροαστικού μηδενισμού» των ΗΚΚΙ, ΚΚΕ και Ν.Δ. Το ατεξοχόν όργανο του ελληνικού μικροαστισμού δεν διαιούται να ομιλεί. Αλλά τσι είναι ο συνεπής μικροαστός. Ενώ κατάγεται από την Κυψέλη, ενώ είναι πατριάρχης του άρχοντα, νομίζει ως είναι η Μαντάμ ντε Ποπαντούρ.

## ΖΗΤΗΜΑ SOS

**Ν. Μπίστης** ζήτησε σε α εκπομπή του Seven Χ κυβερνήσεις συνεργασίας με το ΠΑΣΟΚ διά της τλής αναλογικής. Αν συχιστεί αυτό το βιολί από τον ΣΥΝ, πάμε μάλλον για ρωική έξοδο από την ιόμενη Βουλή.

## ΣΗΡΕΣ ΤΟΥ ΜΑΟ

Τυπολογίες» -η πολύ καστήλη της εφημερίδας ιρόν- έγραψαν την περαένη Κυριακή πως το φιλομιτικό περιοδικό *Κοινωνικών πολιτών* χρηματοδοτα από την Εθνική Τρά-

πεζα. Πρόκειται για το όργανο της «Ένωσης πολιτών για την παρέμβαση», της οποίας προΐσταται ο Ν. Μουζέλης, ενώ διευθυντής του περιοδικού είναι ο πρώην μαοϊκός και νυν σοσιαλνεοφιλελεύθερος **Περικλής Βασιλόπουλος**. Απορεί η εφημερίδα: είναι δυνατόν μια κρατική τράπεζα να χρηματοδοτεί με τα λεφτά των φορολογουμένων ένα περιοδικό που μάχεται για το τέλος του κράτους-έθνους; Φυσικά και είναι δυνατόν. Ένας πρώην μαοϊκός γνωρίζει πως η αστική τάξη θα δώ-

σει το σκοινί για την κρεμάλα.

## NEXT PLEASE

Ο «τέως» πρωθυπουργός, ο κ. **Σημίτης**, ξεπουλάει την Ολυμπιακή στην τιμή δύο Αιρ-μπας. Και μόνο γι' αυτό θα πρέπει να χάσει τις επόμενες εκλογές. Διότι προφανώς θεωρεί τους ψηφοφόρους εντελώς ηλίθιους. Είναι απίστευτη κοροϊδία να καταγγέλλεις τη Ν.Δ. πως πρόκειται να ξεπουλήσει τις κρατικές επιχειρήσεις και ταυτοχρόνως να κά-

νεις το ίδιο και μάλιστα σε εξευτελιστική τιμή. Αν είναι να πουλήσουμε, κύριε Σημίτη, θα φωνάξουμε άλλον να το κάνει.

## ΑΔΙΚΟΣ ΚΟΠΟΣ

Θαυμάσια η απάντηση στον κ. **Σωμερίτη** περί Μιλόσεβιτς και UCK, από τον κ. **Καρκαγιάννη** στην *Καθημερινή*. Όμως εδώ υπάρχει ένα λάθος. Το ζήτημα δεν είναι πολιτικό, είναι ζήτημα ηθικής. Ο **Κλίντον** ηγείται μιας υπερδύναμης και πράττει σύμφωνα με τους πολιτικούς σχεδιασμούς του - σ' αυτόν απαντάς με πολιτικά επιχειρήματα. Τι να απαντήσεις σε έλληνες δημοσιογράφους, που χοροπηδάνε από τη χαρά τους επειδή βομβαρδίζεται μια ανεξάρτητη χώρα των Βαλκανίων;

## ΤΕΛΕΙΟ

Το περιοδικό ΚΛΙΚ δεν μου επιτρέπει να γράφω, διότι πριν από δύο χρόνια δεν δημοσίευσε άρθρο το οποίο τους είχα δώσει. Πολύ αξιοπρεπής απάντηση.

## ΤΡΕΧΟΝΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Ο «τέως» πρωθυπουργός πήγε στο Ρίο. Και εδώ έμεινε στο πόδι του η κ. **Ροδούλα Ζήση**. Αυτή η υπηρεσιακή κυβέρνηση έχει σοβαρό πρόβλημα αντιπροσωπευτικότητας. Χωρίς πρωθυπουργό, με αγνώστους υπουργούς και με μοναδικό επικεφαλής διανοούμενο τον κ. **Πρετεντέρη**, αμφιβάλλω αν θα επιτελέσει το έργο το οποίο της έχουμε αναθέσει, δηλαδή την ομαλή διεξαγωγή των εκλογών του Μαρτίου.

## Ο Ι Κ Α Λ Υ Τ Ε Ρ Ο Ι

**Σ** Τα μεσημέρια θα με βρείτε στο Galaxy της Ομήρου, εκεί πίνω. Βλέπω λοιπόν προχθές τον Παύλο, έναν φίλο μου γιατρό του Γενικού Κρατικού. Καλές σπουδές στην Αγγλία, από καλό, εύπορο, αθηναϊκό σπίτι, καλός γιατρός. Άσπρισε ο Παύλος, ήταν μεγάλος γυναικός πριν από λίγα χρόνια και τώρα μεγαλώνει τα παιδιά του. «Μόνον Αλβανοί και τσιγγάνοι έρχονται πλέον σε μας...», μου λέει, ενώ συγχρόνως ανακατεύει με το δάχτυλο τα παγάκια. «...Και οι εντελώς φτωχοί, αυτοί που δεν έχουν φράγκο. Γι' αυτό δεν τα φτιάχνουν τα νοσοκομεία και δεν πληρώνουν και τους γιατρούς. Ποιος νοιάζεται;».

**Ο** Τζίμης, ο μπάρμαν, σερβίρει πάλι, ενώ μια σαραντάρα και βάλε ζωγράφος, λίγο χοντρή, χασκογελάει με έναν γυαλάκια που κάνει σκηνικά και μένει στο Χαλάνδρι. «Τέτοιοι δεν έρχονται σε σας;», κάνω του Παύλου και του δείχνω τον γυαλάκια. Εκείνος κοιτάζει απλανά και δεν απαντάει, πάντα λιγομίλητος ήταν - και τότε που κάναμε βόλτες στην παραλία τα καλοκαίρια και μου κουβαλούσε φοιτήτριες με μακριές πολύχρωμες φούστες. Αλλά τότε ακόμη δεν φανταζόταν ο Παύλος τίποτε για τους Αλβανούς και τους τσιγγάνους που τον περίμεναν. Όλα άλλαξαν γρήγορα και όσοι δεν ήταν σβέλτοι -και παρά το ότι ξεκίνησαν με όλες τις δυνατότητες, με το καλύτερο παρελθόν- έμειναν απέξω. Αυτοί είναι πάντα οι καλύτεροι...



# Μεσσαλίνα, όχι άλλο δηλητήριο!

της Ελένης Βερυκίου

Έκοβε και πετούσε, έκοβε και πετούσε. Κι όλο πιο πολύ η πράσινη μούχλα πύκνωνε. «Νον ε ποσσίμπιλε. Σκουζάτι μι». Τα ιταλικά του από την κατοχή, να σώσουν τα προσχήματα. «Με ξεφτιλίσατε. Από πού αγοράσατε αυτό το τυρί;». Έκοβε και πετούσε, έκοβε και πετούσε, με την ελπίδα να φτάσει στην κάτασπρη επιφάνεια που θα του ξέπλενε την ντροπή. «Μα χριστιανέ μου, έτσι είναι αυτά τα τυριά. Μονχλιασμένα». Ο ιταλός τουρίστας έκθαμβος, ο έλλην παντοπώλης εθνικά ταπεινωμένος –είχε πια αποτελειώσει όλη την «καταπράσινη αηδία», όπως έλεγε, την είχε πετάξει στα σκουπίδια– και η γυναίκα του ενήμερη και γεμάτη κατανόηση για τη διεστραμμένη, αλλά γι' αυτό γοητευτική φύση της δυτικής μπουρζουαζίας, τον έβριζε στα ελληνικά της κατοχής. Ένα καταπράσινο, αρρωστημένο τυρί, δίπλα στην άσπιλη φέτα και την ωχρή αγνότητα του κασεριού!



Φιλέτο Μαρά...

**Η**ταν αρχές της δεκαετίας του εβδομήντα. Είχε σχεδόν ολοκληρωθεί η περίφημη και αξέχαστη ανταλλαγή του αγροτικού με τον αστικό τομέα. Οι Νεοέλληνες συνέχιζαν να ανοίγουν με λαχτάρα τους ασκούς του πολυαγαπημένου τους θεού Αιόλου, την αεριτζίδικη οικονομία και από τότε δε λένε να τους κλείσουν. Η μισή Ελλάδα που-

λούσε αέρα, καρπούζια και μοντελάκια στην άλλη μισή. Μεταπρατισμός, Τουρισμός, Ψησταριά, Μπουτίκ. Οικοδομές –ταράτσα κι απομόνωση– Εργολαβίες.

Και εκατομμύρια γυάλινα βαζάκια Γκέμπερ, τυλιγμένα με ολοστρόγγυλα, γαλανά, άρια μωρά. Νεαρές ελληνίδες μητέρες με αστικές προθέσεις και πολυβιταμινούχες αποφάσεις, άδειαζαν τα ράφια, για-

γιάδες με χέρια και πρόσωπα καλλιεργημένα σε βάθος από τους ζοφερούς ελληνικούς κάμπους και εντεταλμένες από τις πρώτες στο κοινωνικό καθήκον: το τσίσιμα με τη νέα εθνική, βιομηχανική φροντοκρατία –«να μην αφήσει κουταλιά!»! Ένα έργο καθολικό, δίπλα σε ολόχρυσες πορτοκαλιές και εύχυμα μεσογειακά καλοκαίρια. Μόνο το έθιμο του φρέσκου πρωινού αινιού διέσχιζε σαν ετεροχρονισμένο ρήγμα την θέληση για επεξεργασμένη, συσκευασμένη διατροφή.

Ελάχιστοι, ίσως, άνθρωποι έχουν τιμήσει με τέτοιο ενθουσιώδη τρόπο τον θετισμό, την επιστήμη, την κυριαρχία του ανθρώπου στη φύση, την επικράτηση του Λόγου, όσο αυτές οι γυναίκες. Κανένας Πατέρας του Γένους, κανένας Αδαμάντιος Κοραΐς δεν μπόρεσε με τόση έκρυθμη αποτελεσματικότητα να ρίξει το φως του Διαφωτισμού πάνω στην σκληροτράχηλη, ινώδη στέρηση, στα πικρά χόρτα και τα όσπρια, το μέλανα ζωμό της ελληνικής φτώχειας ή λιτότητας, όσο εκείνες οι βελούδινες κρεμ φρες, οι εύπορες σαντιγύ, η απαλότητα της δυτικής ζαχαροπλαστικής. Μας είχαν κάνει λιώμα.

Τι κι αν η αστικοποίησή μας ήταν ύστερη, ανολοκλήρωτη και νόθα; Τα πάντα γνήσια τέκνα της Ελλάδας έπαιρναν γρήγορα τους καινούργιους δρόμους –σαν εκείνοι, πιο παλιά, του μεταξιού– της διεθνούς κουζίνας. Κι αν οι πιο αρχαίες γενιές, όπως αυτή του Πολυτεχνείου, έφαγαν τα νιάτα τους πάνω σε επαναστατικά τζατζίκια τραγουδώντας το «μπήκαν στην πόλη οι οχτροί» ή μέσα σε ομιχλώδεις πιτσασαλντές, πολλοί απ' αυτούς ανταμείβονται τώρα χρόνια τώρα με την πίτα της εξουσίας –high cholesterol, βεβαίως.

Όταν όμως ανέτειλαν τα eighties, τα



μωρά της Γκέρμπερ, οι πρώτοι αυτό-  
νες baby boomers, που δεν έγιναν ποτέ  
αινοί και άριοι, σήκωσαν όλο το στυλι-  
κό βάρος της εκλέπτυνσης της γλώσσας.  
πνοσοφιστές, κάποιοι τρομαγμένοι  
λληλοι glossy εκδοτών, βγαλμένοι και  
ύο, υπάλληλοι και εκδότες, από μικρο-  
ικούς ή αγροτικούς βιότοπους, προ-  
θούσαν να μάθουν στο λαό τις λεπτές  
σσικές κινήσεις της κρεμ ντε λα κρεμ  
του αφρού. Όμως ο αφρός, όπως άλ-  
τε και η συγκεκριμένη κρέμα, ανήκουν  
λεύθερους ανθρώπους κι όχι σ' αυτούς  
στραβοκαταπίνουν κάτω από την  
ιλή μιας αγχωμένης κοσμικότητας.  
χν, βέβαια, η εποχή που τα πρώτα ντε-  
τέσσαν άφηναν άναυδους ακόμη και  
ικούς αριστερούς ουρανίσκους –τότε  
γράφηκαν και οι πιο πολλές δηλώσεις  
ινοίας– και τα AB Βασιλόπουλος όρι-  
με νέο τρόπο τις ταξικές διαιρέσεις,  
με τα αιμοσταγή γαλλικά φιλέτα, τύ-  
Μαρά. Καμιά επανάσταση δεν μπορεί  
είναι ειρηνική, πόσο μάλλον αναίμα-

τω μεταξύ, χιλιάδες χιλιόμετρα Γκού-  
είχαν ήδη καλύψει το λαϊκό πεπτικό  
σημα. Η τελευταία δεκαετία έβρισκε  
ιπελεύθερες τσιπούρες του Ιονίου και  
Αιγαίου να στενάζουν, κάτω από βα-  
κουταλιές μαγιονέζας KRAFT, τον  
αστό να τρώει μανταρίνια τον Δεκαπε-  
ύγουστο και πεπόνι τα Χριστούγεννα,  
ζητώντας τις τέσσερις εποχές στον Βι-  
ντι. Η απόλυτη σύγκλιση Κουζινών –κι  
θεσμών– είναι γεγονός. Ο Homo  
ens, εδώ και ως Μπάρμπα Στάθης, εί-  
λειώσει το συναρπαστικό και πολύ-  
λο ταξίδι της απομάγευσης του κό-  
υ. Έφτασε στην πολύχρωμη και απο-  
ρωμένη Ιθάκη του: το Σούπερ Μάρκετ,  
έγιστο ανθρωποκεντρικό του επίτευγ-  
χυτή τη διά χειρός του δεύτερη Φύση,  
άθε γωνιά της ελληνικής γης.

αν ξαφνικά, η εποχή των παχιών αγε-  
ον για τη Δύση και των ανορεξικών ή  
ιν για τον υπόλοιπο κόσμο διαταρά-  
ιε από κάποιες που είχαν διαγνωσθεί  
ρελές. Τι πιο φυσικό δηλαδή, για έναν  
λύτως ψυχιατρικό αιώνα, θα λέγαμε,  
αινούργιες ανακαλύψεις δεν έφερναν  
πως της δημοσιότητας –που εδώ ήταν  
κοντά με το φως του Διαφωτισμού ή  
τόλη του φωτός– και τα μiasμένα κο-  
υλα των Βρυξελλών. Αυτά πάλι, από  
μοντέρνα φύση τους φωτογενή, εφ'  
γεννιούνται στο φως της λάμπας, σε  
υασμό με τις αγελάδες, έφεραν στον  
ισμένο άνθρωπο ένα εντελώς και-

νούργιο πρόβλημα, αυτό της επιβιώσής του  
– θα πέθαινε λοιπόν πριν από το τέλος της  
Ιστορίας του; Προκάλεσαν επίσης την  
ανάγκη να γίνουν κάποιες απαραίτητες  
διορθώσεις στα σχολικά εγχειρίδιά του: τα  
φυτοφάγα ζώα από δω και στο εξής θα χα-  
ρακτηρίζονται ως σαρκοφάγα –το νέο γε-  
νετικό σουξέ, να τρέφουν με σάρκες βοει-  
δή– και οι παμφάγοι και έλλογοι άνθρωποι  
ως χορτοφάγοι, αν θέλουν να έχουν το  
μυαλό τους, τάση που είχε ήδη σχηματι-  
στεί, όπως δείχνουν και τα τόσα vegetarian  
εστιατόρια που υπάρχουν.

Για μας βέβαια που δώσαμε τα φώτα του  
πολιτισμού στον κόσμο, το όλο διατροφικό  
πρόβλημα πήρε κυρίως πνευματικές δια-  
στάσεις και η συζήτηση για την ελληνικό-  
τητα που είχε αρχίσει η γενιά του τριάντα,  
αναζωπυρώθηκε με νέες αντιπαραθέσεις  
για την ελληνική ταυτότητα των αγελάδων  
και των πουλερικών μας –ύστερα από πό-  
σους μήνες διαμονής θα πρέπει να απο-  
κτούν την ελληνική ιθαγένεια; Προς το πα-  
ρόν, η μεγάλη στροφή προς την ελληνική  
κουζίνα, προς τις φακιές και τα φασόλια  
τα ασύμμετρα, ατίθατα αλλά χυμώδη  
φρούτα και ζαρζαβατικά, αυτή η μεγάλη  
εκδίκηση της «γυφτιάς», φαίνεται να δι-  
καιώνει τον κ. Ζουράρι και όλο το αντινα-  
τοϊκό μπλοκ. Ενώ ο υπουργός Ανάπτυξης,  
με την ηρεμία ενός στυλίτη –τρώει ακρίδες  
(ελληνικές)–, μας είπε ότι το μόνο που πρέ-  
πει να κάνουμε είναι να κοιτάμε αν τα  
προϊόντα που αγοράζουμε είναι ελληνικά,  
στέλνοντας τον κρατικό έλεγχο στον Πα-  
ράδεισο.

Πού σταματά το όργιο και πού αρχίζει η  
οργιώδης ή έστω οργισμένη φύση; Μπο-  
ρούν οι ετεροδημότες μας να ελπίζουν, ακό-  
μη, σε μια ελληνική αγνότητα; Ο καπιταλι-  
σμός σάρωσε όλες τις λαμπρές αλητείες, εκ-  
κολάπτοντας χιλιάδες μποέμ, εκατομμύρια  
Αναΐς Νιν. Την «αλανιάρα» ελληνική κότα  
θα άφηνε; Αυτή αλλοτριωμένη κουρνιαρίζει  
μαζί με την BMW σε μια γη ποτισμένη από  
τα λιπάσματα της Αγροτικής. Και το κέρ-  
δος, η αδίσταχτη Μεσσαλίνα, βρίσκει και  
μας στο εθνικό μας λουτρό –Moda Bagno–  
όχι μαχαιρωμένους πισώπλατα, αλλά με με-  
τωπική, τροφική δηλητηρίαση.

Κόβει και πουλάει. Κόβει και πουλάει.  
«Ωραιότατο ροκφόρ». «Μπλου τσιζ, το λέ-  
νε», τον διορθώνουν. Ποτέ δεν θα τα κατα-  
φέρει ο μπαρμπα-Πάνος. Μετά την Πίνδο  
και δύο «μπάι-μπας», όπως λέει, παίρνει  
με τα πόδια το μοναχικό μονοπάτι που τον  
βγάζει στην αθωότητά του, τον δικό του  
δροσερό λαχανόκηπο. Αυτόν δεν ψάχνου-  
με;

## ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: ΙΣΤΟΡΙΑ  
(Αρχαία - Μεσαιωνική - Νεότερη)

ROBERT BROWNING

Καθηγητής Πανεπιστημίου

## Η BYZANTINΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ



Μετάφραση  
Νίκου Κονομή

Δεμένο  
με 357 σελίδες, 3 χάρτες,  
83 εικόνες και 15 έγχρωμες



ΕΚΔΟΣΕΙΣ  
ΠΑΠΑΔΗΜΑ  
Προσφορά στον Πολιτισμό  
Ιπποκράτους 8 Αθήνα  
Τηλ.: 36.27.318





# Η ωκύπτερος **επιλογή** της κυβέρνησης

Ποιος θα περίμενε ότι μια σοσιαλιστική κυβέρνηση θα παρέδιδε την διαχείριση εταιρείας του Ελληνικού Δημοσίου –ας μην την λέμε εθνικό αερομεταφορέα και βαραίνουμε τη συζήτηση– στους ξένους! Έχει πολύ ενδιαφέρον ότι η Ο.Α. ιδρύθηκε από τον Ωνάση, το επιστέγασμα γραικού καπιταλιστή –παντελώς ασχέτου με τα πτερωτά πράγματα–, περιήλθε στο Δημόσιο επί Καραμανλή και σοσιαλμανούς Παπαληγούρα σχετικά ανθηρή, για να καταλήξει να εναποθέσει τη σωτηρία της σε τρεις λεβέντες Εγγλέζους.

του Στέλιου Π. Καφαντάρη

**Ω**στε η Κυβέρνηση που επί χρόνια άκουγε τα κελεύσματα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και αναθεωρούσε σχέδια σωτηρίας, που διόριζε αλληπάλληλες διευθύνσεις και προσελάμβανε ποικίλους συμβούλους και τελευταία τους ΕΤΕΒΑ και Σάλομον, αποφάσισε τελικώς ότι η μόνη διέξοδος για να σωθεί η Ο.Α. είναι κατ' ουσίαν η πρόσληψη, με παχυλή αντιμισθία, ξένου Διευθύνοντος Συμβούλου και δύο ξένων γενικών διευθυντών;

Είναι μια εξαιρετικά απογοητευτική επιλογή που επαναφέρει με ιδιάζοντα πρωτογονισμό την παλιά μας ξενομανία. Αναγνωρίσαμε ευθέως ότι δεν είμαστε ικανοί να ρυθμίσουμε μόνοι μας τα των αερομεταφορών μας, δηλαδή δεν βρήκαμε στο ελληνικό στερέωμα ούτε έναν ικανό διευθύνοντα για να αναλάβει τώρα, σε κρίσιμη στιγμή, ομολογουμένως, την διαχείριση της Ο.Α. Απλώς, για να σωθούν τα προσχήματα, κατά την σύμβαση, δήθεν οι Εγγλέζοι θα είναι οι λακέδες του Διοικητι-

κού Συμβουλίου, και δεν θα μπορούν να πάρουν καμία πρωτοβουλία χωρίς την έγκριση του. Θα έχει πολύ ενδιαφέρον η παρακολούθηση αυτής της συμφωνίας.

Οι ξένοι που επελέγησαν έχουν βεβαίως αποδείξει ότι είναι καλοί αερο-μάνατζερ από την πορεία τους στην Μπρίτις Αίργου-νης και αλλού, αλλά αυτές οι περγαμηνές και μόνο δεν εξασφαλίζουν την επιτυχία. Ίσως είναι ικανοί να βελτιώσουν τις σχέσεις της Ο.Α. με το διεθνές επιχειρησιακό περιβάλλον. Ωστόσο, χωρίς γνώση της ελληνικής επιχειρησιακής κουλτούρας, χωρίς καν την ελληνική γλώσσα διερωτάται κανείς με ποιο τρόπο μπορούν να επικοινωνήσουν με το προσωπικό επιχειρηματολογώντας για μέτρα σωτηρίας, κατά τεκμήριο σκληρά.

Η κυβέρνηση με την στάση της προς την Ο.Α. έδειξε να αντιδρά ως εάν ήταν μέτοχος σε αθλητικό σωματείο. Ένας καινούργιος ξένος είναι δυνατόν να φέρει την άνοιξη σε μια ομάδα, αλλά οι αερομεταφορές μοιάζουν πιο πολύπλοκες. Φερ' ει-

πείν, η έκταση της ζημιάς μιας γραμμής δεν μπορεί να είναι το μόνο κριτήριο για την κατάργησή της, όπως ανακοινώθηκε στον Τύπο. Ασφαλώς υπάρχουν πολλές αεροπορικές εταιρείες που διατηρούν ζημιογόνες γραμμές για διάφορους λόγους.

Και αν ακόμα «η σημαία», ή «τα εθνικά χρώματα», δεν θα είναι πλέον κριτήριο διατήρησης μιας ζημιογόνου γραμμής στην διεθνιστική εποχή μας, πάντως και με χρήση του απόλυτου οικονομικού ορθολογισμού, απαιτείται ενδελεχής μελέτη του ανταγωνισμού, των συνθηκών λειτουργίας της γραμμής και της συνέργειας της γραμμής στο όλο σύστημα.

Ο Τύπος μένει στα θεαματικά και –δυστυχώς– χάνει την ευκαιρία πειστικής εμβάθυνσης. Είναι επιπόλαιη η θέση που αναπτύχθηκε εκτεταμένα, ότι οι ξένοι ως ανταγωνιστές και ως έχοντες συμφέρον να την αγοράσουν φτηνά την πάνε μοιραία για ξεπούλημα. Οι ξένοι είναι επαγγελματίες, δεν θα κάνουν κινήσεις που να βλάπτουν την προσωπική και την εταιρική τους φήμη. Πιστεύω ότι η αποικιοκρατικότητα της σύμβασης είναι καθαρά ελληνικό κατασκευάσμα. Λόγου χάρη, υπάρχει αμοιβή προς την διαχειρίστρια για την επιτυχία του εγχειρήματος, αλλά δεν υπάρχει η ανάλογη αποζημίωση σε περίπτωση αποτυχίας.

Εξ άλλου, η καλούμενη Τελική Αμοιβή Επιτυχίας της Διαχειρίστριας τίθεται στη σύμβαση τόσο σε απόλυτο ποσό (4 εκατ. δολ.), όσο και σε ποσοστό αξίας της εταιρείας (1,5%) αφήνοντας την διαχειρίστρια να επιλέξει τι προτιμά. Η επιτυχία θα έπρεπε να αμειφθεί είτε με το έναν είτε με τον άλλο τρόπο, όχι με συνδυασμό στην βούληση του διαχειριστή.

Έτσι που έγινε η συμφωνία, οδηγούμεθα αφενός μεν σε επιπόλαιες εκτιμήσεις αξίας –δικές μας και της κυβέρνησης– αφετέρου δε στην εντύπωση πως η κυβέρνηση γίνεται δέσμια να ικανοποιήσει τους ξένους μας εν παντί –έστω και μόνο με 4 εκατ. δολ. αν δεν τους αρέσει η υπό διαμόρφωση αξία–, πράγμα ούτως ή άλλως αντιφατικό με την έννοια της επιτυχίας.

Τέλος, η αόριστη συμφωνία για πρόταση εξαγοράς του 20% εντός 12μήνου από σήμερα, όταν δεν γίνεται μνεία τιμήματος ή έστω, δεν περιγράφεται ο τρόπος υπολογισμού της αξίας, ποιους εξυπηρετεί άραγε.

Μοιραία διερωτάται κανείς, μήπως η συμφωνία έγινε στο φτερό αν όχι στο πόδι, να ξεμπερδεύουμε και με αυτό το πρόβλημα ενόψει εισδοχής μας στην ΟΝΕ;



# Οι μίζες δεν πάνε στα βουνά

του Στέλιου Π. Καφαντάρη

Πολύ λίγες φορές είχαμε τα τελευταία χρόνια την ευκαιρία να απολαύσουμε αποκρίσεις για υπόθεση δωροδοκίας. Αυτό είναι φυσικό: Οι πληρωμές μπορούν εύκολα να χαθούν μέσα στον κυκεώνα παροχών προς εταιρείες και άλλους νομιμοφανείς παράγοντες. Για να αποκαλυφθεί το παραμικρό απαιτείται μια αναπάντεχη και ανεξέλεγκτη κρίση, μια κατάρρευση σε κάποιο τμήμα του συστήματος. Τυπικά παραδείγματα, η Τράπεζα Κρήτης, η Καλτσεστρουόζι και η Στάζι.



Μήπως πρόκειται τελικά για αερομαχίες μεταξύ F-15 και F-16;

Λεύτερογενώς και όχι εντελώς ανεξέλεγκτα, προκύπτουν στοιχεία δωροδοκίας, όταν αυτά είναι κραυγαλέα, σε περιπτώσεις φορολογικών και άλλων ελέγχων, στην περίπτωση της Λίττον. Οι οργανωτιστικοί Αμερικανοί έχουν νόμο περίεργο αποικιοκρατικό τίτλο μάλλον μεταφραζόμενο σε «Νόμο ξένων ηθικών διαφθοράς» αντί του ελαφρώς τάληπτου «Νόμος Πρακτικής Διαφθοράς Εξωτερικού» του Βήματος). Δεν γνωρίζουμε αν το ζήτημα της μίζας 12 εκατ. δολλαρίων ανακύπτει σήμερα από έξι χρόνια, τυχαία ή επειδή υπηρετεί σκοπιμότητες, αλλά –ούτως ή άλλως– είναι σοβαρότατο θέμα καθότι βεβαιωμένο. Θα έπρεπε να απασχολεί περισσότερο τόσο την Κυβέρνηση εθνικό ζήτημα–, όσο και την αξιωμα-αντιπολίτευση –ως εσωτερικό ζήτημα ή τάξεως– αλλά και τον Τύπο ως θε-φύλακα της ακεραιότητας στις συ-αγές του δημοσίου.

Σικά, δεν γνωρίζουμε τις ιδιωτικές νες της Νέας Δημοκρατίας, η οποία κάθε λόγο να τις κρατάει μυστικές. Η ορία της κυβέρνησης ελπίζεται ότι

αποδίδεται στο γεγονός πως θεωρεί την εισαγγελική έρευνα επαρκή και όχι στην ύπαρξη συμφωνίας κυρίων. Η Βουλή, ωστόσο, είναι εξίσου ή και περισσότερο κατάλληλη να εμβαθύνει στο θέμα, δεδομένου ότι είναι πιθανό να εμπλέκονται πολιτικοί, και μακάρι τελικά να βρεθεί η κρίσιμη μάζα βουλευτών να επιβάλει την έρευνα.

Ο Τύπος έχει ανύπαρκτη παρουσία στο ζήτημα. Απλώς έβγαλε από τα συρτάρι του το πτώμα της σύμβασης της Λίττον μελετητικής, των Αποστατών και της Χούντας. Η ανάπτυξη της χώρας και η ιστορία της βεβαίως ενδιαφέρει, και μακάρι με αυτήν την αφορμή κάποιος να μελετήσει τόσο την σύμβαση όσο και τα αποτελέσματα, αλλά δεν μπορεί να βρεθεί αιτιώδης σχέση μόνο και μόνο επειδή υπάρχει η κοινή ομπρέλλα του ομίλου των εταιρειών και η παρουσία του Μητσοτάκη στα πολιτικά πράγματα του 1966 και του 1993.

Ενδιαφέρει, βεβαίως, γιατί ο Τύπος εκλεκτικότερα ασχολήθηκε με το θέμα. Το Βήμα ξεκίνησε την υπόθεση και έγραψε συστηματικά για μια βδομάδα συνεπικουρούμενο από Τα Νέα, αλλά οι υπόλοιποι αδιαφόρησαν ή προσπάθησαν να ελαχιστοποιήσουν το ζήτημα. Η στάση των

φύλλων εξηγείται καλύτερα με την σχέση που έχουν αυτά με τον Μητσοτάκη παρά με την σχέση που είναι δυνατόν να έχει ο Μητσοτάκης με το σκάνδαλο.

Ας δούμε τα αντικειμενικά στοιχεία μέχρι στιγμής: Πρώτον, η αμερικανική κυβέρνηση έχει καταφέρει να μας ρεζιλέψει ως χώρα μίζαδόρων. Έπειτα είναι αδιαμφισβήτητο ότι γνωρίζει τους παραλήπτες της μίζας, τουλάχιστον τον προμαχώνα, τις εταιρείες που έλαβαν τα εμβάσματα. Έτσι έχει ασφαλώς στοιχεία που εν δυνάμει καταστρέφουν πολιτικούς ή παρακοιμώμενους.

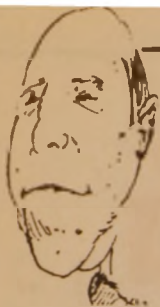
Τέλος, το αστείοτερο είναι ότι έχει βελτιώσει τον προϋπολογισμό της με το προβλεπόμενο πρόστιμο των 18 εκατ. δολ., ενώ από την άλλη πλευρά μια αμερικανική εταιρεία μάς πούλησε σύστημα τουλάχιστον κατά 12 εκατ. δολ. ακριβότερο, ζημιώνοντας τον δικό μας προϋπολογισμό. Συνήθως, η ζημιά είναι μεγαλύτερη γιατί με την μίζα σκοτεινιάζει η κρίση κατά την επιλογή του συστήματος, εκτός αν οι μίζαδόροι, εμφορούμενοι από πατριωτισμό, δεν θα δεχόντουσαν ένα σκάρτο σύστημα. Μακάρι να ισχύει το δεύτερο, καθώς και στην τρέχουσα αγορά F-16 πάλι η Λίττον επελέγη, και ατυχώς δεν είμαστε τόσο ισχυροί και τόσο ανεξάρτητοι ώστε να ακυρώσουμε την παραγγελία.

Η δική μας κυβέρνηση, ανεξάρτητα από την δικαστική συνδρομή που μοιραία θα ζητήσει ο εισαγγελέας, θα πρέπει να πείσει τους Αμερικανούς να δημοσιοποιήσουν πάραυτα τα ονόματα των παραληπτών, αλλιώς γίνεται συνένοχη προφανούς συγκάλυψης εγκληματιών. Επιπλέον, και σοβαρότερο, η ολιγωρία σ' αυτήν την περίπτωση, ισοδυναμεί με αποδοχή της κυρίαρχης θέσης των ΗΠΑ να αποκαλύπτουν οτιδήποτε κατά βούληση σε χρόνο που ενδιαφέρει τις ΗΠΑ αποκλειστικά.

Βεβαίως, μικρές ελπίδες έχουμε για αποκαλύψεις. Ας μην λησμονούμε ότι τα αρχεία της Στάζι εν πολλοίς είναι ακόμα αδημοσίευτα, ζηλοτύπως φυλασσόμενα από τους Αμερικανούς, που οι ισχυροί τους φίλοι Γερμανοί δεν έχουν καταφέρει ούτε καν να αγγίξουν.







# Υπάρχει, βεβαίως και η Σίφνος...

του Τάσου Παππά

Η νίκη, ως γνωστόν, έχει πολλούς πατέρες, η ήττα κανέναν. Στο ΠΑΣΟΚ από την επομένη των ευρωεκλογών ξεκίνησε ένα κυνήγι μαγισσών προκειμένου να εντοπιστεί ο βασικός υπεύθυνος της εκλογικής υποχώρησης του κινήματος.

Οι «υποψίες» έπεσαν στον υπεύθυνο της εκλογικής καμπάνιας Κώστα Λαλιώτη, ο οποίος όμως υπεραμύνθηκε της τακτικής του. Πέρασε στην αντεπίθεση μιλώντας για τους επιδεικτικά απόντες που δεν δικαιούνται να ομιλούν. Ο πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης κάλυψε απολύτως τον συνεργάτη του. Αναγνώρισε την προσφορά του και έκοψε το βήχα στους επίδοξους επικριτές του υπουργού Περιβάλλοντος. Άλλωστε, δεν έχει περιθώρια για καινούργια μέτωπα. Αρκετά έχει στο εσωτερικό του κόμματός του.

**Η** κινητικότητα που υπάρχει στο ΠΑΣΟΚ δεν συνιστά έκπληξη, έχει όμως ορισμένες ενδιαφέρουσες πλευρές. Για πρώτη φορά από το 1996 κορυφαία στελέχη του κινήματος δεν διστάζουν να κάνουν λόγο ανοιχτά για την ανάγκη επεξεργασίας ενός σχεδίου μετάβασης από την εποχή του Σημίτη στη μετά απ' αυτόν περίοδο, την οποία βλέπουν να έρχεται ολοταχώς. Το κλίμα ηττοπάθειας κυριαρχεί στη Χ. Τρικούπη και αγγίζει όλους τους αρμούς του συστήματος εξουσίας. Ελάχιστοι είναι αυτοί που πιστεύουν ότι η κατάσταση είναι ανατάξιμη. Ίσως οι μόνοι αισιόδοξοι είναι εκείνοι που κινούνται στο πρωθυπουργικό περιβάλλον, αλλά το εκτόπισμά τους μειώνεται διαρκώς. Ακόμη όμως κι αυτής της κατηγορίας τα πρόσωπα, των οποίων το πολιτικό μέλλον είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την πορεία του αρχηγού, διατυπώνουν ισχυρές ενστάσεις για τις επιλογές στο κυβερνητικό και κομματικό επίπεδο και επιχειρούν να ρυμουλκήσουν τον Κώστα Σημίτη σε μια εφ' όλης της ύλης **αναμέτρηση** με το παλαιό ΠΑΣΟΚ, με στόχο τη δημιουργία μικρού πλην καθαρού κόμματος.

Ο πρωθυπουργός σε τούτη τη φάση διαπιστώνει ότι τα παραδοσιακά ερείσματά του στην κοινωνία, στο κόμμα και στους μηχανισμούς οικονομικής εξουσίας αναζητούν νέους συνομιλητές. Όποιος διαβάσει προσεκτικά τον «υποτίθεται» φιλοκυβερνητικό Τύπο, θα διαγνώσει με ευκολία τη μετακίνησή του από τη συγκρατημένη υποστήριξη στην κριτική στάση απέναντι στην κυβέρνηση, ενώ δεν λείπουν τα ανοίγματα προς τον αρχηγό της Νέας Δημοκρατίας. Επιπλέον,

«Υπάρχει και η Σίφνος», φράση ανώτατου κυβερνητικού στελέχους, όταν αμφισβητήθηκε ο κ. Σημίτης, η οποία δηλώνει ότι στο κάτω-κάτω κάπου έχει να καταφύγει και ο πρωθυπουργός...

τα μεγάλα οικονομικά συμφέροντα που οφείλουν εν πολλοίς την ευδοκίμηση των επιχειρηματικών στόχων τους στην αρωγή του σημαντικού μπλοκ εξουσίας αρχίζουν να κλείνουν πονηρά το μάτι στη Ρηγίλλης. Είναι χαρακτηριστικό ότι το τελευταίο διάστημα παρατηρείται μια συνεχής ροή χρημάτων προς το ταμείο της Νέας Δημοκρατίας, δείγμα της αύξησης του κύρους του κόμματος της αξιωματικής αντιπολίτευσης στους παράγοντες της οικονομικής εξουσίας.

Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, η επιχείρηση επιστροφής του ΠΑΣΟΚ στο πολιτικό προσκήνιο είναι εξαιρετικά δύσκολη. Το δυστύχημα για τον πρωθυπουργό είναι ότι έχει υποστεί ρήγμα και το δικό του στρατόπεδο. Ήδη ο υπουργός Εξωτερικών **Γιώργος Παπανδρέου** αρχίζει να ερωτοτροπεί με την ιδέα της αρχηγίας. Η συνέντευξή του στο *Βήμα* ήταν αποκαλυπτική. Δήλωσε έτοιμος για όλα τα πόστα και εγκαινίασε έτσι ατύπως τη διαδικασία για την κούρσα της διαδοχής. Ο κ. Παπανδρέου είναι ένας πολλά υποσχόμενος πολιτικός αφού και την εύνοια της Δύσης έχει εξασφαλίσει και υψηλή δημοτικότητα «χτυπάει» και «κουβαλάει» ένα όνομα που αποτελεί διαβατήριο για ηγετικές πτήσεις. Ιδιαίτερα σ' ένα κόμμα, του οποίου ο πληθυσμός εξακολουθεί να νοσταλγεί με παθολογικό τρόπο τον ιδρυτή του, και μόνον η αίσθηση ότι ο εξ αίματος συγγενής μπορεί να αποδειχτεί άξιος συνεχιστής του μεγάλου πατέρα είναι αρκετή για να δώσει πόντους στο παιχνίδι της διαδοχής. Αν και η ιστορία έχει αποδείξει αρκετές φορές στο παρελθόν ότι οι ελέω ονόματος διάδοχοι δεν είναι τίποτε άλλο από καρικατούρες [βλέπε περίπτωση Βενιζέλων].

Οι φιλοδοξίες του υπουργού Εξωτερικών όμως κόβουν το δρόμο στον **Άκη Τσοχατζόπουλο**, που κι αυτός με τη σειρά του θέ-

λει να παίξει στη μετά Σημίτη εποχή. Το δικαιούται άλλωστε, σύμφωνα με τη γνώμη των συνεργατών του, γιατί δοκίμασε την τύχη του δύο φορές και απέτυχε. Αυτοδικαίως, λένε, έχει το προβάδισμα. Αυτό, όμως που είναι αυτονόητο για τον υπουργό Άμυνας δεν είναι καθόλου αυτονόητο για τους άλλους, τους νεαρότερους δελφίνους. Με ήττα του ΠΑΣΟΚ, αυτοί πιστεύουν, βασίμως, ότι τη μοίρα του Σημίτη θα έχουν και όλοι όσοι ανήκουν στην ίδια γενιά, δηλαδή ο Άκης Τσοχατζόπουλος, ο Γερ. Αρσένης και η **Βάσω Παπανδρέου**.

Η υπουργός Εσωτερικών πάντως είναι αποφασισμένη να πουλήσει ακριβά το τμήμα της. Οι κινήσεις της από τη στιγμή που ανέλαβε καθήκοντα στην πλατεία Κλαυθμώνος εντάσσονται σε μια λογική προετοιμασίας για την επόμενη μέρα. Εργάζεται μεθοδικά και αθόρυβα προκειμένου να οικοδομήσει πανελλαδικό δίκτυο υποστήριξης των βλέψεών της. Η ίδια ισχυρίζεται ότι δεν έχει απομακρυνθεί από τον πρωθυπουργό, τα στελέχη όμως της επιρροής της άλλα διακινούν. Υπογραμμίζουν ότι στην περίπτωση που ο Κώστας Σημίτης αποφασίσει να αποχωρήσει από τη μαχόμενη πολιτική, η σκυτάλη πρέπει να περάσει στην υπουργό Εσωτερικών, γιατί έτσι είχαν συμφωνήσει οι «4» όταν συγκροτούσαν τη φράξια για ν' ανατρέψουν τον Ανδρέα Παπανδρέου. Τονίζουν, μάλιστα, ότι υπάρχει και κάποιου τύπου συμφωνητικό που προβλέπει αυτόν τον όρο. Βεβαίως οι συμφωνίες υπάρχουν για να καταστρατηγούνται. Επιπλέον, δεν δεσμεύουν τους συνομιλητές, οι οποίοι είναι ελεύθεροι να επιλέξουν τον ηγέτη της αρεσκείας τους.

Όλα αυτά είναι σενάρια επί χάρτου. Για να τεθούν σε τροχιά υλοποίησης πρέπει να ηττηθεί το ΠΑΣΟΚ στις εθνικές εκλογές και να αποχωρήσει από την ενεργό δράση ο Κώστας Σημίτης. Δεν ξέρουμε ποιες είναι οι πραγματικές προθέσεις του πρωθυπουργού –ενδεχομένως και ο ίδιος να μην έχει καταλήξει–, γνωρίζουμε όμως ότι οι παλιοί εκσυγχρονιστές τον πιέζουν να παραιτείται προέδρος έστω κι αν το κόμμα χάσει τη μάχη τον Μάρτιο του 2000. Μπορούμε, πάντως, να εικάσουμε ότι αν ο Κ. Σημίτης επιδιώξει να κρατήσει τη θέση του αρχηγού πάση θυσία, η ενότητα του ΠΑΣΟΚ θα απειληθεί σοβαρά. Η διάσπαση φαντάζει ως η μόνη ρεαλιστική εκδοχή... **ΣΠ**



# Η αποσαφήνιση της εναλλακτικής πρότασης του ΣΥΝ

του Φώτη Ε. Κουβέλη

Το αποτέλεσμα των ευρωεκλογών δεν ήταν εκείνο που προσδοκούσε ο ΣΥΝ, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι πρέπει και να υποτιμηθεί.

Το ποσοστό που πήρε δικαιολογημένα προκάλεσε συζητήσεις και τροφοδότησε προβληματισμούς.

Είναι ένα ποσοστό που ακύρωσε εβαιότητες και εφησυχασμούς για τη πορεία του ΣΥΝ και ανέδειξε την υποχρέωσή του να αποσαφηνίσει πλευρές της πολιτικής του.

■ την πρόσφατη σύνοδο της Κ.Π.Ε. του ΣΥΝ, αποφασίσθηκε με συντριπτική πλειοψηφία η αποσαφήνιση εκείνης της πλευράς της πολιτικής του που, πράγματι, κατά την άψή μου, δημιούργησε συγχύσεις για ρόλο και τη φυσιογνωμία του ΣΥΝ.

■ ρόκειται για την εναλλακτική πρόταση υσίας. Είναι η πολιτική πρόταση που σκοπεύει στην απλή εναλλαγή στην υσία, αλλά στην πραγματική σύγκλιση ευρύτερου προοδευτικού χώρου για αλλαγή του πολιτικού συστήματος της ρας και τη μετατόπιση της πολιτικής σε ιαστικά προοδευτικές θέσεις. Αυτή ρς η σύγκλιση έχει ως αναγκαία προϋ- εση την ύπαρξη προγραμματικών συμ- νιών και φερέγγυων πολιτικών όρων, ιχεία που απουσιάζουν.

■ πρόταση αυτή του ΣΥΝ, που ορθά πριν καιρό κατατέθηκε στην πολιτική ζωή, βρήκε αποδέκτες και παρέμεινε στο ρός, με μόνο αποτέλεσμα τη δημιουργία

της Κουβέλης είναι βουλευτής της Β' Αθηνών οιοβουλευτικός εκπρόσωπος ουνασπισμού.



συγχύσεων ως προς τον αυτόνομο χαρακτήρα του ΣΥΝ και τη διαμόρφωση δυνατοτήτων «άσκησης πολιτικής» για όλους εκείνους που επιθυμούν τον Συνασπισμό ως συμπληρωματική δύναμη του ΠΑΣΟΚ.

Η Κ.Π.Ε. του ΣΥΝ είπε με την απόφασή της το αυτόνομο, ότι η πρόταση αυτή είναι πρόταση αριστερής διακυβέρνησης της χώρας, γι' αυτό και η προώθηση και εφαρμογή της προϋποθέτει ήττα του κυβερνητικού κόμματος και της πολιτικής του, ήττα της Ν.Δ., αλλαγή των πολιτικών συσχετισμών, ενίσχυση του ΣΥΝ και ουσιαστική μετατόπιση της πολιτικής ζωής προς τα

αριστερά.

Οι υπάρχοντες συσχετισμοί, το σημερινό ΠΑΣΟΚ, οι προσανατολισμοί της ηγεσίας του και η κυβερνητική πολιτική δεν αφήνουν περιθώρια συγκλίσεων και συνεργασίας.

Αυτόνομο αλλά και τόσο αναγκαίο αυτό που είπε η απόφαση της Κ.Π.Ε. Αναγκαίο για την πολιτική δέσμευση να προβάλλεται με σαφήνεια η συλλογική βούληση και επιλογή του κόμματος.

Αναγκαίο, ως απάντηση σε εκείνους που ηθελημένα επιλέγουν να παραμορφώνουν την πολιτική του ΣΥΝ και να θολώνουν την εικόνα του.

Η απόφαση της Κ.Π.Ε. δεν αποτελεί άρνηση της εναλλακτικής πρότασης διακυβέρνησης ως σταθερής επιδίωξης της ανανεωτικής Αριστεράς.

Αποτελεί όμως πολιτική σχιζοφρένεια να περιφέρεται η πρόταση αυτή ερήμην της πολιτικής πραγματικότητας και των στοιχείων που τη συνθέτουν και τη συγκροτούν.

Η πολιτική ζωή δεν αλλάζει με βιασμό της πραγματικότητας και προσαρμογή των μεγεθών της σε επιθυμίες και σχεδιασμούς.

Κι αποτελεί βιασμό της πραγματικότητας και επικίνδυνη αντίφαση ο πολιτικός ισχυρισμός ότι είναι δυνατή η σύγκλιση του ΣΥΝ με το σημερινό ΠΑΣΟΚ, όταν η προγραμματική αντιπολίτευση που ο ΣΥΝ ασκεί αναδεικνύει συστηματικά τις μεγάλες του διαφορές και αντιθέσεις με την κυβερνητική πολιτική.

Το ποσοστό που πήρε ο ΣΥΝ μπορεί να αποτελέσει σημαντική αφετηρία για μια ανοδική πορεία του. Αρκεί να εμμένει σ' αυτό που συλλογικά αποσαφηνίσε και από τη θέση αυτή παθερά να προωθήσει την πολιτική του, τις προγραμματικές του θέσεις και τις προτάσεις του, που οριοθετούν την αυτονομία του και διαμορφώνουν συνθήκες πολιτικής και οργανωτικής συσπείρωσης.





# Αλλαγή φυσιογνωμίας ή αλλαγή πλεύσης;

του Σπύρου Δανέλλη

Και στις εκλογές αυτές ο δικομματισμός έμεινε αλώβητος. Αναδείχθηκε έτσι η αδυναμία της ελάσσονος αντιπολίτευσης να τον πλήξει, συνθήκη αναγκαία για την ανατροπή του αδιέξοδου πολιτικού συστήματος. Ένα δεύτερο ενδιαφέρον στοιχείο είναι τα ανησυχητικά υψηλά ποσοστά αποχής, κυρίως των νέων πολιτών.

**Ε**ίναι γνωστό ότι ο ΣΥΝ έδωσε την ευρωπαϊκή του μάχη σε εξαιρετικά αντίξοο κλίμα όχι μονάχα για την Ευρωπαϊκή Ένωση, στη σημερινή ατελή της μορφή, αλλά και για την Ευρωπαϊκή ιδέα και υπόσταση. Η διατήρηση του ποσοστού των εθνικών εκλογών δεν μπορεί να μας ικανοποιεί, ακόμα κι αν σε περιπτώσεις όπως η Κρήτη, για να αναφερθώ στην δική μου περιφέρεια, βελτιώσαμε τη θέση μας. Συχνά λέμε για τους αντιπάλους μας ότι η πολιτική δεν ασκείται σε συνθήκες εργαστηρίου – αυτό ωστόσο ισχύει στο ακέραιο και για μας. Το στοίχημα της επιβεβαίωσης κερδίζεται στα δύσκολα.

Τα αίτια της αποτυχίας μας πρέπει να τα ψάξουμε αρκετά πριν από τις εκλογές, όταν βαθμιαία μετακινούμαστε από βασικά φυσιογνωμικά μας χαρακτηριστικά, που συνιστούν την ειδοποιό διαφορά μας από τα άλλα κόμματα και που εν τέλει στηρίζουν τον αυτόνομο ρόλο μας κι επιβάλλουν την ύπαρξή μας στο πολιτικό στερέωμα. Το σημείο καμπής αυτής της διολίσθησης θα μπορούσε να προσδιοριστεί στο συνέδριό μας για τη συνθήκη του Άμστερνταμ. Περιοριζόμενος στις επιλογές που κάναμε για τον προεκλογικό μας αγώνα, τηλεγραφικά θα ήθελα να σχολιάσω τρία σημεία.

I. Η συνθήκη του Άμστερνταμ υστερεί σημαντικά από τις ώριμες απαιτήσεις των καιρών. Δεν ευθύνεται, όμως, για τις κυβερνητικές επιλογές στην οικονομική και κοινωνική πολιτική. Είναι διπλά πολιτικό λάθος ν' αναγνωρίζουμε στην κυβέρνηση ένα άλλοθι που κατά κόρον επικαλείται. Πιστεύω πως, αντί να συμφωνούμε με εκείνους που δεν έχαναν ευκαιρία να καταγγέλλουν την Ευρωπαϊκή Ένωση ως «πολιτικό νάνο», έπρεπε να θυμίζουμε την πάγια θέση μας για ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΗ ΕΥΡΩΠΗ ως απάντηση στην κυρίαρχη άποψη περί χαλαρής πολιτικής ένωσης και ουσιαστικής ενοποίησης μόνο στον τομέα της αγοράς και τη δημιουργία του ενιαίου νομίσματος. Όταν επί χρόνια αγωνιζόμαστε για την προώθηση της πολιτικής ενοποίησης και της κοινωνικής προσέγγισης και συνοχής των λαών της Ευρώπης ως μόνης συνθήκης ικανής να ανοίξει διόδους στα πολύπλοκα προβλήματα της εποχής της παγκοσμιοποίησης, σήμερα στεκόμαστε αμήχανοι μπροστά στις εξελίξεις. Κι ενώ γενικά συμφωνούμε για την αναγκαιότητα απάντησης στη μονοκρατορία των ΗΠΑ, φαινόμαστε αδύναμοι να υπερασπιστούμε τον Ευρωπαϊσμό μας, αφήνοντας ουσιαστικά τμήμα του κόσμου μας να κλείνει το μάτι στη νεο-αντιιμπεριαλιστική επέλαση του ΚΚΕ. Κανείς δεν μας ζήτησε να γίνουμε απολογητές μιας Ευρωπαϊκής Ένωσης της οποίας την επάρκεια ή ορθότητα συνεχώς αμφισβητούσαμε κι έμπρακτα αγωνιζόμαστε να διαφοροποιήσουμε.

Παρά τις διακηρύξεις μας, χαρίζουμε έτσι και την Ευρώπη και την

αριστερά, ξεχνώντας αυτό που πάντα λέγαμε, ότι δηλαδή η αριστερά οφείλει διά της παρουσίας της και της ενεργού συμμετοχής να αλλάξει την πορεία των πραγμάτων. Η σύγχρονη, η ανανεωτική, η μεταρρυθμιστική αριστερά δεν διαπιστώνει τα αυτονόητα, ούτε καταγγέλλει μοναχά τα κακώς κείμενα. Παρεμβαίνει ενεργά διαθέτοντας προτάσεις και οράματα για να αλλάξει συσχετισμούς και να απελευθερώσει δυναμικές.

II. Η συνειδητή επιλογή μας να μην ανοίξουμε μέτωπο προς το ΚΚΕ και το ΔΗΚΚΙ ήταν ολέθρια και ανιστόρητη. Ανιστόρητη, διότι ως ανανεωτική αριστερά δεν είναι δυνατόν να μη συνειδητοποιούμε πως με τα κόμματα αυτά μας χωρίζει πολιτισμικό χάος. Ολέθρια, γιατί απενοχοποίησε πολιτικές συνειδήσεις, βοηθώντας τες στη μετακίνησή τους προς το ΚΚΕ. Θα ήταν χρήσιμο να μας έλεγαν οι θιασώτες της προσέγγισης των δύο κομμάτων για τη δημιουργία του λεγόμενου πόλου της αριστεράς, τι είδους εκλεκτικές συγγένειες διακρίνουν με το δογματικό και ιδεολογικά αποστεωμένο ΚΚΕ, ή με το λαϊκιστικό ΔΗΚΚΙ, που αυτοπροσδιορίζεται ως ο γνήσιος κληρονόμος του Ανδρείκου ΠΑΣΟΚ.

Γίναμε έτσι θεατές της προσέγγισης του παραδοσιακού κομμουνιστικού αντιδυτικισμού με τον λαϊκιστικό εθνικισμό, δίχως να θυμίζουμε πως η αριστερά δεν μπορεί να έχει καμία σχέση με τον εθνικισμό και πως κανένας σκοπός δεν αγιάζει τα όποια μέσα. Δεν θυμίσαμε ποτέ πως το ΚΚΕ δεν μπορεί να είναι ο καταλληλότερος εκφραστής του αντιπολεμικού πνεύματος, αφού διακρίνει τις εξωθεν επεμβάσεις και εισβολές σε καλές και κακές. Ξεχάσαμε την Ουγγαρία, την Τσεχοσλοβακία, το Αφγανιστάν, παρόλο που οι δύο πρώτες τουλάχιστον έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη χειραφέτηση της ανανεωτικής αριστεράς.

Το ακόμα χειρότερο όμως είναι η αποδοχή από μέρους μας και η συμμετοχή μας, αρκετές φορές, στη δημιουργία του αποπνικτικού κλίματος ιδιότυπης ιδεολογικής τρομοκρατίας, που άρχισε να σπίνεται από την «περίοδο Οτσαλάν». Έτσι, όποιος τολμούσε να ψελλίσει πως η τραγωδία των βομβαρδισμών δεν ήρθε από το πουθενά, ή το αυτονόητο, πως για να καταδικάζεις μετά βδελυγμίας τους βομβαρδισμούς δεν είναι ανάγκη να ταυτίζεσαι με τον σερβικό εθνικισμό, αντιμετώπιζόταν ως απολογητής του ΝΑΤΟ, οπαδός του «συμψηφισμού», λέξης φρετίχ αυτής της περιόδου. (Μου είναι δύσκολο να αποφύγω τον πειρασμό να αναφερθώ στους πρωτοπόρους της ανανέωσης που από τα κολαστήρια της χούντας το '68 κατήγγειλαν την επέμβαση των Σοβιετικών στην Πράγα, αγνοώντας τον όρο συμψηφισμός.)

Η αποδοχή από μέρους μας των όρων διαμόρφωσης της κοινής γνώμης, της εθνικής συνείδησης και εγρήγορσης από μια περιέργη, ετερόκλητη ομάδα αποτελούμενη από ανθρώπους των ΜΜΕ, διάφορους υπό τον γενικό τίτλο «καλλιτέχνες», πρόσωπα ευρισκόμενα στο περιθώριο της πολιτικής, μισαλλόδοξους αρχιερείς και διαφόρων άλλους είναι πολλαπλά επικίνδυνη. Πλην δε όλων των άλλων είναι λογική που αμφισβητεί και ακυρώνει το ρόλο των πολιτικών κομμάτων ως διαμορφωτών και εκφραστών πολιτικής συνείδησης. Ας θυμηθούμε εξάλλου τον πρόεδρο Ντελόρ, που έλεγε συχνά πως δουλειά των πολιτικών είναι να εξηγούν και να πείθουν.

III. Η συνεχής άρνηση και σε υψηλούς τόνους καταγγελία του συνόλου της κυβερνητικής πολιτικής, που τις περισσότερες φορές συνοδεύεται από συγκεκριμένες επεξεργασίες και προτάσεις, μά-



δεν συνιστά προγραμματική αντιπολίτευση. Ο χωρίς αιχμές και υπεραιδιότητες αντιπολιτευτικός μας λόγος δεν είναι αποτελεσματικός και κουράζει το ακροατήριό μας. Η κυβέρνηση Σημίτη με τις κατεργήσεις, τις παλινωδίες, την αποδοχή των δουλειών του παρελθόντος, την εγκατάλειψη της ουσίας των επαγγελιών του προοδευτικού εκσυγχρονισμού μάς προσφέρει «πεδίο δόξης λαμπρόν» για τη σκληρή και χρήσιμη για τον τόπο αντιπολίτευση. Με την υπόθεση, όμως, ότι θα γίνεται υπό σταθερή και συγκεκριμένη γωνία και θα συνοδεύεται από προτάσεις. Αυτός θα είναι ο αποτελεσματικότερος τρόπος αντιμετώπισης του ηγεμονισμού και αλαζονείας του ΠΑΣΟΚ.

Με το Γιουγκοσλαβικό είχαμε την ευκαιρία να εγκαλέσουμε πικά την κυβέρνηση για την ασυγχώρητη ανυπαρξία συγκροτημένης και αποτελεσματικής εθνικής στρατηγικής –που στη συγκεκριμένη προδιαγεγραμμένη συγκυρία θα μας επέτρεπε να διαδραματίσουμε ρόλο καθοριστικό και εποικοδομητικό για μας αλλά και τους γείτονές μας– παρασυρθήκαμε σε μάχες χαρακωμάτων. Το ότι δεν πείσαμε χαρακτηριστικό είναι πως το 52% των ερωτών που δήλωναν ότι θα ψήφισαν ΣΥΝ στην τελευταία δημοσκόπηση πριν από τις εκλογές, ενέκρινε τους χειρισμούς της κυβέρνησης Γιουγκοσλαβικό.

Θέσεις μας για το Μακεδονικό και για το μέλλον των Βαλκανίων, παρά το βραχυπρόθεσμο πολιτικό τους κόστος, αποδείχτηκαν ισχυρές και διορατικές. Ωστόσο χάσαμε την μοναδική ευκαιρία να ελέγξουμε την κυβέρνηση αλλά και να ενισχύσουμε τον ρόλο των πολιτικών δυνάμεων της χώρας για την ηθική, πολιτική ιστορική ευθύνη της άρνησης να αντιληφθούν τις επερχόμενες εξελίξεις. Έτσι η Ελλάδα δεν συνέβαλε στον εκδημοκρατισμό της οχής, ως μόνη συνθήκη αποφυγής της καταστροφικής κρίσης, να απέφυγε την επώδυνη και μακροχρόνια απομόνωσή της, που ως συνέπεια την μείωση της διαπραγματευτικής της ικανότητας του κύρους της στη διεθνή κοινότητα.

Εν τω μεταξύ επιθυμούμε την προώθηση του προοδευτικού εκσυγχρονισμού, την αλλαγή του χρεοκοπημένου συστήματος της δικομματικής αναλλαγής και την επιβολή της εναλλακτικής πρότασης εξουσίας. Πρέπει να αναζητήσουμε τρόπους που θα πείσουν την κοινωνία να αναγκαιότητα της πολιτικής μας παρουσίας και ενδυνάμωσής μας. Είμαστε οι μόνοι που μπορούμε να παίξουμε το ρόλο του καταλύτη για την απελευθέρωση δυναμικών που μπορεί να αλλάξουν το παλιό σύστημα. Σε αντίθεση προς το ΚΚΕ, το οποίο είναι ουσιαστικά αδύναμο να διαχειριστεί αποτελεσματικά την όποια ενίσχυσή του ως στεία δύναμη διαμαρτυρίας δεν αποτελεί κίνδυνο για το σύστημα.

Πορεία προς το τακτικό μας συνέδριο ας συζητήσουμε για όλα αυτά που δεν θελήσαμε μέχρι τώρα να συζητήσουμε. Ας ξαναδοούμε το αναγνωτικό μας μοντέλο, τον τρόπο παραγωγής πολιτικού λόγου, το ρόλο και τη συμμετοχή σ' αυτόν της κοινοβουλευτικής ομάδας, των κοινοβουλευτικών, των οργανώσεων.

Εν καταφύγειο να προτείνουμε και να εμπνεύσουμε προοπτική. Δεν καταφέρουμε από δύναμη που ακολουθεί το ρεύμα των εξελίξεων να γίνουμε δύναμη που το καθοδηγεί, θα είναι δύσκολο να γίνουμε την συντριβή στις συνθήκες ακραίας πόλωσης που θα ορθωθούν στις επερχόμενες εκλογές.

Όλες οι συνθήκες θα ήταν μάλλον περιττό να προσθέσω πως η ποίηση απόψεων και η εξώθηση δυνάμεων του κόμματος προς τη μερική ομογενοποίηση και μετακίνηση σε «καθαρότερες» θέσεις θα σήμαιναν άλλο στην ουσία κόμμα, θα είναι επιλογή ολέθρια το μέλλον του κόμματος της ανανεωτικής, της μεταρρυθμιστικής, της αριστεράς.

# Σ Ε Λ Α Ν Α

Γυναίκες συγγραφείς του κόσμου

Νέα σειρά πεζογραφίας

Διεύθυνση: Κατερίνα Σχινά

## Φαίη Γουέλντον ΟΤΑΝ Ο ΓΑΜΟΣ ΣΥΝΑΝΤΑ ΤΟΝ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΗ



Τι συμβαίνει όταν ξαφνικά σταματάς να αναγνωρίζεις τον σύζυγό σου; Τι συμβαίνει όταν εκείνος αρχίζει να αλλάζει συνήθειες, να σου μιλάει με παράξενη γλώσσα, να συμβουλευτεί αστρολογικούς χάρτες, να μελετά τις συναστρίες και τα δυναμικά πεδία του σώματος; Κι εσύ; Πώς αντιδράς όταν αρχίζει να σε παρεξηγεί, να σε απορρίπτει, να σε αντιμάχεται, να σου αποστερεί όλα όσα συνθέτουν τον κόσμο σου; Πώς αισθάνεσαι όταν μαθαίνεις ότι εκείνος έχει αρχίσει να βλέπει έναν –ή καλύτερα μια– «ψυχοθεραπεύτρια»; Ένα απολαυστικό βιβλίο που παρακολουθεί την περιπέτεια ενός γάμου με χιούμορ, σαρκασμό και πικρή ειρωνεία. Ένα σχεδόν αυτοβιογραφικό μυθιστόρημα που καταγράφει μαεστρικά και καταγγέλει ξεκαρδιστικά την ανθρώπινη βλακεία.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10 680, Τηλ. 36.07.744 - FAX: 36.23.093  
e-mail: nefeli-p@otenet.gr



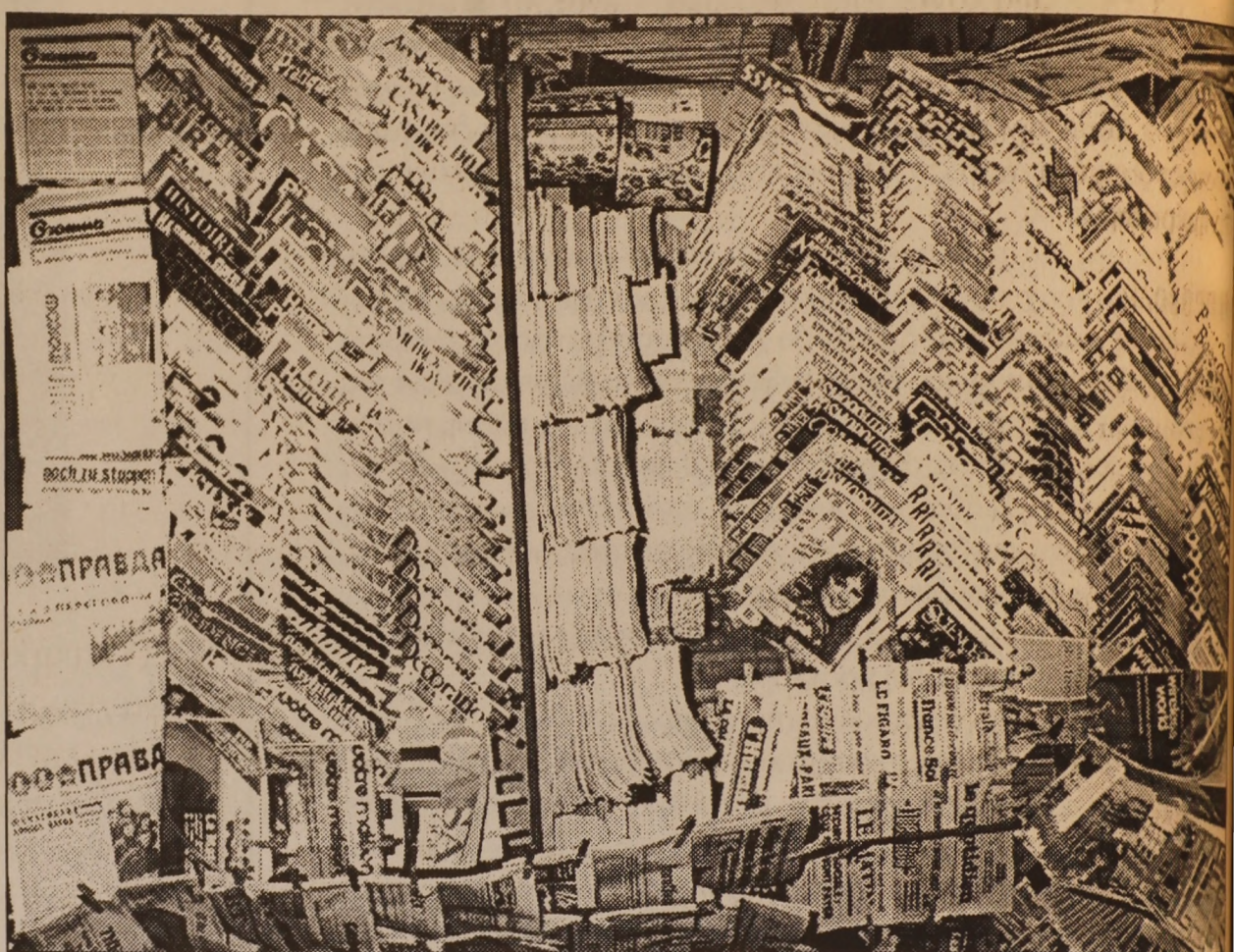
Τ Α Μ Υ Σ Τ Η Ρ Ι Α Τ Ω Ν Α Θ Η Ν Ω Ν

# Οι σχέσεις των **ΜΜΕ** με παράγοντες της πολιτικής και της **οικονομίας**

του Γιάννη Γιαχανατζή

«...Ένα ενδιαφέρον παιχνίδι είναι να φυλλομετράς τις εφημερίδες όχι για να πληροφορηθείς πώς έχουν τα πράγματα και τι ακριβώς συμβαίνει στον τόπο, όσο το να προσπαθείς να ανακαλύπτεις κάθε φορά ποιους και σε τι εξυπηρετεί άλλοτε η πρωτοσέλιδη προβολή ενός θέματος και άλλοτε η πλήρης αποσιώπηση κάποιας άλλης είδησης...».

Αντί - Δεκέμβριος 1998



**Τ**ο παιχνίδι αυτό, δηλαδή το ενδελεχές φυλλομέτρημα των εφημερίδων, κέντρισε εδώ και πολύ καιρό το ενδιαφέρον μιας ομάδας που ασχολείται με τα τεκταινόμενα στον ελληνικό Τύπο και καταγράφει τα πάντα: θέματα, ρεπορτάζ, ειδήσεις, και πώς όλα αυτά προβάλλονται αλλά και σε ποιες σελίδες. Παράλληλα, μελετά το γενικότερο σύστημα προβολής, το οποίο –μέσω μιας δαιδαλώδους διαπλοκής προσώπων, στόχων και συμφερόντων– μπορεί να αναδείξει (και το κάνει) πολιτικούς, παράγοντες κάθε χώρου, προϊόντα, επιχειρήσεις και ό,τι άλλο βάλει ο νους του ανθρώπου.

Οίκοθεν νοείται ότι από αυτή την καταμέτρηση δεν θα μπορούσαν να λείπουν οι διαφημίσεις, η σχέση πρωτοσέλιδης θεματογραφίας με τα πραγματικώς συμβαίνο-

νται (εδώ να δείτε ευρήματα...), οι δημοσιευόμενες φωτογραφίες και η σκοπιμότητα της δημοσίευσης, η γκριζα διαφήμιση και η συμμετοχή Μέσων Ενημέρωσης σ' αυτήν, ο συνωστισμός συγκεκριμένων πολιτικών και άλλων προσώπων σε συγκεκριμένα ΜΜΕ και πολλά άλλα.

Μηχανική βοήθεια πρόσφερε ένα ηλεκτρονικό (υπολογιστικό) σύστημα, εφοδιασμένο με το κατάλληλο πρόγραμμα.

Τα εξαγόμενα είναι εκπληκτικά και δίνουν απαντήσεις σε απορίες και ερωτήματα: Για τη δημοτικότητα πολλών πολιτικών και για το πώς δημιουργείται η αρεστή –στο κοινό– εικόνα τους, για τις δημοσκοπήσεις που διεξάγονται, αλλά και πού (και πώς) δημοσιεύονται, για τα περίεργα πολλές φορές δημοσιεύματα αναφορικά με την πορεία συγκεκριμένων μετοχών στο

Χρηματιστήριο, για τη συχνή εμφάνιση ορισμένων πολιτικών στο ίδιο Μέσο Ενημέρωσης, για την πληθώρα παραπλανητικών διαφημίσεων με τις οποίες βομβαρδίζεται καθημερινώς ο καταναλωτής και, τέλος, για τις συμμαχίες στο χώρο των ΜΜΕ (αλλά και παραπέρα), οι οποίες συνάπτονται και διαλύονται εν ριπή οφθαλμού.

Μπορώ να πω –χωρίς ίχνος υπερβολής– ότι, φυλλομετρώντας προσεκτικά τον Τύπο, φθάνει κανείς να μπορεί να διαβάσει κάτω από τις αράδες και να έχει μια ακούντως ενημερωτική εικόνα για το σύνολο των δρωμένων σ' όλους τους χώρους την πολιτική, την οικονομία, τον αθλητισμό, την τέχνη και αλλού.

Παράλληλα, συγκρίνοντας το χτες και σήμερα των εν γένει δημοσιευμάτων σε ένα και μόνο έντυπο, κυριεύεται από ερω-



ήματα και απορίες. Πώς, λόγου χάρη, ένας πολιτικός, που από μίαν εφημερίδα εωρείται απαράδεκτος για το πόστο που ατέχει, χαρακτηρίζεται άριστος από την ίδια εφημερίδα ύστερα από παρέλευση μικρού χρονικού διαστήματος, και μάλιστα όσο επιτυχημένος, ώστε η καλή εφημερίδα να αναλαμβάνει την διά κειμένων και φωτογραφιών προβολή του; Τι έχει συμβεί; Διότι κάτι έχει συμβεί, όσο κι αν η εφημερίδα σφυρίζει αδιάφορα, αρνούμενη να εξηγήσει στους αναγνώστες της το λόγο της αλλαγής που επήλθε στη ρότα της. Θα μπορούσαν να γραφούν τόμοι επί τόμων για τα συμβαίνοντα στο κύκλωμα Πολιτική-Τύπος-Οικονομία». Και το κυριότερο: όχι ως συμπεράσματα ενός οποιουδήποτε παρατηρητή, αλλά ως γεγονότα καταγεγραμμένα από τα ίδια τα Μέσα ενημέρωσης.

## ΠΡΟΒΟΛΗ

Συνήθίζεται να λέγεται ότι αποστολή του τύπου είναι η ενημέρωση του κοινού. **Αυτή είναι μια κατά σύμβασιν αλήθεια.** Εξ ου και η συντομογραφία ΜΜΕ, που είναι εννοούμενη από την αγγλική (αμερικανική) ορολογία.

Ό κατά πόσον η ονομασία συμβαδίζει πάντα με τα πραγματικώς συμβαίνοντα και ένα θέμα που σηκώνει πολλή συζήτηση και θα χρειάζονταν τόνοι μελάνης για παρατεθούν δεκάδες απόψεις για το θέμα αυτό.

Εκείτο το πέρασμα του καιρού και την συνακόλουθη αύξηση της πολυπλοκότητας των κοινωνικών δραστηριοτήτων (οικονομικών, πολιτικών κ.λπ.), ο Τύπος αναμείχθηκε εκών-άκων σε διαδικασίες που τον απομακρύναν από την κύρια αποστολή του. Δηλαδή, η συμμετοχή σε μεμονωμένες ή ευρύτερες «εκστρατείες» προβολής προσώπων, ομάδων, οικονομικών και πολιτικών γεγονότων κατέστησε να θεωρείται κάτι εντελώς φυσιολογικό, πράγμα που προέκυψε ολέθριες παρενέργειες (π.χ. καταστροφή μείωση των κυκλοφοριών), έστω κι αν οι εφημερίδες κάνουν πως δεν το παρατηρούν.

Είπα «εκών-άκων», διότι τα κίνητρα του Τύπου είναι διαφορετικά. Μικρής κυκλοφορίας εφημερίδες αναγκάστηκαν να ενδώσουν σε παντοειδείς πιέσεις, προκειμένου να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους, ενώ μεγάλες εφημερίδες μπήκαν στο παιχνίδι από διαφορετικό σημείο εκκίνησης: διώκουν τη διεύρυνση του κύκλου της προβολής τους].

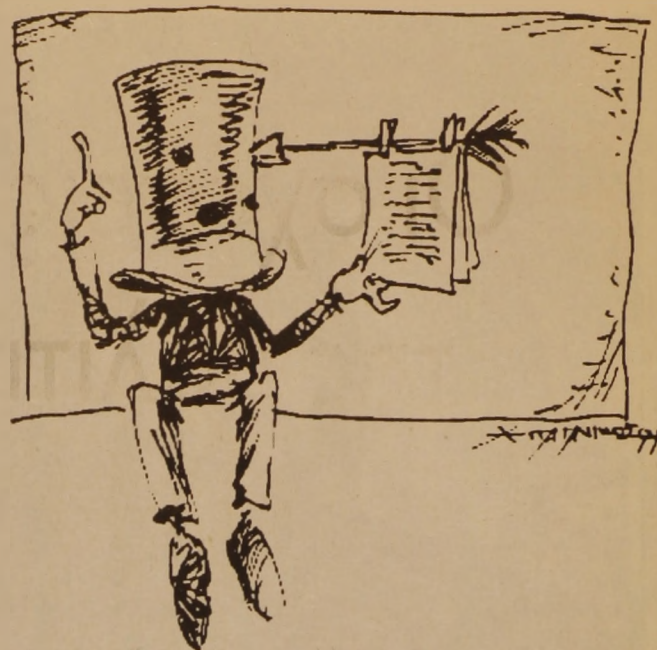
Σιγά-σιγά, οι μνημένοι άρχισαν να αναφέρονται σε διάφορα Μέσα Ενημέρωσης χρησιμοποιώντας συνθηματικές ονομασίες, πράγμα που προσέδωσε στην υπόθεση και χιουμοριστική χροιά. Αναφέρουν ειρωνικά π.χ. την «Μαχητική», εννοώντας μίαν εφημερίδα που εκβάλλει κάθε τόσο στεντόρειες κραυγές κατά των διαπλεκόμενων, αλλά η οποία στην πραγματικότητα εξαρτά την επιβίωσή της από αυτά. Και επιβιώνει...

Υπάρχουν και οι πιο εξειδικευμένες περιπτώσεις. Δηλαδή ποιον πολιτικό προωθεί το τάδε Μέσον, αλλά και η γραμμή ενός Μέσου απέναντι σε παράγοντες ή σε κρίσιμα θέματα πολιτικής και οικονομίας. Εδώ ο Αδ. Τύπος του Δ. Ρίζου, την 25.4.97, κατηγορήσε ονομαστικώς την *Εξουσία* ότι, στη βαθμολογία υπουργών που δημοσίευσε, βαθμολόγησε με σχεδόν άριστα τον Γ. Πασχαλίδη και τον Μιχ. Χρυσόχοϊδη, στην αρμοδιότητα του οποίου υπαγόταν ένα κρίσιμο για την (βαθμολογήσασα) εφημερίδα ζήτημα. Κανενός το αντί δεν ιδρώσε. Η ομήγυρις όμως των μεμνημένων εκάγχασε.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι η παλιά πρακτική, να πορεύονται τα Μέσα Ενημέρωσης ανάλογα με την πολιτική του φιλικού σ' αυτές κόμματος, αποτελεί παρελθόν και θεωρείται πλέον γραφική. Τώρα οι συμμαχίες ή οι αντιπαλότητες εδράζονται σε άλλα κριτήρια, τα οποία στερούνται παντελώς οποιουδήποτε ιδεολογικού περιεχομένου. Έτσι, νεοδημοκρατική (στην... πρόσοψη) εφημερίδα μπορεί να υποστηρίζει και να προωθεί κάποιον πολιτικό που ανήκει στο ΠΑΣΟΚ ή σε άλλο κόμμα. Και το αντίθετο. Άλλωστε, η περίπτωση της ομάδας Τσουκάτου-Πανταγιά επιβεβαιώνει του λόγου το αληθές: Οι πιο φανατικοί «βιογράφοι» της εδρεύουν σε

Οι απεικονίσεις προσμετρήθηκαν είτε επρόκειτο περί ατομικής φωτογραφίας είτε περί ομαδικής. Μετρήθηκαν και οι δεύτερες, διότι αν κάποιος θέλει να προβάλει ένα πρόσωπο, αλλά δεν επιθυμεί να γίνει φανερό η πρόθεσή του, δημοσιεύει μίαν ομαδική φωτογραφία στην οποία φαίνεται εμφανώς ο προβαλλόμενος. Οίκοθεν νοείται ότι ο εμφανιζόμενος σε φωτογραφία πρέπει να είναι ορατός διά γυμνού οφθαλμού, όχι δηλαδή με τη βοήθεια... φακού.

Μετρήθηκαν επίσης τα σκίτσα (δημοσιεύουν τέτοια ορισμένες εφημερίδες), υπό την προϋπόθεση ότι είναι αναγνωρίσιμα.



εφημερίδες που δεν πρόσκεινται φιλικά προς το ΠΑΣΟΚ.

Υπάρχουν και τέτοια; θα αναρωτηθούν κάποιοι αφελώς. Αν υπάρχουν, λέει... Είναι η πιο συνηθισμένη εικόνα.

Αρωγή στην επιχείρηση προβολής παρέχουν όλα τα είδη της δημοσιογραφίας: από την ειδησεογραφία και τα ρεπορτάζ, έως τις αναλύσεις και τα άρθρα. Η παρατηρηθείσα τα τελευταία χρόνια ανάπτυξη των παραπολιτικών σχολιογραφημάτων στις εφημερίδες αποτέλεσε μια πρώτης τάξεως πλατφόρμα για την προβολή προσώπων, αλλά και για λογής «καρφώματα». Από το πάρτυ δεν θα μπορούσαν να λείψουν και οι πάσης φύσεως φωτογραφίες και τα σκίτσα. Εκεί να δείτε γλέντι...

## ΟΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Είναι γνωστή η σημασία που έχουν οι φωτογραφίες στον Τύπο. Η ρήση «μια φωτογραφία αξίζει χίλιες λέξεις» δεν είναι λόγος του αέρα. Ειπώθηκε για να καταδείξει τη δύναμη της φωτογραφίας, την εμβέλειά της και την αποτύπωσή της στο υποσυνείδητο του αναγνώστη.

Ο πολύς κόσμος, ο απλός αναγνώστης, διαβάζει τις εφημερίδες επί τροχάδην. Αλλά και προσεκτικά να τις διάβαζε, πάλι δεν θα μπορούσε να καταλάβει ότι μεγάλο μέρος των πολιτικών παιγνίων **θα μπορούσε να διεξαχθεί και μέσω των φωτογραφιών.**

Βεβαίως, δεν παραβλέπω την αναγκαιότητα της φωτογραφίας ως συμπληρωματικού στοιχείου στο ρεπορτάζ ή στην ειδησεογραφία. Αλλά υποστηρίζω ότι αυτή η αναγκαιότητα –που χρονολογείται από παλαιότερα ετών– οδήγησε και στην ευρηματικότητα να χρησιμοποιηθεί η φωτογραφία ως μέσον επηρεασμού της κοινής γνώμης. Έτσι, με το πέρασμα του καιρού





και την εξέλιξη των μεθόδων επικοινωνίας, η χρήση της φωτογραφίας ανήχθη σε επιστήμη από πλευράς εφημερίδων.

Οι ενδείξεις και τα συμπεράσματα που τυχόν συνάγονται από την παράθεση των φωτογραφικών δεδομένων αναφέρονται **χονδρικά** λόγω του περιορισμένου χώρου. Υπάρχουν λεπτομέρειες σε κάθε τομέα (πολιτικό, οικονομικό, καλλιτεχνικό, αθλητικό, κ.ο.κ.) που θα χρειαζόταν ικανός αριθμός σελίδων για να αναλυθούν, ώστε να καταδείξουν τις υφιστάμενες διαπλοκές σχέσεων. Οι οποίες σχέσεις –για να εξηγήσουμε– δεν είναι εξ ορισμού ύποπτες. Άλλες οφείλονται σε φιλίες. Άλλες όμως έχουν τη βάση τους σε δυσδιάκριτες «συμμετοχές» σε κυκλώματα, με αόρατες για το πλατύ κοινό επιδιώξεις.

Με τη βοήθεια του Η/Υ, η ομάδα κατέγραψε τις φωτογραφίες και τα **αναγνωρίσιμα** σκίτσα διαφόρων προσώπων στον ημερήσιο Τύπο της πρωτεύουσας. Η μέτρηση άρχισε την 1.1.98 και τελείωσε την 31.12.98. Διήρκεσε δηλαδή ένα ολόκληρο ημερολογιακό έτος. Τα εξαγόμενα υπήρξαν εκπληκτικά. Απάντησαν σε εκατό απορίες, αλλά δημιούργησαν άλλες τόσες.

Ας πάρουμε τους αρχηγούς των δύο μεγαλύτερων κομματικών παρατάξεων, τον Κ. Σημίτη και τον Κ. Καραμανλή. Ο απλός πολίτης θα περίμενε ότι οι συμπολιτευόμενες εφημερίδες θα είχαν περισσότερες φωτογραφίες του Κ. Σημίτη και λιγότερες του Κ. Καραμανλή. Πράγματι, έτσι συνέβη.

Δεν συνέβη όμως το ίδιο στις εφημερίδες που πρόσκεινται φιλικά στη Ν.Δ. Εκεί υπήρξαν «παρασπονδίες». Η *Βραδυνή*, αίφνης, σ' όλη τη διάρκεια του 1998, δημοσίευσε 625 φωτογραφίες του Σημίτη και 597 (λιγότερες δηλαδή) του Καραμανλή. Το ίδιο συνέβη με τον *Ελεύθερο* του Ι. Μάστορα, που δημοσίευσε 324 φωτογραφίες του Σημίτη και μόνο 241 του Καραμανλή. Βεβαίως, η περίπτωση του *Ελεύθερου* σηκώνει συζήτηση, δεδομένων των αποστάσεων που κρατάει η εφημερίδα απέναντι στην τωρινή ηγεσία της Ν.Δ. Τούτ' αυτό συνέβη και με τον *Αδέσμευτο Τύπο* του Κ. Μήτση (401 φ. Σημίτη - 370 φ. Καραμανλή) αλλά και την *Εστία* (115 φ. Σημίτη - 67 φ. Καραμανλή).

[Πρωταθλήτριες στη δημοσίευση φωτογραφιών του Κ. Σημίτη αναδείχθηκαν η

*Εξουσία* (765 φ.), το *Έθνος* (702 φ.) και η *Βραδυνή* (625, όπως προείπαμε), ενώ στις φωτογραφίες του Κ. Καραμανλή πρώτος αναδείχθηκε ο *Αδέσμευτος Τύπος* του Δ. Ρίζου (648 φ.), δεύτερος ο *Ελεύθ. Τύπος* (611 φ.) και Τρίτη η *Απογευματινή* (602 φ.).

Συνολικά, στις ημερήσιες πολιτικές εφημερίδες της πρωτεύουσας δημοσιεύθηκαν 8.578 φωτογραφίες και σκίτσα του Σημίτη και 6.308 του Καραμανλή.

Από τους άλλους πολιτικούς ηγέτες, πρώτος σε δημοσίευση φωτογραφιών έρχεται ο Κ. Μητσοτάκης (1.960 φ.), Δεύτερος ο Μ. Έβερτ (1.727), τρίτος ο Ν. Κωνσταντόπουλος (1.357), τέταρτος ο Δ. Τσοβόλας (1.168), πέμπτος ο Α. Σαμαράς (704) και έκτη η Α. Παπαρήγα (674).

Ο Κ. Μητσοτάκης «φωτογραφήθηκε» τις περισσότερες φορές στον *Αδέσμ. Τύπο* του Δ. Ρίζου (221 φορές), ο Μ. Έβερτ στον *Ελεύθ. Τύπο* (193 φ.) – δικαιολογημένα, λόγω της συμμετοχής του στο ίδρυμα που εκδίδει την εφημερίδα. Αν εξαιρούσαμε τον *Ελεύθ. Τύπο* λόγω της προειρημένης «συγγενείας», τότε την πρώτη θέση στη δημοσίευση φωτογραφιών του Μ. Έβερτ έχει ο *Αδέσμ. Τύπος* του Δ. Ρίζου. Ο Ν. Κωνσταντόπουλος, εκτός από την *Αυγή* (216 φ.), εμφανίζεται πιο συχνά στην *Εξουσία* (134 φ.), ο Δ. Τσοβόλας στην *Αθηναϊκή* (179 φ., αν και η εφημερίδα που αφιέρωσε τον περισσότερο χώρο για τον πρόεδρο του ΔΗΚΚΙ είναι τα *Νέα*, με τέσσερις μεγάλες συνεντεύξεις του –μια σελίδα και περισσότερο– σε διάστημα οκτώμισι περίπου μηνών (25.9.98 - 28.12.98 - 1.6.99 - 16.6.99). Ο Α. Σαμαράς εμφανίζεται τις πιο πολλές φορές στον *Ελεύθ. Τύπο* (90 φ.) και αμέσως μετά στη *Βραδυνή* (83 φ.). Τέλος, η Α. Παπαρήγα, εκτός του *Ριζοσπάστη* (121 φ.), «φωτογραφίζεται» πιο πολύ στο *Έθνος* (77 φ.).

Επισημαίνεται στο σημείο αυτό η αναντιστοιχία μεταξύ *Αυγής* και *Ριζοσπάστη* όσον αφορά τη δημοσίευση φωτογραφιών του Ν. Κωνσταντόπουλου και της Α. Παπαρήγα. Η *Αυγή*, σ' όλη τη διάρκεια του 1998, δημοσίευσε 21 φωτογραφίες της Παπαρήγα, ενώ ο *Ριζοσπάστης* μόλις και μετά βίας καταδέχθηκε να παραχωρήσει χώρο για δύο (ναι, δύο) φωτογραφίες του Κωνσταντόπουλου. Δεν στάθηκε όμως το ίδιο φειδωλός στη δημοσίευση φωτογραφιών της Α. Παπαρήγα (121). Σιγά τα ωά, θα πείτε. Δεν το σχολιάζω. Απλώς το αναφέρω ως στοιχείο. Η περίπτωση πάντως του *Ριζοσπάστη* φέρνει στο νου την απουσία



ωτογραφιών του Ν. Κωνσταντόπουλου από το *Βήμα* για μεγάλο χρονικό διάστημα, γεγονός που οφειλόταν στις αλληπαλές (και ενοχλητικές για μερικούς) επεωτήσεις του προέδρου του Συνασπισμού τη Βουλή για το σύννομο ή όχι του διορισμού του εκδότη της εφημερίδας ως διοικήτη του Αγίου Όρους. Πράγμα που δείχνει ότι, εκτός από τις φωτογραφίες, μεγάλη σημασία πρέπει να αποδίδεται και στις μη φωτογραφίες (για να θυμηθούμε τον «πολέμο» του Α. Παπανδρέου).

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η φωτογραφική «παρέλαση» των υπουργών από τις σελίδες του Τύπου. Εκεί οι μετρήσεις έδωσαν αξιοπρόσεκτες απαντήσεις και σε πολλές περιπτώσεις κατέδειξαν τις υφιστάμενες σχέσεις μεταξύ Μέσων Ενημέρωσης και μελών του υπουργικού συμβουλίου. Αίφνης, οι Αλ. Παπαδόπουλος και Μ. Παπαϊωάννου είναι οι «αγαπημένοι» του *Έθνους*, ο Στ. Τζουμάκας της *Εποχής*, ο Γιάννος Παπαντωνίου της *Ελεύθ.* *Ωρας* κ.λπ. Πιο ενδιαφέρονσα, όμως, είναι η πληθωρική φωτογραφική παρουσίαση υπουργών από εφημερίδες οι οποίες για κάποιο χρονικό διάστημα θεωρούσαν αυτούς τους υπουργούς εξοβελισμένους από την κυβέρνηση λόγω ανικανότητας, όπως υποστήριζαν. Τρανό παράδειγμα, η πρωτιά της *Εξουσίας* στη φωτογραφική παρουσίαση του Γιάννου Παπαντωνίου (345 φ.) και της Βάσως Παπανδρέου (228 φ.), τους οποίους η εφημερίδα «τόλισε» για τα καλά την προηγούμενη χρονιά (1997). Για τον πρώτο έλεγε ότι βαρύνεται με την κυβερνητική αποτυχία στα οικονομικά, ενώ κατά της δεύτερης, λίγο γότερα, εξαπέλυσε σειρά επιθέσεων τύπου «Γενική οργή κατά της Βάσως». Όμως, πώς γίνεται οι ανίκανοι υπουργοί, αργότερα, να προβάλλονται κατά κόρον (ως ικανοί προφανώς) είναι θέμα ιδιερής μελέτης, που έχει σχέση και με την άμειψη και άλλων «ηρώων» στο παζάρι... δράμα. Το ίδιο φαινόμενο απαντάται και στην *Αυριανή*, η οποία τις πιο πολυφωτογραφίες της τις αφιέρωσε (και ήδη) στον Γιάννο Παπαντωνίου, τον οποίο για πολύ μεγάλο διάστημα χαρακτήριζε υπεύθυνο για τα χάλια της οικονομίας. (Η αποκατάσταση σχέσεων της *Εξουσίας* με τον Γ. Παπαντωνίου επήλθε στις 9.12.97, οπότε η εφημερίδα δημοσίευσε δισέλιδη συνέντευξη με τον υπουργό Οικονομικών Γ. Δρυ, ο οποίος τον

Νοέμβριο του 1997 χαρακτηρίστηκε από την εφημερίδα «θολός υφυπουργός», εξαιτίας της «απερισκεψίας» του να δώσει στη δημοσιότητα κατάλογο με ονόματα... δυστροπώντων φορολογουμένων, ένας κατάλογος που περιείχε και ονόματα «γειτονικά» με την εφημερίδα. Η αντιπαλότητα λησμονήθηκε με νεότερες φορορρυθμίσεις...

Όμως τα μυστήρια των Αθηνών δεν έχουν τέλος. Ο *Ελεύθ. Τύπος*, για παράδειγμα, ήλθε πλειστάκις σε σύγκρουση με τον Ευ. Γιαννόπουλο. Αυτό δεν τον εμπόδισε να του αφιερώσει τις πιο πολλές (από τις άλλες εφημερίδες) φωτογραφικές απεικονίσεις: 178 συνολικά σ' όλο το έτος, ενώ δεύτερη σε φωτογραφική απεικόνιση του Ε. Γιαννόπουλου έρχεται η *Αθηναϊκή*. Και πολλά «κρούσματα» ακόμη, εκ των οποίων άλλα εμβάλλουν σε προβληματισμό, ενώ άλλα φωτίζουν πτυχές και απαντούν σε ερωτηματικά.

Από τους υπουργούς, πρώτος (γενικά) σε φωτογραφίες έρχεται ο Α. Τσοχατζόπουλος (3.811), δεύτερος ο Γιάννος Παπαντωνίου (3.389), τρίτος ο Θ. Πάγκαλος (2.801) και τέταρτη η Βάσω Παπανδρέου (2.007).

Αξίζει να ρίξουμε μια ματιά στα εσωτερικά της Νέας Δημοκρατίας, όπου –όπως είπαμε– την πρωτιά σε φωτογραφικές εμφανίσεις στον ημερήσιο πολιτικό Τύπο κατέχουν οι Κ. Καραμανλής, Κ. Μητσοτάκης και Μ. Έβερτ. Από εκεί και πέρα, η σειρά κατάταξης παρουσιάζει ενδιαφέρον, για το λόγο ότι εν πολλοίς οι εφημερίδες αδιαφορούν για τα στελέχη που πλασάρει η Ρηγίλλης ως δήθεν άξια προβολής και «ωθήσεως», ενώ δίνουν μεγαλύτερη σημασία σ' αυτούς που αντιστρατεύονται τον Κ. Καραμανλή. Το φαινόμενο απαντάται κυρίως στις θεωρούμενες νεοδημοκρατικές εφημερίδες, στις οποίες η Ντόρα Μπακογιάννη κατέχει την αδιαφιλονίκητη πρωτιά, με 797 φωτ. συνολικά. Δεύτερος –μακράν– είναι ο Πρ. Παυλόπουλος (478 φ., αλλά με ευρύ δίκτυο προσωπικών σχέσεων που έχει αναπτύξει με δημοσιογράφους), ενώ τα «γκεσέμια» της Ρηγίλλης (Βαρβιτσιώτης, Τσιτουρίδης, Μιχαλολιάκος, Μπρατάκος) πατώνουν κυριολεκτικά. Τουναντίον, εκτός της Ντόρας Μπακογιάννη,



υψηλά ποσοστά «φωτοθέασης» –πάντοτε στις νεοδημοκρατικές εφημερίδες– έχουν να επιδείξουν οι Μάνος-Σουφλιάς, όπερ –μαζί με τα προεκτεθέντα– δείχνει τη δυσαρμονία που υπάρχει μεταξύ της αρχηγικής ομάδας της Ν.Δ. και των νεοδημοκρατικών εφημερίδων, πράγμα το οποίο –κατά την άποψη αξιόπιστων παρατηρητών– οφείλεται αφ' ενός στην έλλειψη επικοινωνιακής πολιτικής της Ν.Δ. και αφ' ετέρου στο ότι στις εφημερίδες του χώρου δεν πολυπιστεύουν ότι η Ν.Δ. θα γίνει κυβέρνηση με το υφιστάμενο «καστ». Το γεγονός, άλλωστε, ότι και τα ηλεκτρονικά Μέσα Ενημέρωσης (κανάλια και ραδιόφωνα) ενδιαφέρονται περισσότερο για μια δήλωση του Κ. Μητσοτάκη παρά για τις δηλώσεις πρωτοκλασάτων στελεχών της Ρηγίλλης, επιβεβαιώνει του λόγου το αληθές.

Θέλετε μια απόδειξη ακόμη; Μετρήθηκαν οι φωτογραφίες που δημοσίευσαν οι νεοδημοκρατικές εφημερίδες στο 15νήμερο από 29.5.99 έως 12.6.99, σε μια δηλαδή περίοδο που ήταν στο φόρτε της η εκστρατεία των κομμάτων εν όψει ευρωεκλογών. Η αναλογία που προέκυψε ήταν τρεις (3) φωτογραφίες στελεχών του ΠΑΣΟΚ έναντι δύο (2) της Ν.Δ. Επαναλαμβάνω: Μόνο στις νεοδημοκρατικές εφημερίδες. Σκεφθείτε τι έγινε παραπέρα.

#### Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

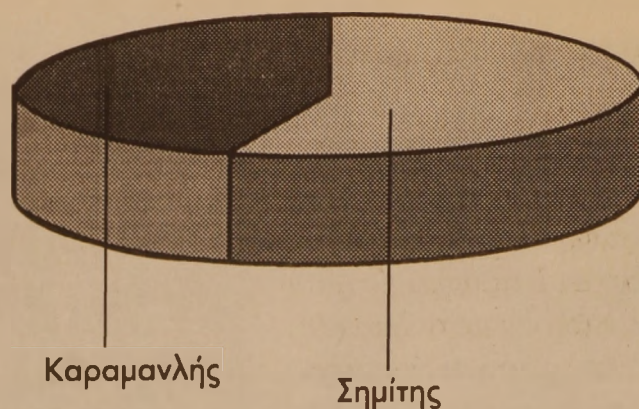
Ενδιαφέρον παρουσιάζει η φωτογραφική προβολή του δημάρχου Αθηναίων, ο οποίος –μεθοδικά– έχει καταφέρει να προβάλλεται από πολλές εφημερίδες, πέραν της κατά κόρον προβολής που του γίνεται και από αφοσιωμένους σ' αυτόν δημοσιογράφους. Έτσι, λοιπόν, ο Δ. Αβραμόπουλος εμφανίστηκε στις ημερήσιες πολιτικές εφημερίδες της Αθήνας (σε φωτο-



γραφίες ή σκίτσα) 3.335 φορές καθ' όλη τη διάρκεια του 1998. Στη φωτογραφική προβολή του επρώτευσαν η *Βραδυνή* (330 φ.), η *Αθηναϊκή* (315), η *Απογευματινή* (295) και ο *Ελεύθερος Τύπος* (288), δηλαδή –εξαιρουμένης της *Αθηναϊκής*– οι εφημερίδες εκείνες οι οποίες προσπάθησαν να αποτρέψουν τον Αβραμόπουλο να ιδρύσει δικό του κόμμα, αφού όμως προηγουμένως είχαν αγρίως σπεκουλάρει στη μετοχή του.

Αναφορικά με τον Δ. Αβραμόπουλο, σημειώνεται ότι υποστήριξη (όχι μόνο φωτογραφική) είχε και από άλλες εφημερίδες, για λόγους που ανάγονται σε υποθέσεις οι οποίες δεν έχουν –εμφανώς τουλάχιστον– καμιά σχέση με τα κόμματα και την πολιτική. Το φως της δημοσιότητας είδαν ορισμένα ρεπορτάζ που αποκάλυπταν μερικές «ζουμερές» λεπτομέρειες κάποιων διοικητικών αποφάσεων, οι οποίες είχαν ευθεία ή τεθλασμένη σχέση με εφημερίδες. Π.χ. ο *Ριζοσπάστης* της 4.7.98 έγραφε ότι η πλειοψηφία του δημοτικού συμβουλίου της Αθήνας (η πλευρά Αβραμόπουλου δηλαδή) έκανε δώρο στον εκδότη της *Εξουσίας* έναν αδιέξοδο δρόμο στην Αχαρνών, με σκοπό αυτός να μετατραπεί σε ακάλυπτο χώρο των γιγάντιων οικοδομικών συγκροτημάτων που σκοπεύει να ανεγείρει στο οικοδομικό τετράγωνο της παλιάς υφαντουργίας «Δημητριάδης ΔΔΔ». Η απόφαση αυτή του δημοτικού συμβουλίου –σύμφωνα πάντοτε με το ρεπορτάζ του *Ριζοσπάστη*– ήλθε ως **συνέχεια ενεργειών του ΥΠΕΧΩΔΕ**.

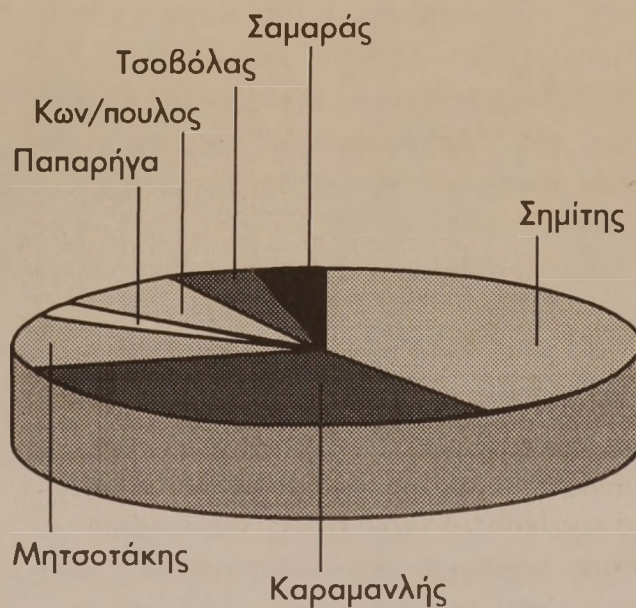
Επί του δημοσιεύματος δεν υπήρξε απάντηση. Συνέβη όμως κάτι άλλο: Στα παραπολιτικά σχόλια της *Εξουσίας* άρχισαν να εμφανίζονται «ανώδυνα» κουτσομπολικά, τα οποία αναφέρονταν στο πρόσωπο του Δ. Αβραμόπουλου (με φωτογραφία ή μη) και είχαν ως θέμα... σοβαρά ζητήματα, όπως τα σιδερωτήρια που προτιμά ο δήμαρχος Αθηναίων ή τις συμβουλές του προς τον έτερον υποψήφιο στον Πειραιά (τότε) Ν. Αγραπίδη να χαλαρώνει τον κόμπο της γραβάτας του όταν κατηγοριζει προς το επίνειον... Και όχι μόνον η *Εξουσία*, αλλά και ο *Επενδυτής* του ίδιου συγκροτήματος συνέβαλε στη δημιουργία θετικού υπέρ Αβραμόπουλου κλίματος, δημοσιεύοντας σχολιογραφήματα του τύπου «ο καθένας για τους λόγους του εύχεται να εκλεγεί ο Αβραμόπουλος...», όπου περιγράφονταν οι εν «χαρτοπαικτική σεάνς» (sic) των βορείων προαστίων μύχιοι πόθοι των παρευρεθέντων βουλευτών (του ΣΥΝ, του ΠΑΣΟΚ και της Ν.Δ.) να εκλε-



Φωτογραφική εμφάνιση Κ. Σημίτη-Κ. Καραμανλή στις πολιτ. εφημερίδες το '98.

γεί ο Αβραμόπουλος από τον πρώτο κιόλας γύρο. Τέτοια ωραία και απολύτως... εθνεγερτικά.

Από κοντά και η φωτογραφική στήριξη. Στο πεντάμηνο Ιουνίου-Οκτωβρίου (από τότε δηλαδή που άρχισε να φουντώνει η μάχη για τις δημοτικές εκλογές έως το τέλος της) η *Εξουσία* δημοσίευσε 86 φωτογραφίες του Αβραμόπουλου και σαφώς λιγότερες των αντιπάλων του: 62 της Μ. Δα-



Φωτογραφική εμφάνιση των πολιτικών αρχηγών στις πολιτ. εφημερίδες το '98. (Ο Κ. Μητσοτάκης προστέθηκε χάριν συγκρίσεως).

μανάκη, 22 του Δ. Μπέη και 11 του Λ. Αυδή. Όπερ έδει δείξαι.

Μια και ο λόγος περί *Εξουσίας*, να αναφέρω και το εξής: Είχε προξενήσει εντύπωση στην ομάδα η –παρά πάσαν έννοιαν λογικής– συχνή φωτογραφική εμφάνιση στις σελίδες της εφημερίδας του πρώην γενικού διευθυντή του ΟΤΕ και νυν διοικητή της ΑΤΕ Π. Λάμπρου. Για να αντιληφθεί ο αναγνώστης τις αναλογίες, αρκεί να σημειωθεί ότι ο μέσος όρος φωτογραφικής εμφάνισής του στις εφημερίδες ήταν 1,5 φωτογραφία για κάθε εφημερίδα καθ' όλο το 1998. Η *Εξουσία* δημοσίευσε 16 φωτογρα-

φίες του! Έγινε αναγωγή στα λήμματα «Π. Λάμπρου» και «Εξουσία». Το ηλεκτρονικό σύστημα παρέπεμψε αυτομάτως σε δημοσιεύματα του *Ελευθ. Τύπου* (21.7.98 και 23.7.98), σύμφωνα με τα οποία η διορισμένη από την κυβέρνηση διοίκηση της ΑΤΕ αποφάσισε να χορηγήσει δάνειο ύψους 2 δισ. δρχ. στην εταιρεία Stabilton, η οποία έχει αναλάβει να κατασκευάσει τα σπίτια που μοιράζει η *Εξουσία* στους αναγνώστες της διά της μεθόδου των κουπονιών. Και η οποία Stabilton έχει διευθύνοντα σύμβουλο τον ίδιο τον εκδότη της *Εξουσίας*...

Υποκλίθηκα στο ηλεκτρονικό αρχείο. Αποδείχθηκε άξιο της αποστολής του.

## ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Αναφέρθηκε το όνομα της Μ. Δαμανάκη και δεν μπορώ παρά να σημειώσω την περίπτωση της φωτογραφικής της εμφάνισης στις εφημερίδες. Και αυτό διότι περί την υποψηφιότητά της έγινε λόγος πολύς, ενώ σημειώθηκαν τριβές (λόγω διαφωνιών, όχι μόνο στο ΠΑΣΟΚ) για την καταλληλότητα του προσώπου της στο πόστο του δημάρχου της πρωτεύουσας.

Συνολικά, η φωτογραφία της Μ. Δαμανάκη δημοσιεύθηκε 1.437 φορές σ' όλη τη διάρκεια του έτους (μιλάω πάντα για τις ημερήσιες πολιτικές εφημερίδες της Αθήνας). Εδώ επρώτευσε το *Έθνος* με 166 φωτ. και ακολούθησαν η *Ελευθεροτυπία* και η *Εξουσία* με 125 φωτ. εκάστη. Τέταρτη ήλθε η *Αυγή* με 119 φωτ.

Εντύπωση δεν προκαλεί η τέταρτη θέση της *Αυγής* (αν κάποιος, π.χ., παραξενευτεί για τη θέση αυτή, σε συσχέτισμό με το ότι *Αυγή* και *Δαμανάκη* συμπλέουν κομματικώς), δεδομένου ότι δεν θα μπορούσε να γίνει σύγκριση της ολιγοσέλιδης πρωινής εφημερίδας της Αριστεράς με τις προαναφερθείσες τρεις πολυσέλιδες απογευματινές. Εκείνο που προκαλεί εντύπωση και συνάμα ερωτηματικά είναι ένα «δράμα» που φαίνεται ότι παίχτηκε στο εσωτερικό της *Αυγής*.

Συμπέρασμα πρώτο: Η *Αυγή* δημοσίευσε 67 φωτογραφίες της Δαμανάκη στο α' εξάμηνο του 1998, έναντι 52 στο β'. Δημοσίευσε, δηλαδή, λιγότερες φωτογραφίες στο εξάμηνο κατά το οποίο είχε φουντώσει η μάχη για τον Δήμο Αθηναίων, όπου η Μ.Δ. ήταν υποψήφια. Αυτό και μόνο ήταν αρκετό για να επιβεβαιώσει τις φήμες που κυκλοφορούσαν περί του διαιρεμένου στα δύο Συνασπισμού αναφορικά με την υποστήριξη ή όχι της υποψηφιότητάς της.

Συμπέρασμα δεύτερο: Η *Αυγή* λησμονήσε ακόμη και την ύπαρξη της Μ.Δ. μόλις



λείωσαν οι δημοτικές εκλογές. Παρακά-  
φίνεται ο αριθμός φωτογραφιών της  
Δ. στην *Αυγή* κατά μήνα:

ανουάριος 10 φωτ., Φεβρουάριος 8  
π., Μάρτιος 14 φωτ., Απρίλιος 13 φωτ.,  
αίος 15 φωτ., Ιούνιος 7 φωτ., Ιούλιος 9  
π., Αύγουστος 4 φωτ., Σεπτέμβριος 26  
π., Οκτώβριος 12 φωτ., Νοέμβριος 0  
π., Δεκέμβριος 1 φωτ.

αίνεται καθαρά ότι η Μ. Δαμανάκη ξε-  
στηκε άμα τη λήξει της εκλογικής μάχης.  
βαίως, ο προσεκτικός παρατηρητής είχε  
σημάνει σ' όλη τη διάρκεια του έτους  
στις σελίδες της *Αυγής* παιζόταν ένα  
ιχνίδι ισορροπιών μεταξύ των φωτο-  
γραφιών του Ν. Κωνσταντόπουλου και της  
Δαμανάκη. Αν η φωτογραφία του ενός  
ταίνα στην πρώτη σελίδα, τότε υπήρχαν  
οι φωτογραφίες του άλλου στα εσώφυλ-  
και τούμπαλιν. Αυτό το παιχνίδι ισορ-  
τιών (που εξελισσόταν κατά κανόνα  
ιλώς) φανέρωνε την ένταση που υπέ-  
σκε μεταξύ των δύο πλευρών. Τα μετέ-  
τα προβλήματα της *Αυγής* αναφορικά  
η διεύθυνσή της επιβεβαίωσαν τις εκτι-  
σεις, χωρίς αυτό -κατά την άποψή μου-  
δικαιώσει τις πολιτικές θέσεις της Μ.  
αμανάκη.

#### ΣΕ ΑΛΛΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ

ναρπαστική υπήρξε η φωτογραφική  
ρσα των μεγαλοπαραγόντων της οικο-  
ίας στις σελίδες των πολιτικών εφημε-  
ων. Την πρωτιά εκεί κατέχει ο Σωκρ.  
καλής με 747 φωτογραφίες (και λόγω  
μπιακού) και ακολουθεί ο Γ. Βαρδι-  
ιάννης με 657 φ. (Παναθηναϊκός).  
ονται ο Θ. Καρατζάς με 441 φωτ. και ο  
ιαννακόπουλος με 401 φ. Πρώτη στη  
οσίευση των φωτογραφιών του Σωκρ.  
καλή έρχεται η *Αθηναϊκή* (160 φωτ.),  
ακράν δεύτερο το *Έθνος* (90 φ.), ενώ

στις φωτογραφίες του Γ. Βαρδινογιάννη  
οι ρόλοι αλλάζουν. Πρώτο το *Έθνος* (132  
φ.) και δεύτερη η *Αθηναϊκή* (117). Η  
*Εξουσία* δημοσίευσε τις πιο πολλές φωτο-  
γραφίες του διοικητή της Εθνικής Τράπε-  
ζας Θ. Καρατζά (79) και η *Αθηναϊκή* του  
Π. Γιαννακόπουλου (79).

Μια και ο λόγος περί Σωκρ. Κόκκαλη,  
δεν μπορεί να περάσει απαρατήρητο το  
γεγονός ότι η *Εξουσία* στο φύλλο της τής  
1.7.97 καταχώρισε έξι (αριθμός 6) φωτο-  
γραφίες του επιχειρηματία σε διάφορα  
τμήματά της. Μόνο στα πολιτιστικά δεν  
υπήρχε φωτογραφία του Κόκκαλη...

Γενικώς, είναι φανερό ότι οι παράγο-  
ντες (της οικονομίας ιδίως) επιθυμούν  
διακαώς την φωτογραφική εμφάνισή  
τους στις σελίδες των εφημερίδων. Εξαί-  
ρεση αποτελεί ο Βαρδής Βαρδινογιάν-  
νης, ο οποίος εμφανίζεται σπανίως, και  
όταν εμφανίζεται το κάνει διότι συνοδεύ-  
ει τη σύζυγό του Μαριάννα, η οποία φω-  
τογραφίζεται αφειδώς, κυρίως σε κοσμι-  
κές συνάξεις (εκείνος 86 φωτ., εκείνη  
388!).

Μια όμως και αναφέρθηκε το όνομα της  
Μαριάννας Βαρδινογιάννη, να πούμε ότι  
οι περισσότερες φωτογραφίες της αλλά  
και της συνυφάδας της Αγάπης δημοσι-  
εύθηκαν στη *Βραδυνή* (50 και 26 αντί-  
στοιχα).

Στο σημείο αυτό είναι σκόπιμο να επα-  
ναλάβουμε αυτό που έχει γραφεί πολλές  
φορές για τους δεσμούς που αναπτύσσο-  
νται συχνά μεταξύ μεγαλοπαραγόντων  
της οικονομίας (ή άλλων χωρών) και Μέ-  
σων Ενημέρωσης και να θυμηθούμε τον  
εξάστηλο τίτλο που είχε στην τελευταία  
της σελίδα η *Ακρόπολις* την 3.2.99, επ' ευ-  
καιρία των εγκαινίων ενός ξενώνα για  
παιδιά της επαρχίας:

«Γιατί δάκρυσε η Μαριάννα Βαρδινο-

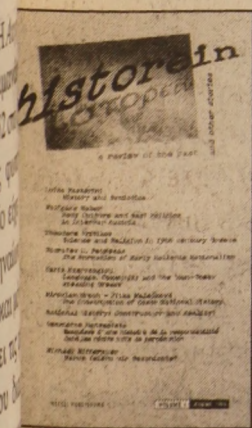
γιάννη»

Είπαμε, φιλία. Αλλά όχι κι έτσι...

Αξίζει εδώ να μνημονεύσουμε την περι-  
πτωση του βουλευτή της Ν.Δ. Αθ. Νάκου,  
ο οποίος μιλώντας στη Βουλή, τέλος Ιου-  
λίου 1997, ζήτησε να ενταχθεί σε... λίστα,  
προκειμένου να αντιμετωπίσει τα έξοδά  
του (ενώ λίγες ημέρες νωρίτερα ο αρχη-  
γός του ξιφουλκούσε κατά των διαπλεκο-  
μένων, δηλώνοντας ότι «δεν θα ανεχθού-  
με φαινόμενα σήψης και διαφθοράς» - 26  
Ιουλίου 1997). Ε, λοιπόν, ο Αθ. Νάκος  
δεν εντάχθηκε σε καμιά λίστα, τουλάχι-  
στον καμιά λίστα που να είχε σχέση με  
Μέσο Ενημέρωσης. Μόλις 13 φωτογρα-  
φίες του δημοσιεύθηκαν το 1998 σ' όλες  
τις εφημερίδες. Τζίφος δηλαδή.

Θα μπορούσαν να γραφούν πολλά. Όχι  
μόνο για την προβολή πολιτικών και πα-  
ραγόντων. Αλλά και για την προβολή  
επιχειρήσεων, μέχρι και μετοχών, πράγ-  
μα που ρητώς απαγορεύεται από τη νο-  
μοθεσία. Και εδώ έχουν ανακύψει ορι-  
σμένες απορίες, όχι τόσο για την προβο-  
λή μετοχών μέσω «ενημερωτικών» εκπο-  
μπών, όσο για την εισαγωγή στη Χρημα-  
τιστήριο Μέσων Ενημέρωσης (ως επι-  
χειρήσεων). Διότι το ερώτημα που πλα-  
νάζεται είναι πώς θα μπορούσε να εμποδι-  
στεί η προβολή ιδίων μετοχών μέσω επι-  
φανειακώς αθώων ρεπορτάζ. Γίνεται; θα  
ρωτήσετε. Εσείς τι λέτε; Εγώ υποστηρί-  
ζω ότι γίνεται.

Στο προσεχές σημείωμά μας θα καταπια-  
στούμε με το παιχνίδι που έκανε (και κά-  
νει) με τον Τύπο η ομάδα που κινείται περι-  
τον πρωθυπουργό (Τσουνάτος, Παντα-  
γιάς, Πασχαλίδης κ.ά.). Εκεί να δείτε...  
φάσεις και γκολ. Αλλά και να διαπιστώσε-  
τε πώς με τα λογής καμώματα των πρωτα-  
γωνιστών της επήλθε πλήρης στρέβλωση  
της έννοιας «πολιτικό ρεπορτάζ». 

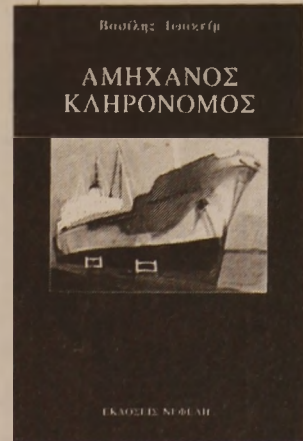


## HISTOREIN

a review of the past  
and other stories

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Κ Δ Ο Σ Ε Ι Σ Ν Ε Φ Ε Λ Η



## Βασίλης Ιωακείμ

## ΑΜΗΧΑΝΟΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΣ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ



# Λίνα Βεντούρα

## ΕΛΛΗΝΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΣΤΟ ΒΕΛΓΙΟ



Το βιβλίο αυτό αναπτύσσει ένα επίκαιρο προβληματισμό μελετώντας την ιστορία της μεταπολεμικής μετακίνησης Ελλήνων εργατών προς τη Βορειοδυτική Ευρώπη. Αναλύει τους παράγοντες που οδήγησαν τους Έλληνες εργάτες στο Βέλγιο.

Εξετάζει τη σχέση των με την τυπική κοινωνία και τις άλλες ομάδες ξένων.

Παρακολουθεί την εξέλιξη των κοινωνικών θέσεων και των πολιτιστικών συστημάτων καθώς και τους μετασχηματισμούς στις ταυτότητες και τις στρατηγικές των Ελλήνων εργατών στο Βέλγιο από το 1955 μέχρι το 1980.

\* \* \*

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10680, Τηλ. 36.07.744 - FAX: 36.23.093

e-mail: nefeli-p@otenet.gr

## Όλα μοιάζουν νόμιμα

του Σωτήρη Λέτσιου

Μια σοβαρή υπόθεση οικοπεδοποίησης δασικών εκτάσεων έχει απασχολήσει τον Τύπο, η οποία ήλθε στο φως μέσα από έρευνα που διεξήγαγε ο Συνήγορος του Πολίτη (ΣΤΠ), ύστερα από σχετική αναφορά που κατέθεσε για το θέμα η Επιτροπή Προστασίας Περιβάλλοντος Αγίου Στεφάνου. Αν και η έρευνα δεν έχει ολοκληρωθεί, ο ΣΤΠ έχει ήδη διαπιστώσει παρατυπίες, τις οποίες έχει θέσει, σε ανοιχτή σύσκεψη, υπόψη της Διοίκησης, προτού προβεί στην έκδοση Πορίσματος.

Το «μήλον της έριδος» αποτελεί μια περιοχή, η οποία σύμφωνα με τις αρμόδιες υπηρεσίες του υπουργείου Γεωργίας είναι δασική έκταση και με απόφαση του Νομάρχη το 1976 συμπεριλήφθηκε εντός των ορίων του οικισμού Αγίου Στεφάνου ως προϋφιστάμενου του 1923 και στερούμενου εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου.

Εντάσσοντας την περιοχή αυτή εντός των ορίων του οικισμού ως προϋφιστάμενου του 1923, που αποδεδειγμένα υπήρχαν ελάχιστες κατοικίες, εκφεύγουν των διατάξεων της δασικής νομοθεσίας και άρα και της προστασίας του δασικού της χαρακτήρα.

Η έρευνα αποκάλυψε ότι ο Άγιος Στέφανος είχε ρυμοτομικό σχέδιο και άρα η οποιαδήποτε επέκτασή του, σύμφωνα με το νόμο, θα έπρεπε να γίνει κατόπιν σχεδίου. Από την άλλη, ταυτίζεται ο Άγιος Στέφανος με το Μπογιάτι (Άνοιξη) για να αποδειχθεί ότι προϋπήρχε του 1923!

Οριοθετώντας λοιπόν τον οικισμό το 1976, ουσιαστικά διευρύνουν τα όρια του πέραν των ορίων της ήδη δομημένης περιοχής, παρακάμπτοντας τη νομοθεσία που απαιτεί σύνταξη σχεδίου και αποκτώντας ταυτόχρονα τη δυνατότητα να χτίσουν με ευνοϊκότερους όρους.

Το δεύτερο ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι η απόφαση αυτή του Νομάρχη έχει κριθεί από το Συμβούλιο της Επικρατείας ανίσχυρη, γιατί έχει στηριχθεί σε μια υπουργική απόφαση, η οποία, και αυτή, έχει κριθεί με άλλη απόφαση του ΣτΕ επίσης ανίσχυρη. Παρ' όλα αυτά, η απόφαση δεν έχει ποτέ ακυρωθεί ούτε έγινε νέα οριοθέτηση βασισμένη σε νεότερα προεδρικά διατάγματα που αφορούν σε οριοθέτηση οικισμών πριν από το 1923. Το αποτέλεσμα είναι ότι, παρά τις αποφάσεις του ΣτΕ, λαμβάνεται υπόψη από την πολεοδομία για την έκδοση αδειών—ακόμη και στις περιπτώσεις που τμήματα έχουν συμπεριληφθεί ανήκουν διοικητικά σε άλλους δήμους— αλλά και από τα πολιτικά δικαστήρια.

Το αποκορύφωμα είναι η σύνταξη του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου (ΓΠΣ) Αγίου Στεφάνου που περιλαμβάνει την περιοχή αυτή στις επεκτάσεις του οικισμού. Σύμφωνα όμως με τη δασική νομοθεσία για την ένταξη δασικών περιοχών σε ΓΠΣ απαιτείται η υπογραφή του υπουργού Γεωργίας, που δεν ζητήθηκε στη συγκεκριμένη περίπτωση. Χαρακτηριστικό είναι ότι στους γειτονικούς δήμους του Αγίου Στεφάνου τα αντίστοιχα ΓΠΣ ακυρώθηκαν από το ΣτΕ γιατί συμπεριέλαβαν δασικές εκτάσεις.

Εν κατακλείδι, το αποτέλεσμα είναι να εκδίδονται οικοδομικές άδειες καθώς και άδειες κοπής δένδρων από την πολεοδομία, παρακάμπτοντας την έκδοση βεβαίωσης από το δασαρχείο ότι δεν πρόκειται για δασικές εκτάσεις όπως απαιτείται από το νόμο.





Επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης

# Η επιστροφή της Ρωσίας

**Ο** ανταγωνισμός Ρώσων και Νατοϊκών για το ποιος θα φτάσει πρώτος στο Κοσσυφοπέδιο μας θύμισε τον συναγωνισμό των νικητριών δυνάμεων του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου για την κατάληψη του Βερολίνου το 1945. Η Ρωσία, που υποστηρίζει πως έχει τα ίδια δικαιώματα με το NATO με βάση τον καθοριστικό ρόλο που έπαιξε στην επίτευξη λύσης και στον τερματισμό των εχθροπραξιών, αιφνιδίασε την Ατλαντική Συμμαχία με την πρωτοβουλία της να προωθήσει 1.000 περίπου στρατιώτες με τεθωρακισμένα στην πρωτεύουσα του Κοσόβου Πρίστινα.

Ας μην ξεχνάμε ότι στην κρίση του Κοσσυφοπέδιου οι σχέσεις της Ρωσίας με το NATO δοκιμάστηκαν επικίνδυνα από τις μονομερείς πρωτοβουλίες των ΗΠΑ και της Ατλαντικής Συμμαχίας.

Η κρίση στο Κοσσυφοπέδιο έδειξε ότι το NATO έθεσε λάθος προτεραιότητες τα τελευταία χρόνια, η πιο σημαντική την προσπάθεια αποκλεισμού της μετακομμουνιστικής Ρωσίας από την ευρωπαϊκή σκηνή και την επέκταση της Ατλαντικής Συμμαχίας μέχρι τα ρωσικά σύνορα. Σύμφωνα με κορυφαίους αμερικανούς αναλυτές, ο πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο είναι σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα αυτού του σφάλματος. Οι Ρώσοι κατάφεραν τον τρόπο τους να αντισταθούν στη λογική αυτή. Η σημερινή τους παρουσία στο Κοσσυφοπέδιο είναι μια απάντηση στον τρόπο με τον οποίο το NATO προσπάθησε, κατά τη γνώμη τους, να τους περικυλώσει εμπλέκοντας όλες σχεδόν τις πρώην βιετικές δημοκρατίες σε πρωτοβουλίες της

---

**Η κρίση στο  
Κοσσυφοπέδιο  
έδειξε ότι το NATO  
έθεσε λάθος  
προτεραιότητες τα  
τελευταία έτη.  
Πιο σημαντική,  
η προσπάθεια  
αποκλεισμού της  
Ρωσίας από την  
ευρωπαϊκή σκηνή  
και η επέκταση της  
Συμμαχίας ως τα  
ρωσικά σύνορα.**

---

Ατλαντικής Συμμαχίας.

Εάν το NATO είχε δεχθεί εξαρχής πριν το Ραμπουιγιέ την ισότιμη συμμετοχή της Ρωσίας στη λήψη των αποφάσεων και στον κοινό επιχειρησιακό έλεγχο των δυνάμεων που επρόκειτο να αναπτυχθούν στο Κοσσυφοπέδιο, οι Ρώσοι θα είχαν συμμετάσχει στην επιχείρηση. Η στρατιωτική δύναμη θα είχε την κάλυψη του ΟΑΣΕ ή του ΟΗΕ και, αν ο Μιλόσεβιτς τηρούσε και τότε την ίδια σκληρή στάση, θα ήταν δυνατόν να υπάρξει ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας για την αποστολή στρατιωτικών δυνάμεων.

Το κλίμα θα ήταν σίγουρα διαφορετικό. Ο ΟΗΕ δεν θα είχε περιθωριοποιηθεί και ίσως να μην δοκιμάζονταν τόσο επικίνδυνα οι σχέσεις της Δύσης με την Ρωσία και την Κίνα.

Σήμερα, κορυφαίοι ειδικοί αναλυτές, όπως ο πρώην πρέσβης των ΗΠΑ στο NATO Ρόμπερτ Χάνντερ (βλ. Καθημερινή της 10.6.1999), μιλούν για ένα νέο ρόλο της Ρωσίας. «Οι ΗΠΑ παραχώρησαν το δικαίωμα στη Ρωσία να παρέμβει ως παράγοντας διευθέτησης κρίσεων στην Ευρώπη και, κατ'επέκτασιν, ως παράγοντας συγκράτησης του NATO. Πριν από τον πόλεμο, για τη Ρωσία ήταν αδύνατο να διεκδικήσει χώρο στην περιοχή, ενώ τώρα έχει ανοιχτό το δρόμο», υποστηρίζει ο πρώην σύμβουλος του Λευκού Οίκου επί προεδρίας Κάρτερ. Στην κρίση του Κοσσυφοπεδίου το NATO κινήθηκε μονομερώς και υπολόγιζε να συνεχίσει και στο μέλλον αυτή την τακτική, αναγκάστηκε όμως να παραδεχθεί τα όριά του.



# Το έγκλημα της οπισθοδρόμησης

της Ευγενίας Βαθάκου

Η ιστορία στην Τουρκία επαναλαμβάνεται και το δημοκρατικό έλλειμμα μεγαλώνει καθώς ο στρατός αποδεικνύεται ο ανώτατος ρυθμιστής της κοινωνικής και πολιτικής ζωής της χώρας. Αλλά ακόμα χειρότερα, ο στρατός έχει επιλέξει την πολιτική της κοινωνικής πόλωσης, της δημιουργίας ρηγμάτων στην τουρκική κοινωνία, καθώς κόβει τις γέφυρες που θα μπορούσαν να βοηθήσουν τον τουρκικό λαό να ζήσει ειρηνικά.

**Π**αρατηρώντας προσεχτικά τα γεγονότα των τελευταίων ημερών διαπιστώνουμε την ύπαρξη ενός μοντέλου άσκησης εξουσίας με άμεσες -χωρίς προσχήματα- επεμβάσεις του στρατού στην κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας.

Τις τελευταίες εβδομάδες η Τουρκία συγκλονίζεται από το σκάνδαλο **Φετουλάχ Γκιουλέν**. Έκθεση της Ομάδας «Δύση» του στρατού, βασισμένη σε κασέτες τηλεφωνικών παρακολουθήσεων, καταλήγει ότι ο Φετουλάχ Γκιουλέν απειλεί το λαϊκό κράτος, έχει σκοπό να «αλώσει το κεμαλικό κράτος», με την προώθηση των δικών του ανθρώπων σε θέσεις-κλειδιά του στρατού, της αστυνομίας και του γραφειοκρατικού μηχανισμού.

Ο Φετουλάχ χότζα, εκπρόσωπος της ισλαμικής πολιτικής παιδείας, είναι μαθητής και για πολλούς διάδοχος του μεγάλου σείχη Νουρ, μιας από τις μεγαλύτερες προσωπικότητες του Ισλάμ. Η επίθεση κατά του Φετουλάχ έχει ιδιαίτερη σημασία γιατί μέχρι σήμερα αποτελούσε ένα σύμβολο της τουρκικής κοινωνίας που επέτρεπε τον συμβιβασμό του ατατουρκισμού και του Ισλάμ. Η ρητορική του Φετουλάχ είναι αυτή της συμφιλίωσης μεταξύ των διαφορετικών θρησκειών και της συνεργασίας. Ο ίδιος είχε ταχτεί κατά του **Ερμπακάν** στις εκλογές και παρουσιάζει το κίνημά του περισσότερο ως ένα κοινωνικό και πολιτιστικό κίνημα, παρά ως πολιτικό.

Ο Φετουλάχ χότζα διαθέτει δική του εφημερίδα ευρείας κυκλοφορίας, τηλεοπτικό σταθμό, ραδιοφωνικούς σταθμούς και περιοδικά. Οπαδοί του Γκιουλέν διευθύνουν 6 πανεπιστήμια εκτός Τουρκίας ακόμα και σε χώρες όπως το Ιράκ και οι ΗΠΑ. Στα δε

σχολεία, εντός και εκτός της Τουρκίας, υπολογίζεται ότι φοιτούν 400.000 μαθητές.

Σύμφωνα με την έκθεση του στρατού, οι οπαδοί του Γκιουλέν ελέγχουν το μισό περίπου του ισλαμιστικού κεφαλαίου στην Τουρκία, το οποίο υπολογίζεται ότι ανέρχεται σε 50 περίπου δισ. δολ. Αυτός ο άνθρωπος λοιπόν στιγματίζεται από την Έκθεση του στρατού και αποτελεί στην συνέχεια αντικείμενο συζήτησης στο πρόσφατο Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας (ΣΕΑ), το ανώτατο -στην πράξη- αποφασιστικό όργανο στην Τουρκία όπου κυριαρχούν οι στρατιωτικοί.

## Ο «ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΣ ΟΠΙΣΘΟΔΡΟΜΙΣΜΟΣ» ΤΟΥ ΦΕΤΟΥΛΑΧ ΓΚΙΟΥΛΕΝ

Το ΣΕΑ, μετά την συνάντησή του αυτή, προέβη σε μία ανακοίνωση που μας θύμιζε έντονα την αντίστοιχη ανακοίνωση της 28ης Φεβρουαρίου του 1997, η οποία αποτέλεσε την βάση του Συνταγματικού Πραξικοπήματος που έγινε τότε.

Η ανακοίνωση αυτή μιλά για τον μεγάλο κίνδυνο που απειλεί την Τουρκία, την «οπισθοδρομικότητα» (irtica), και φωτογραφίζει τον Φετουλάχ Γκιουλέν.

Αναζητώντας σε τι συνίσταται η οπισθοδρομικότητα, μαθαίνουμε ότι η έννοια της οπισθοδρομικότητας έχει προσδιοριστεί στο «Έγγραφο Εθνικής Πολιτικής» ένα είδος «μυστικού Συντάγματος», αφού «ποτέ δεν ψηφίστηκε από την τουρκική Εθνοσυνέλευση, ούτε το γνωρίζει ο τουρκικός λαός» γράφει ο διευθυντής της εφημερίδας **Χουριέτ Ερτογρούλ Οζκιόκ**. «Το Έγγραφο Εθνικής Πολιτικής ήρθε για πρώτη φορά στην δημοσιότητα στο τέλος της δεκαετίας του 1980, σε μία άλλη ανακοίνωση του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας» λέει ο κ.

Οζκιόκ και μας θυμίζει ότι μέρος αυτού είχε δημοσιεύσει η **Χουριέτ** και, ενώ κανένας υπεύθυνος δεν εμφανίστηκε να διαψεύσει ή να επιβεβαιώσει το περιεχόμενο του, αποτέλεσε την αιτία να πάει η εφημερίδα στα δικαστήρια.

Παρ' όλα αυτά, συγκεκριμένος ορισμός της «οπισθοδρομικότητας» δεν υπάρχει, αλλά, όπως γράφει η εφημερίδα **Τζουμχουριέτ**, περιλαμβάνει τον κίνδυνο του διαμελισμού και τον κίνδυνο του ισλαμισμού.

Στην πρόσφατη ανακοίνωσή του το ΣΕΑ μιλά για νέα «Εθνική Στρατηγική» που θα υλοποιήσει το «Εθνικό Έγγραφο Πολιτικής» και προειδοποιεί την εκτελεστική εξουσία ότι έχει αποτύχει να πράξει αυτό που πρέπει στον «αγώνα κατά της οπισθοδρομικότητας». Ακόμα, καλεί την πολιτική ηγεσία «να πάρει όλα τα απαραίτητα μέτρα για την υλοποίηση των αποφάσεων της 28ης Φεβρουαρίου».

Η έννοια της «οπισθοδρομικότητας» κυριαρχούσε τόσο στην ανακοίνωση της 28ης Φεβρουαρίου 1997 όσο και στην πρόσφατη της 23ης Ιουνίου 1999.

Δικαιосύνη και πολιτική συμμορφώνονται. Ήδη ο Εισαγγελέας έχει επιληφθεί του θέματος. Η δε αντίδραση της πολιτικής εξουσίας σε αυτή την ανακοίνωση και τις προειδοποιήσεις ήταν άμεση. Ο πρωθυπουργός κ. **Μπουλέντ Ετσεβίτ** δήλωσε την επομένη κιόλας της συνάντησης του ΣΕΑ ότι, πριν να κλείσει η τουρκική Εθνοσυνέλευση για διακοπές θα έχουν περάσει οι νόμοι που «αντιμάχονται την οπισθοδρομικότητα». Πρόκειται για σχέδια νόμων που είχαν προετοιμαστεί από την εποχή της 28ης Φεβρουαρίου του 1997, αλλά δεν είχαν ψηφιστεί. Οι νόμοι αυτοί αφορούν το «έγκλημα της οπισθοδρομικότητας», το



ποίο θα χαρακτηρίζεται έγκλημα τρομοκρατίας αν διαπραχθεί μέσω γραπτού ή προφορικού λόγου και θα υπάγεται στα δικαστήρια Κρατικής Ασφαλείας. Άλλα σχέδια νόμων αφορούν την απόλυση κρατικών υπαλλήλων που αναμειγνύονται τον «οπισθοδρομισμό», την ενδυμασία των κρατικών υπαλλήλων και τους μαθητές που σπουδάζουν στο εξωτερικό.

## ΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗ ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Έτσι, λοιπόν, ο στρατός παρακολουθεί γρυπνος και σε δεδομένη στιγμή προβαίνει σε χειρουργικές επεμβάσεις παρακάππει την κυβέρνηση – «οι κυβερνήσεις είναι λεπτομέρειες» σχολιάζει ο **Σερβντάρ ουργκούτ** στη *Χουριέτ*.

Υποτίθεται ότι ο χαρακτήρας των αποάσεων του ΣΕΑ είναι συμβουλευτικός, την πράξη ωστόσο πρόκειται για τελεσίγραφα που απευθύνονται στην εκτελεστική εξουσία. Πέρα όμως από την προφανή πράξη των δημοκρατικών θεσμών που συνιστά αυτή η επέμβαση του στρατού πρέπει να σταθούμε στις άμεσες επιπτώσεις της πολιτικής που ακολουθείται. Η δαιμονοποίηση αυτή του Φετουλάχ χόα δημιουργεί ρήγμα στην τουρκική κοινωνία και οδηγεί στην κοινωνική πόλωση. Ένα τμήμα της τουρκικής κοινωνίας νιώθει νικητής. Ένα άλλο μεγάλο τμήμα της σθάνεται ότι αυτή η επίθεση κατά του Φετουλάχ χότζα στρέφεται εναντίον του, άθι αποκλεισμένο και απειλούμενο. Πρόκειται για αυτούς που θεωρούν ότι λάμ και λαϊκό κράτος μπορούν να συμβασιτούν και έβρισκαν στο πρόσωπο του Φετουλάχ χότζα τον εκφραστή αυτής της έας. «Η άποψη ότι συμβιβάζονται οι λαϊκές και οι ισλαμικές τάσεις έχει δεχτεί αν ένα θανάσιμο σίγουρα ένα βαρύ πλήγ» γράφει ο διευθυντής της εφημερίδας *Χουριέτ*. Τα όρια της ανοχής μειώνονται και η κοινωνία αυτή χάνει τις αντιστάσεις.

Ο καθεστώς δεν διστάζει να δημιουργεί τμήματα και όταν δεν τους χρειάζεται πια τους καταστρέφει με άμεση επέμβαση. Ανασταείτε ότι αυτός ακριβώς ο άνθρωπος που καταδιώκουν τώρα, ήταν ο κομιστής της επιστολής του τούρκου προέδρου **Καλεσίλντ Ντεμιρέλ** προς τον Πάπα!

Είναι αλήθεια ότι ο ρόλος του στρατού προβλέπεται από το τουρκικό Σύνταγμα και παρατηρεί αρθρογράφος στην

## Η ΚΑΤΑΔΙΚΗ ΤΟΥ ΟΤΣΑΛΑΝ

**Μ**ετά την απόφαση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου η υπόθεση του Αμπντουλάχ Οτσαλάν παραπέμπεται στο Εφετείο, το οποίο είναι μάλλον αδύνατο να αλλάξει την απόφαση της θανατικής καταδίκης που ήδη εξεδόθη. Το επόμενο βήμα θα είναι η προώθηση της απόφασης αυτής στο κοινοβούλιο, το οποίο θα έχει να διαλέξει ανάμεσα σε δύο εκδοχές:

- είτε να συναινέσει στη θανατική ποινή, με συνέπεια να εκδιωχθεί η Τουρκία από το Συμβούλιο της Ευρώπης και να ξεχάσει κάθε προοπτική εισόδου στην Ευρωπαϊκή Ένωση.
- είτε να ακυρώσει τη θανατική ποινή, με συνέπεια να βρει αντιμετώπιση τον τουρκικό λαό, ειδικά μάλιστα το ΜΗΡ, το κόμμα των Γκρίζων Λύκων, που είναι το δεύτερο σε δύναμη κόμμα της σημερινής κυβέρνησης συνασπισμού. Δεν θα μπορούσε ποτέ στο μέλλον το ΜΗΡ να συγκεντρώσει την ίδια εκλογική δύναμη, ύστερα από αθωωτική απόφαση με τη συναίνεσή του.

Η κυβέρνηση τώρα προσπαθεί να βρει τρόπους επιβίωσης. Είναι χαρακτηριστική η δήλωση του προέδρου Ντεμιρέλ στους δημοσιογράφους: «Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων θα μπορούσε να εμποδίσει την εκτέλεση της θανατικής ποινής». Δήλωση που αφήνει να εννοηθεί ότι η τουρκική ηγεσία στηρίζει τις ελπίδες της στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο.

Η Τουρκία βρίσκεται ανάμεσα σε Συμπληγάδες και αυτό είναι πολλαπλώς διδακτικό. Η εξάρτηση της Τουρκίας από την ιμπεριαλιστική Δύση οδηγεί την χώρα σε κρίσιμες εσωτερικές καταστάσεις, μιας και όλα τα κόμματα που είναι συντηρητικά και γενικά αποδέχονται τη θανατική καταδίκη – ιδίως μάλιστα για τον Άπο – είναι τώρα υποχρεωμένα, εξαιτίας αυτής της εξάρτησης, να αντιμετωπίσουν αυτό το δίλημμα και να αναζητήσουν διέξοδο ώστε να μην απαγχονιστεί ο Οτσαλάν.

Παραμένει το ζήτημα να απαντηθούν, ακόμη και τώρα, τα ερωτήματα που θα δια φωτίσουν το ζήτημα της παράδοσης του Οτσαλάν στην Τουρκία, καθώς η παράδοσή του σχετίζεται με συγκεκριμένο παζάρι της Τουρκίας με τις ΗΠΑ και συνδέεται, επίσης, με το κουρδικό κράτος-μαριονέτα που στήθηκε στο βόρειο Ιράκ. Είναι ανάγκη να μάθουμε περισσότερα γι' αυτό το παζάρι και τότε θα καταλάβουμε καλύτερα την επιχείρηση των ΗΠΑ στο Κοσσυφοπέδιο. Και θα αντιληφθούμε ότι το Μεσανατολικό, το Ιρακινό και το Κουρδικό ζήτημα είναι η συνέχεια του ίδιου σχεδίου, στην πραγματοποίηση του οποίου η Τουρκία έχει καθοριστικό λόγο. Στην περίπτωση αυτή τα συμφέροντα των ΗΠΑ δεν συνάδουν προς τα συμφέροντα της Ευρώπης. Οι ΗΠΑ δεν ενδιαφέρονται για τη ζωή του Άπο όσο οι Ευρωπαίοι. Οι Ευρωπαίοι θέλουν να διατηρήσουν τα συμφέροντά τους στη Μέση Ανατολή και το ΡΚΚ τους χρειάζεται, κατά τη γνώμη μου, για την διάλυση της Τουρκίας. Την άποψη αυτή αποδέχονταν και οι ΗΠΑ ως το 1996 ενώ, μετά την απώθηση του ΡΚΚ από τα τουρκικά στρατεύματα, θεώρησαν καταλληλότερη την Τουρκία για να προωθήσουν τα σχέδιά τους.

Ωστόσο, υπάρχει μια ριζοσπαστική εναλλακτική λύση την οποία υποστηρίζουν πολλοί στην αντιπολίτευση. Η παρούσα κυβέρνηση της Τουρκίας δεν θα μπορεί ποτέ να ενεργήσει τόσο ριζοσπαστικά.

Η εναλλακτική λύση έχει το ακόλουθο σκεπτικό: Ανεξάρτητα από τους δημοκρατικούς κανόνες, η θανατική καταδίκη είναι μια άγρια, πρωτόγονη ποινή. Ο απαγχονισμός του Άπο δεν θα αλλάξει τίποτα εκτός απ' το να προσφέρει ικανοποίηση στις οικογένειες των «μαρτύρων». Όσο ο Άπο παρέμενε στις φυλακές του Ιμραλί το ΡΚΚ συνέχιζε τις επιθέσεις του και πολλοί στρατιώτες σκοτώθηκαν και θα συνεχίσουν να σκοτώνονται ακόμη κι αν ο Άπο απαγχονιστεί. Η Τουρκία θα πρέπει να απαγκιστρωθεί από τις ανθρωπιστικές παρεμβάσεις της Ευρώπης και των ΗΠΑ και να δράσει ανεξάρτητα, αποσύροντας τη συμμετοχή της από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, αποσύροντας την αίτησή της για την εισδοχή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, παγώνοντας τις σχέσεις της με το ΝΑΤΟ και παγώνοντας, επίσης, την εκτέλεση της θανατικής ποινής του Άπο. Υπάρχουν, άλλωστε, 37 ανάλογες υποθέσεις των οποίων τα σχετικά ντοσιέ κρατούνται στο κοινοβούλιο.

Αν σ' αυτές τις συγκυρίες η Τουρκία κατορθώσει να ανακτήσει την ανεξαρτησία της, τότε όντως ο Άπο θα μπορεί να θεωρεί τον εαυτό του ως έναν πραγματικό ήρωα.

**Αλή Ταρτάνογλου**



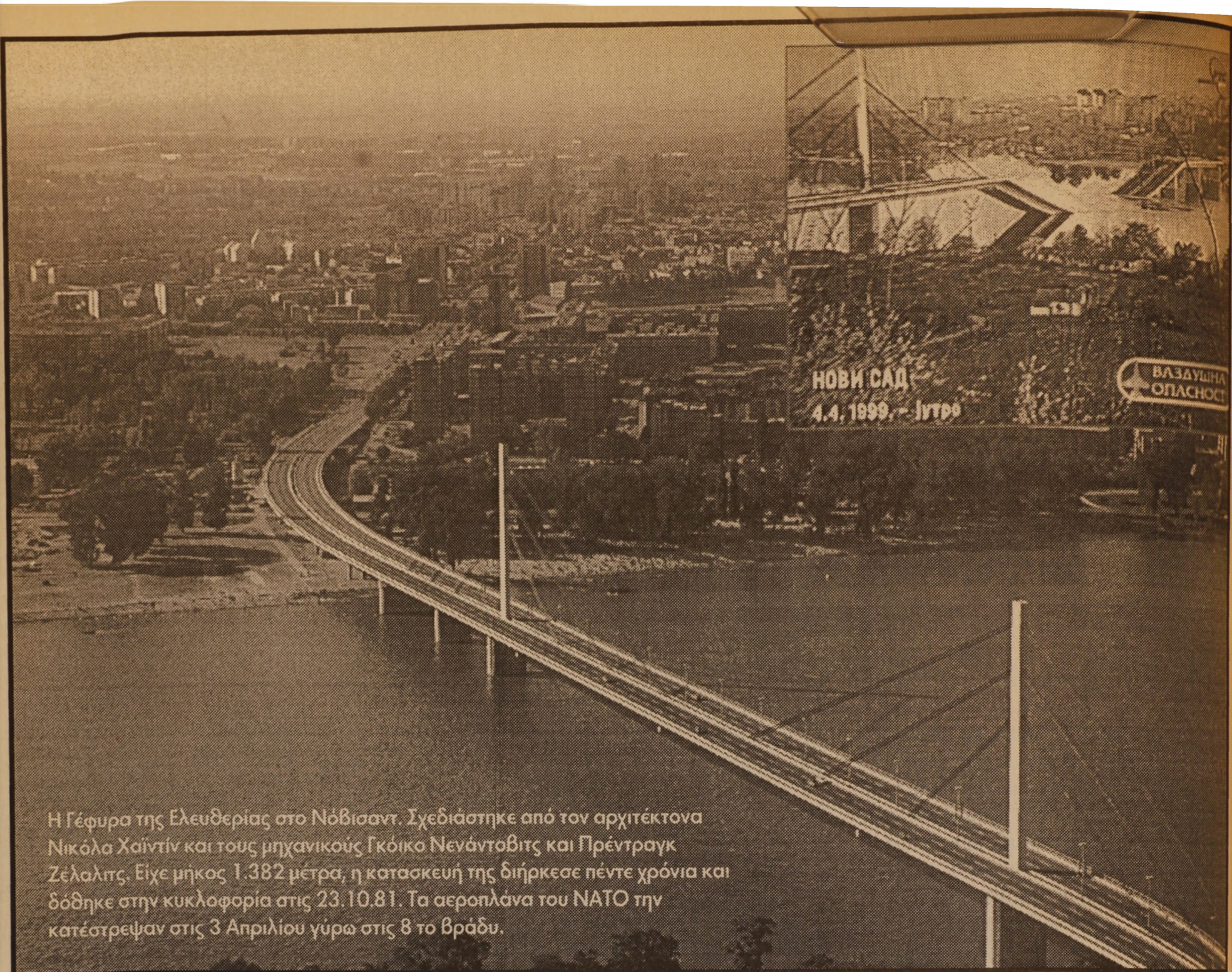
Τούρκος δείχνει την αγχώνη...

*Τζουμχουριέτ*. Ωστόσο, η τακτική της κοινωνικής πόλωσης που ακολουθείται δεν μπορεί να ενδυθεί κανενός είδους νομιμοποιητικό μανδύα, αλλά υπακούει στην ίδια λογική που εφαρμόζεται εδώ και έναν αιώνα – παρά την συνεχή αποτυχία του.

Το κρίσιμο ερώτημα, βέβαια, εδώ είναι «αποτυχία για ποιον;», αφού συμβαίνει τα

προνόμια των elites της Τουρκίας να περνούν από οικογένεια σε οικογένεια και με αυτόν τον τρόπο να αναπαράγεται το ίδιο σύστημα στο πέρασμα των χρόνων. Ένα σύστημα κλειστό σε νέες κοινωνικές δυνάμεις που αναζητούν διέξοδο και επιδιώκουν την συμμετοχή τους στην νομική εξουσία.





Η Γέφυρα της Ελευθερίας στο Νόβισαντ. Σχεδιάστηκε από τον αρχιτέκτονα Νικόλα Χαϊντίν και τους μηχανικούς Γκόικο Νενάντοβιτς και Πρέντραγκ Ζέλαλιτς. Είχε μήκος 1.382 μέτρα, η κατασκευή της διήρκεσε πέντε χρόνια και δόθηκε στην κυκλοφορία στις 23.10.81. Τα αεροπλάνα του ΝΑΤΟ την κατέστρεψαν στις 3 Απριλίου γύρω στις 8 το βράδυ.

# Ο πόλεμος δεν τελείωσε στα Βαλκάνια

της Μαρίας Αρβανίτη-Σωτηροπούλου

Υπάρχει ίσως ώσμωση κι απώθηση στους λαούς. Ποιος ξέρει τι το προκαλεί; Και φυσικά δεν είναι θέμα θρησκείας. Τώρα που οι μακελάρηδες παριστάνουν τους ελευθερωτές στο Κοσσυφοπέδιο, όπου οι πληγές χαίνουν· τώρα που οι σέρβοι πρόσφυγες δεν έχουν πού να κρυφτούν και κανένα ανθρωπιστικό στρατόπεδο δεν χτίστηκε για χάρη τους· τώρα που οι πρώτοι αλβανόφωνοι, επιστρέφοντας, βρίσκουν καμένη γη και ξεσπούν καίγοντας τα σπίτια των Σέρβων· τώρα που οι επιδεικνυόμενοι ομαδικοί τάφοι γίνονται αφορμή για νέα λουτρά αίματος με θύματα πάντα τους αμάχους, έχει ίσως ενδιαφέρον η αναδρομή στο ταξίδι μας στη Γιουγκοσλαβία λίγες μέρες πριν από την υπογραφή της συμφωνίας από το Γιουγκοσλαβικό Κοινοβούλιο. Γιατί αν και οι βομβαρδισμοί φαίνεται πως σταμάτησαν, έχουμε χρέος να μην ξεχνάμε αυτόν τον παραλογισμό της φρίκης, ειδικά τώρα που η Γιουγκοσλαβία φαίνεται ότι μένει έξω από τα προγράμματα οικονομικής βοήθειας. Και πάλι με πρόσχημα το σκιάχτρο του Μιλόσεβιτς.



**Σ**το βομβαρδιζόμενο Βελιγράδι βρεθήκαμε γιατροί, με δικαστικούς και δικηγόρους με αφορμή Νομικό συνέδριο, συνοδεύοντας ανθρωπιστική βοήθεια. Οι ομόδοξοι Βούλγαροι ακόμη και σήμερα δυσανασχετούν για τα καραβάνια αλληλεγγύης που περνούν τα σύνορα προς τη Γιουγκοσλαβία. Κάνουν ό,τι μπορούν για να δυσκολέψουν τα πράγματα. Απαιτούν μερίδιο. «Γιατί όχι και σε μας;» ρωτούν ευθέως. Το «Αν σας βομβάρδιζαν θα παίρνατε και σεις» δεν πείθει. Δεν έχουν κι άδικο. Το επίπεδο ζωής, όπως το εισπράττεις περπατώντας στους δρόμους της Σόφιας, είναι πενιχρότερο από της βομβαρδιζόμενης Γιουγκοσλαβίας. Κλίμα παραίτησης, καμιά αλληλεγγύη.

Αντίθετα, στη Γιουγκοσλαβία, όταν προσέφερες μια κούτα με τσιγάρα, κρατούσαν ένα πακέτο για να πάρουν κι άλλοι. Δεν μπορούσες να μη θαυμάσεις την αξιοπρέπεια και την ηρεμία των δοκιμαζόμενων Σέρβων. Παρά τους βομβαρδισμούς παρέμεναν ψύχραιμοι. Κανονικά στις δουλειές, σεργιάνι στους δρόμους, χωρίς διαμαρτυρία για το κομμένο ρεύμα και νερό, φαίνονταν να δοξολογούν το Θεό για την κάθε στιγμή ύπαρξης. Λένε ότι δεν είναι η πρώτη φορά που γεύονται τον όλεθρο. Είναι όμως πρώτη φορά που τόσο πολλοί και δυνατοί συσπειρώθηκαν εναντίον τόσων λίγων. Γι' αυτό αγκαλιάζουν τους Έλληνες. Είμαστε οι μόνοι συμπαράστατες σ' αυτό τον Γολγοθά αυτού του περήφανου λαού, το νιώθεις καλύτερα εκεί που εκφράζουν την ευγνωμοσύνη τους με συγκινητική φιλοξενία. Οι πόρτες ανοίγουν κι ο Έλληνας γίνεται περιφερόμενο σκεύος στοργής.

Μια ένδοξη άνοιξη μας προϋπάντησε στη Γιουγκοσλαβία. Οργιαστική βλάστηση, ένα πλήθος αγρότες διάσπαρτοι στους αγρούς με τα τρακτέρ και τα υποζύγια εν δράσει ή συναγμένοι σε κάποια σκιά γύρω απ' το τροσφαί, το πούλμαν να τρέχει στην άδεια υποστράντα όπου κυκλοφορούσαν μόνο πορτογαλά, κάποια με την ελληνική σημαία στο παρμπρίζ. Έρημα βενζινάδικα, εγκαταλειμμένα –άλλοτε πολυσύχναστα– μοτέλ, και ξάφνου κρατήρες στο ένα διάζωμα, κα-

κόμορφες πληγές στην καλλιεργημένη γη, γκρεμισμένες γέφυρες που προκαλούν παρακάμψεις μέσα από χωριά, μέσα από διόδια που επιμένουν να εκδίδουν ήρεμα αποδείξεις για τα χρήματα, που εξακολουθούν να καταβάλλουν τα ελάχιστα διερχόμενα οχήματα. Τα χωριά γαλήνια, χωρίς ηλεκτρικό με τους δρόμους γεμάτους κόσμο σε σχόλη, παιδιά που παίζουν, γυναίκες καθισμένες στις αυλές και ποδήλατα που ανέλαβαν δράση λόγω της ενεργειακής κρίσης.

## «ΠΕΣΤΕ ΠΩΣ ΕΙΝΑΙ ΑΠΕΡΓΙΑ ΤΗΣ ΔΕΗ!»

Πρώτος σταθμός, η λαβωμένη Νις. Πατρίδα του μεγάλου Κωνσταντίνου, πόλη σταθμός στη βαλκανική Ιστορία. Βομβαρδιζόταν αδιάλειπτα κάθε μέρα, πολλές φορές την ίδια μέρα – είκοσι βόμβες μόνο το προηγούμενο εικοσιτετράωρο, μας είπαν. Σιωπηλή. Προσκύνημα στους δρόμους γύρω από τη Λαϊκή αγορά, όπου οι βόμβες διασποράς δολοφόνησαν 32 αμάχους. Οι πεντακάθαροι δρόμοι σπαρμένοι θραύσματα τζαμιών και μικρά μεταλλικά κομμάτια, σπέρματα θανάτου. Στους σημαδεμένους τοίχους αγγελητήρια θανάτου και λίγα λουλούδια στο σημείο κάθε «παράπλευρης ζημιάς». Στα ερημωμένα στενά, εγκαταλειμμένα τα διάτρητα αυτοκίνητα, τα περισσότερα σπίτια ακατοίκητα με νάιλον αντί για τζάμια κι έξω από το ΙΚΑ τους ένα καμένο από βόμβα αυτοκίνητο απέναντι απ' το σημείο όπου μια έγκυος έχασε τη ζωή της. Μια βαριά λαβωμένη πολιτεία, που ξαφνιάζεσαι όταν βλέπεις ότι μερικά σπίτια επισκευάζονται κι η ζωή συνεχίζεται στις αυλές κάποιων θρυμματισμένων σπιτιών της. Η γέφυρα ξεσκισμένη απέναντι από το έρημο πια ελληνικά προξενείο κι όλα τα σπίτια και στις δύο όχθες, τυφλά και ασκεπή, στοχεύουν προκλητικά τον ψεύτη ουρανό λες και του βγάζουν τη γλώσσα. Δεύτερη σε μέγεθος πόλη ιστορικής σημασίας, κάποτε με βιομηχανία, τώρα με πλήθος άνεργους, κάποτε με ζωντανό πανεπιστήμιο, τώρα βουβή.

Φθάσαμε στο Βελιγράδι με το σούρουπο, ίσα να προλάβουμε τη θέα των διαμελισμένων κτιρίων. Σκοτάδι. Ελάχιστα αυτοκίνητα στους χωρίς φανάρια δρόμους. Σταματήσαμε έξω από το σκοτεινό ξενοδοχείο. «Δεν υπάρχει άλλο με γεννήτρια;» ρωτούσαν κάποιοι θαρραλέοι. «Ελάτε τώρα! Πέστε πως είναι απεργία της ΔΕΗ!» Με τα κεριά στο χέρι, σαν σε ανάσταση, αφήσαμε στα δωμάτια τις βαλίτσες και κατεβήκαμε για το μυστικό δείπνο που μας είχαν ετοιμάσει οι οι-

κοδεσπότες μας. Μας ζήτησαν συγγνώμη γιατί το ΝΑΤΟ είχε βομβαρδίσει πάλι το ηλεκτροπαραγωγικό τους εργοστάσιο.

Αυτό που δεν σ' αφήνει το πρώτο βράδυ μετά το δύσκολο ταξίδι να κοιμηθείς είναι η αφύσικη σιωπή της πόλης που θαρρείς αφουγκράζεται. Κανένας ήχος. Χωρίς το βουητό των αυτοκινήτων ή των μηχανημάτων της, χωρίς γάβγισμα σκύλου ή λάλημα πετεινού. Η σιωπή σε κάνει ν' αγρυπνάς. Λες κι όλος ο κόσμος κρατά την αναπνοή του. Απόψε τα παιδιά δεν θα σκιάζονται. Ένα λαμπρό φεγγάρι αιωρείται νανουρίζοντας τους εφιάλτες. Το ηλεκτρικό ήλθε κάποια στιγμή τη νύχτα για να ξανακοπεί πριν από τις 6.30 το πρωί, που ακούσαμε τις σειρήνες να ηχούν παρατεταμένα.

## «ΑΥΤΟΙ ΔΕΝ ΚΟΙΜΟΥΝΤΑΙ ΠΟΤΕ. ΔΟΥΛΕΥΟΥΝ ΥΠΕΡΩΡΙΕΣ...»

Άπειροι στη σημειολογία του πολέμου, σπεύσαμε να βγούμε, αλλά μας είπαν ότι αυτό δεν ήταν παρά η λήξη του συναγερμού. Μετά δύο περίπου ώρες, οι σειρήνες ήχησαν ξανά διακεκομμένα. «Αυτό είναι η έναρξη» πλούτισαν τις εγκυκλοπαιδικές μας γνώσεις, αλλά κανείς δεν έτρεξε στα καταφύγια. Δεν είχε νόημα, αφού ο συναγερμός ίσχυε 20 ώρες το 24ωρο. «Αυτοί δεν κοιμούνται ποτέ. Δουλεύουν υπερωρίες» σχολίαζαν. Στα πάρκα κυκλοφορούσαν άνθρωποι με τα σκυλάκια τους, τα μαγαζιά γεμάτα κι ανοιχτά κι ο κόσμος απόλυτα ψύχραιμος. Τα τρόλλεϋ καθηλωμένα αλλά τα λεωφορεία κυκλοφορούσαν κανονικά καθώς και κάποια Ι.Χ. «Το δελτίο της βενζίνης είναι 20 λίτρα το μήνα, αλλά βρίσκεις στη μαύρη αγορά», έλεγαν. Οι πεζόδρομοι γύρω από την πλατεία δημοκρατίας ασφυκτικά γεμάτοι, υπαίθριοι μαγαζάτορες πουλούσαν κεριά και φακούς. Δυσκολευτήκαμε να βρούμε τους γνωστούς «στόχους». Τα σουβενίρ πάντα εξαντλούνται, όσο οι πραγματικοί στόχοι πολλαπλασιάζονται.

Στο κτίριο της τηλεόρασης, που θυμίζει σκηνικό θεάτρου, φρέσκα λουλούδια. Στην εκκλησιά κόσμος. Επιφοίτηση του Αγίου Πνεύματος. Να τους φωτίσει ο Θεός να σταματήσουν. Δεν έχουν άλλον να ελπίζουν. Εμείς ρωτούσαμε τι έγινε με τον Τσερνομίλιν. Εκείνοι αδιαφορούσαν. Δεν θα σταματήσουν –έλεγαν– αν δεν εξαντλήσουν τα αποθέματα των βομβών, κι είχαν δίκιο. Γάβγιζαν ότι θα ισοπεδώσουν τη χώρα αν αρνηθούν το τελεσίγραφο. Όταν συμφώνησαν, εξαπέλυσαν αγριότερο κύμα βομβαρ-

Μαρία Αρβανίτη-Σωτηροπούλου είναι γιατρός, συγγραφέας, πρόεδρος της «Πανελληνίας Ιατρικής Εταιρείας για την Προστασία του Περιβάλλοντος και κατά της Πυρηνικής και Βιοχημικής Απειλής» (ελληνικός κλάδος της IPPNW).



# ΣΕΡΒΙΑ

δισμών. Σκότωναν και μετά την υπογραφή της συμφωνίας. Πότε ξανάγινε σε πόλεμο; Είναι παράφρονες. Γι' αυτό και δεν τους εμπιστεύονται πια. Περιμένουν όπως στην καταιγίδα. Κάποτε θα εξαντληθεί η ορμή της. Είναι το τίμημα που πρέπει να πληρώσει κι η νέα γενιά – έλεγαν. Αυτή που ήλπιζαν επιτέλους ειρηνική.

## «ΧΤΕΣ, ΤΕΤΟΙΑ ΩΡΑ ΤΟ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΑΝ ΠΑΛΙ»

Το απόγευμα επισκεφθήκαμε το Νόβισαντ. Πανέμορφη πόλη πλάι στο ποτάμι με τις τρεις γέφυρες τώρα γκρεμισμένες, έτσι που ο ποταμός έπαψε να 'ναι πλωτός και την επικοινωνία ανάμεσα στις δύο όχθες να γίνεται πια μόνο με σχεδίες. Παιδιά έκαναν μπάνιο στο ποτάμι και νέοι έπαιζαν τέννις στο οδόστρωμα της κατεστραμμένης γέφυρας. Μας πήγαν και στο διαλυμένο διυλιστήριο. «Χθες, τέτοια ώρα το βομβάρδισαν πάλι» είπαν. Μόλις φύγαμε μάθαμε ότι το βομβάρδισαν ξανά.

Ο ήχος των εκρήξεων δεν μας τρομάζει στην αρχή. Κάτι σαν πόρτα που έκλεισε ο αγέρας, κάτι το ανεπαίσθητο για μας, όπως η ελαττωματική αλλαγή στις ταχύτητες του πούλμαν που τους τρομάζει. Έπειτα σειρήνες ασθενοφόρων. Άλλοτε πάλι κάτι σα σεισμός κι έπειτα απαλός ο γδούπος. Τίποτε κραυγαλέο. Κάτι σαν υπόσχεση απειλής. Μπαμ, καπνός και το βουητό των αεροπλάνων. Εκείνοι μετρούσαν τις βόμβες. Πάλι τα ίδια χτύπησαν – σχολίαζαν. Κοιτούσαν τον ουρανό. Από τα πυροτεχνήματα των τροχιοδεικτικών έψαχναν να εντοπίσουν τον δράστη. «Τους Γάλλους τους αναχαιτίζουμε, δεν τους ρίχνουμε», μας εμπιστεύονται. «Ξέρουμε ότι αδειάζουν τις βόμβες τους στο πουθενά». Το ξέρουν; Θέλουν να ελπίζουν ότι δεν είναι τόσο μόνοι; Πάνω απ' το 50% των Γάλλων εξακολουθούσαν να στηρίζουν τους βομβαρδισμούς μέχρι το τέλος. Άκουγαν ραδιόφωνο. Εκεί τόσοι νεκροί, λέγαν. Ρουλέτα θανάτου. Αυτή είναι η μόνη γέφυρα που υπάρχει προς Βοϊβοδίνα. Αν είμαστε τυχεροί θα τη βρούμε στη θέση της στην επιστροφή. Ο οδηγός φουλάρει. «Γιατί τρέχει; γκρινιάζουμε. Θα πάμε από τροχαίο αντί από βόμβα». «Πρέπει να τρέχει», μας εξηγούν. «Μειώνεται ο κίνδυνος».

Σούρουπο, και το πρώτο αστέρι λάμπει στον ουρανό καθώς περνάμε χωριά που φωτίζονται με κεριά και λάμπες. «Είναι το αίργουοκς που μας κατασκοπεύει» λένε οι Σέρβοι, στοχεύοντας με το δάκτυλο αυτό που για μας θα 'ταν ο Σείριος. Αυτά παθαίνουν

τ' αστέρια, όταν ο ουρανός, αντί να ευλογεί, διαμελίζει τους ανθρώπους.

Το διεθνές Συνέδριο για μας, τους μη ειδικούς, ήταν απογοήτευση. Φαίνεται ότι στο Διεθνές δίκαιο ισχύει ο νόμος της ζούγκας. Η Θέμιδα είναι πραγματικά τυφλή στο δράμα των αδύναμων κι ανοιχτομάτα στα συμφέροντα των ισχυρών. Είχαμε την ευκαιρία να συναντηθούμε με τους συναδέλφους μας γιατρούς και να γνωρίσουμε τον καθηγητή της Χειρουργικής δρ Μίροσλαβ Μιλίσεβιτς, του οποίου το γράμμα από το Βελιγράδι, που δημοσιεύτηκε στην *Ελευθεροτυπία*, τόσο συγκίνησε, και στον οποίο δώσαμε το αντίτυπο της εφημερίδας. Ανήκει στην αντιπολίτευση, αλλά ήταν κατά των βομβαρδισμών. Και αυτός πίστευε ότι η Δημοκρατία ήταν από τα πρώτα θύματα αυτής της παραφροσύνης. Ο Μιλόσεβιτς και βέβαια πρέπει να πέσει. Αλλά αυτό είναι εσωτερικό πρόβλημα της Γιουγκοσλαβίας. Η κατάσταση στα νοσοκομεία είναι τραγική. Μπαίνοντας μέσα πρέπει ν' αγοράσεις από ιδιωτικό φαρμακείο μέχρι και το βαμβάκι και το οινόπνευμα. Λέγεται ότι κύκλωμα διακίνησης φαρμάκων που εισάγονται από χώρες, όπως η Ινδονησία ή η Ινδία, βρίσκεται στα χέρια των αξιωματούχων του καθεστώτος που κυβερνά σα μαφία τη χώρα. Οι Σέρβοι είναι ουσιαστικά όμηροι στα χέρια του Μιλόσεβιτς, αλλά οι δυτικοί τους αντιμετωπίζουν σαν εγκληματίες. Ο Μιλόσεβιτς δημιούργησε το πρόβλημα στο Κοσσυφοπέδιο – είπαν άλλοι. Τον βόλευε να ελέγχει με την αποχή των Αλβανών τους 40 βουλευτές της περιοχής που εκλέγονταν μόνο με τις ψήφους των Σέρβων και να εξασφαλίζει έτσι την εξουσία.

Επιστρέφοντας, ξαναπεράσαμε απ' τη Νις. Την ώρα που επισκεφθήκαμε την Πρυτανεία του Πανεπιστημίου βομβάρδισαν για πολλοστή φορά το καπνεργοστάσιο. Στρατιωτικός στόχος; Ανήκει στην κόρη του Μιλόσεβιτς, μαθαίνουμε.



Δρόμος στο Βελιγράδι.

## «ΓΡΗΓΟΡΑ ΜΕΣΑ! ΡΙΧΝΟΥΝ ΒΟΜΒΕΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ»

Βγήκαμε έξω αφελώς, μεταφέροντας την εμπειρία μας απ' τους σεισμούς και θαυμάζοντας τους καπνούς πάνω απ' τα ρημαγμένα κεραμίδια. «Γρήγορα μέσα» είπαν. «Ρίχνουν βόμβες διασποράς. Οι πεζοί σκοτώνονται ευκολότερα». Μέχρι να πιούμε ένα ποτήρι νερό να καταπιούμε τη λαχτάρα, μας δήλωσαν ότι καλό θα 'ταν να βιαστούμε, αφού μια γέφυρα μόλις βομβαρδίστηκε και θα είχαμε να διανύσουμε άλλα 50 χιλιόμετρα κακού δρόμου μέχρι τα βουλγαρικά σύνορα. Κανένα λάθος. Όλα προσχεδιασμένα. Προσπαθούν να αποκόψουν κάθε επικοινωνία με τον έξω κόσμο. «Ότι κι αν κάνουν εμείς θα ξαναρχόμαστε» υποσχέθηκαν. Τώρα που όλα τέλειωσαν, οι Σέρβοι υποφέρουν για μια ακόμη φορά επειδή τους κυβερνά ο Μιλόσεβιτς. Στυγνός εκβιασμός. Εκείνοι που καταστράφηκαν περισσότερο απ' αυτό το εξωφρενικό «ανθρωπιστικό» πείραμα μένουν ξανά έξω από τα προγράμματα ανάπτυξης της περιοχής. Γιατί τάχα έγιναν όλα αυτά; Όχι φυσικά για τους Κοσοβάρους, όσο κι αν έτσι θριαμβολογούν. Ούτε για τον Μιλόσεβιτς, που βγήκε κερδισμένος απ' αυτό τον όλεθρο. Φυσικά και το ήξεραν οι μακελάρηδες. Μήπως δεν είχαν το προηγούμενο στο Ιράκ; Τώρα εμμένουν στα ίδια λάθη. Κανείς δεν μιλά πια για την οικολογική καταστροφή. Αυτά θα τα μάθουμε όπως πάντα με καθυστέρηση κάποιας δεκαετίας. Δεν είναι μόνο οι βόμβες διασποράς και οι νάρκες που θα εξακολουθούν να σκοτώνουν για πολλά χρόνια στο Κοσσυφοπέδιο και τη Γιουγκοσλαβία. Η ραδιενέργεια και οι τοξικοί ρύποι ύπουλα θα διαβρώσουν την υγεία των κατοίκων της περιοχής. Ο πόλεμος –δυστυχώς– δεν τέλειωσε στα Βαλκάνια. Και κανείς δεν ξέρει ποιος θα είναι ο επόμενος στόχος των παρανοϊκών (Ευρωπαίων βασικά) που επί 78 μέρες βομβάρδιζαν το φωταγωγό του σπιτιού τους.



# Καιρός για αλλαγές

του Σ. Ζάρκο

Η σερβική αντιπολίτευση αποφάσισε να ξεκινήσει την ειρηνική πολιτική ενεργοποίηση, αν και οι συνθήκες στη χώρα δεν είναι ακόμη ειρηνικές. Το Ομοσπονδιακό Κοινοβούλιο κατήργησε την «εμπόλεμη κατάσταση» πριν από 10 περίπου μέρες, αφήνοντας πάντως σε ισχύ κάποιες απαγορεύσεις, μεταξύ των οποίων και οι περιορισμοί για δημόσιες εκδηλώσεις και συγκεντρώσεις. Η αντιπολίτευση αποφάσισε να αγνοήσει όλα αυτά και οργάνωσε την πρώτη διαδήλωση σε μια μεγάλη πόλη της Σερβίας, το Τσάτσκακ, την Τρίτη 29.6.99.



Δύο χρόνια πριν, στις 13.8.97, ο σκιτσογράφος Corax προέβλεψε τα σημερινά τεκταινόμενα. Από τη μαζική διαμαρτυρία του χειμώνα '96-'97 πρόέκυψε ένα νέο «Zajedno» (Μαζί), ένας νέος συνασπισμός δύναμης: Σέσελι-Μιλόσεβιτς-Ντράσκοβιτς. Οι ηγέτες που αντιστάθηκαν τότε (Τζίντζιτς, Πέσιτς, Κοστουνίτσα) είναι σήμερα πρωτοπόροι της «Συμμαχίας για την Αλλαγή».

ποτέ αντιπολιτευτικά- κόμματα: Το SPO του Βουκ Ντράσκοβιτς, το οποίο, έπειτα από δεκαετή αντιπαράθεση προς το καθεστώς, τελικά δέχθηκε να συμμετάσχει στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση, και το υπεθνικιστικό SRS του Βόισλαβ Σέσελι, που στήριξε σε πολλές περιπτώσεις τον Μιλόσεβιτς και τελικά συμμετείχε στον κυβερνητικό συνασπισμό πριν ένα χρόνο. Η «Συμμαχία για την Αλλαγή» αποτελεί τελικά μια ομάδα κομμάτων που αντιτίθενται στον Μιλόσεβιτς αλλά και με διακηρύξεις δημοκρατικές και αντιεθνικιστικές.

Η πόλη Τσάτσκακ είναι μια από τις πιο δραστήριες της «Ομάδας των Ελεύθερων Πόλεων», ίσως το πιο ώριμο «προϊόν» των μεγάλων μετεκλογικών διαμαρτυριών του 1996, όταν ο Μιλόσεβιτς προσπάθησε να αλλοιώσει το αποτέλεσμα των μεγάλων απωλειών που σημείωσε στις μεγάλες πόλεις της Σερβίας. Ο δήμαρχος του Τσάτσκακ Βελιμίρ Ίλιτς, έως πρόσφατα στενός συνεργάτης του Βουκ Ντράσκοβιτς, εγκατέλειψε το κόμμα του και, μετά την συμμετοχή του Ντράσκοβιτς στην κυβέρνηση, μαζί με άλλους απογοητευμένους υποστηρικτές του SPO σχημάτισαν ένα νέο κόμμα, το SPO/Ζάγιεντνο.

Στη διάρκεια του πολέμου μαζί με άλλα έξι μέλη του δημοτικού συμβουλίου της πόλης κλείστηκε στη φυλακή για «παραβάσεις του νόμου εμπόλεμης κατάστασης»

και τις τελευταίες εβδομάδες δεν υπήρχαν πληροφορίες για το πού βρισκόταν.

Μια μέρα πριν από την διαδήλωση στο Τσάτσκακ, το SPO του Ντράσκοβιτς έβγαλε επίσημη ανακοίνωση που καλούσε τα μέλη του να απόσχουν. Σύμφωνα με ανακοινώσεις των οργανωτών, η αστυνομία είχε μπλοκάρει όλους τους δρόμους από την προηγούμενη νύχτα αναγκάζοντας τα λεωφορεία και τα Ι.Χ. να επιστρέψουν από τις πόλεις που είχαν ξεκινήσει για το Τσάτσκακ. Οι εκτιμήσεις για τη συμμετοχή κυμαίνονται από τις 3.000 έως τις 15.000 άτομα. Η «Συμμαχία» ανήγγειλε ότι θα συνεχίσει τις συγκεντρώσεις και σε άλλες πόλεις, αγνοώντας τις αστυνομικές απαγορεύσεις. Το μήνυμά της συγκέντρωσης είναι να παραιτηθεί ο Μιλόσεβιτς και να διεξαχθούν ελεύθερες και τίμιες εκλογές υπό την επίβλεψη του ΟΑΣΕ.

Ήταν η πρώτη ένδειξη της δημόσιας δυσσυχίας και ένα σημάδι ότι οι βομβαρδισμοί δεν έκαναν δημοφιλέστερο και ισχυρότερο τον Μιλόσεβιτς. Η πατριωτική στάση όλου του σερβικού λαού εναντίον των βάρβαρων και επιθετικών βομβαρδισμών του ΝΑΤΟ δεν σήμαινε συγχρόνως στήριξη του Μιλόσεβιτς, της εθνοκάθαρσης και της δεκαετούς πολιτικής καταπίεσης. Αλλά η διατύπωση της διαφωνίας δεν αρκεί για να απαντηθούν οι δυσκολίες της μεταπολεμικής εποχής στη Σερβία.

Οργανωτής της πρώτης δημόσιας επίδειξης της διαφωνίας με τον Μιλόσεβιτς είναι η «Συμμαχία για την Αλλαγή». Είναι η τελευταία προ του πολέμου προσπάθεια της σερβικής «δημοκρατικής αντιπολίτευσης» να συσπειρωθεί μετά την διάσπαση της συμμαχίας «Ζάγιεντνο» (Μαζί). Στη «Συμμαχία για την Αλλαγή» έχουν συμπαράταξει όλα τα κόμματα που ζητούν τον δημοκρατικό μετασχηματισμό στη Σερβία με πρώτο στόχο την αλλαγή εξουσίας. Περιλαμβάνονται κόμματα που συμμετείχαν στο παλιό «Ζάγιεντνο», όπως το DP (με ηγέτη τον Ζόραν Τζίντζιτς), και το GSS (με ηγέτη τον Γκόραν Σβιλάνοβιτς μετά την παραίτηση από την προεδρία της Βέσνα Πέσιτς) και τους νέους κομματικούς σχηματισμούς SD (με ηγέτη τον Βουκ Ομπράδοβιτς), το SPO/Ζάγιεντνο (με ηγέτη τον Βελιμίρ Ίλιτς) και προσωπικότητες όπως ο Βόισλαβ Αβράμοβιτς, ο Μίλαν Πάσιτς, ο Μίλαν Πρότιτς, κ.ά. Είναι η πρώτη αντικαθεστωτική συμμαχία που αντιπαράκειται ανοικτά στα δυο μεγάλα -πάλαι



# Το Εμιράτο της Μαύρης Αφρικής

του Αστέρη Χουλιάρα

Με τα πλούσια κοιτάσματα πετρελαίου και το μικρό του πληθυσμό, το Γκαμπόν είναι γνωστό ως το Μαύρο Εμιράτο ή ως το Ελντοράντο του Ισημερινού. Το κατά κεφαλήν εισόδημα της πρώην γαλλικής αποικίας είναι το δεύτερο υψηλότερο στην Αφρική (μετά από εκείνο της Λιβύης) ενώ η χώρα θεωρείται ως μια όαση σταθερότητας στην ολόένα και περισσότερο ταραχώδη ευρύτερη περιοχή.

**Ε**ντούτοις, το Γκαμπόν αντιμετωπίζει μια σειρά από σοβαρά προβλήματα. Καταρχάς, η χώρα απέτυχε να χρησιμοποιήσει τα τεράστια έσοδα από τις πωλήσεις πετρελαίου (370.000 βαρέλια ημερησίως) για να προωθήσει την οικονομική και κοινωνική της ανάπτυξη. Το Γκαμπόν ούτε κατάφερε να επενδύσει στη δημιουργία βασικών υποδομών ούτε μπόρεσε να διαφοροποιήσει την οικονομία του μειώνοντας την εξάρτηση από το πετρέλαιο (55% των εξαγωγών). Έτσι, η χώρα μπορεί να απέκτησε μια πολυπληθή (αν και αναποτελεσματική) γραφειοκρατία αλλά το οδικό δίκτυο αγνοήθηκε. Είναι χαρακτηριστική η περίπτωση του Port Gentil. Αυτή η σημαντική για τη πετρελαϊκή βιομηχανία πόλη δεν συνδέεται οδικά ή σιδηροδρομικά με την υπόλοιπη χώρα. Ακόμη, ο αγροτικός τομέας του Γκαμπόν είναι ελάχιστα αναπτυγμένος. Παρά το ευνοϊκό φυσικό περιβάλλον (γόνιμα εδάφη και πλούσιες βροχοπτώσεις), λιγότερο από 0,6% της συνολικής έκτασης καλλιεργείται ενώ η χώρα εισάγει πάνω από το 50% των αναγκών της σε τρόφιμα.

## ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΚΑΙ ΕΞΑΡΤΗΣΗ

Παράλληλα, το υψηλό κατά κεφαλήν εισόδημα παραμένει εξαιρετικά άνισα κατανεμημένο. Έχει υπολογισθεί ότι το 2% του πληθυσμού (κυρίως τα μέλη της κυβερνώσας ελίτ και οι εκτεταμένες οικογένειές τους) διαθέτουν πάνω από το 80% του συνολικού εισοδήματος. Αντίθετα, το 20% των κατοίκων των αστικών κέντρων ζει

κάτω από το όριο φτώχειας. Είναι εντυπωσιακό ότι η παιδική θνησιμότητα είναι υψηλότερη από εκείνη της Γκάνας, μιας χώρας δηλαδή της οποίας το κατά κεφαλήν εισόδημα ανέρχεται μόλις στο 1/10 του αντίστοιχου του Γκαμπόν.

Ένας από τους βασικούς λόγους των σημαντικών αυτών ανισοτήτων είναι η διαφθορά. Σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις, υπολογίζεται ότι στις δεκαετίες του 70 και του 80 πάνω από 25% των δημοσίων εσόδων κατέληξαν σε ιδιωτικούς λογαριασμούς σε ξένες τράπεζες. Λέγεται ότι ο Omar Bongo, ο επί 31 χρόνια Πρόεδρος του Γκαμπόν, είναι ένας από τους πλουσιώτερους ανθρώπους της γης. Που οφείλεται όμως η διαφθορά; Σύμφωνα με μια άποψη, το πρόβλημα του Γκαμπόν πηγάζει από την ίδια τη φύση του ως κράτους-εισοδηματία (rentier state). Η θεωρητική αυτή προσέγγιση ερμηνεύει πως η υπερεξάρτηση μιας χώρας από κάποιο εξωτερικό εισόδημα (π.χ. πωλήσεις πετρελαίου) επηρεάζει αρνητικά την ανάπτυξή της: το κράτος διευρύνεται καθώς γίνεται ο κύριος μεσάζοντας ανάμεσα στον πετρελαϊκό τομέα και την υπόλοιπη οικονομία, τείνοντας να κατασπαταλά οικονομικούς πόρους σε

μη κερδοφόρες επενδύσεις. Παράλληλα, δημιουργείται μια νοοτροπία εισοδηματίας που απομονώνει τη θέση και την επιβράβευση από την αιτιακή τους σχέση με τα talέντο και την εργασία. Τέλος, ο αυταρχικός τύπος διακυβέρνησης συμβιβάζεται εύκολα με το κράτος-εισοδηματία, καθώς η απουσία φορολογίας δεν συμβάλλει στην οικοδόμηση αντιπροσωπευτικών θεσμών.

Ορισμένοι αναλυτές, υπογραμμίζοντας ότι το Γκαμπόν είναι μόνο τυπικά κι όχι ουσιαστικά ανεξάρτητο, έχουν επισημάνει τις σημαντικές ευθύνες της Γαλλίας για την αδυναμία του να αναπτυχθεί οικονομικά και κοινωνικά. Η Γαλλία κυριαρχεί στο Γκαμπόν: ελέγχει το εμπόριο και τις επενδύσεις, τις δυνάμεις ασφαλείας και τη δικαιοσύνη, το εκπαιδευτικό σύστημα και τους πολιτικούς θεσμούς της χώρας. Οι Γάλλοι πολίτες που ζουν σήμερα στη χώρα είναι περισσότεροι απ' ό,τι στην περίοδο της αποικιοκρατίας (είναι περίπου 50.000). Υπό μια έννοια το ανεξάρτητο Γκαμπόν είναι μια φαντασίωση. Σύμφωνα λοιπόν με αυτή την επιχειρηματολογία, εφόσον η Γαλλία ελέγχει το Γκαμπόν, είναι το Παρίσι που ευθύνεται για την κακοδιοίκηση της χώρας.

Οι αυταρχικές πρακτικές του πρώτου Προέδρου της χώρας L(on Mba προκάλεσαν ένα στρατιωτικό πραξικόπημα το 1964. Μια στρατιωτική επέμβαση της Γαλλίας αποκατέστησε τον Mba και δημιούργησε τις συνθήκες για την ομαλή μεταφορά της εξουσίας σ' ένα διάδοχο τον οποίο είχαν επιλέξει οι σύμβουλοι του Σαρλ ντε Γκωλ: τον Albert-Bernard (αργότερα Omar) Bongo. Ως μέλος της αριθμητικά μικρής εθνότητας των T(k(, ο Bongo διέ-

## ΓΚΑΜΠΟΝ ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Έκταση: 267.670 τ.χ.

Πληθυσμός (1998): 1.208.000

ΑΕΠ (1997): 5 δισ. δολ.

ΑΕΠ κατά κεφαλήν (1997): 4.230 δολ.

Εξωτερικό Χρέος (ως ποσοστό του ΑΕΠ το 1996): 86%

• Ο Αστέρης Χουλιάρας είναι ερευνητής στο Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων



Βεθε το πλεονέκτημα της μη εμπλοκής στον ανταγωνισμό ανάμεσα στους My(n( και τους Fang, τις μεγαλύτερες εθνοτικές ομάδες της χώρας.

## ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΚΔΗΜΟΚΡΑΤΙΣΜΟΣ

Το 1968 ο νέος Πρόεδρος ανακοίνωσε την κατάργηση του πολυκομματικού συστήματος και τη δημιουργία ενός νέου κόμματος, του PDG (Parti Démocratique Gabonais). Το τελευταίο επρόκειτο να είναι το μοναδικό νόμιμο κόμμα της χώρας για είκοσιδύο ολόκληρα χρόνια. Τα έσοδα από το πετρέλαιο και η στήριξη που του αρέιχε η Γαλλία επέτρεψαν στον Bongo να διατηρήσει την εξουσία χωρίς σοβαρές μφισβητήσεις. Η ίδρυση από Γκαμπονέους εξόριστους και φοιτητές στη Γαλλία αντιπολιτευόμενων ομάδων δεν φάνηκε ουλάχιστον αρχικά - να απειλεί το καθεστώς του. Όλα άλλαξαν όμως με τη σημαντική πτώση της διεθνούς τιμής του πετρελαίου στα μέσα της δεκαετίας του 80. Τα δημόσια έσοδα μειώθηκαν κατά 50%. Ο συντονισμένος περιορισμός των δημοσίων δαπανών και η οικονομική κρίση προκάλεσαν σοβαρές λαϊκές αντιδράσεις. Τον Ιανουάριο του 1990 απεργίες και διαδηλώσεις απείλησαν σοβαρά το καθεστώς. Ο Bongo, για να εκτονώσει την κατάσταση, αποφάσισε να νομιμοποιήσει μια σειρά από πολιτικές ενώσεις. Όμως, το Μάιο ο θάνατος ενός εκ των αρχηγών της αντιποτεύσης υπό περίεργες συνθήκες σ ένα κρατικό ξενοδοχείο προκάλεσε βίαιες ταυχές στο Port Gentil, θέτοντας σε κίνδυνο τις ζωές γάλλων εργαζομένων στις πετρελαϊκές εγκαταστάσεις. Το Παρίσι αποφάσισε να επέμβει στρατιωτικά για να αποκαταστήσει την τάξη κι οι απεσταλμένοι του Προέδρου Μιτεράν έπεισαν τον Bongo να επιταχύνει τις δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις.

Ο Bongo εξήλθε νικητής στις προεδρικές εκλογές του 1993 με το 51,2% των ψήφων (από τον πρώτο γύρο). Καθώς η αντιπολίτευση μίλησε για εκτεταμένη νοθεία, οι ταραχές ξέσπασαν στην πρωτεύουσα Libreville. Το Παρίσι όμως έσπευσε να αγνωρίσει τις εκλογές. Ο Bongo προκήρυξε με επιτυχία να εντάξει πολλά μέλη της αντιπολίτευσης στην κυβέρνηση. Παράλληλα, η εκμετάλλευση νέων κοιτασμάτων πετρελαίου επέτρεψε στην οικονομία να ανακάμψει. Και στις προεδρικές εκλογές του 1998, ανάμεσα σε νέες

κατηγορίες της αντιπολίτευσης για νοθεία, ο Bongo κατάφερε να εκλεγεί για άλλα επτά χρόνια με το 66,65% των ψήφων. Το Παρίσι, για μια ακόμη φορά, επικρότησε τη διαδικασία.

Εντούτοις, το Γκαμπόν δεν είναι πλέον απόλυτα εξαρτημένο από τη Γαλλία. Σήμερα η ιταλική Agip έχει σημαντικότερα πετρελαϊκά δικαιώματα εκμετάλλευσης από τη γαλλική Elf, ενώ μόλις το 40% των εισαγωγών της χώρας προέρχονται από τη Γαλλία (τη δεκαετία του 60 το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 75%).

Έτσι οι δυνατότητες του Παρισιού να ασκεί πίεση στο Γκαμπόν έχουν περιορισθεί. Όμως, αυτό δεν σημαίνει ότι ο Bongo έχει μεγαλύτερα περιθώρια ελιγμών: η παραγωγή πετρελαίου της χώρας έχει αγγίξει το υψηλότερό της σημείο και, εφόσον δεν ανακαλυφθούν νέα κοιτάσματα, στα επόμενα χρόνια αναμένεται μια προοδευτική μείωση των πετρελαϊκών εξαγωγών. Έτσι η πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα θα είναι ιδιαίτερα κρίσιμη για το μέλλον του Γκαμπόν. Αν η κακή διαχείριση κι η εκτεταμένη διαφθορά που χαρακτηρίσαν τη χώρα στις τελευταίες τρεις δεκαετίες συνεχισθούν, το Γκαμπόν θα κινδυνεύσει από τη σχεδόν πλήρη κατάργηση που χαρακτηρίζει μερικούς από τους γείτονές του. Η αυξανόμενη αστικοποίηση που δεν συνοδεύεται από ανάλογη απο-εθνοτικοποίηση (ιδιαίτερα στις φτωχές συνοικίες) και η τάση της πολιτικής ζωής να περιστρέφεται γύρω από εθνοτικές διαχωριστικές γραμμές σε συνδυασμό με ένα εύθραυστο ευρύτερο περιφερειακό περιβάλλον μπορεί να αποσταθεροποιήσουν το Ελντοράντο των Τροπικών.



## ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Country Report. Gabon: fragile stability in a troubled region, The ACP-EU Courier, No 165, September-October 1997, pp. 13-14
2. Gabon: Bongostroika reversed, The Economist, December 18, 1993, p. 42
3. David E. Gardinier, Gabon: Limited Reform and Regime Survival in John F. Clark and David E. Gardinier, eds, Political Reform in Francophone Africa, Boulder, Co: Westview Press, 1997, p. 150
4. Douglas A. Yates, The Rentier State in Africa, Trenton, NJ: Africa World Press, 1996, p. 34
5. Ibid., pp. 220-221
6. D. E. Gardinier, op. cit., pp. 146-147
7. Ibid., pp. 147-153
8. D. A. Yates, op. cit., pp. 134-135
9. UN Department of Humanitarian Affairs, International Regional Information Network-West Africa Weekly Roundup, No 78, 1998
10. France and Gabon: Black emirate, The Economist, May 16, 1998, p. 52
11. Country Report, op. cit., p. 12
12. Stephane Odjamboga, Le Gabon entre p(trole et d(mocratie, Le Monde Diplomatique, F(vrier 1997, p. 10





# Υπάρχει σύγκρουση πολιτισμών;

του Σωτήρη Ντάλη

Ήταν καλοκαίρι του 1993, όταν η έγκυρη αμερικανική επιθεώρηση *Foreign Affairs* δημοσίευσε ένα άρθρο του πολιτειολόγου Σάμιουελ Χάντινγκτον με τίτλο «Σύγκρουση Πολιτισμών».

Το άρθρο φαινόταν να προσφέρει μια εξήγηση για τα όσα συνέβησαν ή συνέβαιναν στην πρώην Γιουγκοσλαβία, στην ΕΣΣΔ, στο Αφγανιστάν και αλλού.

**Ο**ι συγκρούσεις, Σέρβων, Μουσουλμάνων και Κροατών στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη Αρμενίων και Αζέρων στο Ναγκόρνο Καραμπάχ, Μουσουλμάνων και Ινδουιστών στα βουνά του Κασμίρ καθώς και άλλες αντιπαραθέσεις αποτέλεσαν αντικείμενο ανάλυσης του καθηγητή του Πανεπιστημίου του Χάρβαρντ, **Σάμιουελ Χάντινγκτον**. Το άρθρο κατέληγε στο συμπέρασμα ότι παρήλθε η εποχή των ιδεολογιών και άρχισε αυτή των «πολιτισμών», κατά την οποία κάθε κράτος, για να κάνει τις επιλογές του, καταφεύγει στις πολιτισμικές αξίες: την παράδοση, τη γλώσσα, τα έθιμα, και την ιδιαιτερότητα των θεσμών.

Σύμφωνα με τον Χάντινγκτον, οι σημερινές συγκρούσεις είναι «συγκρούσεις πολιτισμών» και αποτελούν τον προάγγελο αγριότερων πολέμων, οι οποίοι θα ξεσπάσουν σε ζώνες και περιοχές όπου υπάρχουν κράτη με πολλούς πολιτισμούς και θρησκείες. Η Ευρώπη, μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και της Σοβιετικής Ένωσης, αποτελεί μία χαρακτηριστική περίπτωση αυτού του μοντέλου συγκρούσεων.

Στο άρθρο αυτό, που προκάλεσε πολλές αντιδράσεις (θετικές και αρνητικές) ο Σ. Χάντινγκτον υποστήριζε ότι το μεσο-ευρωπαϊκό αυτό μέτωπο, που εκτείνεται από τη Βαλτική ως την Αδριατική, είναι το ίδιο που χώριζε κατά τον 16ο αιώνα τη Ρωμαιογερμανική Δύση από τη Ρωσία, την εκπρόσωπο του Βυζαντινο-Ορθόδοξου Χριστιανισμού, και το Ισλάμ.

Εκείνη την εποχή που δημοσιεύθηκε το άρθρο του Σ. Χάντινγκτον (το 1993) είχε αρχίσει να υποχωρεί αισθητά η αισιοδοξία της μεταψυχροπολεμικής περιόδου, και ο αμερικανός συγγραφέας άδραξε την

ευκαιρία να μας «προειδοποιήσει» ότι το χαμόγελο της ιστορίας ίσως να ήταν παραπλανητικό και να μας υπογραμμίζει τους... φόβους του για μια ενδεχόμενη πολιτισμική ρήξη με απρόβλεπτες συνέπειες.

Το άρθρο και ο προβληματισμός του Σ. Χάντινγκτον προκάλεσαν αίσθηση και ο διάλογος που αναπτύχθηκε ξεπέρασε τα ακαδημαϊκά σύνορα. Έτσι ο αμερικανός συγγραφέας, τρία χρόνια αργότερα, επεκτείνει το θέμα που είχε θέσει το 1993, σ' ένα βιβλίο με τον τίτλο *Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης* (εκδ. Terzobooks).

Όπως σημειώνει ο ίδιος, το ενδιαφέρον, οι συζητήσεις αλλά και οι παρερμηνείες που προκάλεσε το άρθρο, τον ώθησαν να εμβαθύνει στο θέμα σ' αυτό το βιβλίο. Σε 384 σελίδες, επιχειρεί να αναπτύξει, να συμπληρώσει και να προσδιορίσει ακριβέστατα θέματα, όπως είναι η έννοια των πολιτισμών, το ζήτημα ενός παγκόσμιου πολιτισμού, η σχέση εξουσίας και κουλτούρας, η μεταβαλλόμενη ισορροπία δυνάμεων μεταξύ των πολιτισμών, η πολιτιστική ιθαγένεια των μη δυτικών κοινωνιών, η πολιτική δομή των πολιτισμών, οι συγκρούσεις που προκαλούνται από την παγκοσμιοποίηση της Δύσης, οι προσπάθειες εξισορρόπησης της ανόδου της Κίνας και τέλος, οι αιτίες και η δυναμική των πολέμων.

Το έργο του Σ. Χάντινγκτον αποτελεί μια φιλόδοξη προσπάθεια ερμηνείας της παγκόσμιας πολιτικής μετά τον Ψυχρό Πόλεμο. Ο Σ. Χάντινγκτον επιχειρεί να απαντήσει το θεμελιώδες ερώτημα: πώς θα είναι ο κόσμος στον 21ο αιώνα; «Σ' αυτόν τον καινούργιο κόσμο οι σημαντικότερες και πιο επικίνδυνες συγκρούσεις δεν θα είναι μεταξύ κοινωνικών τάξεων, πλούσιων και

φτωχών, ή άλλων οικονομικών ομάδων που ορίζονται διαφορετικά, αλλά μεταξύ λαών που ανήκουν σε διαφορετικές πολιτιστικές οντότητες.

»Φυλετικοί πόλεμοι και εθνικές συγκρούσεις θα σημειωθούν στο εσωτερικό των πολιτισμών. Η βία, όμως, μεταξύ κρατών και ομάδων από διαφορετικούς πολιτισμούς έχει τη δυνατότητα να κλιμακωθεί, καθώς άλλα κράτη και ομάδες από αυτούς τους πολιτισμούς συγκεντρώνονται για να υποστηρίξουν τις "συγγενικές τους χώρες", σημειώνει ο αμερικανός καθηγητής (σελ. 26).

Για να γίνει πιο πειστικός, ο Σ. Χάντινγκτον απαριθμεί οκτώ πολιτισμούς (τον λατινοαμερικάνικο, τον μουσουλμανικό, τον κινεζικό, τον ινδουιστικό, τον σλαβοορθόδοξο, τον βουδιστικό και τον αφρικανικό), τους οποίους αντιμετωπίζει ως ζωντανά σώματα που γεννιούνται, ενισχύονται, επεκτείνουν την ηγεμονία τους, φτάνουν στο απόγειο της δύναμής τους, εξασθενούν και εκλείπουν.

Η παρακμή ενός πολιτισμού, σύμφωνα με τον συγγραφέα της *Σύγκρουσης των Πολιτισμών*, αρχίζει συνήθως όταν αυτός θεωρεί ότι κατατρόπωσε τους εχθρούς του και συνένωσε τον κόσμο. Τις απόψεις αυτές ο Χάντινγκτον άρχισε να τις διαμορφώνει από την περίοδο του πολέμου του Βιετνάμ. Μάλιστα, το 1967, είχε μεταβεί στο Νότιο Βιετνάμ ύστερα από αίτημα του υπουργείου Εξωτερικών. Εκεί οδηγήθηκε στο συμπέρασμα ότι οι προσπάθειες των Αμερικανών εκείνης της εποχής να δημιουργήσουν σε αυτή τη χώρα μια κοινωνία κι ένα πολιτικό σύστημα σύμφωνα με το δυτικό μοντέλο ήταν μάταιες.

Στο βιβλίο του δίνει το παράδειγμα νεαρών που φορούν τζην, πίνουν coca-cola και



πικούν ροκ σε μια χώρα της Άπω Ανατολής αλλά, παρ' όλα αυτά, μπορούν πολύ καλά να κατασκευάζουν μια βόμβα για να τινάξουν στον αέρα ένα αεροπλάνο κάποιας αμερικανικής εταιρείας.

Εκείνο που καθορίζει τη δυτική κοινωνία δεν είναι τα Levi's και η coca-cola, αλλά η Magna Carta, του 13ου αιώνα, σημειώνει ο Σάμιουελ Χάντινγκτον σε συνέντευξη που παραχώρησε στον **Dominique Dhombres** στην εφημερίδα *Le Monde* της 18ης Νοεμβρίου 1997 και στην οποία εξηγούσε γιατί χαρακτηρίζει ως δυτική αυταπάτη την ιδέα μιας προοδευτικής ενοποίησης της ανθρωπότητας γύρω από τις αρχές της φιλελεύθερης δημοκρατίας.

Σε μια άλλη συνέντευξή του για το ίδιο θέμα στο *Βήμα* της 24ης Μαΐου 1998 και στον **Α. Παπαχελά**, ο Σ. Χάντινγκτον, τόνισε ότι: «*Η Δύση χάνει σταδιακά τη δύναμη και σχέση με άλλους πολιτισμούς, ειδικότερα σε σύγκριση με την Ασία. Έχει σημειωθεί μια σημαντική στροφή στη διανομή του λούτου προς την Ασία... Οι μη δυτικές οινωνίες θα προωθούν τα συμφέροντά τους με πολύ πιο επιθετικό τρόπο και με-αλύττερη αυτοπεποίθηση*».

Σε όλη τη διαδρομή της ανάλυσης που πιχειρείται από τον Σ. Χάντινγκτον επαλαμβάνεται η άποψη του αμερικανού αθηγητή, ότι οι πολιτισμοί προσφέρουν να πιο φυσικό πεδίο αντίδρασης για έθνη και λαούς παρά οι ιδεολογίες.

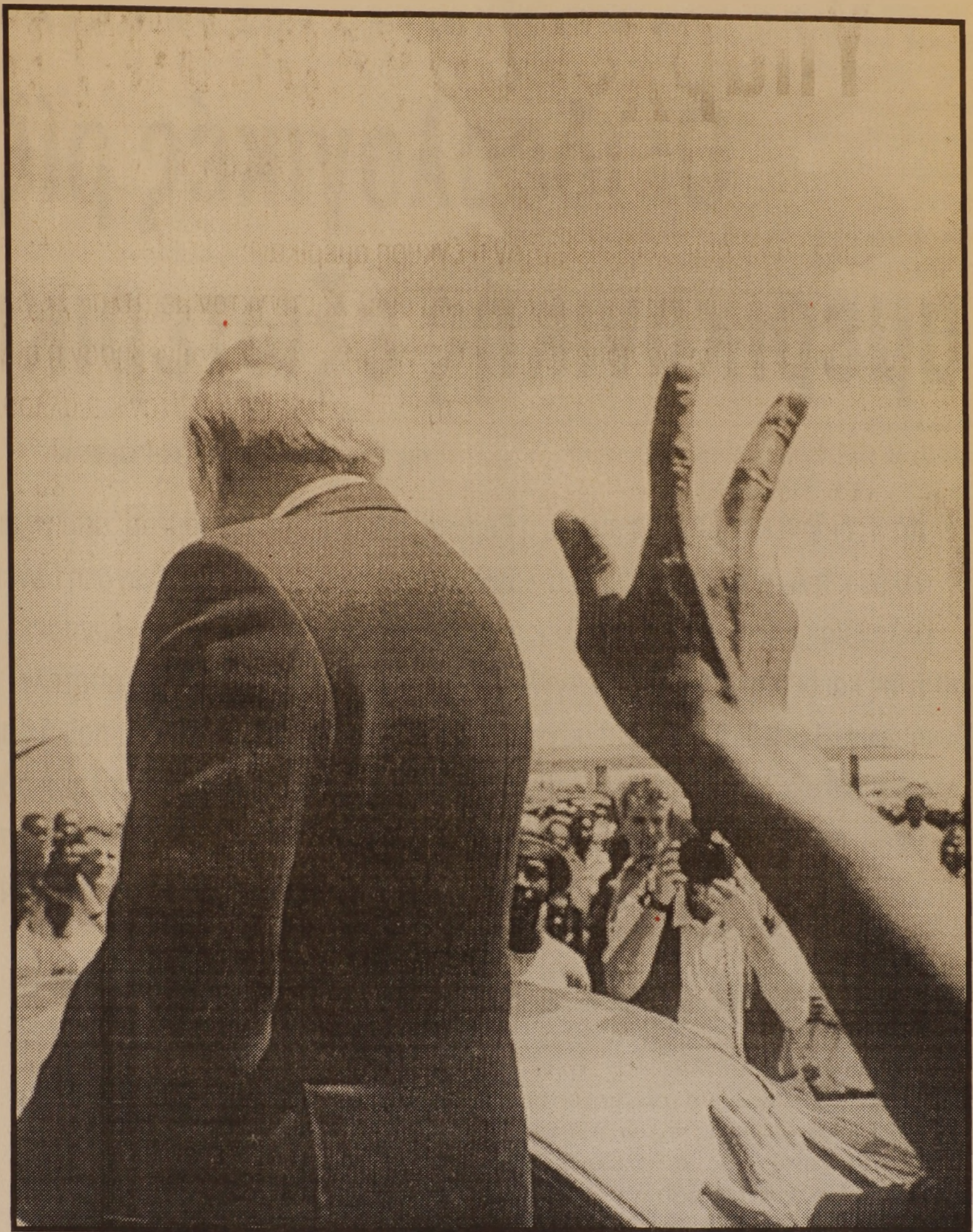
Σ' ένα πολυπολικό παγκόσμιο σύστημα, η υριότερη σύγκρουση θα είναι η σύγκρουση των πολιτισμών, επιμένει ο Σ. Χάντινγκτον.

Σε πολλά σημεία φαίνεται να αντιφάσκει αν αποδέχεται και την αλληλεπίδραση των πολιτισμών. Δεν θα μπορούσε βέβαια να αρνηθεί όταν αναφέρεται σε παραδείγματα όπως ήταν η εισαγωγή του βουδισμού από την Ινδία στην Κίνα και η τελεία επίδραση που άσκησε στον κινεζικό πολιτισμό.

Επίσης σε πολλές περιπτώσεις αυτοαναιείται ο Χάντινγκτον. Όταν, για παράδειγμα, η Κίνα πωλεί όπλα στη Λιβύη, αν κατά τον αμερικανό καθηγητή επιβεβαιώνει τη συμμαχία του κουμφουκιανισμού με το Ισλάμ.

Σε άλλα σημεία γίνεται εξοργιστικά ελτοϊκός, όπως όταν τονίζει ότι η Ευρώπη αματά πρακτικά στην Κροατία.

Μπορεί ο Σ. Χάντινγκτον να τονίζει, ομοιόγουνένως εύστοχα, την αύξουσα σημασία



της κοινωνικο-πολιτισμικής διάστασης σε σχέση με τις άλλες δύο διαστάσεις της διεθνούς πραγματικότητας – την πολιτική και την οικονομία. Μπορεί, επίσης εύστοχα να επιμένει στην επιστροφή του θρησκευτικού, ωστόσο δεν αναλύει πραγματικά τη θεμελιώδη πολλαπλότητα των εκδηλώσεών του.

Θα συμφωνούσαμε απολύτως με την κριτική που του άσκησε ο ρουμανικής καταγωγής γάλλος διεθνολόγος και μαθητής του **Raymond Aron**, **Pierre Hassner**, ο οποίος από τις στήλες της *Liberation* (6 Ιανουαρίου 1998) άσκησε σκληρή κριτική στις μονομερείς αναλύσεις του Χάντινγκτον. «*Η ιστορία έχει φτιαχτεί από συγχρωτισμούς, από αμοιβαίες επιρροές, όχι από καθαρές και αιώνιες οντότητες*.

*Δεν πρέπει να ντρεπόμαστε όταν υποστηρίζουμε μια κάποια οικουμενικότητα. Διαφορετικά, όλα θα τα δικαιολογούμε πολιτισμικά. Ο σύγχρονος κόσμος καθιστά τις αναμείξεις αναπόφευκτες*», έγραφε εύστοχα ο Pierre Hassner.

Ένα από τα πιο αδύνατα σημεία του Χάντινγκτον (επικίνδυνη ιδέα κατά τον Hassner) είναι η πρότασή του προς τις ΗΠΑ, να αρνηθούν ταυτόχρονα τον πολυπολιτισμό στο εσωτερικό τους και την οικουμενικότητα στο εξωτερικό τους. Κάτι που θα δημιουργούσε κινδύνους απομονωτισμού για τις ΗΠΑ αν οδηγηθούν σε άρνηση τόσο της πολλαπλότητας εντός των συνόρων τους όσο και της οικουμενικής αλληλεγγύης.





# Οι ιδεολογικές ρίζες της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής

της Παυλίνας Νάσιουτζικ-Ρωμανού

Κατά τη διάρκεια του 16ου αιώνα, η Ευρώπη εμφανίζεται διχασμένη: από τη μία πλευρά βρίσκονται οι «δυνάμεις του καλού»: η Αγγλία, τα γερμανικά-λουθηρανικά κράτη, ο John Calvin στη Γενεύη, οι ακμαίες εμπορικές πόλεις της Ολλανδίας και οι γαλλικές πόλεις των Ουγενότων. Στην άλλη, οι «δυνάμεις του κακού»: ο Πάπας, ο βασιλιάς της Ισπανίας και οι σύμμαχοί του. Η Αγγλία, η «εκλεκτή χώρα του Θεού», αποτελεί το εμπόδιο για τα σχέδια των σκοτεινών δυνάμεων. Η υπερεθνική αυτή σύγκρουση που χαρακτηρίζει την ευρωπαϊκή ζωή του 16ου αιώνα αποτελεί ταυτόχρονα χαρακτηριστικό του μαχόμενου, εθνικιστικού προτεσταντισμού. Η αντίληψη σύμφωνα με την οποία μία χώρα, εκλεκτή του Θεού, οφείλει να πολεμήσει ενάντια στις δυνάμεις του κακού, όπως και η συνήθεια να βλέπει κανείς τον κόσμο ως χωρισμένο σε δύο αντίθετα στρατόπεδα, αποτελεί αντίληψη τυπικά προτεσταντική.

**Τ**έσσερις αιώνες αργότερα και ενώ η Ευρώπη εμφανίζεται διχασμένη μπροστά σε ένα καινούργιο πόλεμο που μαίνεται στα εδάφη της, το τυπικό προτεσταντικό στοιχείο του διαχωρισμού σε δυνάμεις του καλού και δυνάμεις του κακού όπως και η εκλογίκευση (justification) ενός «δικαίου» πολέμου εξακολουθεί να υφίσταται. Η εμμονή στην ολοκλήρωση ενός σκοπού καθώς και η απόλυτη πεποίθηση της κατοχής της αλήθειας, η προσπάθεια διάδοσης, εξαγωγής ή και επιβολής μίας θρησκείας –μίας ιδεολογίας εν τέλει– αποτελούν κελεύσματα του 19ου αιώνα τα οποία φθάνουν ως τις μέρες μας, όπου καθίσταται επώδυνη η ολοκληρωτική αφοσίωση σ' ένα στόχο, η προσπάθεια «φωτισμού» ενός λαού και η

απόδοση της καλούμενης δικαιοσύνης με κάθε τίμημα. Πρόκειται για ιδέες που αποτελούν μέρος ενός ευρύτερου συνόλου αξιών (belief system), οι οποίες εκπορεύονται από την προτεσταντική πνευματική παράδοση και ιδιαίτερα από την πουριτανική νεοαγγλική της εκδοχή.

Η δημιουργία της Αμερικής ως νέου κράτους που επρόκειτο να αποτελέσει το αντίβαρο στις μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις της εποχής έρχεται σε αντίθεση με το ρόλο που σύντομα αυτή έμελλε να διαδραματίσει στην παγκόσμια σκηνή. Σχεδόν ταυτόχρονα με την ίδρυση του αμερικανικού κράτους, οι επαναστατημένοι εναντίον των τυράννων, όπως τόσο συχνά συμβαίνει στην ανθρώπινη ιστορία, επιδίδονται στην προσπάθεια διάδοσης της ιδεολογίας τους. Έτσι, σύμφυτη με την αμερικανική επανάσταση, προβάλλει η έννοια της αμερικανικής παγκόσμιας αποστολής (Worldmission), έννοια που με τη συνδρομή και άλλων παραγόντων επρόκειτο να διαδραματίσει καταλυτικό ρόλο στην παγκόσμια ιστορία κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα. Η έννοια της Worldmission

είναι μία σχετικά καινούργια ιστορική έννοια· ταυτίζεται με την ίδια τη δημιουργία του αμερικανικού κράτους και αποτελεί έννοια ανιστορική και επιθετική ταυτόχρονα. Σύμφωνα με αυτήν, η Αμερική αποτελεί το «τελευταίο δώρο του Θεού στον κόσμο»,<sup>1</sup> είναι η χώρα από την οποία εκπορεύεται η αλήθεια, η ελευθερία και η ισότητα. Αυτά τα αγαθά του Θεού οι Νεοεγγλέζοι (μιλώντας εκείνα τα χρόνια για αμερικανικό όραμα μιλούμε κατά βάση για Νεοαγγλικό)<sup>2</sup> οφείλουν να τα μεταλαμπαδεύσουν σ' όλο τον κόσμο. Ο απόηχος αυτών των ιδεών έχει στις μέρες μας βρει θεωρητική έκφραση από κύκλους αμερικανικών στοχαστών και ιδιαίτερα από τον S. Huntington, ο οποίος, επεκτείνοντας την παραπάνω άποψη, υποστηρίζει τη θέση ότι «στις ΗΠΑ μια και είναι η πιο ισχυρή δυτική χώρα, εναπόκειται η διατήρηση, η ανανέωση και η προστασία του δυτικού πολιτισμού».<sup>3</sup>

Εμφορούμενοι από μεσσιανικές αντιλήψεις αναφορικά με το πεπρωμένο του έθνους τους, οι Αμερικανοί θεωρούν υποχρέωσή τους να μεταφέρουν τον τρόπο δια-

Η μελέτη αυτή στηρίζεται σε υλικό από προετοιμαζόμενη διδακτορική διατριβή της γράφουσας με τίτλο «Προτεσταντισμός και διαφωτισμός στη Σμύρνη τον 19ο αιώνα. Η περίπτωση της Αποθήκης των ωφελίμων γνώσεων», Φιλοσοφική Σχολή Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.



βέρνησης, τη θρησκεία, τα ήθη και την ευθερία που χαρακτηρίζουν την κοινωνία τους σε όλη την ανθρωπότητα. «Αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της θρησκείας ως ότι είναι προορισμένη για την οικουμένη. Η εξάπλωσή της σ' όλο τον κόσμο εκφράζει τη θέληση του ίδιου της του δημιουργού» γράφει ο Eli Smith.<sup>4</sup> Η επιθυμία της άδοξης της αμερικανικής ιδεολογίας ή της μετακένωσης της γνώσης αποτελεί ιδεολογικό αίτημα της αμερικανικής κοινωνίας του 19ου αιώνα και συνδυάζεται με τον πρωταγωνιστικό ρόλο που διεκδικεί η Αμερική για τον εαυτό της στην παγκόσμια σκηνή. Η έξοδος της Αμερικής από την απομόνωσή της στην αντίπερα όχθη του Ατλαντικού και η προσπάθεια επιβολής της στην παγκόσμια σκηνή ως πολιτικής δύναμης συμβαδίζει με την προσπάθεια μετακένωσης των στοιχείων μίας ολοκληρωμένης προτεσταντικής παιδείας. Οι οικονομικοί μορφωτές αυτής της εξάπλωσης είναι αναμφισβήτητοι, αν και έχουν εκτιμηθεί με αντιθετικούς συχνά τρόπους από τους μελετητές.

Πρωταγωνιστικό ρόλο στη μετακένωση αυτή καλείται να διαδραματίσει το εμπόριο, αφού ενώνει τους λαούς σφυρηλατών στενούς δεσμούς μεταξύ τους. Σύμφωνα με τους στοχαστές της εποχής υπάρχουν τρία στάδια για τον εκπολιτισμό του σπουδαίου: η ανάπτυξη της κοινής γνώσης, η εξάπλωση μέσα από την ανάπτυξη της κοινής γνώσης των φανταστικών αναγκών και ο ρόλος του εμπορίου που θα καλύψει τις φανταστικές επιθυμίες.

Ημερικανοί διανοούμενοι της εποχής αναλαμβάνουν τη σχέση ανάμεσα στην πρόοδο, την παιδεία και την ιστορία, που ορίζεται να αποτελέσει το ιδεολογικό βάθος της ιεραποστολικής εξόρμησης του 19ου αιώνα. Ο Smith, μέλος της Αμερικανικής Φιλοσοφικής Εταιρείας της Φιλαδέλφειας για την προαγωγή της Χρήσιμης Γνώσης (American Philosophical Society - Philadelphia for Promoting Useful Knowledge), σε προσφώνησή του στην επαναστατική εταιρεία, το 1773, προσδοκά την έλευρα όπου «τα έθνη και από τις δύο πλευρές του Ατλαντικού θα απολαύσουν την έλευρα της ελευθερίας και του φωτός τους, μαζίζοντας όλα μαζί μια τεράστια αυλαία». Δύο χρόνια αργότερα, στην ομιλία του, ο David Ritterhouse ενδυναμώνει την πρόοδο και την επιστήμη με τη θρησκεία, τη διαφοροποίηση από την αμάθεια και τον ρεπουμπλικανισμό. Το

1790 ο Caesar Rodney, δικηγόρος και κυβερνήτης του Delaware, σε επιστολή του στον Jefferson συσχετίζει την Αμερικανική επανάσταση με ένα είδος πνευματικής απελευθέρωσης: «Η αλήθεια σύντομα θα φωτίσει όλο τον κόσμο». Η επιθυμία για την «διάχυση της γνώσης» συνδυάζεται με την μεγάλη θρησκευτική αναγέννηση (Revival, Awakening) που συγκλονίζει την Αμερική τον 18ο αιώνα. Η αναγέννηση της θρησκείας που ξεκινά το 1790 σε πόλεις του Κοννέκτικατ και της Μασσαχουσέτης, αποτελεί την αρχή ενός επανακαθορισμού της αμερικανικής θρησκείας και της αμερικανικής Παιδείας. Απότοκος αυτού του πνευματικού κλίματος, η ενδυνάμωση του καλβινισμού και η άκρατη πεποίθηση ότι η Νέα Αγγλία, η οποία αποτελεί την έδρα των καλβινιστών, είναι η εκλεγμένη χώρα του Θεού. «Κανένα έθνος δεν τήρησε ποτέ τόσο πιστά τις διδαχές της χριστιανικής θρησκείας όσο οι κάτοικοι της Ν. Αγγλίας εδώ και 200 χρόνια» γράφει τον Νοέμβριο του 1811 περιοδικό *Panoplist*. Η Βίβλος αποτελεί την ουσία της γνώσης και αυτή την αλήθεια οι Νεοεγγεζέοι οφείλουν να την εξαπλώσουν σ' όλη τη γη. Εφόσον η βιβλική θρησκεία ταυτίζεται με τον αμερικανικό πολιτισμό, η εξάπλωση της βίβλου αποτελεί εξάπλωση του αμερικανικού πολιτισμού. Στο τέλος αυτής της διαδικασίας και γύρω στα 1795, ο προτεσταντισμός, ο ρεπουμπλικανισμός και ο διαφωτισμός για τους περισσότερους Νεοεγγεζέους μοιάζουν να αποτελούν ενιαίο σύνολο. Με τέτοιους όρους ο εκδημοκρατισμός του κόσμου ταυτίζεται με τον ευαγγελισμό.

Η οργανωμένη προτεσταντική δραστηριότητα αποτελεί τον απότοκο ενός πνευματικού κλίματος το οποίο επικρατεί στην Αμερική στα τέλη του 18ου αιώνα σύμφωνα με το οποίο «ο ωκεανός πρέπει να γίνει αυτό για το οποίο τον πρόοριζε ο Θεός, ένας ανοιχτός διάδρομος για όλη την ανθρωπότητα».<sup>5</sup>

Προϊόν της θρησκευτικής αναγέννησης του 18ου αιώνα, ο μαχητικός προτεσταντισμός φιλοδοξεί να αλλάξει το πρότυπο της Ανατολής. Ο πρόεδρος του Yale και ιδρυτικό μέλος του Αμερικανικού Συμβουλίου Timothy Dwight εκφράζει την αισιόδοξη άποψη ότι σύντομα στο εξωτερικό θα πάψουν να υπάρχουν συναγωγές, παγόδες, τεμένε και καθολικές καθεδρικές εκκλησίες, προεξοφλώντας την παγκόσμια επικράτηση του αναγεννημένου καλβινισμού.

«Θα ξημερώσει γρήγορα η μέρα πάνω απ' αυτόν τον πραγματικά σκοτεινό κόσμο όταν όλες οι διαφορές ανάμεσα στη θρησκεία και στην αίρεση, στο όνομα και το έθνος, στον πολιτισμό και τη βαρβαρότητα, το κλίμα και το χρώμα θα έχουν εξαλειφθεί. Πλησιάζει η μέρα που ο ταξιδιώτης σε κάθε ορίζοντα, σε κάθε πόλη και σε κάθε χωριό θα βρίσκει τον Ιησού. Από την Ζέμπλα μέχρι το Κάπσταντ, από την Καλιφόρνια μέχρι την Ιαπωνία θα επαναλαμβάνουν όλοι «αυτός είναι ο Χριστός, ο Κύριος.» Timothy Dwight<sup>7</sup>

Η καταγωγή των στοιχείων της αμερικανικής ιδεολογίας από τις αρχές του διαφωτισμού και τη γαλλική επανάσταση, όπως και η έντονη αντίθεσή της προς το καθεστώς της παλαιάς Ευρώπης, συσκοτίζει το γεγονός της αφομοίωσης αυτών των εννοιών από την *petite* προτεσταντική παράδοση και την υιοθέτηση και προβολή τους ως τέτοιων. Η ελευθερία, ισότητα, αδελφότητα των γάλλων διαφωτιστών, μεταφυτευμένες σε αμερικανικό έδαφος, αποκτούν μία ακραιφνώς προτεσταντική χροιά. Η προσπάθεια εξαγωγής και διάδοσης αυτής της ιδεολογίας στη συνέχεια, στο σύνολο του τότε κόσμου και επιβολής της ως παγκόσμιας τάξης, αποτελεί απόπειρα επιβολής αμερικανικών προτεσταντικών, κατά βάση, ιδεών και όχι ανιστορικών, αιώνιων, διαχρονικών αξιών εκπορευομένων από την πνευματική παράδοση της Δύσης.

Η ίδια η δυτική παράδοση εξάλλου αποτελεί ένα πολύχρωμο μωσαϊκό όπου συγκεντρώνει τόσο τον ορθολογισμό όσο και τον μυστικισμό· τόσο την πίστη όσο και το Λόγο. Θα ήταν απλοϊκό να φανταστούμε δύο οριοθετημένα συστήματα αξιών, όπου το ένα το χαρακτηρίζει ο ορθός λόγος ενώ το άλλο το χαρακτηρίζει το άλογο και ο μυστικισμός. Τα χαρακτηριστικά αυτά αντιπαλεύουν και στα δύο συστήματα αξιών. Ο ίδιος ο προτεσταντισμός εξάλλου, παρά την ύπαρξη αυστηρών οριοθετημένων αρχών και τον διαρκή τονισμό του «έλλογου» χαρακτήρα του, αποτελεί ένα πολύμορφο φαινόμενο που συγκεντρώνει αντιμαχόμενες τάσεις, ενώ από πολλούς μελετητές έχει χαρακτηριστεί ως «ένα είδος μεσαίωνα» και έχει συσχετισθεί με τον καρνιβαλισμό και τις λαϊκές προκαταλήψεις.<sup>8</sup> Ενώ ο ευρωπαϊκός προτεσταντισμός χαρακτηρίζεται από το διαχωρισμό θρησκείας-κράτους,<sup>9</sup> ο αμερικανός προτεσταντισμός επανασυνδέει τα δύο αυτά στοιχεία όχι με



το πνεύμα ενός νομικού πλαισίου αλλά με την «ιεροποίηση» των αμερικανικών θεσμών.

Σύγχρονοι ιστορικοί μιλούν για μία παγκόσμια πολιτισμική σύγκρουση, η οποία χαρακτηρίζει την εποχή μας. Είναι γεγονός ότι οι αντιπαράθεσεις της εποχής μας χαρακτηρίζονται περισσότερο ως μία πολιτισμική σύγκρουση (Kulturkampf) παρά ως μία αντιπαράθεση πίστεων (Glaubensspaltung). Η πολιτισμική σύγκρουση υφίσταται όχι όμως μεταξύ δυτικής Χριστιανοσύνης και Ισλάμ και Ορθοδοξίας αλλά μεταξύ ενός από τη φύση του επιθετικού αμερικανικού πουριτανισμού και της ευρωπαϊκής παράδοσης. Αμερικανικός και Ευρωπαϊκός προτεσταντισμός αποτελούν έννοιες αντιθετικές.

Είναι ίσως παράδοξο ότι στις χαρταυγές του 21ου αιώνα, το κίνημα που επηρέασε με αποφασιστικό τρόπο το σχηματισμό (shaping) της μοντέρνας Ευρώπης διαδραματίζει έναν τόσο καθοριστικό ρόλο στη Ν. Ευρώπη και στο χώρο της Βαλκανικής. Ο Braudel μιλά για ανικανότητα του Νότου να αποδεχθεί τις πολιτισμικές παραμέτρους του Βορρά.<sup>10</sup> Ο νέος προτεσταντισμός έχει μικρή σχέση με το κίνημα που επηρέασε τη μοντέρνα Ευρώπη. Ο αμερικανικός προτεσταντισμός, μπολιασμένος με νεοαγγλικό εθνοκεντρισμό και ταυτιζόμενος με την ίδια την ύπαρξη του αμερικανικού έθνους, ταυτιζόμενος a priori με τις δυνάμεις του καλού και την αντίληψη ενός εκλεκτού και θεϊκού έθνους, ελάχιστα θυμίζει τον Zwigli ή τον Luther. Η ομοιομορφία του αμερικανικού προτεσταντισμού οφείλεται στην προαγωγή του σε κυρίαρχη, εθνική ιδεολογία. Το αυταρχικό πρόσωπο που αυτός εμφανίζει αποτελεί απόρροια του παραπάνω γεγονότος. Η σχέση του προτεσταντισμού με την αφύπνιση και την ενδυνάμωση των εθνικισμών τόσο σε ευρωπαϊκό επίπεδο όσο και στο επίπεδο των Βαλκανικών χωρών και της οθωμανικής αυτοκρατορίας αποτελεί ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον σημείο της ιστορικής σκέψης. Οι Αμερικανοί σε όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα θεωρούνται υποκινητές των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων, ενώ από πολλούς μελετητές έχει τονιστεί η θετική σχέση που συνδέει τον προτεσταντισμό με την ανάπτυξη των δυτικών εθνικών κρατών.

Το τέλος των συνόρων των εθνικών κρατών είναι μία ιδέα η οποία ενώ έχει εκφραστεί σχετικά πρόσφατα, αποτελεί μέρος

της ευρύτερης προτεσταντικής μαχόμενης ιδεολογίας όπως αυτή διαμορφώνεται σε αμερικανικούς κύκλους κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα. Ήδη, από τον 19ο αιώνα, οι Αμερικανοί προσδοκούν την κατάργηση του έθνους-κράτους και τη συγκρότηση των κρατών με βάση την παιδεία και όχι τη θρησκεία των ανθρώπων.

Η ιδέα αυτή εκφράζεται με τον ευαγγελισμό της κατάργησης του έθνους-κράτους και την ενσυνείδητη συμμετοχή σ' ένα σύνολο, συνεκτικό στοιχείο του οποίου δεν θα είναι η θρησκεία αλλά η παιδεία. Η αντίληψη αυτή η οποία σε ένα πρώτο πλάνο εκφράζει τις δυνάμεις του εκσυγχρονισμένου αστισμού και του μοντέρνου πολιτισμού, εφόσον η συμμετοχή αποτελεί στοιχείο επιλογής, συσκοτίζει το γεγονός της ταυτόχρονης εσαεί παρουσίας του προτεσταντισμού καθώς αυτός υπεκδύεται τον μανδύα της θρησκείας και εμφανίζεται να ταυτίζεται με τον ίδιο τον δυτικό πολιτισμό. Πρόκειται για μία αντίληψη κατά βάση αποικιοκρατική γιατί, ενώ οι τοπικές θρησκείες θα έχουν εξαφανιστεί ταυτιζόμενες με πρωτογονικά απολιθώματα, ο προτεσταντισμός θα έχει κατισχύσει εμφανιζόμενος όχι πια ως θρησκεία αλλά ως υπερθρησκεία και τρόπος ζωής. Το άλμα αυτό από τη θρησκεία στην πολιτική (από το παγιωμένο θρησκευτικό σύστημα στην άρνησή της ύπαρξής του ως θρησκείας και στην καθιέρωσή του ως «δυτικού πολιτισμού») αποτελεί ένα άλμα που πρώτος ο προτεσταντισμός συνέλαβε και πραγματοποίησε. Έτσι, ενώ τα προηγούμενα θρησκευτικά συστήματα περιορίζουν τους εαυτούς τους στη διανοητική σφαίρα της ζωής των ανθρώπων, ο προτεσταντισμός από τα πρώτα του βήματα καθίσταται μαζική ιδεολογία, αρνούμενος να χαρακτηρίσει τον εαυτό του ως θρησκεία και εναγκαλιζόμενος το σύνολο του χριστιανικού πολιτισμού. Η ταυτόχρονη επέκτασή του σ' όλες τις σφαίρες της ανθρώπινης δραστηριότητας επέδωσε σ' αυτόν χαρακτηριστικό προβάδισμα απέναντι στις υπόλοιπες θρησκείες. Ο προτεσταντισμός ενσαρκώνει πρώτος τον τύπο μίας αστικής μη θρησκευτικής (κοσμικής) παιδείας.

Πρόκειται τελικά για μία ιδεολογική κατασκευή, η οποία έχει οδηγηθεί στα έσχατα όριά της καθώς ο κοινωνικός δαρβινισμός ο οποίος την χαρακτηρίζει, γίνεται προσπάθεια να επιβληθεί με κάθε τρόπο. Το νέο μοντέλο της παγκόσμιας τάξης, πα-

ρόλο που χρησιμοποιεί όρους οι οποίοι προέρχονται από την πνευματική παράδοση του διαφωτισμού, δεν έχει καμία σχέση μ' αυτόν· συσπειρώνει και εκφράζει την σκληρότερη πτέρυγα του νεοαγγλικού εθνοκεντρισμού καθώς και του εθνικιστικού προτεσταντισμού. Ο προηγούμενος αιώνας γνώρισε τη γέννηση αυτής της ιδεολογίας· ο δικός μας με οδυνηρό τρόπο βιώνει τα τελευταία όρια αυτής της ιδεολογίας, που είτε θα συρρικνωθεί είτε θα επικρατήσει ως η νέα παγκόσμια τάξη.

## ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Την εθνοκεντρική αυτή άποψη αναπτύσσει ο Joseph Gabril στο *Protestant Diplomacy and the Near East Missionary Influence on American Policy 1810-1972*, University of Minnesota 1971, σ. 6-7.
2. Την ανάγκη διατήρησης ενός νεοαγγλικού κορμού και κυριαρχίας στην αμερικανική κοινωνία τονίζει έμμεσα ο S. Huntington, σημειώνοντας ότι μία πολυπολιτισμική χώρα που δεν θα ανήκει σε κανένα πολιτισμό θα στερείται πολιτισμικού πυρήνα. Βλ. Samuel P. Huntington, *Η σύγκρουση των πολιτισμών και ο ανασχηματισμός της παγκόσμιας τάξης*, Terzo books, Αθήνα, 1999, σ. 439.
3. S. Huntington, *ένθ. αν.*, σ. 447.
4. Βλ. Peter Kawerau, *Amerika und die orientalischen kirchen*, Berlin 1958, σ. 297.
5. Αμερικανός λόγιος και ποιητής του 18ου αιώνα, εκφραστής της τυπικής προτεσταντικής άποψης ότι η αλλαγή στον πολιτικό χάρτη της Ευρώπης, ο φιλελευθερισμός της έκφρασης, η επέκταση της εμπορικής, στρατιωτικής, φιλοσοφικής γνώσης προέρχεται από την ανακάλυψη της Αμερικής (βλ. Joe Barlow το ποίημα "Vision of Colombus", 1787).
6. Humphrey, «Thoughts on Navy works» Βλ. James Field. *America and the Mediterranean World 1776-1882*, Princeton University Press. Princeton New Jersey 1969, σ. 18.
7. [Εναρκτήριο ομιλία για την 4η ετήσια συνάντηση του Αμερικανικού Συμβουλίου] Μετριοπαθής θεολόγος, ιεροκήρυκας και δάσκαλος.
8. Thomas Keith, *Religion and the Decline of Magic: Studies in Popular Beliefs in sixteenth and seventeenth century England* (London, 1971). Επίσης AD. J. Mac Farlane, *Witchcraft in Tudor and Stuart England* (London, 1970).
9. Ο Huntington μιλά για δυτική χριστιανική αντίληψη που ξεχωρίζει τη θρησκεία από το κράτος, βλ. Huntington, *ένθ. αν.*, σ. 291.
10. Βλ. F. Braudel, *The Mediterranean and the Mediterranean world in the age of Philip II*, 2 vols (London 1972), vol. II, σ. 768.



ianos Veremis - Mark Dragoumis,  
reece, World Bibliographical Series  
lume 17,  
xford, ABC CLIO Ltd 1998

Η σχολιασμένη βιβλιογραφία των **Θ. Βε-  
μη** και **Μ. Δραγούμη** καλύπτει τα βιβλία  
τα άρθρα που γράφθηκαν στα αγγλικά  
ρί Ελλάδος από το 1980 ως το 1998 με  
ματικό εύρος που περιλαμβάνει την  
τορία, τις κοινωνικές επιστήμες, τα οικο-  
μικά, τις τέχνες, τη λογοτεχνία, τη χλω-  
δα, τον τουρισμό, τα δημογραφικά, τη  
ησικία, την εξωτερική πολιτική, τη δη-  
σια διοίκηση κ.ά.

Η έκταση του σχολιασμού κυμαίνεται  
πλοα με τη σημασία του άρθρου ή του  
ιλίου, αλλά η πρόθεση των σχολιαστών  
αι να διευκολύνουν τον αναγνώστη  
ροσφέροντάς του όχι μόνο μια περίληψη  
ι περιεχομένου αλλά και μια αξιολόγη-  
των προϊόντων και των μειονεκτημάτων  
ν έργων.

Είναι φανερό από τα πρώτα κιόλας ζητή-  
τα ότι οι σχολιαστές έχουν άποψη την  
ορία συχνά εκφράζουν χωρίς περιστρο-  
ς.

Όσοι θεωρούν ότι η μεταμοντέρνα απο-  
ιση της ιστορίας και θεμάτων των κοι-  
ικών επιστημών δεν προσέδωσε αίγλη  
ς αγαπημένες επιστήμες των αποδομι-  
ν, την ανθρωπολογία και τη φιλολογία,  
ά προκαλεί ανιστόρητες συχνά δια-  
δαστικές παρανοήσεις διατυπωμένες  
η δοκησιοσφία της ημιμάθειας.

Από τα χίλια λήμματα του τόμου, εκατόν  
ήντα περίπου αφορούν σε έργα για την  
αιότητα. Οι σχολιαστές αποδίδουν ση-  
ία στην πολιτισμική συνέχεια της έννοι-  
του προσφέρει στο βιβλίο τον τίτλο του.

Αλήρης κατά το δυνατόν, ο βιβλιογραφι-  
οδηγός που επιμελήθηκαν οι Θάνος  
έμης και Μάρκος Δραγούμης έρχεται  
συμπληρώσει τον προηγούμενο οδηγό  
είχε δημοσιεύσει ο ιστορικός Ρίτσαρ-  
Λογκ το 1982.

Η αναθεωρημένη έκδοση έχει εμπλουτι-  
με νεότερα στοιχεία για την ελληνική  
ορία και τον πολιτισμό, καθώς και με  
ζητήματα που αντιμετώπισε η ακαδη-  
ική κοινότητα.

Εμπνευσμένες μελέτες που αναφέρονται στη  
πολεμική εποχή στην Ελλάδα, την αντί-  
η και τον εμφύλιο είδαν το φως της δη-  
ιότητας την περίοδο 1980-1997. Επίσης  
ύσια είναι η βιβλιογραφία για την ιστο-  
τις διεθνείς σχέσεις και την ποίηση.

380 σελίδες, οι δύο συγγραφείς κατά-

φεραν να παρουσιάσουν ένα περιεκτικό  
και εύκολο στην ανάγνωση νέο βιβλιογρα-  
φικό οδηγό πολλαπλώς χρήσιμο στους ξέ-  
νους και έλληνες ερευνητές.

**Δημήτρης Μ. Ζακαλκάς,**  
**Το αίτημα για εσωκομματική δημοκρατία**  
**Μεταξύ συνταγματικής επιταγής και**  
**πολιτικής πραγματικότητας,**  
**Εκδόσεις Σάκκουλα / Θεσσαλονίκη**

Στο βιβλίο αυτό ο **Δ.Μ. Ζακαλκάς** πραγ-  
ματεύεται την κανονιστική δεσμευτικότη-  
τα της συνταγματικής ρύθμισης του άρ-  
θρου 29 του Συντάγματος για την οργάνω-  
ση των κομμάτων που οφείλει να εξυπηρε-  
τεί την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρα-  
τικού πολιτεύματος. Το κανονιστικό «διά-  
ταύτα» της συνταγματικής ρύθμισης ανι-  
χνεύεται σε σχέση με την πολιτική πραγ-  
ματικότητα των σύγχρονων πολυσυλλεκτι-  
κών κομμάτων που τείνουν να είναι εκλο-  
γικοί μηχανισμοί με έλλειμμα εσωκομμα-  
τικής δημοκρατίας.

Η διάταξη αυτή (άρθρο 29), που αποτε-  
λεί καινοτομία σε σχέση με τα συνταγματι-  
κά κείμενα που ίσχυσαν μέχρι το 1975 στη  
χώρα μας, ασφαλώς δεν είναι τυχαία,  
αφού την πτώση της δικτατορίας ακολού-  
θησε για πρώτη φορά η ίδρυση πολιτικών  
κομμάτων με αξιόλογη οργανωτική ζωή  
(ύπαρξη μελών και εσωκομματικών διαδι-  
κασιών).

Στο βιβλίο, προηγείται ένα εκτενές πρώ-  
το μέρος, όπου εξετάζεται η θεσμική και η  
θεωρητική αντιμετώπιση των πολιτικών  
κομμάτων και της οργάνωσής τους από την  
ίδρυση του νεοελληνικού κράτους μέχρι  
σήμερα· ακολουθεί η εξέταση του αντικει-  
μένου της έρευνας υπό την ισχύ του Συ-  
ντάγματος του 1975. Μελέτη επίκαιρη,  
χρήσιμη για όσους ασχολούνται με τη θεω-  
ρία και την καθημερινή πράξη του συνταγ-  
ματικού δικαίου, προσφέρει πλούσιο υλι-  
κό για περαιτέρω μελέτη.

**Τάσος Βουρνάς,**  
**Ιστορία της Νεώτερης και Σύγχρονης**  
**Ελλάδας (1821-1974), Έξι τόμοι,**  
**Εκδόσεις Πατάκη 1998**

Το εξάτομο έργο του **Τάσου Βουρνά**, το  
οποίο επανεκδόθηκε πρόσφατα από τις εκ-  
δόσεις Πατάκη, αποτελεί πλέον ένα κλασικό  
έργο για τη μελέτη της περιόδου 1821-1974.

Ο πρώτος τόμος καλύπτει την περίοδο από  
την επανάσταση του 1821 ως το κίνημα στο  
Γουδί (1909), ο δεύτερος από την έλευση του

Βενιζέλου στην Ελλάδα (1909) ως την έκρη-  
ξη του Ελληνοϊταλικού πολέμου (1940) και ο  
τρίτος τον Πόλεμο 1940-41, την Κατοχή, την  
Εθνική Αντίσταση, την Απελευθέρωση, τον  
Δεκέμβριο του 1944 και τη Βάρκιζα.

Στους τρεις επόμενους τόμους εξετάζονται  
ο εμφύλιος, τα μετεμφυλιοπολεμικά χρόνια,  
η Χούντα και ο Φάκελος της Κύπρου.

Ο Τάσος Βουρνάς κατάφερε να βρει την  
άκρη του σχοινιού από το μπερδεμένο κου-  
βάρι των ιστορικών γεγονότων, να το ξεδι-  
πλώσει και έτσι να δώσει ένα έργο πνοής,  
ανθεκτικό στο χρόνο, που αναδεικνύει τον  
συγγραφέα στις κορυφές της ελληνικής ιστο-  
ρικής επιστήμης.

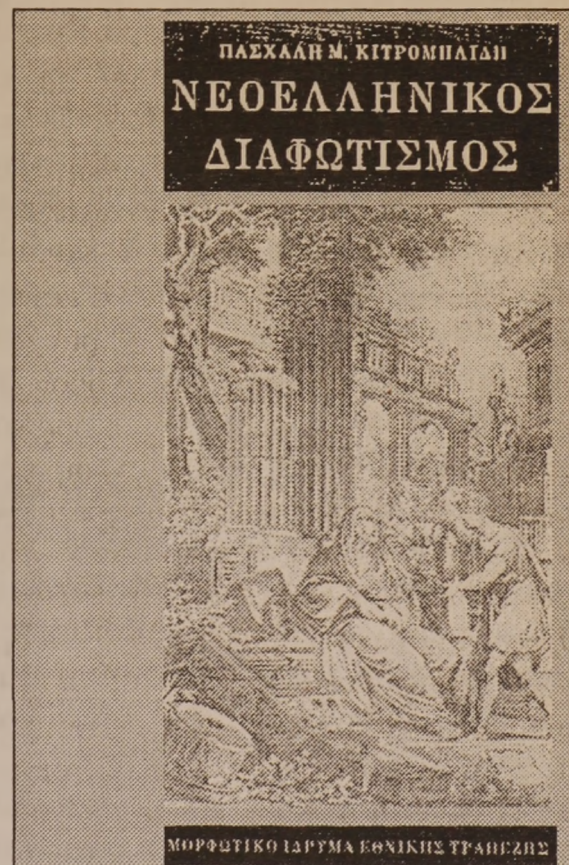
Ο Τάσος Βουρνάς ήταν δημοσιογράφος,  
κριτικός, συγγραφέας, ιστορικός αλλά και  
μεταφραστής αρχαίων κειμένων. Έγραψε  
περισσότερα από 10 βιβλία και μελέτησε σε  
βάθος το έργο ξένων συγγραφέων και πε-  
ριηγητών.

Σε εποχές διωγμών συνέχισε να γράφει  
χρησιμοποιώντας αναγκαστικά ψευδώνυμα  
όπως «Β. Τάσος» και «Α. Ελευθερίου».

Η δημοσιογραφική του καριέρα άρχισε  
από τον αντιστασιακό Τύπο της Κατοχής και  
συνεχίστηκε μέχρι το θάνατό του το 1974.

**Σωτήρης Ντάλης**

**ΠΑΣΧΑΛΗ Μ. ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗ**



*Εξαντλημένο από  
τον Οκτώβριο του 1998  
το βιβλίο του Π. Κιτρομηλίδη  
κυκλοφόρησε πρόσφατα σε δεύτερη  
έκδοση από το MIET*



## ΓΚΟΡ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΜΠΟΥΣ

Η κούρσα για τις προεδρικές εκλογές που θα διεξαχθούν σε 17 μήνες ξεκίνησε στις ΗΠΑ. Ο σημερινός αντιπρόεδρος των Δημοκρατικών **Αλ Γκορ** και ο ρεπουμπλικάνος κυβερνήτης του Τέξας **Τζωρτζ Μπους** (γιος του πρώην αμερικανού προέδρου) είναι τα φαβορί για την τελική μονομαχία που αναμένεται με ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε περίπου ενάμιση χρόνο. Ως γόνοι σημαντικών πολιτικών οικογενειών και οι δύο πιστεύεται ότι τελικά θα επικρατήσουν των υπολοίπων υποψηφίων των δύο κομμάτων. Μόνο μια υποψηφιότητα έχει αναγγελθεί μέχρι τώρα στους Δημοκρατικούς. Αντίθετα, στους Ρεπουμπλικανούς έχουν αναγγείλει την υποψηφιότητά τους δέκα προσωπικότητες μεταξύ των οποίων και η **Ελίζαμπεθ Ντόουλ**, σύζυγος του πρώην υποψηφίου του Λευκού Οίκου **Μπομπ Ντόουλ**. Οι συνέπειες του σκανδάλου Λεβίνσκυ, που οδήγησε σε εθνικό διχασμό, είναι ορατές στην προεκλογική αυτή καμπάνια. Οι υποψήφιοι και από τα δύο κόμματα δεν παύουν να εξυμνούν τις οικογενειακές και ηθικές αξίες προκειμένου να αποστασιοποιηθούν από το συγκεκριμένο γεγονός και από την κατακριτέα για την πολιτική ηγεσία συμπεριφορά του τωρινού προέδρου Μπιλ Κλίντον. Το ζεύγος Κλίντον ψάχνει ήδη σπίτι στη Νέα Υόρκη λόγω των αναγκών της καμπάνιας της Χίλαρυ Κλίντον για την εκλογή της στη Γερουσία τον επόμενο χρόνο.

## ΕΙΡΗΝΗ ΣΤΗΝ ΚΟΡΕΑ;

Βόρεια και νότια Κορέα εξακολουθούν να ζουν σε διαρκή πόλεμο μετά το τέλος του αιματηρού πολέμου το 1953. Η τετραμερής συνάντηση ειρήνης που προετοιμάζεται τον προσεχή Αύγουστο μεταξύ των δύο Κορεών, των ΗΠΑ και της Κίνας εντάσσονται στη γενικότερη προσπάθεια για εξομάλυνση των σχέσεων των δύο κρατών στην κορεατική χερσόνησο. Στο Πεκίνο, την περασμένη εβδομάδα, συναντήθηκαν Αμερικανοί και Βορειοκορεάτες για να συζητήσουν το πυρηνικό πρόγραμμα των τελευταίων μετά την επίσκεψη αμερικανών ειδικών σε τοποθεσία στη Β. Κορέα, όπου υπήρχαν υπόνοιες για εγκαταστάσεις πυρηνικών. Στο μεταξύ, οι συζητήσεις που διεξήχθησαν στο Πεκίνο πριν από δέκα μέρες μεταξύ των δύο Κορεών, και αφορούσαν την έναρξη των σχετικών διαδικασιών για την αναζήτηση των οικογενειών που είχαν χαθεί πριν από 50 χρόνια με τη διαίρεση της χερσονήσου, δεν κατέληξαν ακόμα σε συγκεκριμένα αποτελέσματα.

## Η ΔΥΣΗ ΣΤΟ ΠΛΕΥΡΟ ΤΗΣ ΙΝΔΙΑΣ

Οι στρατιωτικές δυνάμεις της Ινδίας κατάφεραν την περασμένη εβδομάδα να επανακτήσουν τις στρατηγικές τοποθεσίες στα υψώματα του Κασμίρ όπου είχαν εισβάλει ισλαμιστές από το Πακιστάν. Η Ινδία ισχυρίζεται ότι μεγάλο μέρος των εισβολέων είναι πακιστανοί στρατιώτες, γεγονός που διαψεύδει το Ισλαμαμπάντ.



Υποστηριζόμενη από τη δυτική διπλωματία, η Ινδία έπειτα από μάχες έξι εβδομάδων κατάφερε να πλησιάσει τη «γραμμή ελέγχου» που τη χωρίζει από το Πακιστάν διώχνοντας τους εισβολείς. Αν και οι ινδοί στρατιωτικοί επιθυμούν να περάσουν τη συνοριακή γραμμή για να κόψουν τη δυνατότητα ανεφοδιασμού του εχθρού, η ινδική κυβέρνηση φαίνεται να επιθυμεί την ειρήνη, όπως υπαγορεύουν και οι επιταγές των G8. Η ομάδα των οκτώ ισχυρών του πλανήτη, κατά τη σύνοδο κορυφής στην Κολωνία, κάλεσαν τις δύο χώρες να σταματήσουν τις εχθροπραξίες, αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα την «ανεύθυνη παραβίαση» της συνοριακής γραμμής από το Πακιστάν και δίνοντας έτσι δίκιο στην Ινδία. Αντίθετα, το Πακιστάν μετά τις σφοδρές επιθέσεις της Ινδίας, κατηγορεί το Νέο Δελχί ότι «οποιαδήποτε προσπάθεια για ειρήνευση έχει χαθεί». Η ινδο-πακιστανική σύγκρουση που ξεκίνησε στις αρχές του περασμένου Μαΐου χαρακτηρί-

ζεται ως η πιο σοβαρή κρίση μεταξύ των δύο χωρών από το 1971, χρονιά του τρίτου πολέμου που είχε ξεσπάσει μεταξύ τους με αφορμή τον έλεγχο του Κασμίρ. Παρ' όλο ότι οι αριθμοί των θυμάτων που αναφέρει κάθε χώρα είναι αντικρουόμενοι, οι νεκροί συνολικά έχουν ξεπεράσει τους 500.

## Η ΕΠΑΝΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΓΕΛΤΣΙΝ

Ιδιαίτερα χαρούμενος ήταν ο ρώσος πρόεδρος Μπορίς Γέλτσιν όταν ξαναβρέθηκε εν μέσω των 7 ισχυρών στην Κολωνία πριν από 10 μέρες. Και ως δείγμα ομαλοποίησης των σχέσεων μεταξύ ΗΠΑ-ΡΩΣΙΑΣ ήταν το πρωτότυπο δώρο του ρώσου ηγέτη στον Κλίντον: Ένας ογκώδης φάκελος αρχείων της KGB που αφορούν τη δολοφονία του Τζον Κέννεντι στο Ντάλας, το 1963. Τα ρωσικά αυτά έγγραφα περιέχουν πληροφορίες για τον **Λι Χάρβεϊ Όσβαλντ** που είχε ζήσει μερικά χρόνια στην τότε Σοβιετική Ένωση και φέρεται ως δολοφόνος του Κέννεντι.

Γελάκια ο Σολάνα όταν δέχεται τον εναγκαλισμό του ταλαίπωρου μικρού Κοσοβάρου...



**ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ.** (η) ουσιαστικό. Η διόρθωση γραφής, ξαναγράψιμο/αντιγραφή/γραφή σε νέα μορφή/διασκευή μουσικού έργου/(νομικά) η καταχώριση συμβολαιογραφικής πράξης στο ειδικό βιβλίο υποθηκοφυλακείου/λανθασμένη χρήση της λέξης, αντί του σωστού μετεγγραφή, για την απόκτηση με καταβολή χρημάτων από αθλητικό σύλλογο αθλητή, ιδίως ποδοσφαιριστή, καλαθοσφαιριστή και γενικότερα αθλητή ομαδικών αθλημάτων, εκτός από το στίβο (από το «Ελληνικό Λεξικό» Τεγόπουλου-Φυτράκη της *Ελευθεροτυπίας*, 1993).

**ΕΝΑΣ ΚΑΥΤΟΣ ΙΟΥΝΙΟΣ.** Καλοκαιράκι έπιασε, ανέβηκαν οι θερμοκρασίες, τελείωσαν οι αγωνιστικές υποχρεώσεις των ομάδων, οι παίκτες πήγαν διακοπές στην Μύκονο – και όχι μόνο· θα περίμενε κανείς να υποχωρήσει η αθλητική ειδησεογραφία. Κάθε άλλο! Οπαδοί και αθλητικογράφοι βρίσκονται πάντα στις επάλξεις της πληροφόρησης. Στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος, όπως πάντα το καλοκαίρι, οι μεταγραφές, ή πιο σωστά, μετεγγραφές.

**ΓΙΠΟΤΑ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΤΥΧΑΙΟ.** Και αυτό το γεγονός, ότι η πράξη που κυριαρχεί στον αθλητικό χώρο είναι γνωστή με λάθος λέξη, είναι χαρακτηριστικό της αξιοπιστίας των σχετικών ειδήσεων. Είναι, ας πούμε, μία ζεστή μέρα του Ιουνίου και στον αθλητικό χώρο δεν κινείται φύλλο. Όσοι πρόλαβαν και πήγαν για μπάνιο δροσίζονται στα γαλανά νερά του Αιγαίου, οι υπόλοιποι όμως βράζουν στην Αθήνα και κάθονται να πιούνε φραπέ όσο πιο κοντά στο κλιματιστικό μπορούν. Έκανε καμιά μεταγραφή η ομάδα, αναρωτιούνται; Στην εφημερίδα του, ο δαιμόνιος ρεπόρτερ είναι εξίσου απελπισμένος. Επιπλέον, στο γραφείο που δουλεύει, το κλιματιστικό έχει χαλάσει εδώ και δέκα μέρες. Ο παράγοντας-πληροφοριοδότης είναι στο Καράβι του Σχοινιά και χαζεύει τα οπίσθια δροσερής υπάρξεως. Σε δύο ώρες ο δαιμόνιος ρεπόρτερ πρέπει να παραδώσει 300 λέξεις...

**Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΤΗΛΕΦΩΝΟΥ.** Τι να κάνει ο ρεπόρτερ, αρχίζει τα τηλέφωνα. Τι γίνεται, ρε Χρήστο, κανένα νέο, με τον Παικταρά τι έγινε, μπα δεν μιλάει ο μάνατζερ, αλλά θέλουν έναν αμυντικό, τι λέει ο Γιώργος, μίλησα με τον τάδε παράγοντα, άκουσα για τον Παικταρότερο, εσύ Θανάση άκουσες πως η ομάδα θέλει τον Παικταρότερο, όχι ρε, αλήθεια; κ.λπ....

Ο Σίγκουρντ Ρούσφελντ αποτελεί μεταγραφικό -μετεγγραφικό επί το ορθότερον- στόχο του Παναθηναϊκού. Για όσους δεν τον θυμούνται, ήταν ο σκόρερ του ενός τέρματος της Ρόζενμποργκ στο 2-2 με τον Ολυμπιακό.



## Ο ΠΑΙΚΤΑΡΟΤΕΡΟΣ ΣΤΗΝ ΟΜΑΔΑ

Γράφει με πηχναία γράμματα η πρώτη σελίδα της έγκυρης αθλητικής εφημερίδας την επομένη. Το θέμα αποκτάει νέες διαστάσεις, εφόσον κάποιος δημοσιογράφος έχει και διασυνδέσεις στο εξωτερικό, π.χ. έναν δημοσιογράφο σε κάποια ξένη χώρα με τον οποίο είχαν πει μπύρες στο περιθώριο κάποιου αγώνα. Κάνει τότε κι ένα τηλεφώνημα, π.χ. στη Νορβηγία, και λέει στον κολλητό, πως ο ελληνικός Τύπος αναφέρεται στην μεταγραφή (πάντα αντί του σωστού μετεγγραφή) του Παικταρότερου, οπότε κι αυτός γράφει στην εφημερίδα του για το θέμα. Η ξένη εφημερίδα γράφει μία παράγραφο, το ότι η ξένη εφημερίδα έγραψε μία παράγραφο γίνεται αστραπιαία γνωστό στην Ελλάδα και... ο επόμενος τίτλος είναι ο ΠΑΙΚΤΑΡΟΤΕΡΟΣ ΣΤΗΝ ΟΜΑΔΑ! ΛΕΝΕ

ΟΙ ΝΟΡΒΗΓΟΙ.

## Η ΛΙΣΤΑ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΥ

Ο Πρωταθλητής, εφημερίδα που απευθύνεται στους οπαδούς του Ολυμπιακού, έφτιαξε έναν κατάλογο με τους ποδοσφαιριστές που «ακούστηκαν» στον ελληνικό και ξένο Τύπο ως «σίγουρες» μεταγραφές της ομάδας του Πειραιά: Ζάχοβιτς, Ορτέγκα, Φρούσσος, Λάουντρουπ, Ατσίμοβιτς, Μπονίγια, Γουεά,

Στίματς, Μπαν, Νταμπίζας, Σούκερ, Τσούρσιτς, Φάμπους, Χούτος, Σινιόρι, Μαχλάς, Ζουνίνιο, Σιμόνε, Οκότσα, Εσνάντερ, Μπράντμπακ, Έμερσον, Φιόρτορφ, Φρίγκααρντ, Σκογκ, Βορόνιν, Ζίμερ, Κουρθ, Τζιοβάνι, Βλάοβιτς και άλλοι. Από αυτούς, ο Ολυμπιακός πήρε στην ομάδα του ακριβώς... κανέναν.

## 1993-1999

Από το 1993 που χρονολογείται η έκδοση του «Ελληνικού Λεξικού» στο γραφείο μου, πάντως, μπήκαν ενεργά στον χώρο των μετεγγραφών και οι αθλητές του στίβου. Μάλιστα, εκεί έχουμε το φαινόμενο κάποιοι αθλητές να ανήκουν (με το αζημίωτο βέβαια) σε διαφορετικό σύλλογο για κάθε αγώνα στον οποίο συμμετέχουν – άλλωστε οι διεθνείς αγώνες του

στίβου γίνονται κατά κανόνα σε κάθε χώρα μία φορά το χρόνο. Φέτος, για παράδειγμα, αγωνίστηκε με τα χρώματα του Γυμναστικού Συλλόγου «Πανελλήνιος» ο Κέβιν Γιανγκ, κάτοχος του παγκοσμίου ρεκόρ στα 400 εμπόδια. Η Μέρλιν Ότι ήταν πέρσι αθλήτρια της τουρκικής Φενέρ Μπαξέ και φέτος της Ολύμπικ Λιουμπλιάνας. Και πάει λέγοντας...



# ΔΙΔΑΛΟΥΟΣ

## Ο ΣΥΝ και η χαμένη ευκαιρία

Από τον γιατρό Σωτ. Σωτηρόπουλο,  
πρόεδρο της Κίνησης Πολιτών «Κ.Ε.Α.»,  
πήραμε το κείμενο που ακολουθεί:

Ο Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου όπως εμείς τον οραματιστήκαμε, πριν από μια δεκαετία και βάλε, είχε ως προοπτική να γίνει το κόμμα της ηθικής και πολιτιστικής αντίστασης του λαού μας. Δεν είναι η κατάλληλη στιγμή τώρα να κάνουμε κάποιο είδος απολογισμού εάν και κατά πόσον εξεπλήρωσε ή εκπληρώνει αυτούς τους οραματισμούς μας που ενστερνίστηκε μια σημαντική μερίδα του ελληνικού λαού που ακολουθούν ή παρακολουθούν τον ΣΥΝ ως μέλη, ως οπαδοί, ως ψηφοφόροι ή με την ευρεία έννοια ως εθνικό ακροατήριο. Ένα είναι βέβαιο πάντως. Ότι κατάφερε μέσα σε τόσο δύσκολες και αντίξοες πολιτικές συνθήκες να σταθεί και να καθιερωθεί ως κοινοβουλευτικό κόμμα αξιώσεων, με σημαντικότερο ατού του την αδιαμφισβήτητη προσωπικότητα του προέδρου του, του αδαμάντινου Νίκου Κωνσταντόπουλου, αλλά και ως σύγχρονο ευρωπαϊκό κόμμα με την επιτυχημένη και σημαντική παρουσία των δύο ευρωβουλευτών του, Αλ. Αλαβάνου και Μιχ. Παπαγιαννάκη.

Πιστεύω ότι οι φετινές ευρωεκλογές, που

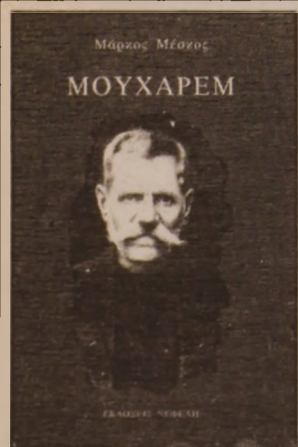
συνέπεσαν με τα τραγικά γεγονότα τα οποία σημαδεύουν με αίμα το λυκόφως του 20ού αιώνα στα γειτονικά μας Βαλκάνια, θα έδιναν τη μοναδική ευκαιρία στον ΣΥΝ όχι μόνον να παίξει πρωταρχικό ρόλο (όπως άλλωστε έγινε με τις κινήσεις του προέδρου του) αλλά και ν' αναδειχτεί στις εκλογές ως ο πλέον αξιόπιστος πολιτικός φορέας στη συνείδηση των απλών ψηφοφόρων. Είναι γνωστό ότι στις Ευρωεκλογές ο ψηφοφόρος απελευθερώνεται προσωρινά από τα δεσμά της άθλιας κι εκβιαστικής κομματικής εξάρτησης και ψηφίζει κατά συνείδηση σε πολύ μεγάλο ποσοστό.

Κατά την ταπεινή μου γνώμη, η πολιτική ηγεσία (δεν εννοώ μόνον τον πρόεδρο αλλά και τα υπεύθυνα όργανα ΚΠΕ, Πολιτική Γραμματεία) του ΣΥΝ δεν έπραξε αυτό που επεβάλτε για την καλύτερη εμφάνιση και επιτυχία στις εκλογές. Και επειδή όπως προανέφερα δεν είναι τώρα η κατάλληλη στιγμή, ούτε ωφελεί μια τέτοια εκβάθους αποτίμηση, θα περιοριστώ σε δυο-τρεις παρατηρήσεις χωρίς παρεξήγηση, πιστεύοντας ότι οι αντοχές των εχόντων αριστερή συνείδηση είναι ικανές να τις δεχτούν με καλή προαίρεση.

Πρώτα-πρώτα, ενώ πολυδιαφημίστηκε η λίστα των 25 υποψηφίων Ευρωβουλευτών και ιδιαίτερα η περιβόητη τρίτη θέση, εδώ ταιριάζει να πούμε το «ώδινεν όρος...». Ελπίζω να μη θυμώσει ο καταλαβών στην

τρίτη θέση, φίλος Νίκος Μπίστης (άλλωστε δεν φταίει ο ίδιος που ήταν στην τρίτη θέση αλλά ο «κλωνοποιημένος» κομματικός σωλήνας του δήθεν εσωκομματικού δημοψηφίσματος – μιας καθ' όλα δημοκρατικής πρωτοποριακής πρακτικής σε λάθος χώρα, σε λάθος εποχή και σε λάθος κόμματα). Φαίνεται ότι δεν έγινε μάθημα το πάθημα του Στέλιου Λογοθέτη που ήταν προϊόν και αυτός του δημοψηφισματικού κομματικού σωλήνα που στοίχισε στον ΣΥΝ τις εθνικές εκλογές του 1993 και του φόρτωσε πλείστες όσες αμαρτίες με όλα τα παρεπόμενα.

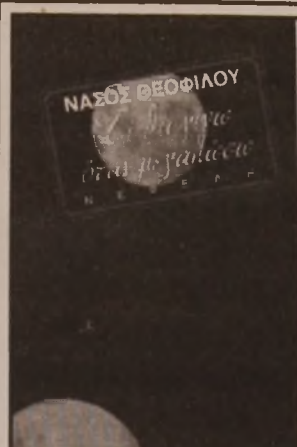
Δεύτερον, αυτός ο αθεράπευτος κομματικός ναρκισσισμός στέρησε από τον ΣΥΝ την ευκαιρία ν' ανοιχτεί στην κοινωνία των πολιτών (πράγμα που σ' ένα βαθμό πέτυχαν τα άλλα μικρά κόμματα και εφαρμόσαν και τα κόμματα των άλλων χωρών της Ευρώπης), να εκμεταλλευτεί το μεγάλο εθνικό ακροατήριο που έχει (και που χρωστάει στο μεγαλύτερο μέρος του στον δημοφιλέστατο αρχηγό του) και να ορίσει στις τρεις πρώτες θέσεις (και όχι τις τελευταίες) προβεβλημένες εξωκομματικές προσωπικότητες που θα δρούσαν ως εκλογικοί «κράχτες» με την καλή έννοια του όρου. Χάθηκε, δηλαδή, να βρεθούν τρανταχτά ονόματα (και υπάρχουν τέτοια) των τεχνών, της διανοήσης, της επιστήμης που προέρχονται και δραστηριοποιούνται



Μάρκος Μέσκος  
**ΜΟΥΧΑΡΕΜ**  
(Πεζογραφήματα)

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ



Νάσος Θεοφίλου  
**ΤΙ ΘΑ ΓΙΝΩ  
ΟΤΑΝ ΜΕΓΑΛΩΣΩ**

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ



το χώρο των κοινωνικών ή ειρηνιστικών οικολογικών κινημάτων; Χάθηκε επίσης η βρεθούν επώνυμες γυναικείες προσωπικότητες (γνωστό ότι ο ΣΥΝ στο γυναικείο φύλο έχει το συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των άλλων κομμάτων) να πλαισιώσουν τις πρώτες θέσεις, ικανοποιώντας ένα πάγιο αίτημα των γυναικών του κόμματος αλλά και το κοινό εκλογικό αίτημα των ελλήνων ψηφοφόρων;

Γρίτον, και σ' αυτή την εκλογική μάχη για Ευρωκοινοβούλιο μπήκαν για πολλοστή φορά επικεφαλής οι καταξιωμένοι και ικανοί Αλέκος Αλαβάνος και Μιχάλης απαγιαννάκης που με την έντονη δραστηριότητά τους άφησαν εποχή στο Στρατιούργο. Όμως η μονοσημαντικότητα, η ισοτότητα και η μονιμότητα νομίζω ότι δεν ρελεύει κανένα. Ούτε το κόμμα, ούτε την πολιτική κοινωνία, ούτε και τους ίδιους τους πανάξιους συντρόφους που θα μπορούσαν να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους μέσα στο εθνικό Κοινοβούλιο είτε στον καθοδηγητικό κομματικό μηχανισμό.

Για την λίστα, ο γέγονε, γέγονε. Η εκλογική μάχη έγινε όπως έγινε. Τα μεγάλα μμματα προσπάθησαν να καταβροχθίσουν τα μικρά με την γνωστή μέθοδο της χειρουργικής τακτικής της εξαθλίωσης των και συνειδήσεων, τα άλλα μικρά μμματα βρήκαν ορθόδοξους ή ανορθόδοξους τρόπους να τονίσουν την παρουσία τους προς άγρην ψήφων και το πέτυχαν π.χ. το ΚΚΕ με ένα πατριωτικολαϊκό αντιλεμικό παραλήρημα, συνοδευόμενο από νεοορθόδοξες αντιευρωπαϊκές κορώσεις και η σκληροκοιδική απόφυση του ΑΣΟΚ, το ΔΗΚΚΙ, φορώντας το φαινοάσινο μανδύα των πρωτόλειων παπανειικών τεχνασμάτων) ενώ ο ΣΥΝ προάθησε να σταθεί με αξιοπρέπεια. Και ν τα κατάφερε αρκετά καλά. Ελπίζω να ν παρεξηγηθούν οι φίλοι και παλιοί αγωνιστές μου αν θα πω αυτό που λέει ο τελευταίος έλληνας πολίτης: ευτυχώς υ υπάρχει ο Νίκος ο Κωνσταντόπουλος η ηθική και πολιτική ευωδία που αποέουν οι αρχές και οι θέσεις του Συναισμού της Αριστεράς και της Προόδου, ιφορετικά...

σφαλώς θα ήταν καλύτερα αν έλειπαν ρικές «ευαισθησίες» της Αυγής με την μονη προβολή των εξοργιστικών «Σερτόνων» άρθρων επίσημων συντακτών (π.χ. Τζαννετάκος, Δαμιανίδη) ή ανεημων νεόκοπων αστέρων του πολιτικού ιλιτυ σόου (π.χ. κάποιος Μίχας) που ε σέρβιραν άπαξ, δις, τρις ή τετράκις ομαδιαίως το απαραίτητο Αμερικανοτοϊκό αντίδοτο στο καθολικό φρόνημα

του λαού μας ή ακόμη η προκλητική προβολή –μόνη εκ των εφημερίδων– της ανακοίνωσης στήριξης «των 78 “αριστερών” στον Σημίτη» παραμονές Ευρωεκλογών... Αν έλειπαν επίσης οι συνήθεις «αυτόνομες» φωνές (δηλώσεις) στελεχών του ΣΥΝ (τα γνωστά «καπετανάτα» των ποικιλώνυμων τάσεων που ευδοκιμούν εντός) στα πάσης φύσεως ερτζιανά και έντυπα μέσα ενημέρωσης στο όνομα μιας κακώς εννοούμενης πλουραλιστικής αντίληψης, τα πράγματα θα ήταν κάπως καλύτερα.

Πιστεύω όμως, ότι σε πείσμα όλων αυτών των «παρεκτροπών», ο ΣΥΝ θα μπει και πάλι στο κέντρο των πολιτικών εξελίξεων και σ' αυτό χρέος έχουμε όλοι να συμβάλουμε.

Σωτήρης Σωτηρόπουλος  
Πειραιάς 22.6.1999

### Για μία ανταπόκριση

Από τον Γ. Λυρατζόπουλο πήραμε την ακόλουθη επιστολή:

Αγαπητό Αντί,

Θα ήθελα να εκφράσω την αντίθεσή μου στις απόψεις που εκφράζει στο κείμενό του ο Χρήστος Κασιμέρης στο Αντί στις 18ης Ιουνίου 1999 («Ο πόλεμος του Μπλαιρ»). Ο συντάκτης σας, με την επιλεκτική παράθεση αποσπασμάτων από ορισμένα μόνο άρθρα βρετανικών εφημερίδων που αφορούν μόνο στην περίοδο 11-14 Ιουνίου, προσπαθεί να εξαγάγει γενικότερα συμπεράσματα για την κάλυψη του πολέμου στο Κόσοβο από τον βρετανικό Τύπο.

Αναμφισβήτητα και στις βρετανικές εφημερίδες έχουν γραφεί πάρα πολλές ανακρίβειες ή και απλές ανοησίες για το ποιόν αυτού του πολέμου. Το ίδιο όμως έχει ισότιμα καλυφθεί και συνεχίζει να καλύπτεται και η άλλη άποψη. Είναι αστείο να νομίζει κανείς θέματα όπως οι επανειλημμένοι βομβαρδισμοί αμάχων, ο βομβαρδισμός του σταθμού της γιουγκοσλαβικής τηλεόρασης, η «παλίνδρομη» εθνοκάθαρση των Σέρβων και των Ρομ του Κοσσυφοπέδιου (για να δώσουμε μερικά παραδείγματα μόνο) δεν έχουν επαρκέστατα προβληθεί από τον βρετανικό Τύπο, ειδησεογραφικά αλλά και με αναλύσεις-επιφυλλίδες.

Ρίτσαρντ Γκοτ, Ρόμπερτ Φισκ, Μάθιου Πάρις, Ταρίκ Αλή, Άλαν Κλαρκ(!), Χάρολντ Πίντερ, ο «φιλοτουρκικός» και «αντικούρδος» Νόρμαν Στόουν και πάρα πολλοί άλλοι ον ουκ έστι αριθμός, δεν γράφουν στη Βραδυνή ή στον Ριζοσπάστη, γράφουν στους Times, τον Guardian, τον Independent. Δυστυχώς όμως αυτή η «άλλη» βρετανική δημοσιογραφία ξεχνιέται

από τους εθνικιστές συντάκτες στην Ελλάδα επειδή προφανώς δεν ταιριάζει με τη «συνταγή» του παραμυθιού που προσπαθούν να κατασκευάσουν.

Το να εξάγει το συμπέρασμα ο συντάκτης σας πως ο βρετανικός Τύπος πάσχει από «μπλαιρισμό» είναι σαν να προσπαθεί κάποιος να πει πως, για παράδειγμα, η Ελευθεροτυπία είναι εθνικιστική, βασιζόμενος στα άρθρα των Κιάου, Παπαθεμελή, Ζουράρι, Βότση, Μιχαηλίδη και αγνοώντας τα κείμενα των Χατζηπροδρομίδη, Τζαννετάκου, Κάσδαγλη, Καζαλλότι, (για παράδειγμα και μόνο τα ονόματα) που δημοσιεύονται τακτικά στην ίδια ακριβώς εφημερίδα. Ή αλλιώς, το να χαρακτηρίσουμε το Αντί εθνικιστικό από κείμενα σαν και το κρινόμενο, αγνοώντας ότι λίγες σελίδες παρακάτω θα διαβάσει κανείς επιστολές για το Βλαχικό και στο οπισθόφυλλο θα βρει δίγλωσση διαφήμιση για τα «εγκλήματα που διέπραξε η δική μας παράταξη» στη Μακεδονία.

Όσο για την ειρωνεία σε σχέση με τη συμπεριφορά του ΝΑΤΟ απέναντι στην Τουρκία και το Κουρδικό, νομίζω πως θα του βγει «κρύα» (ή ίσως ζεστή). Να είναι απολύτως σίγουρος ότι όλη αυτή η ιδεολογική «κρεατομηχανή» του «ανθρωπισμού» θα επιπέσει επί των Τούρκων πολύ σύντομα με την ίδια ασταμάτητη νομοτέλεια με την οποία οι φραγκισκανοί μοναχοί «προσηλύτισαν» (ανθρωπιστικά βέβαια) κάθε ινδιάνικη φυλή της Νότιας Αμερικής. Εδώ είμαστε κι εδώ είσαστε...

Συνοπτικά, θα χαρακτήριζα το αναφερόμενο κείμενο ένα καλό παράδειγμα της απόπειρας για τη δαιμονοποίηση οτιδήποτε ευρωπαϊκού. Όπως και στη Σερβία στις αρχές της δεκαετίας, «κατασκευάζεται» σήμερα στην Ελλάδα το αποκλειστικό «δικαίο» και το αποκλειστικό «άδικο». Ούτως ώστε στον αυριανό ελληνοτουρκικό πόλεμο που ετοιμάζουν οι εθνικιστές μας, αφενός να έχουμε όλοι ηθικόν ακμαιότατον, αφετέρου να ξέρουμε ποιοι έχουν ακλόνητο δίκιο και ποιοι είχαν, έχουν και θα έχουν πάντοτε «ιστορικά αποδεδειγμένο» άδικο.

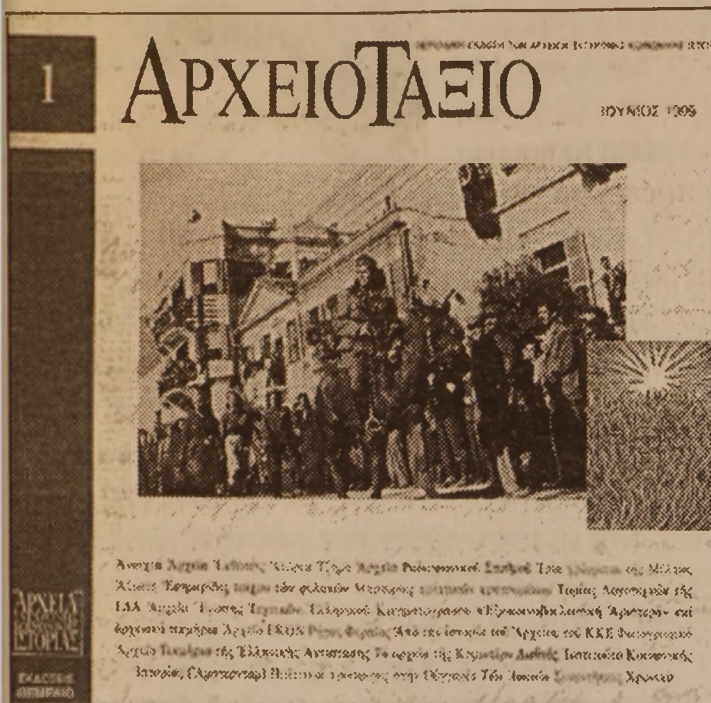
Ευχαριστώ για το χώρο σας,  
Γιώργος Λυρατζόπουλος

Υ.Γ.: Περιμένω με ανυπομονησία τη μέρα που το Αντί θα δημοσιεύσει και κάτι για τη φιλία με τον τουρκικό λαό (εκτός από κείμενα για το ΡΚΚ). Συγγνώμη, αλλά δεν είναι μόνο οι Κούρδοι λεβέντες, ατίθασοι, φλογεροί επαναστάτες, είναι και οι Τούρκοι!



# επισημαίνουμε

## ΑΡΧΕΙΟ ΤΑΞΙΟ



Το ΑρχείοΤάξιο, περιοδική έκδοση των Αρχείων Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας, κυκλοφόρησε το 1ο τεύχος (Ιούνιος 1999) με πρόθεση τη δημοσιοποίηση θεμάτων που αντλούνται από το υλικό του ΑΣΚΙ. Η «τάξη των αρχείων», δηλαδή η ταξινόμηση των αρχειακών συλλογών που απόκεινται στο ΑΣΚΙ και η δημιουργία των προϋποθέσεων για την ιστορική έρευνα είναι ο στόχος μιας μακρόχρονης προσπάθειας, που ξεκίνησε να μορφοποιείται το 1979 για να θεσμοθετηθεί το 1992. Η πρόσβαση στα αρχεία των κρατών, των κομμάτων ή ακόμη και των προσώπων δεσμεύεται από την

ιδιοκτησιακή λογική που ορίζεται από τους εκάστοτε διαχειριστές των πληροφοριών: κρατική εξουσία, κομματική ηγεσία ή ακόμη και συγγενείς κληρονόμοι.

Η πρωτοβουλία ίδρυσης των Αρχείων Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας έρχεται να απαντήσει εμπράκτως στη λογική της αδιαφάνειας που επικράτησε, και ακόμη επικρατεί, στους διαχειριστές αρχείων.

Τα «ανοιχτά αρχεία» έρχονται να προτείνουν ένα διαφορετικό σύστημα αξιών· μια διαδικασία απελευθέρωσης των συνειδήσεων από τις προκαταλήψεις και τα ιδεολογήματα που δέσμευαν την ιστορική γνώση, απομυθοποιώντας την αντίληψη που ήθελε να διαιωνίσει την «κλειστή» πληροφόρηση και κυρίως τον έλεγχο στη γνώση. Το ΑΣΚΙ ξεκίνησε με τέσσερις αρχειακές ενότητες:

- Τμήμα του αρχείου του ΚΚΕ, που περιήλθε στο ΚΚΕ εσωτερικού μετά τη διάσπαση του ενιαίου κόμματος το 1968.
- Το αρχείο του Ραδιοφωνικού Σταθμού Ελεύθερη Ελλάδα-Φωνή της Αλήθειας (1947-1968).
- Το αρχείο του ΚΚΕ εσωτερικού κατά την περίοδο της δικτατορίας έως το 1968.
- Το αρχείο του κόμματος της Ελληνικής Αριστεράς (1986-1989).

Συμπληρώθηκε με σημαντικές συλλογές για την Εθνική Αντίσταση, τεκμήρια από τη ζωή και τη δράση των πολιτικών προσφύγων και των οργανώσεών τους, σπάνια βιβλία, παράνομα έντυπα και αφίσες. Και συνεχίζει να συμπληρώνεται: αρχείο του Κεντρικού Συμβουλίου της ΕΠΟΝ, αρχείο της ΕΔΑ (1951-67), τμήμα του αρχείου Ναπολέοντα Ζέρβα (1943-45) κ.ά.

Η πλούσια δραστηριότητα συλλογής, ταξινόμησης και διάθεσης του πολύτιμου αρχειακού υλικού στους ερευνητές αλλά και η συλλογικότητα των ερευνητών στο πλαίσιο της Εταιρείας ανοίγει μια νέα προοπτική στην ανάπτυξη της ιστορικής έρευνας και εμπνέει για μια διαφορετική, ανανεωτική, νοοτροπία που δεν είναι δυνατόν παρά να επηρεάσει και όσους βρίσκονται ακόμη παγιδευμένοι σε αναχρονιστικές αντιλήψεις. Τα «ανοιχτά αρχεία» μεταφορικά αλλά και κυριολεκτικά προσφέρονται σε όσους επιθυμούν να έχουν πρόσβαση στη γνώση, σε νέους ερευνητές που θα προσέλθουν στο αναγνωστήριο των αρχείων Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας (πλ. Ελευθερίας 1, τηλ./fax 3223062, Δευτέρα και Παρασκευή 10.00-14.00 και Τετάρτη 10.00-19.30).

Το ΑρχείοΤάξιο, η περιοδική έκδοση του ΑΣΚΙ, (εκδ. Θεμέλιο, 1999), αποτέλεσμα συλλογικής προσπάθειας των συμμετεχόντων στις δραστηριότητες του ΑΣΚΙ, είναι ένα μικρό δείγμα αυτών των δράσεων και προσφέρει ένα καλό ερέθισμα για ανάλογες έρευνες συναφείς με την ιστορία του σοσιαλιστικού και εργατικού κινήματος.

Α.Φ.

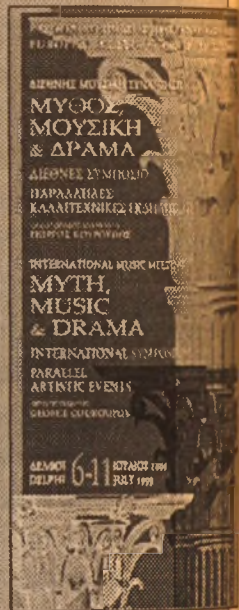
## ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ

• Δείτε την έκθεση «Ανακαλύπτοντας έναν λαό» στο Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης στην Θεσσαλονίκη, ως τις 18 Ιουλίου, που στόχο έχει την επικοινωνία μας με την Σύγχρονη Τέχνη στα Βαλκάνια. Η Βουλγαρία, η Ελλάδα, η Ρουμανία και η Τουρκία εκπροσωπούνται με έργα σύγχρονων καλλιτεχνών. Όσο για το σβήσιμο απ' το χάρτη της Γιουγκοσλαβίας, θα έπρεπε οι οργανωτές να φρόντιζαν έστω για μια συμβολική τους συμμετοχή.

• Ταξιδέψτε στους Δελφούς με την ευκαιρία των Πολιτιστικών Εκδηλώσεων «Μύθος, Μουσική και Δράμα» που οργανώνονται από το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών από τις 6 έως 11 Ιουλίου. Παρακολουθήστε την παράσταση μιας αναγεννησιακής όπερας (6.7), σύγχρονα μουσικά δρώμενα σε σκηνοθεσία Ρούλας Πατεράκη (7.7), αφιέρωμα στον Γιάννη Χρήστου (9.7), άριες από γνωστές όπερες (10.7).

• Ενημερωθείτε για το «Εργαστήριο Βαλκάνιων Συγγραφέων και Μεταφραστών» που πραγματοποιήθηκε στην Αλεξανδρούπολη από το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου. Μία καλαίσθητη έκδοση των πρακτικών της συνάντησης μόλις κυκλοφόρησε από το ΕΚΕΒΙ, την οποία μπορείτε να βρείτε στο γραφείο πληροφοριών του Ε.ΚΕ.ΒΙ. στη Στοά του Βιβλίου, Πεσμαζόγλου 5.

• Δείτε στη ΔΕΣΤΕ την ενδιαφέρουσα ομαδική έκθεση με τον γενικό τίτλο «METRO, Νέες τάσεις στην ελληνική σύγχρονη τέχνη, 1999». Εννιά καλλιτέχνες παρουσιάζουν δείγματα ενός ευρύτατου φάσματος ενδιαφερόντων της παγκοσμιοποιημένης οπτικο-ακουστικής και εικαστικής γλώσσας σε μια ισότιμη αντίληψη και μεταχείριση. Από τη ζωγραφική ως τις βίντεο-εγκαταστάσεις και το Ιντερνέτ. Διάρκεια ως τις 11.10.





## ΓΙΑ ΕΠΙΒΡΑΒΕΥΣΗ

**ΕΝΗΛΙΚΙΩΣΗ** ενός εκδοτικού οίκου και λίγο παραπάνω, τα είκοσι χρόνια των εκδόσεων «Άγρα», υποχρεώνουν σ' ένα βλέμμα προς πίσω, μια αναδρομή της εκδοτικής περιπέτειας, των απόψεων και συμπτώσεων, που συνθέτουν αυτόν τον εκδοτικό οίκο με τα ευαγώς γνωστά γνωρίσματά του: καθαρότητα κειμένου, χωρίς απλοϊκότητα, καλαισθησία μορφής χωρίς ναρκισσισμούς, λοξή ματιά στις επιγής χωρίς επιδίωξη παραδοξότητας.

Ποίηση, πεζογραφία, ελληνική και ξενόγλωσση –σε εξαιρετικές μεταφράσεις– δοκίμια, θεατρικά κείμενα, αρχιτεκτονική, ζωγραφική, κείμενα για τη ζωγραφική, παιδικά, φωτογραφία συμπληνονται από την αστυνομική σειρά που κατόρθωσε να μετακινήσει αστυνομικό βιβλίο απ' τα περίπτερα στις προθήκες των βιβλιοπωλών. Τα κείμενα της Αρχαίας Ελληνικής και Βυζαντινής γραμμάσας που επέλεξε να εκδώσει ο εκδοτικός οίκος «Άγρα» πέρασαν σ' το χώρο των ειδικών στους φιλοπερίεργους αναγνώστες.

Η σειρά «Μέλαινα χολή» και η βιβλιοφιλική «ο Άτακτος λαγός» χωρίζουν για την ιδιαιτερότητα των επιλογών η πρώτη και την κασθησία η δεύτερη. Η απαρίθμηση αυτή δεν έχει, ευτυχώς για τους αγνώστες, τέλος. Ο εκδότης Σταύρος Πετσόπουλος, ο πιο συστηματικός «ερασιτέχνης» του βιβλίου, τιμήθηκε απ' το πανεπιστήμιο Λούμπια για την «τρελή σοδειά» της εικοσαετίας από την ίδρυση εκδοτικού οίκου «Άγρα». Πάντα τέτοια.

Μ.Δ.

## ΣΧΟΛΙΟ ΜΕ ΚΟΥΚΟΥΛΑ

**Η ΤΡΑΓΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΟΤΣΑΛΑΝ** μέσα στο γυάλινο κλουβί δεν είναι εύκολο να παρακαμφθεί από εξυπνάδες ή δήθεν αντικειμενικές αναλύσεις για τη «βία του ΡΚΚ». Μια τέτοια παράκαμψη επιχείρησε και η κ. Άννα Φραγκουδάκη στα ΝΕΑ του περασμένου Σαββάτου. Ποιος είναι ο Οτσαλάν; Ένας σταλινικός. Τι είναι το ΡΚΚ; Μια οργάνωση που επέλεξε τη βία και τώρα πληρώνει το αντίτιμο. Άρα, δεν πρέπει να ασχολούμεθα πλέον.

Αυτή η «νηφάλια» τοποθέτηση αγνοεί το ουσιώδες. Δηλαδή τον πλήρη εξευτελισμό της ελληνικής κυβέρνησης. Το ανεξίτηλο στίγμα της παράδοσης του Οτσαλάν στους Τούρκους, με μεθόδους που μόνον μια χώρα υποτελής μπορεί να χρησιμοποιήσει, δεν σβήνει με αναλύσεις. Και οι Ιταλοί είχαν τον Οτσαλάν, αλλά φυσικά δεν τον παρέδωσαν. Και οι Γερμανοί είχαν ένταλμα, αλλά δεν τον συνέλαβαν. Μόνον εμείς, φερόμενοι σαν τον Αρτέμη Μάτσα των παλιών ελληνικών ταινιών, γίναμε οι καταδότες. Εμείς τον δείξαμε με το δάχτυλο και μάλιστα φορώντας και κουκούλες. Αυτό είναι το ζήτημα, κ. Φραγκουδάκη. Όλα τα άλλα περισσεύουν.



Απόστολος Διαμαντής

Β Ο Μ Β Ι Δ Ι Α

πολιτιστικής

Α Φ Α Σ Ι Α Σ

• Επίσης, θα είχε πολύ ενδιαφέρον να πληροφορηθούμε ποια είναι η επιχορήγηση του Μεγάρου Μουσικής από το ΥΠΠΟ.

• Και ποιες οι

κρατικοδίαιτες χορηγίες προς τον ίδιο χώρο. Λέμε τώρα.

• Το Seven-X (ξανα)πουλήθηκε και μάλλον χάνει –οριστικά πλέον– τον πολιτιστικό του χαρακτήρα. Νέος ιδιοκτήτης ο κ. Μπατατούδης του ΠΑΟΚ και της Θεσσαλονίκης –και του ΠΑΣΟΚ βεβαίως– και γενικός διευθυντής ο κ. Κωνσταντάρας.

• Είναι, πάντως, κρίμα το ότι σταματούν οι εκπομπές για το σινεμά και τα εικαστικά γιατί υπήρξαν υποδειγματικές στο είδος τους.

• Νέο όνομα του Σταθμού, Seven (επτά), σκέτο και θα εκπέμπει νέο πρόγραμμα στις επτά εβδομάδες (Ιουλίου) στις επτά το απόγευμα.

• Νέα πρόσωπα του 7 η Έλντα και η Λιάνα.

• Τα επτά θανάσιμα τηλεοπτικά αμαρτήματα.

• Διαβάσαμε στις ειδικές προδιαγραφές που συνέταξε το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο σχετικά με τις σπουδές αισθητικής αγωγής: Η ανάγκη βελτιστοποίησης του προγράμματος εικαστικής αγωγής

προβάλλει επιτακτική (σελ. 12).

• Το μη χείρον βέλτιστον.

• Όταν βλέπω γκρο-πλαν τον υπουργό Ανάπτυξης και αποθηρίωσης στην τηλεόραση αντιλαμβάνομαι πόσο κακό έχουν επιφέρει στον οργανισμό μας οι διοξίνες και τα μεταλλαγμένα τρόφιμα.

• Το είπε προς τιμήν του ο Αλέκος Παπαδόπουλος: «Προσωπικά δεν μ' ενδιαφέρει η κουλτούρα του Χρηματιστηρίου».

• Δυστυχώς, κ. υπουργέ μου, είστε μειονότητα, εφόσον το χρηματιστήριο απετέλεσε βασικό προεκλογικό επιχείρημα του κόμματός σας.

• Πλήγμα για την μοντέρνα τέχνη: Ο Πέτρος Κωστόπουλος αποχώρησε από το εστιατόριο Kosmos του ΔΕΣΤΕ στο Ν. Ψυχικό.

• Άβυσσος η ψυχή του ανθρώπου.

• Είχαν παραμυθιάσει την υπουργό Πολιτισμού ότι επίκειται βραβείο για το ελληνικό περίπτερο στην Biennale Βενετίας.

• Κυρία υπουργέ, τον «διάδοχο» εννοούσαν οι «υπεύθυνοι» και την πριγκίπισσα Σκαντάλ!

• Όπου ελληνική τέχνη και σκάνδαλο!

• Γιατί δεν κάνουμε τον διευθυντή των μουσείων και των κέντρων μοντέρνας τέχνης του κ. Πορταλάκη, του χρηματιστή, χορηγό;

• Δεν θα ήταν πιο έντιμο;

Μανωλάκης ο βομβιστής

• Είναι πάντα στην Εθνική Πινακοθήκη: Συγκινημένοι, έτοιμοι, ν' αναγνωρίσουν τις αξίες και τις γλύκες της ζωγραφικής. Είτε πρόκειται για τον Τέτση είτε για τον Κανιάρη.

• Ουδεμία διαφορά για τους εορταστές του Ιδρύματος. Ο καλός ο μύλος...

• Τι κι αν δεν κάλεσαν τον Μανωλάκη στα εγκαίνια του Μουσείου Μοντέρνας Τέχνης στην Άνδρο;

• Αυτός δεν χάνει Ελένη Γλύκατζη-Αρβάνιερ με τίποτε και θα πάει sans voir.

• Η ευρωπαϊκή κουλτούρα στην επαρχιακή της διάσταση.

• Διερωτώμαι ποιος καλεί με δημόσιο χρήμα στην Biennale Βενετίας. Και ποιος κάνει διακοπές με το άλλοθι της τέχνης και με κρατικές δαπάνες.

• Προσκληθήκαν λοιπόν από το ΥΠΠΟ παράντα ανθυ-δημοσιογράφοι αλλά ούτε ένας κριτικός και βέβαια κανείς απ' όσους καλύπτουν τα εικαστικά στο Αντί.

• Το ΠΑΣΟΚ δεν θέλει αξιοκρατία, είναι φανερό. Μήπως η Ν.Δ. μπορεί;

• Τα γνωρίζει αυτά η κυρία Παπαζώη;



# Η κοινοτοπία του θανάτου

του Γιώργου Ν. Μερτίκα

«Μετά τη νομική και κοινωνική κατοχύρωση της ισότητας μεταξύ των ανθρώπων ως ξεχωριστών και αυτόνομων ατόμων, μετά την πανηγυρική και οικουμενική διακήρυξη των ατομικών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δεν επέρχεται αυτόματα καμιά αρμονία και κανένα σταθερό ισοζύγιο, παρά οι συγκρούσεις συνεχίζονται πάνω στη βάση παραγόντων και διαφορών συμφυών με την ψυχοβιολογική υπόσταση των ανθρώπων, αλλά και των ανθρωπίνων ομάδων». Με τούτα τα λόγια ο Παναγιώτης Κονδύλης αποτυπώνει στο ακέραιο την άποψή του για το πεπρωμένο του σύγχρονου ανθρώπου των μαζικοδημοκρατικών κοινωνιών.



**Α**πό τις χιλιάδες σελίδες των ερευνών και μελετών του, επέλεξα αυτό το απόσπασμα από την Εισαγωγή στον *Τσέζαρε Παβέζε* καθόσον σε τούτη ο συγγραφέας συνδυάζει την επιστημονική του θεώρηση με την προσωπική άποψη για το «επιτήδευμα του ζην», το *mestiere di vivere*. Στη δοκιμακή του γραφή ο Κονδύλης συνενώνει την προσωπική αγωνία με την εξαντικειμενίκευση του επιστήμονα, χωρίς ωστόσο να παραχωρεί ούτε το ελάχιστο από τα δύο στις αδιάκριτες ματιές του προχειρολόγου αναγνώστη. Η εργασία του τηρεί επιμελώς ό,τι έθεσε ως αρχή στον εαυτό του, την απόσταση από τον κόσμο, αφού καταπιάνεται με δαύτον όχι για να τον εξιδανικεύσει μα για να τον κατανοήσει. Μέσα από την αγωνιστική ματιά μιας φιλοσοφικής ύπαρξης, ο Κονδύλης καταθέτει τη δική του παρηγοριά για τον κόσμο, ήγουν της αλήθειας για την ανθρώπινη κατάσταση.

Η φιλοσοφική θεώρηση δεν μπορεί παρά ν' αντιστοιχεί στην υπαρξιακή κατάσταση του φορέα της. Κι αυτό γιατί ο φιλόσοφος, όμοια με κάθε άλλη ανθρώπινη ύπαρξη μοχθεί ν' ανοίξει δρόμο μέσα στον κόσμο ώστε ν' αντιμετωπίσει το θαυμαστό γεγονός της γέννησης και της διάρκειας μιας ανθρώπινης ζωής. Αυτή είναι η

δική του κατάσταση έκτακτης ανάγκης και σ' αυτό το πεδίο δίνει τη μάχη ως κυρίαρχος. Ενώ η ανθρώπινη ύπαρξη ενδέχεται να δρα και ν' αντιδρά τρόπον τινά φυσικά, ενστικτωτικά, και να βρίσκει το δρόμο της στον περίφρακτο χώρο μιας ανθρώπινης κοινότητας, η φιλοσοφική δεν αρκείται σε κάτι τέτοιο. Η ιδιοτροπία του φιλοσόφου έγκειται στο ότι εγκαθίσταται στον κόσμο του πνεύματος και από κει φροντίζει να δει εκ των έξω «τη δική του και των άλλων την υπαρξιακή κατάσταση, να την εξιχνιάσει και προ παντός να την εξαντικειμενικεύσει, αποχωρίζοντάς την από τον εαυτό του, ελαφρώνοντας ή και εξουδετερώνοντας το βάρος της».

Όταν στον Αλέξις ντε Τοκβίλ διαβάσω για την πολεμική δύναμη του πνεύματος και τη συμβολή της στην εδραίωση της δημοκρατίας, βλέπω έναν άνδρα ο οποίος διέβλεψε όσες πραγματικότητες φανερώνονται σήμερα συγκεκριμένα και στοιχειακά. «Αφότου η πνευματική παραγωγή», λέει ο Τοκβίλ, «έγινε πηγή πλούτου και ισχύος, διαπιστώνουμε ότι κάθε προσθήκη στην επιστήμη, κάθε νέα αλήθεια ή κάθε νέα ιδέα ενέχουν σπέρματα εξουσίας προστά στον λαό. Τα γράμματα έγιναν οπλοστάσιο προσιτό σε όλους, απ' όπου μπορούσαν ν' αντλήσουν οπλισμό καθημερινά οι φτωχοί και οι αδύνατοι».

Στο τέλος της χιλιετίας ο Κονδύλης καταθέτει την άποψή του για την οντολογική διάσταση του πνεύματος, έχοντας βιώσει όσα διακηρύσσει εν προλόγω ο Τοκβίλ: «Βρίσκω συγκλονιστικό και συναρπαστικό», μας λέει, «το ότι πάνω σ' αυτόν τον πλανήτη η ύλη ή η ενέργεια –όπως θέλει κανείς– απόκτησε συνείδηση του εαυτού της, ότι υπάρχουν όντα που, επιδιώκοντας να διευρύνουν την ισχύ τους, παράγουν το “πνεύμα” σ' όλη την ποικιλία των μορφών και των εκπληκτικών παιχνιδιών του και που αλληλοεξοντώνονται επικαλούμενα κατά προτίμηση άρθρα πίστεως και θεωρίες».

Το καταπληκτικό τούτο επιχείρημα του *Ισχύς και απόφαση* είναι ίσως το έσχατο καταφύγιο της διαφωτιστικής παράδοσης, η άτεγκτη εμμονή στη φιλοσοφία της συνείδησης όπως την παρακολουθεί μέσα σ' όλο το έργο του ο Π. Κονδύλης. Εξάλλου, ο εξοικειωμένος με την εγελομαρξιστική παράδοση αναγνώστης θ' ανακαλύψει εδώ έναν στοχασμό αναζωογονητικό για τα βασικότερα θέματα που την ταλανίζουν, καθώς ο φιλόσοφος έρχεται να πραγματευθεί το ζήτημα της συγκρότησης του υποκειμένου, της διαλεκτικής υποκειμένου-αντικειμένου. Εάν ανατάμνουμε το βιβλίο θα βρεθούμε παρευθύς αντιμέτωποι με την εγελιακή διαλεκτική της αναγνώρισης, της σχέσης αφέντη και δούλου: Η συγκρότηση μιας ταυτότητας επιτυγχάνεται δυνάμει υπαρξιακής απόφασης. Μέσω διαφορισμού του υλικού των αντικειμενικών δεδομένων σε αξιόλογα και αναξιόλογα συγκροτείται η ταυτότητα του υποκειμένου. Η ταυτότητα αυτή έχει ισχύ εφ' όσον αναγνωρίζεται από φίλους και εχθρούς. Η ισχύς μιας ταυτότητας εκδηλώνεται στο ιστορικό πεδίο της ενεργητικής κοινωνικής ζωής, όπου εκπύσσονται τα δύο βασικά συστατικά της, δηλαδή ο αγώνας ενάντια στη φύση –η εργασία– και ο αγώνας ενάντια σ' άλλους ανθρώπους.

Νομίζω ότι εδώ είναι σκόπιμο να επισημάνω τα εξής: Τόσο στο *Ισχύς και Απόφαση*, όσο και σε σημαντικούς τομείς της εργασίας



ου, ο Π. Κονδύλης μετέρχεται το σύνολο της φιλοσοφικής παράδοσης ως μερικευμένη σύλληψη του οντολογικού. Έτσι ασκεί κριτική σε στοχαστές με σημαντική επίδραση πάνω στο έργο του, κατηγορώντας τους ότι σχέσεις γένους τις ανήγαγαν σε σχέσεις είδους. Αυτό κάνει, για παράδειγμα, με τη σχέση φίλος-εχθρός του Καρλ Σμιτ όταν από πολιτική μεταστρέφεται στο έργο του σε ανθρωπολογική. Με τον τρόπο αυτό από τη μία πλευρά εκλεπτύνει τα εννοιολογικά εργαλεία του και από την άλλη επουλώνει λογικά τις πληγές και τα πλήγματα που δέχθηκε η θεωρία της απόφασης από τους αντιπάλους της.

Παρά ταύτα εφ' όσον οι ιδέες είναι όπλα στον πόλεμο για τη διεύρυνση της ισχύος, τότε ποια είναι η μοίρα θεωριών όπως η περιγραφική, την οποία πρεσβεύει; Οφείλουμε, κατά πρώτον, ν' αντιστείλουμε την εγκυρότητα μιας θεωρίας από τον ρόλο της στην ενεργητική κοινωνική ζωή. Η διαλεκτική, ενόσω κινείται στη σφαίρα του λόγου, δεν παρέχει καμία οριστική λύση ενός προβλήματος. Κι αυτό για τον απλούστατο λόγο πως, αν αρκεστούμε στην ειλικρίνεια, δεν εξαλείφεται ούτε ο αντίπαλος ούτε η αντίφαση, διότι η νασκευάζω δεν σημαίνει ότι νικώ. Γι' αυτό και η περιγραφική θεωρία μπορεί να 'ναι έγκυρη στη σφαίρα του πνεύματος, διευρύνοντας την ισχύ της στον αγώνα ενάντια στις προκαταλήψεις, στα πολιτικά ψεύδη, ωστόσο η τύχη της στην ενεργό κοινωνική ζωή είναι άλλο κεφάλαιο. Εξαρτάται από την πρόσληψή της από τα ζωηρά υποκείμενα και τη χρήση της στον αγώνα ενάντια σ' άλλα υποκείμενα. Η περιγραφική θεωρία της απόφασης είναι σε θέση να αποδομήσει τις ιδεολογίες και να καταδείξει το κατά πόσον επιτελούν τη λειτουργία τους, κατά πόσον δηλαδή συμβάλλουν στην αυτοσυντήρηση ή τη διεύρυνση της ισχύος του υποκειμένου. Αν τούτοις δεν ενδέχεται να επικρατήσει στην κοινωνική ζωή, ενώ απαιτείται δέσμευση, στράτευση, κάτι το οποίο δεν υλοποιείται εάν δεν αρθεί ο προγραμματικός χαρακτήρας της.

Υπ' αυτήν την έννοια ο Κονδύλης εντάσσεται στη ριζοσπαστική πολιτική παράδοση, η οποία θέλει τον διανοούμενο να ζει μέσα σε πραγματική σύγκρουση καθώς αμφιταλαντεύεται μπροστά στην πολιτική δράση. Σύμφωνα με τον Χέγκελ, είναι η μόνη αυθεντική τραγωδία του σύγχρονου κόσμου, γιατί δεν έχει διέξοδο, είναι πρόβλημα χωρίς λύση.

Ας κάνουμε τώρα ένα βήμα παραπέρα. Χρειάζεται να κατανοήσουμε την ειδοποιό διαφορά της μαζικοδημοκρατικής κοινωνίας έναντι προηγούμενων κοινωνικών σχηματισμών προκειμένου ν' αρμοιώσουμε ό,τι είναι μεστό νοήματος για το υποκείμενο στη συνείδησή της. Για τον Κονδύλη το πνεύμα στις ιστορικές του μορφές δεν μπορεί παρά να αντιστοιχεί στον υλικό πολιτισμό. Την έα της αντιστοιχίας του Καρλ Σμιτ ο ίδιος τη θεώρησε γονιμότερη από τη σκέτη αντανakλαστικότητα του εποικοδομηματος, από τον επικρατισμό του από την υλική βάση. Τούτη την ιδέα λοιπόν ακολουθεί στην *Παρακμή του αστικού πολιτισμού*.

Η σύγχρονη πολιτική φιλοσοφία ίσως άντλησε τα μέγιστα από τον Τокβίλ, ελάχιστοι όμως ήσαν όσοι αναφέρθηκαν στην κριτική του για την αρχή της ισότητας και της ομοιογένειας. Στην εποχή της ισότητας εμφανίζεται ο καθαυτό δημιουργός της ιστορίας, οι ατομικές κινητήριες δυνάμεις της, μια και η αποθέωση του ατόμου μεταστρέφεται στην απόλυτη αδυναμία του. Τούτη η ειρωνεία του πράγματος, τούτη η ετερογονία των σκοπών δηλοποιείται κυνέστατα από τον Κονδύλη διαμέσου της αντιδιαστολής αστικής εποχής και μαζικοδημοκρατικής. Η πρωτοτυπία του έργου του έγκειται στο ότι χειρίζεται τα εννοιολογικά ζεύγη «συνθετικός-εναρμονιστικός» και «αναλυτικός-συνδυαστικός» για την κατανόηση, αντίστοιχα, των δύο ιστορικών περιόδων.

Στην αστική εποχή η πολιτική καθορίζεται από την έννοια του κοινού συμφέροντος και της κοινής ωφέλειας και η ατομική συμπεριφορά διέπεται από κανόνες και συμβάσεις. Στη μαζικοδημοκρατική τα άτομα είναι χαλαρά συνδεδεμένα ή αδιάφορα μεταξύ τους και η πολιτική ταυτίζεται με αντιμαχόμενες βλέψεις μερικών φορέων σε σημείο που θεωρείται πολιτική η χύδην έκφραση ατομικών ιδιοσυγκρασιών και διαθέσεων. Ως εκ τούτου, εάν σ' έναν επαίοντα της στρατευμένης θεωρίας της απόφασης, είτε είναι ο Μαρξ είτε ο Σμιτ, η σχέση φίλου-εχθρού είναι πολιτική, σ' έναν επαίοντα της περιγραφικής τέτοιας, έχει γίνει φανερό ότι πρόκειται για ανθρωπολογική σχέση. Μια και η δημόσια σφαίρα διαλύθηκε, η ιδιωτικότητα έγινε «εξωτερική μοίρα και εσωτερικός νόμος της ύπαρξης» που συναντιέται εχθρικά ή φιλικά μ' άλλες υπάρξεις στην επικράτεια της ιδιωτικότητας. Οι ανταγωνισμοί φθάνουν μέχρι τα μύχια της ανθρωπίνης ύπαρξης χωρίς να εξαντλειμνικεύονται, αλλά ανατιμώνται στο όνομα του βιώματος και της αυτοπραγμάτευσης. Έτσι, «ο μικρόκοσμος της ιδιωτικότητας μεγεθύνεται και διευρύνεται, δίνοντας τον μακρόκομο της ιστορίας, εφ' όσον και οι δύο διέπονται από τις ίδιες μορφές συμπεριφοράς, αρδεύονται από τις ίδιες ψυχοβιολογικές πηγές».

Μολονότι το προσωπικό ενδιαφέρον μου επικεντρώνεται στην κατανόηση αυτής της πραγματικότητας, δεν θα επαναλάβω όσα διεισδυτικά εξηγεί ο Κονδύλης. Θα ήθελα όμως ν' απευθυνθώ στους επαίοντες της κανονιστικής θεωρίας για να τους πω ότι οι ίδιοι είναι το εμπειρικό υλικό απ' όπου αντλεί τέτοια συμπεράσματα όχι μόνον ο Κονδύλης μα και ο κάθε σκεπτόμενος άνθρωπος. Σ' όσους δε σπεύδουν να αποδώσουν στον στοχαστή τον ηθικό μηδενισμό ή τον αξιολογικό σχετικισμό, λέω ότι τον βάζουν στο κρεβάτι του Προκρούστη. Η επιστημονική ουδετερότητα δεν μπορεί να συγχέεται με τον καιροσκοπισμό, ο οποίος και μόνον αδυνατεί να κάμει διακρίσεις όντας σύμπτωμα του ναρκισσισμού στη μαζική κοινωνία.

Εάν σήμερα ερχόμαστε και συζητάμε για τον Κονδύλη αυτό δεν οφείλεται στο κοινότοπο γεγονός του θανάτου του, στο ότι περατώθηκε η βιολογική του ύπαρξη. Οφείλεται στο ότι ακριβώς υπερβή το ωμό γεγονός της θνησιμότητας χάρη στην αξία που έδωσε στην ύπαρξή του και στην ύπαρξη όσων τίμησε με τη φιλία ή την αντιπαλότητά του. Το ότι τελικός νικητής είναι ο θάνατος εν είδει απάντησης στο μαχητικό πνεύμα του ακούγεται πολύ μνησίκακα. Είναι το έρεισμα της μετριότητας, της υποδειγματικής χριστιανικής ύπαρξης που υποτάσσεται στην τυραννία εξαιτίας του φόβου για τον θάνατο. Η μονότονη επανάληψη της ρήσης «απέναντι στον θάνατο είμαστε όλοι ίσοι» είναι ο θλιβερός απολογισμός μιας κατ' ουσίαν άνισης και δουλικής κοινωνίας που δεν μπορεί να καταλάβει το νόημα αξιών όπως η τιμή. Μόνον η αξία της τιμής, όχι με την αστική της έννοια που έχει αντίτιμο στην αγορά, αλλά με την προσωπική-αριστοκρατική τέτοια, μπορεί να δικαιολογήσει το πολεμικό-μαχητικό πνεύμα του Κονδύλη και να εξηγήσει περαιτέρω ό,τι προσπάθησε να πετύχει διά βίου: τον θαυμασμό των ίσων του.

Αγαπάμε βέβαια κάποιον για το είναι του, αλλά τον θαυμάζουμε για την αγωνιστικότητα ή τα έργα του. Μα ο διανοούμενος δεν είναι ένας Homo Faber, ένας εργοδηγός-κατασκευαστής ή μια διανοητική μηχανή, αλλά ένας αγωνιστής που βρήκε καταφύγιο στο πνεύμα, αν αυτό είναι καταφύγιο κι όχι πολιορκητικός κριός ενάντια σε μια απολιθωμένη ζωή. Είμαι βαθύτατα πεπεισμένος ότι ο Κονδύλης ήταν στον ύψιστο βαθμό αγωνιστής. Ακούγεται ίσως περίεργο αλλά στον Κονδύλη ό,τι προξενεί θαυμασμό δεν είναι το βάρος του έργου του, μα η αγωνιστικότητα του πνεύματος που δημιουργήσε και το έργο το οποίο αναθαυμάζει κανείς.



# Η «Ευρυδίκη» του Πέρι στους Δελφούς

του Γιώργου Κυριακάκη

Με αφορμή το ανέβασμα, στις 6 Ιουλίου στους Δελφούς, της πρώτης όπερας που έχει γραφτεί είχαμε μια σύντομη συζήτηση με τη σκηνοθέτιδα Μαρία Γυπαράκη και δύο από τους πρωταγωνιστές, τη Μαργαρίτα Συγγενιώτου (μετζοσοπράνο-Αρτσέτρο) και τον Άρη Παπαγιαννόπουλο (βαρύτονος-Ορφέας).

Η Μαρία Γυπαράκη έχει σπουδάσει στη Σορβόνη κι έχει εργαστεί ως σκηνοθέτιδα και βοηθός σκηνοθέτη σε θέατρα όπως το Théâtre National de Paris, το Théâtre National de la Colline και το Centre des Rencontres Internationales, έχει βρεθεί δύο φορές στο πλευρό του Μιχάλη Κακογιάννη ως βοηθός και τελευταία ειδικεύεται στο θέατρο του 17ου και 18ου αιώνα. Αυτή την εποχή βρίσκεται στην Ελλάδα όπου ετοιμάζει την Ευρυδίκη του Πέρι. Μια παραγωγή που κεντρίζει το ενδιαφέρον, τόσο ως τόλμημα όσο ως επιλογή συντελεστών. Η κ. Γυπαράκη επέλεξε να συνεργαστεί με νέους τραγουδιστές, ενώ το ενόργανο σύνολο δεν υπερβαίνει τα επτά όργανα. Μια ιδέα για το πώς σκοπεύει να κάνει τις επιλογές της μπορεί κανείς να πάρει από την συζήτηση που ακολουθεί.

– Κυρία Γυπαράκη, γιατί ο μύθος του Ορφέα και γιατί ο Πέρι;

• Μ.Γ.: Αυτό είναι μια μακριά ιστορία. Το ξεκίνημά μου έγινε πάνω σε αυτή τη μουσική. Είμαι εκεί, στον 17ο και 18ο αιώνα και εκεί θέλω να παραμείνω πριν περάσω στον 20ό. Τώρα, όσον αφορά τον Πέρι. Όταν μου ζητήθηκε από την Prime Art να τους προτείνω κάτι, και εφόσον είχε τεθεί το θέμα μύθος και μουσική, θεώρησα σωστό να είναι αυτή η πρότασή μου, αφού πέρα από κάθε αμφιβολία έχει αποφασιστεί ότι αυτή είναι η πρώτη όπερα που γράφτηκε. Αλλά και για πολύ προσωπικούς λόγους, γιατί η Ευρυδίκη του Πέρι ήταν η πρώτη όπερα με την οποία ξεκίνησα την καριέρα μου ως βοηθός στο Théâtre Musical de Paris και σκέφθηκα ότι κάποτε έπρεπε να γυρίσει στον φυσικό της χώρο.

– Είναι, τελικά, οι Δελφοί ο φυσικός χώρος της συγκεκριμένης όπερας;

• Ναι και όχι. Όχι, γιατί είναι όπερα δωματίου και το εγχείρημα είναι τολμηρό. Ναι, γιατί ο μύθος επιστρέφει σε μια από τις «κυψέλες» του.

– Η ερώτησή μου αναφέρεται περισσότερο στην ευρωπαϊκή αντίληψη του 17ου και 18ου αιώνα για την ελληνική μυθολογία.

• Αν ήταν το μικρό θέατρο του Απόλλωνα, δεν θα υπήρχε κανένα πρόβλημα. Εδώ όμως έχουμε διάφορα προβλήματα να αντιμετωπίσουμε και αυτό είναι το στοίχημα. Κατά πόσον θα λειτουργήσει σ' αυτόν το χώρο; Γιατί η σχέση του θεατή με τη σκηνή δεν είναι του κλασικού θεάτρου. Το μάτι «βυθίζεται» κάθετα, από

πάνω. Ένα κοίταγμα που πραγματικά δεν ξέρω πού θα βγάλει. Αλλά πρέπει κανείς να τολμά...

– Η σύλληψη είναι να εναρμονιστεί η παράσταση με το χώρο ή να παρέμβετε σ' αυτόν;

• Η σύλληψη είναι να μπορέσουν να δεθούν τα πράγματα όσο γίνεται με το χώρο και να 'ρθουν και στα μέτρα της μουσικής. Αυτό, βέβαια, είναι δύσκολο γιατί δεν μπορούν να γίνουν μεγάλες αισθητικές παρεμβάσεις. Αφ' ενός είναι η έκταση του Σταδίου και αφ' ετέρου η φύση η οποία το περιβάλλει. Όλο το ντεκόρ είναι στην πραγματικότητα ένα ηλιακό ρολόι. Ένα κυπαρίσσι του οποίου η σκιά πέφτει πάνω στον τοίχο... Θεώρησα ότι το σκηνικό δεν μπορεί να είναι κάτι που θα κοντράρει το περιβάλλον, γι' αυτό και πήρε τέσσερις μήνες να φτιαχτεί.

– Η επιλογή του μουσικού συνόλου έγινε για λόγους «αυθεντικότητας» ή για τη συγκεκριμένη παράσταση;

• Μ.Γ.: Για τη συγκεκριμένη παράσταση. Βέβαια θα μπορούσε να γίνει και με μεγαλύτερο σύνολο, αλλά νομίζω ότι αυτό που έχουμε είναι αρκετό. Κατά την άποψή μου μπορεί να γίνει και με πέντε όργανα.

Μ.Σ.: Αυτό το σύνολο βοηθά και τους τραγουδιστές να προσεγγίσουν καλύτερα το πνεύμα της εποχής. Ο μικρός αριθμός των οργάνων τούς επιτρέπει μικρότερη δυναμική και καλύτερο φραζάρισμα, φυσική φωνή...

• Μ.Γ.: Υπάρχουν πολλά προβλήματα γιατί στο αναγεννησιακό φραζάρισμα όπως και στο μπαρόκ δεν μπορείς να φωνάζεις...

Μ.Σ.: Δεν μπορείς να χρησιμοποιήσεις μια τεχνική η οποία έχει δημιουργηθεί για μεγάλα θέατρα.

Μ.Γ.: Η Ευρυδίκη είναι στην ουσία γραμμένη για μια σάλα του ανακτόρου των Μεδίκων. Είναι «μικρή» μουσική για μικρό χώρο κι όχι μεγάλη μουσική για μεγάλο χώρο. Η «Καμεράτα Φιορεντίνα» είχε σκοπό να πλησιάσει όσο μπορούσε περισσότερο το αρχαίο θέατρο όπως το είχαν μέσα στο κεφάλι τους. Στην ουσία είναι μουσικό δημιούργημα της ιντελιγκέντσιας της εποχής.

– Τι γίνεται στην προκειμένη περίπτωση που έχουμε «μικρή» μουσική σε μεγάλο χώρο;

• Μ.Σ.: Η λύση είναι μια διακριτική ενίσχυση.

Μ.Γ.: Μιλάμε για ενίσχυση της τάξης του 12-15%. Προσωπικά δεν είμαι υπέρ, αλλά δεν γινόταν αλλιώς στο Στάδιο.

Α.Π.: Σίγουρα δεν γινόταν αλλιώς για τα όργανα, ούτε για τις φωνές.

Μ.Γ.: Έτσι κι αλλιώς η Ευρυδίκη δεν είναι όπερα όπου μπορεί κανείς να επιδείξει τις φωνητικές του ακροβασίες. Αν κοιτάξει κανείς τις παρτιτούρες του Μοντεβέρντι υπάρχουν σημεία που μπορεί να γίνει αυτό, αλλά στον Πέρι, όχι. Στην ουσία εδώ δεν πρόκειται για τραγούδι αλλά για τραγουδιστή ομιλία, για προσωδία.

Μ.Σ.: Νομίζω ότι η «παρεξήγηση» προήλθε από τις μαρτυρίες που υπήρχαν για τα χορικά της αρχαίας τραγωδίας. Τα χορικά όπως και η απαγγελία του έπους ήταν μια προσωδία κάτι σαν το *sprechgesang* του 20ού αιώνα, κι εκεί έγινε η παρανόηση.

Μ.Γ.: Δεν πρόκειται για παρανόηση. Αυτοί προχωρούσαν σ' έναν τομέα που σήμερα θα λέγαμε ερευνητικό, που πήγαινε προς το αρχαίο θέατρο και τις αισθητικές απολήξεις που μπορεί να έχει αυτό.

Μ.Σ.: Έχουμε μια απόλυτη δομική ταύτιση με την αρχαία τραγωδία. Υπάρχουν π.χ. δύο άγγελοι, δεν υπάρχει αίμα επί σκηνής, οι βίαιες σκηνές έρχονται μέσα από τον αγγελιοφόρο...

Μ.Γ.: Η παρτιτούρα του Πέρι είναι πάρα πολύ έξυπνη, ιδίως η αρμονική του γλώσσα, αλλά και δραματουργικά. Η ποίηση και η μουσική δημιουργούν αυτή την τρα-





Ορφέας, ο Άρης Παπαγιαννόπουλος, Ευρυδίκη, η Αγγελική Καθαρίου.

ουδιστή απαγγελία.

Σ.: Το σενάριο δεν είναι όπως της όπερας του 19ου αιώνα. Εδώ έχουμε να κάνουμε μ' ένα θέμα σκοτεινό...

Ι.: Γι' αυτό και είναι πολύ δύσκολο για να το κάνουμε, γιατί η φωνή τραβά σ' ένα συνεχόμενο ρετσιτατίβο, με το οποίο είσαι να πείσεις γι' αυτό που λες, χωρίς να έχεις μελωδίες που να εκφράζουν μόνες τους κάποιο συναίσθημα. Είναι περισσότερο θέατρο παρά όπερα.

Α.Π.: Άλλα, ένας νέος τραγουδιστής πώς κρίνει, επί σκηνής, μέσα σε κάτι βαρύ;

Π.: Είναι δύσκολο, γιατί από κει που αιδεύεται κανείς στο να εκφράζει τα αισθήματα που υπάρχουν στις μελωδίες, καλείται με πολύ απλή μουσική, έστω μελωδίες, να πει κάτι τόσο βαρύ να πείσει. Βέβαια, η Μαρία μ' έχει πείσει πάρα πολύ όπως και όλοι οι συλλογιστές...

Ελληνικές σπουδές, τόσο οι μουδιστικές όσο και οι υποκριτικές, δεικνύονται επαρκείς για αυτή τη ελιά;

Σ. - Α.Π.: Σε καμία περίπτωση.

Όταν ήρθα ήξερα πως δεν επρόκειτο να βρω καμία ατμόσφαιρα αναγέννησης ούτε μπαρόκ, αλλά η συμμετοχή

ήταν πολύ ευχάριστη, γι' αυτό λέω ότι μακάρι να υπήρχε το χρονικό περιθώριο να δουλέψουμε τόσο ώστε να φτάσουμε στο σημείο που θα ήθελα εγώ να φτάσουμε. Να αντιμετωπιστεί πια ως θέαμα - θέαμα, ούτε σαν όπερα ούτε σαν θέατρο.

Μ.Σ.: Είναι δύσκολο για νέους, γιατί όταν είσαι στο ξεκίνημα μιας καριέρας θέλεις να βγεις στη σκηνή και να δείξεις πράγματα, να εκθέσεις τον εαυτό σου...

Μ.Γ.: Αυτά είναι τα κατάλοιπα του 19ου αιώνα. Ο 19ος μπορεί να είναι ο αιώνας της μεγάλης λογοτεχνίας αλλά, με την άνοδο της αστικής τάξης, καταστράφηκαν πολλά πράγματα. Το συγκεκριμένο έργο, χωρίς να θέλω να γίνω αντιδραστική, είναι όπερα μιας πεφωτισμένης αριστοκρατίας, είναι έργο για τους Μεδίκους. Για να το πω «χύμα» ήταν μικρό, ένα μικρό κόσμημα, για μια βραδιά.

Μ.Σ.: Όχι πάντα...

Α.Π.: Έχει, αλλά στην Ελλάδα όλη η προσπάθεια γίνεται μέχρι να ανεβεί το έργο. Μόλις ανεβεί το έργο, τελειώσεις. Βλέπεις κάποιες όπερες ελλήνων συνθετών και όλη η αγωνία είναι μέχρι να το ανεβάσουμε αυτό το αναθεματισμένο το έργο. Καμία προσπάθεια να διατηρηθεί, να υπάρξει, να συνεχίσει. Είναι πολύ κοντόφθαλμος ο στόχος.

- Οι σκηνοθέτες που πλησιάζουν μια σύγχρονη όπερα έχουν την διάθεση να κάνουν κάτι που θα αντέξει και τον επόμενο αιώνα ή την πλησιάζουν με στόχο το "happening" της μιας παράστασης;

• Μ.Γ.: Δεν είμαι σε θέση να σας πω αυτή τη στιγμή τι προσφέρει η σύγχρονη μουσική στον σκηνοθέτη. Εγώ δεν θέλω να δουλέψω με ζωντανούς συνθέτες. Νομίζω πως μετά το Σεζάν, μετά τον Σαίνμπεργκ και μετά το Μπαουχάουζ δεν έχει γίνει τίποτα.

- Οι νέοι μουσικοί δεν θα αισθανθούν μουσειακοί διεκπαιρεωτές αν παραδεχθούν πως η σύγχρονη παραγωγή είναι σκουπίδια;

• Α.Π.: Πάντα οι νέοι τραγουδιστές αισθάνονται την πρόκληση να ερμηνεύσουν σε υψηλό επίπεδο καινούργια πράγματα. Και το θέλουν, αρκεί οι συνθέτες να χαλαρώσουν, γιατί σίγουρα υπάρχουν μεγαλοφυΐες ανάμεσα στους σύγχρονους συνθέτες.

Μ.Σ.: Νομίζω πως τις δύο τελευταίες δεκαετίες οι συνθέτες ξεπερνούν το άγχος

να κάνουν πράγματα που δεν έχουν ξαναγίνει, και αρθρώνουν μια γλώσσα που είναι περισσότερο δική τους.

- Όπως φαίνεται, δεν πρέπει να έχετε μετανιώσει για την επιλογή νέων για τους πρωταγωνιστικούς ρόλους.

• Μ.Γ.: Καθόλου. Είναι μια δουλειά που μου είναι εξαιρετικά ευχάριστη και ο τρόπος με τον οποίο στήνεται θαυμάσιος. Είναι η πρώτη φορά που δουλεύω με ανθρώπους τόσο νέους, οι οποίοι φυσικά δεν έχουν μεγάλη εμπειρία της αναγέννησης, αλλά αυτό το βρίσκω θετικό.

- Θα έχει μέλλον αυτή η Ευρυδίκη;

• Μ.Γ.: Θα ήθελα αυτή η Ευρυδίκη να παρουσιαστεί σε κάποιο κλειστό χώρο και να αλλάξω κάποια πράγματα. Θα δούμε μέχρι τον χειμώνα...

Α.Π.: Προσωπικά πιστεύω πως απ' αυτή την παραγωγή όλοι μας θα βγούμε καλύτεροι σε πάρα πολλά πράγματα. Υπάρχει φιλικό κλίμα τόσο ανάμεσα στους τραγουδιστές όσο ανάμεσα σε μας και τη σκηνοθέτιδα και τους μουσικούς. Ο ένας βοηθάει τον άλλον...

- Πόσο βαραίνουν οι ρόλοι του Ορφέα και του Αρτσέτρο;

• Μ.Σ.: Νομίζω πως οι δύο ρόλοι είναι συμπληρωματικοί και σαφώς αυτοί που επιδέχονται ανάλυση. Ο Αρτσέτρο είναι ρόλος διφορούμενος. Στην δική μας περίπτωση λειτουργεί περισσότερο σαν το alter ego του Ορφέα. Θεωρώ πως ο Αρτσέτρο είναι η πνευματική πλευρά του Ορφέα, ενώ η Ευρυδίκη είναι η γήινη πλευρά.

Α.Π.: Γι' αυτό και κάποια στιγμή διερευνήσαμε και τον ενδεχόμενο ερωτισμό που ενυπάρχει στη σχέση των δύο αυτών προσώπων.

Μ.Γ.: Αυτό δεν μπορεί κανείς να το παραβλέψει. Εγώ θέλω περισσότερο να επιμείνω στο μύθο, γιατί όλος ο δυτικός πολιτισμός είναι βασισμένος στους κλασικούς μύθους, επομένως είναι δεμένος εκεί πάνω. Για μένα τα κεντρικά πρόσωπα είναι ο Ορφέας και ο Αρτσέτρο. Η Ευρυδίκη είναι η παρουσία που βαραίνει και χωρίζει το αγγελικό φως από το μαύρο.

- Κυρία Γυπαράκη, τελικά ποιό είναι το πρίσμα, η κεντρική ιδέα του όλου πονήματος;

Μ.Γ.: Εδώ και η κόλαση εδώ και ο παράδεισος, και το μήλο φέρει το δείγμα του κακού, της ίδιας της ζωής, αν θέλετε, από την αρχή ίσαμε και το τέλος ακόμα...



Κάθε χρόνο τέτοια εποχή γκρινιάζουμε για τις ισχνές συναυλιακές εκδηλώσεις, ευελπιστώντας βέβαια για κάτι τι περισσότερο, ασφαλώς πιο ποιοτικό, «φρέσκο» κι εκτός των απελπιστικών κλισέ στα δερινά φεστιβάλ. Ο Ιούνιος έδειξε μερικά καλά σημάδια, όπως τη μυσταγωγική βραδιά της εξαιρετικής Ελληνοαμερικάνας Diamanda Galas με το μανιάτικο τσαγανό και την αιθέρια φωνητική της διάσταση, κι έπονται με μεγάλο ενδιαφέρον ο Tito Puente με τη Silia Cruz, οι Massive Attack, οι REM, ο Chic Corea με τον Gary Barton, ο Doctor John, το καθιερωμένο (για τους νεότερους) Rockwave Festival κι από ελληνικής πλευράς η σύμπραξη του Θάνου Μικρούτσικου με τον Κορσικάνο Petru Guefulcci και οι κοινές εμφανίσεις των Σαβίνας Γιαννάτου, Μαρίας Φαραντούρη και Ελλης Πασπαλά.

## Θέρους ελλείμματα

του Βασίλη Ρούβαλη

### THE NEVILLE BROTHERS

Valence Street



Ο λόγος, βέβαια, για τους σταθερότερους εκπροσώπους του αμερικανικού jazz rock που, ύστερα από τόσα χρόνια και τόσες δισκογραφικές επιταγές, αναδεικνύονται αναμφίβολα σε πρωταρχικές αξίες για τον ήχο που υπηρετούν. Οι τέσσερις αδελφοί **Neville** αποφαίνονται συνεπείς και αδιάλειπτοι χρήστες του πλούσιου υλικού που έχουν αποκομίσει στην πολύχρονη μουσική διαδρομή τους, από κοινού ή σε προσωπικές δουλειές τους. Στην πολλοστή δισκογραφική τους παρουσία δεν παύουν να ελκύουν το ενδιαφέρον, καθώς πετυχαίνουν να συνθέτουν ανανεωμένες ηχητικές προτάσεις βάσει της δεδομένης μουσικής τους ταυτότητας με τη συνηγορία εκλεπτυσμένων στοιχείων από το funk, τα rhythm'n'blues, τη soul και την pop. Ο συνδυασμός αυτών δημιουργεί ένα σπιρτόζικο και «διαυγές» αποτέλεσμα, που κρατάει το ενδιαφέρον αμείωτο σ' όλη τη διάρκεια του δίσκου που οι Neville Brothers φρόντισαν -αναπάντεχα- να «δωρίσουν» στο κοινό τους, και μάλιστα αυτό το καλοκαίρι, ως ιδανικό δροσερό soundtrack... Μια επιστροφή από τα παλιά και καλά, που λέει κι ο λαός,

όπου ο χρόνος φαίνεται ότι συντηρεί και αναδεικνύει.

### SECRET GARDEN

Dawn Of A New Century



Οι **Secret Garden** είναι το ντουέτο της βιολονίστριας **Fionnuala Sherry** και του συνθέτη **Rolf Lovland** που αίσως κυκλοφορούν τον τρίτο τους δίσκο με τον χαρακτηριστικό (της μοδός) τίτλο και τη στιχουργική προσαρμογή στο... όραμα του νέου αιώνα για τον άνθρωπο και τον πολιτισμό του (τέλος πάντων, όπως ο καθείς το εννοεί!). Όλη η ιδιαιτερότητα των **Secret Garden** αλλά και το ενδιαφέρον στον δίσκο τους έγκειται στο πάντρεμα της νορβηγικής μουσικής παράδοσης με το φολκ ιδίωμα της Ιρλανδίας. Βέβαια, οι στενές ηχοχρωματικές σχέσεις των μουσικών παραδόσεων των δύο χωρών δεν δημιουργούν κάποιο παράδοξο συνδυασμό (το ντουέτο φροντίζει εξάλλου να απαλύνει τις όποιες αιχμές με την ποπ χροιά που περιβάλλει το σύνολο των τραγουδιών του): αποπνέεται μια ονειρική διάθεση κι ένας μελωδικός ρομαντισμός που απευθύνεται σε ακροατήρια της Loreena McKennitt, της Enya και των Chieftains.

### THE OFFSPRING

Americana



Είναι από τα αμερικανικά κολεγιακά σχήματα που ξεκίνησαν για να κάνουν τον χαβαλό τους και μέσα σε πολύ λίγα χρόνια έφτασαν στα ύψη των καταλόγων κυκλοφοριών σε Ευρώπη και Αμερική. Οι **Offspring** κυκλοφόρησαν το *Americana* ύστερα από τα δύο προηγούμενα πολυπλατυνένια άλμπουμ τους *Ignave On The Hombre* και *Smash*, που συνήθως δύσκολα επαναλαμβάνουν μια τέτοια επιτυχία. Φαίνεται όμως ότι τώρα πλέον έχουν γίνει γνωστοί και στις τελευταίες άκρες του πλανήτη, αφού το σκληρό indie rock κρεσέντο που χαρακτηρίζει τις συνθέσεις τους μαγνητίζει το νεανικό-εφηβικό κοινό, οπότε η επιτυχία και του *Americana* είναι δεδομένη. Δυνατές κιθάρες, στιβαρός μεταλλικός ήχος και φωνητικά, ενώ στιχουργικά δεν απέχουν από το κάνουν και χιούμορ με σοβαροφανείς καταστάσεις. Ε, δεν είναι δα λίγο αυτό...

### BLACK OUT OST



Η ταινία του Μενέλαου Καραμαγγιώλη διαφημίστηκε όσο καμία άλλη τα τελευταία χρόνια με εγωκεντρικούς ενθουσιασμούς και υποδορίες δόσεις εμπορικής λάμψης. Στις αίθουσες όμως αποδείχθηκε ότι η πολυτέλεια του χρήματος δεν συνάδει απαραίτητα με την πολυτέλεια του όψιμου καλλιτεχνικού δημιουργήματος - παρότι η ταινία βραβεύτηκε στη Θεσσαλονίκη. Τελικά, όμως, αυτό που θα μείνει είναι η μουσική της, γραμμένη από τον Νίκο Κυπουργό, έναν από τους πιο έμπειρους έλληνες συνθέτες που ξέρει να «ντύνει» την εικόνα με ήχους (που στην συγκεκριμένη περίπτωση είχε να κάνει με ένα ακατάσχετο στόρι, όπου ετερόκλητα σεναριακά και σκηνοθετικά στοιχεία τρέπονται σε ασαφείς και λαβυρινθώδεις διαδρομές). Πάραυτα, η Ελευθερία Αρβανιτάκη συστέγάζεται με τη Hanna Schygulla, τον Blain L. Reininger αλλά και την Καμεράτα Ορχήστρα των Φίλων της Μουσικής. Κι όλα αυτά ακούγονται παράδοξα, το τελικό αποτέλεσμα υποδεικνύει κάτι διαφορετικό: το κομμάτι «Μη Φεύγεις» ερμηνεύεται



ποδειγματικά από την Αρβανιτάκη και είναι το highlight του δίσκου (το οποίο και κούγεται γενικώς από τα ραδιόφωνα), η ιγκούλα προσθέτει λίγη από την αστρο-κονη της μεγάλης σταρ (που είναι) στην ρημνεία των «N' Aie Pas Peur» και «Mon Petit Prince», ενώ ο πρώην Tuxedomoon και νυν θεατρικός... Αγαμέμνων) Weininger συμβάλλει τα μέγιστα με τη θρυλική και μόνο φιγούρα του στην πιο ροκ ιγμή του cd, το κομμάτι «The Flyingame». Συνολικά, πρόκειται για ένα undtrack που προφανέστατα εξυπηρετεί ν πρωταρχικό του στόχο, αλλά επίσης έκεται αυθύπαρκτα με τη δυνατότητα να ατεύθυνε» και να «διόρθωνε», κατά κά-ιο τρόπο εάν ήταν δυνατό, το ανερμάτι-ο φιλμικό αποτέλεσμα.

## OKOMOLECH

owburner



Οι **Bokomolech** έχουν εδραιωθεί, τα τελευταία χρό-νια, στη συνείδηση του ροκ κοινού της χώρας ως ένα από τα σπουδαιότερα και πλήρη συγκρο-ιατα που έχουν εξέλξη και μάλιστα βρί-ονται σε συνεχή εγρήγορση αναζητώ-ις νέες φόρμες που θα εμπλουτίσουν τη αμική τους ηχητική ταυτότητα. Προκα-ολικά, χάρμα ακοής το πρόσφατο cd με έξι κομμάτια – προπομπούς για ένα κα-ικό άλμπουμ προσεχώς. Οι komolech διαθέτουν όλα τα φόντα για ακουστούν και στο εξωτερικό, και μάλ-είναι από αυτούς που γεννήθηκαν και ουργούν σε λάθος τόπο... Πάντως, εάν ροηγούμενος δίσκος τους *Jet Lag* εν-σίασε το συγκεκριμένο κοινό και έφε-μα νέα, δυνατή ανάσα στον μουχλια-νο-μπαγιάτικο αέρα της εγχώριας (!) σκηνης, αυτό το μίνι άλμπουμ δημι-γεί προϋποθέσεις για μεγαλύτερες ιτήσεις. Την προηγούμενη φορά ήταν τουδαία παραγωγή που υπογράφηκε τον πολύ **Steve Albini**, τούτη τη φορά αβε ο **Coti K.**, ίσως ο σημαντικότερος ρυέστερος παραγωγός (μουσικός, ηχο-ης κ.ά.) που κυκλοφορεί στην Ελλά-ο οποίος προσέθεσε... μια ηλεκτρονική ά δίχως να αλλοιώνει, τουναντίον να χύει το στιβαρό προφίλ του συγκροτή-ις (όπως, δηλαδή, και στην περίπτωση παραγωγής στους δίσκους των επίσης αξιόλογων Ονειροπαγίδα). Μεταξύ άλλων, οι Bokomolech θα παίξουν

μπροστά στο μεγάλο κοινό του Rockwave Festival, όπως και πέρσι δηλαδή, για του λόγου του υπογράφοντος το αληθές...

## SACRED SYSTEM

Nagual Site



Αυτή κι αν είναι μια διαφορετική πρό-ταση για ακρόαση: ο **Bill Laswell** συν-δράμεται από σπουδαίους μουσι-κούς στη δημιουρ-γία αυτού του εν πρώτοις «δύσκολου» άλμπουμ. Το *Nagual Site* προσδοκάται να κερδίσει το έθνικ κοι-νό καθώς επεκτείνει τις ηχητικές αναζητή-σεις στα κανάλια από διάφορες γωνιές του πλανήτη. Ο μυστικισμός των Σούφι μπο-λιάζεται με τις σύγχρονες φόρμες της ηλε-κτρονικής μουσικής, του dub και του acid jazz. Οι αφρικάνικες μελωδίες και τα αρά-βικα φωνητικά σχήματα συνδυάζονται με στοιχεία από το ambient και το drum'n'bass. Το αποτέλεσμα είναι ένα συ-νονθύλευμα μουσικών φράσεων που γίνο-νται πρόταση, και μάλιστα μακροτενής. Ο Bill Laswell συγκέντρωσε έναν ικανό αριθμό σημαντικών ονομάτων από όλες αυτές τις ηχητικές κατευθύνσεις που εξυ-πηρέτησαν ιδανικά το τελικό αποτέλεσμα. Ένα πνευματώδες ταξίδι επιφυλάσσεται στα 52 λεπτά του cd, από εκείνα τα συναρ-παστικά που η επόμενη στιγμή είναι απρόο-πη...

## ΚΩΣΤΑΣ ΑΓΑΣ

Οι μικρές μας οι στιγ-μές

Είναι μία από τις περι-πτώσεις που το μεράκι και η ταπεινοφροσύνη δεν αρκούν για την καλλιτεχνική έκφραση και τότε είναι που χρει-άζονται μικρές δόσεις θράσους-θάρρους: ο ιθύνων νους του εν λό-γω cd γράφει μουσική εδώ και χρόνια, παίζει σε διάφορους χώρους και ηχογραφεί μόνον όταν περισσεύουν χρή-ματα από... τον μισθό του μήνα! Ο **Κώστας Άγας** είναι μεταξύ των πολλών εκείνων «ηρώ-

ων» που «βιώνουν» ηθελημένα μονήρεις τη μουσική που πλάθουν και γι' αυτό δεν αναζητούν την τύχη τους στη δισκογραφι-κή παλέστρα. Οι *Μικρές μας οι στιγμές* αυ-τοεκδόθηκαν και διανέμονται χέρι με χέρι σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας – κάπως έτσι έφθασαν και στη γραμματο-θυρίδα του περιοδικού. Πέραν αυτού του σκεπτικού (συμπάθειας και συγχαρητη-ριών), στην περίπτωση του Κ. Άγα αναγι-γνώσκονται αυθεντικά στοιχεία από το corpus του πολύφερνου και ταλαιπωρημέ-νου ρεμπέτικου τραγουδιού – ταξίμια και



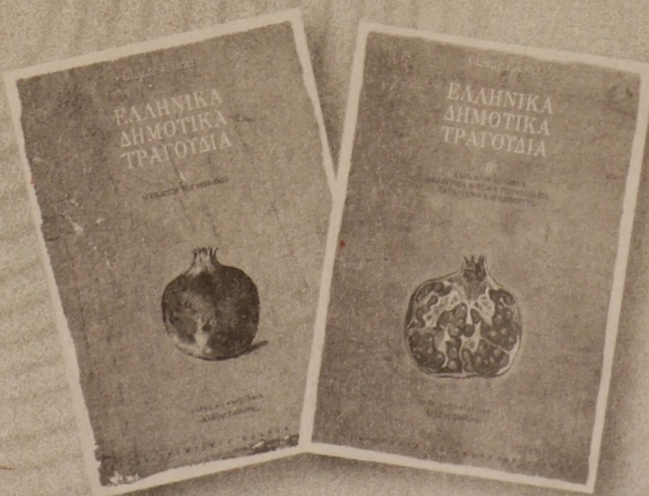
σόλα απευθείας από τους μεγάλους μύστες του παρελ-θόντος που ο νεα-ρός συνθέτης φαί-νεται πως έχει εντρυφήσει και προφανώς νοσταλ-γεί. Μη φανταστεί κανείς κάποια ξεχωρι-στή παραγωγή – το συναίσθημα και η στέ-ρεη μουσική βάση ισορροπούν αξιοπρεπέ-στατα μεταξύ ερασιτεχνισμού αλλά και «ε-παγγελματικής» αντιμετώπισης των συν-θέσεων αλλά και του ενδιαφέροντος στι-χουργικού μέρους. «Η ομορφιά του ακα-τέργαστου και του ατελούς στη σύγχρονη ηλεκτρονική τελειομανή εποχή που ζού-με...», όπως έγραψε στο εσώφυλλο του δί-σκου κι ο **Ηρακλής Τριανταφυλλίδης**.



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας

Μάνης 5, 106 81 Αθήνα, Τηλ.: (01) 38 18 372, Fax: 33 01 583



CLAUDE FAURIEL

Ελληνικά Δημοτικά Τραγούδια

2η έκδοση

Μετάφραση- εκδοτική επιμέλεια: ΑΛΕΞΗΣ ΠΟΛΙΤΗΣ



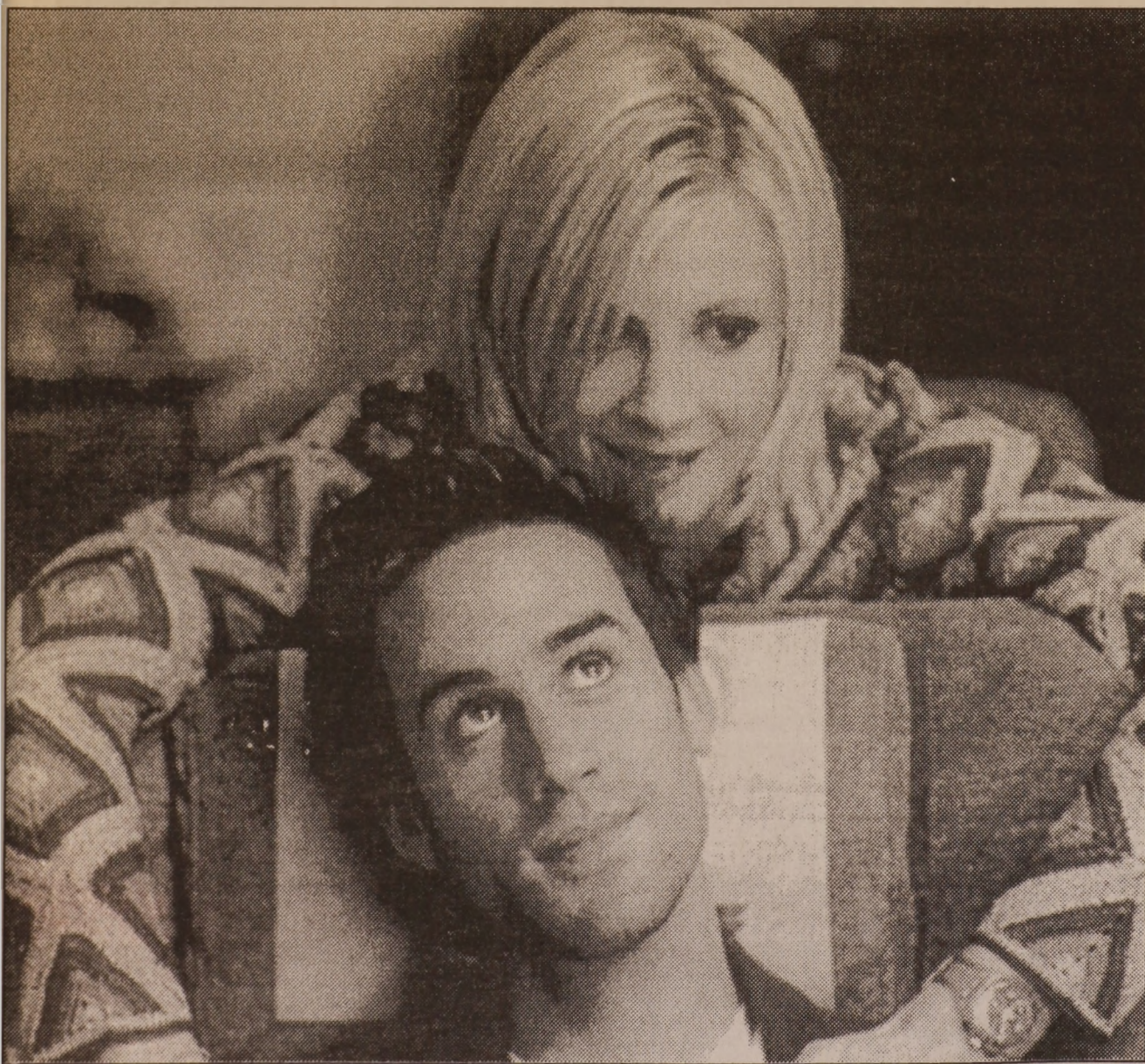
Σίγουρα, αυτές οι δικές μας –οι αθηναϊκές– καλοκαιρινές νύχτες συνταιριάζονται καλύτερα με ανάλαφρα θεάματα, μέσα σε χώρους ψυχοθεραπευτικά ανοιχτόκαρδους, με γύρω δε βουκαμβίλιες, νυχτολούλουδα, αγιοκλήματα και κισσούς, έναστρο ουρανό και αργό τραγάνισμα που συνοδεύεται από παγωμένα τερψιλαρύγγια.

## Οι «αρρώστιες» του έρωτα και της απληστίας

του Δημήτρη Χαρίτου

**Μ**ια τέτοια απολαυστική περίπτωση είναι η αγγλική ταινία του Νικ Χαμ *Η Μάρθα συναντά τον Φρανκ, τον Ντάνιελ και τον Λώρενς*. Τυπική και περίτεχνα δομημένη κομεντί καταστάσεων και γρήγορων σκιαγραφήσεων. Το απλό σεναριακό εύρημα «πολιορκείται» στην κινηματογραφική του απόδοση με φρεσκάδα, ευαισθησία και πολύ καλής ποιότητας αγγλικό

χιούμορ. Τίποτα το μπουφόνικο, τίποτα το γκροτέσκο. Άλλωστε, η ταινία δεν επιδιώκει –ούτε προκαλεί– το ακατάσχετο, χοντρό γέλιο. Πρόκειται βασικά για μια ρομαντική ιστορία στην οποία «εμφυτεύονται» κατά διαστήματα ασταφτερά κωμικά ευρήματα και τότε η ευφρόσυνη έκρηξη γίνεται χορταστική. Γέλιο γεμάτο συναισθηματική υγεία.



Η Μόνικα Πότερ και ο Τζόζεφ Φάινς (τον θυμόσατε ως... Ερωτευμένο Σαίξπηρ;) στη δροσερή κομεντί *Η Μάρθα συνάντησε τον Φρανκ, τον Ντάνιελ και τον Λώρενς*.

Η Μάρθα, λοιπόν, νεαρή χαριτωμένη Αμερικάνα βρίσκεται στο αεροδρόμιο με ένα, χωρίς επιστροφή, εισιτήριο για το Λονδίνο και τριάντα όλα κι όλα δολάρια στην τσέπη. Απόφασή της είναι να μην γυρίσει πίσω στην Αμερική και στη μέχρι τότε μιζέρια μιας άγευστης ζωής. Δεν αφήνει πίσω της τίποτα. Στο αεροδρόμιο της αναχώρησης την βλέπει ο Ντάνιελ, επιτυχημένος γιάπης δισκογραφικής εταιρείας που επιστρέφει στην Αγγλία και ο οποίος πέφτει τρελά ερωτευμένος μαζί της. Τόσο στη διάρκεια του ταξιδιού όσο και στην άφιξη στο Λονδίνο, η Μάρθα δέχεται μεν αλλά συγκρατημένα τις γενναιόδωρες περιποιήσεις και προσφορές του. Απίστευτες όμως συγκυρίες, από τη στιγμή που φτάνουν στην αγγλική πρωτεύουσα, θα στήσουν ένα πανέξυπνο και σεναριακά ευρηματικό γαϊτανάκι συμπτώσεων με απροσδόκητες συναντήσεις, εξαφανίσεις και αναζητήσεις με καθοδηγητή τον γνωστό μικρό φτερωτό Θεό και τα αφειδώλευτα βέλη του. Μέσα στο γαϊτανάκι (εμ)πλέκονται η ίδια η Μάρθα, ο Ντάνιελ και οι δύο πολύχρονοι «κολλητοί» του· ο άνεργος ηθοποιός Φρανκ και ο Λώρενς, εκπαιδευτής μεσόκοπων κυριών στο μπριτζ. Και οι τρεις τους –νέοι, όμορφοι και ανέμελοι, αισιόδοξοι ακόμα και στην... απαισιοδοξία τους– ερωτεύονται μέχρι απελπισίας τη Μάρθα, αλλά αυτή ερωτεύεται (μέχρι, επίσης, απελπισίας) τον ένα. Χώρος ευπρόσδεκτος της ταινίας ένα επιτυχημένα «καρτποσταλικό» Λονδίνο.

Περισκεπτικό συμπέρασμα (και προτροπή): Να κάνουν τον κόπο οι δικοί μας νέοι (και οι λιγότερο νέοι) σεναριογράφοι και σκηνοθέτες να δούνε (και να ξαναδούνε) τι πάει να πει απλός, γλυκός, φτηνός και κυρίως αποτελεσματικός κινηματογράφος· ανέφικτο ζητούμενο του ελληνικού. Φαντάσθηκα, π.χ., τους άξιους δικούς μας ηθοποιούς τον Ρένο Χαραλαμπίδη, τον Κώστα Μαρκουλάκη και τον Νίκο Γεωργιάδη στους αντίστοιχους ρόλους των Ρ. Σίγουελ (Φρανκ), Τ. Χολάντερ (Ντάνιελ) και Τζόζεφ Φάινς (Λώρενς) και στα «γιατί όχι» απάντηση δεν ερχόταν. Γλυκύτατη και Μόνικα Πότερ, ως Μάρθα.

\*\*\*

**Α**λλά, βέβαια, όσοι μέσα στο κατακαύσιμο καιρο αντέχουν πιο «δύσπεπτα» –από το ποπ κορν– θεάματα, η αμερικανική ταινία του Σαμ Ράιμ *Ένα απλό σχέδιο* είναι μια εντυπωσιακή και αρκετά αξιόλογη περίπτωση. Αποτέλεσμα της μακρόχρονης συσσωρευμένης κινηματογραφικής εμπειρίας που κάνει να μοιάζει εύκολη υπόθεση





Απιλ Πάξτον στο ρόλο του «καλού καγαδού» και νομοταγή Αμερικανού Χανκ που ατρέπεται σε αδιάστακτο φονιά «κατ' εντολήν» των... δολαρίων (Ένα απλό σχέδιο).

ρια διεκπεραίωσή της. Βασισμένη η λία στο μυθιστόρημα του Σκοτ Σμιθ, απέμπει από άλλους αφηγηματικούς μους στο μυθιστόρημα του Τζαίημς ιν Ο ταχυδρόμος χτυπάει πάντα δυο ές: Στη συχνή, οικτρή διάψευση του ιβόητου Αμερικανικού Ονείρου, αυτή λουσάτη εκδοχή της απληστίας που εί- το χρήμα. Παρ' όλο που η κοινή χωρο- ρση (location) της ταινίας του Ράιμι με ή των αδελφών Κοέν Φάργκο (στη χει- νή Μινεζότα) θυμίζει τη δική τους με- οντέρνα «γραφή» του θρίλερ, παρα- α ο εσωτερικός δραματικός ιστός, τα α κίνητρα, οι ηθικές αντιστάσεις και η ρωσή τους αντλούν το περιεχόμενό από τον ξεχασμένο Στρογγάιμ, τον ντ ή τον Χιούστον.

αυτόχειρας, λόγω χρεοκοπίας, πατέ- του εμποροϋπάλληλου Χανκ και του βληματικού, μονήρη και άνεργου ηκομπ έλεγε ότι, για να είναι ευτυχι- ος ο άνθρωπος, του αρκούν μια δου- , ένα ζεστό σπίτι, μια γλυκιά γυναίκα όταν έρθει η ώρα του, ένα παιδί. Εί- ντά που ήδη τα έχει ο Χανκ: Ο ακέ- ς, ηθικός του χαρακτήρας δεν ζητάει ε άλλο. Περίοδος, λοιπόν, Χριστου- ων και πυκνό χιόνι έχει σκεπάσει τα α στην αγροτική περιοχή που δια- ατίζεται η ταινία. Τα δυο αδέρφια αγροίκος Λου, φίλος του Τζαίηκο- α ανακαλύψουν σε μια κυνηγετική έξοδο ένα πεσμένο αεροπλάνο, θαμ-

μένο στο χιόνι. Δίπλα στον νεκρό πιλότο βρίσκεται ένας σάκος με 4.400.000 δολά- ρια. Συμφωνούν να κρατήσουν –παρά τις αρχικές αντιρρήσεις του Χανκ– τα λεφτά κρυμμένα μέχρις ότου διευκρινιστεί σε ποιον ανήκουν και κατόπιν να τα μοιρα- στούν. Αλλά, το «απλό σχέδιο» θα εξελι- χθεί σε τραγωδία μέσα από μια σειρά εγκλήματα που θα τα προκαλέσουν η τυ- φλή καθοδήγηση της απληστίας, η ανερ- γία και τα αδιέξοδα μιας πνιγερής καθη- μερινότητας. Η αιφνίδια πιθανότητα προς τη λάμψη του «ονείρου». Καθοδηγη- μένος, από τη διψασμένη για διαφυγή από τη ρουτίνα γυναίκα του, ο Χανκ θα είναι αυτός που θα καταργήσει –έργω και λόγω– κάθε ηθική αναστολή. Ενώ αντίθε- τα, ο προβληματικός αδελφός του –σαν τον τρελό των σαιξπηρικών τραγωδιών– θα αντιπροσωπεύσει την ενστικτώδη αντίδραση και την εντιμότητα η οποία επιβάλλει την κάθαρση.

Βέβαια, η προσθήκη αστυνομικών στοι- χείων προς το τέλος της ταινίας «νοθεύει» κατά κάποιο τρόπο τη νατουραλιστική αδρότητα των συγκρούσεων αλλά δεν μει- ώνει σε τίποτα τη συνολική εικόνα ενός πυκνού δραματοργήματος, τη σοφή και αξιοθαύμαστη «λάξευση» των τεσσάρων βασικών χαρακτήρων. Δίκαια είχε προτα- θεί ο Μπίλι Μπομπ Θόρντον (Τζαίηκομπ) για Όσκαρ Β' αντρικού ρόλου. Αλλά και το σενάριο (ως διασκευή) ήταν, επίσης, υποψήφιο στα φετινά Όσκαρ.

## ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

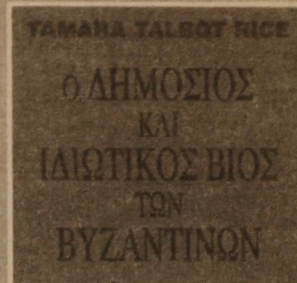
Σειρά: ΙΣΤΟΡΙΑ

(Αρχαία - Μεσαιωνική - Νεότερη)

**TAMARA TALBOT - RICE**

Καθηγήτρια Πανεπιστημίου  
Συγγραφέας

## Ο ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΤΩΝ BYZANTINΩΝ



Μετάφραση  
Φ. Κ. Βώρου

Με 319 σελίδες,  
102 εικόνες και σχέδια  
εντός και εκτός κειμένου



ΕΚΔΟΣΕΙΣ  
ΠΑΠΑΔΗΜΑ  
Προσφορά στον Πολιτισμό  
Ιπποκράτους 8 Αθήνα  
Τηλ.: 36.27.318



# Ζωή και Δημιουργία

της Έρης Κασίμη



Κυκλοφόρησε πρόσφατα μία όχι μυθιστορηματική βιογραφία του πιο διάσημου φιλοσόφου του εικοστού αιώνα L. Wittgenstein, την οποία συνέγραψε ένας γνώστης της αναλυτικής φιλοσοφίας ο Ray Monk.

Ο Ray Monk, τώρα επίκουρος καθηγητής της φιλοσοφίας στο Southampton, συνέγραψε αυτή τη βιογραφία όταν ήταν ακόμη εκτός πανεπιστημίου. Ήδη εξέδωσε και τον πρώτο τόμο μιας λεπτομερούς βιογραφίας του Russel· η ολοκλήρωση της δημοσίευσης του καινούργιου αυτού έργου θα γίνει μέσα στο 1999.

Ray Monk: Ludwig Wittgenstein, Το Χρέος της Μεγαλοφυΐας  
Μετάφραση: Γρηγόρης Κονδύλης,  
Επιμέλεια: Κ. Κωβαίου, Εκδόσεις: Scripta, Αθήνα, 1998

Γιατί, όμως, ο νεαρότατος αυτός καθηγητής, που ηγείται του τμήματος της αναλυτικής φιλοσοφίας στο Southampton, διάλεξε να γράψει αυτές τις ρεαλιστικές βιογραφίες, πώς διαπλέκεται η ζωή και το έργο ενός μεγάλου φιλοσόφου και, εν τέλει, τι προσθέτει στο έργο ενός φιλοσόφου η γνώση της ζωής του;

Εδώ θα θέλαμε να τονίσουμε ότι ο Wittgenstein ανήκε στην κατηγορία των φιλοσόφων, όπως π.χ. ο Rousseau, των οποίων η προσωπικότητα ασκεί ιδιαίτερη γοητεία, πέρα από τη μεγάλη συνεισφορά τους στη φιλοσοφία. Όταν σκεφτεί κανείς ότι βιογραφίες του έγραψαν η κυρία που του μάθαινε ρωσικά και ο άνθρωπος που του έφερνε τύρφη στην αγροικία όπου έμενε στην Ιρλανδία, πέρα από το γενικό μας ερώτημα επιβαλλόταν να γραφεί και μια βιογραφία του τεκμηριωμένη με ακρίβεια και έλεγχο των στοιχείων που παραθέτει.

Είναι αλήθεια ότι ο Ludwig Wittgenstein είχε μία εντυπωσιακή ζωή. Ζώντας σε μια πάμπλουτη οικογένεια, η οποία από μια εκατονταετία προσπαθούσε να εξαλείψει τις εβραϊκές καταβολές της, βίωσε τη στάση του παρατηρητή των επιδόσεων των μεγαλοφυών, όπως φαινόταν, αδελφών του – τα παιδιά του μεγαλοβιομήχανου Karl Wittgenstein ήταν πολλά και ο Ludwig ήταν ο μικρότερος και χωρίς κάποιο εξέχον χάρισμα στη μουσική ή τη ζωγραφική όπως οι άλλοι. Έζησε, όμως, και τις συνέπειες της αυστηρότητας του πατέρα που δεν επέτρεψε στους μεγαλύτερους να σταδιοδρομήσουν ως καλλιτέχνες για να γίνουν βιομήχανοι. Οι δύο μεγάλοι γιοι αυτοκτόνησαν τότε, σε νεαρότατη ηλικία, και ο πατέρας τους, αλλάζοντας στάση, επέτρεψε στα παιδιά της «δεύτερης γενιάς» ν' ακολουθήσουν την κλίση τους. Ο Ludwig, μη έχοντας άλλη κλίση από το να είναι καλός στις κατασκευές, έγινε μηχανικός και πήγε στο Manchester να σπουδάσει αεροναυπηγική.

Στην Αγγλία γνώρισε, με δική του πρωτο-

βουλία, τον Russel, ο οποίος αναγνωρίζοντας την αξία του και επιβεβαιώνοντάς την την κλίση που πάντοτε είχε για τη φιλοσοφία, τη μελέτη της οποίας είχε ξεκινήσει από παιδί, ούτε λίγο ούτε πολύ, του έσωσε τη ζωή από τον κίνδυνο της επικρεμάμενης αυτοκτονίας.

Έκτοτε, βρέθηκε στο Cambridge όπου γνώρισε από κοντά την «φιλοσοφία του εργαστηρίου». Στην Αγγλία έζησε αρκετό καιρό σπουδάζοντας, εξ αφορμής όμως κάποιων διακοπών του στη Νορβηγία αποφάσισε να εγκατασταθεί μόνιμα εκεί, απομακρυνόμενος απ' όλους. Κατόπιν ήρθε ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος, οπότε τοποθετήθηκε με τη θέλησή του στην εμπροσθοφυλακή του στρατού της πατρίδας του, της Αυστρίας. Από τον πόλεμο αυτόν γύρισε τιμώμενος για την ανδρεία του.

Το έργο που τόσο καιρό οραματιζόταν, το *Tractatus Logico-Philosophicus*, ολοκληρώθηκε με τη λήξη του πρώτου παγκοσμίου πολέμου. Η θητεία του στον αυστριακό στρατό τον εξέθεσε σε τέτοιο σημείο στον ανθρώπινο πόνο ώστε, υφιστάμενος μια βαθιά μεταστροφή, αποφάσισε να μη συνεχίσει την ενασχόλησή του με τη φιλοσοφία. Ήταν πεπεισμένος, άλλωστε, ότι το βιβλίο του έλυσε όλα τα μεγάλα παραδοσιακά φιλοσοφικά προβλήματα. Τα εγκατέλειψε λοιπόν όλα και διορίστηκε δημοδιδάσκαλος στην αυστριακή επαρχία, όπου όμως πέρασε πάσης φύσεως ταλαιπωρίες – και εργασιακές και προσωπικές. Μετά τη δυσάρεστη αυτή εμπειρία πήγε στην Ιρλανδία, όπου εγκαταστάθηκε σε μία αγροικία και έζησε απομονωμένος.

Γύρω στα σαράντα χρόνια του επέστρεψε στην ακαδημαϊκή κοινότητα. Το έργο του *Φιλοσοφικές Έρευνες*, που γράφτηκε ως αναθεώρηση της πρώτης του πραγματείας, οδηγεί σε μια καινοφανή προσέγγιση του αντικειμένου που από τότε βρίσκεται στο προσκήνιο των φιλοσοφικών συζητήσεων. Το μεγάλο αυτό έργο δημοσιεύτηκε δύο χρόνια μετά τον θάνατό του. Πέθανε, μεσήλικας, από καρκίνο του προστάτη. Την τελευταία του πνοή άφησε στο σπίτι



του γιατρού του, ο οποίος του είχε προσφέρει «καταφύγιο», γιατί ο Wittgenstein δεν ήθελε να πεθάνει στο νοσοκομείο. Το πρωί της μέρας του θανάτου του τον πληροφορήσαν ότι οι φίλοι του θα ερχόντουσαν γρήγορα – γιατί υπήρχε η πιθανότητα μην τον προλάβουν εν ζωή. Τους παρήγγιλε ψύχραιμα ότι πέθανε ικανοποιημένος επειδή είχε περάσει μια υπέροχη ζωή. Ο κριτικός των *Times*, A.C. Danto, γράφει στην κριτική του για το έργο του Ray Monk: «τίποτε δεν μπορεί να υποκαταστήσει την καλά τεκμηριωμένη αλήθεια». Αυνομίζουμε πως είναι η ουσία στο κείμενο του Monk και ο άθλος του. Το βιβλίο σίζεται στα κείμενα του ίδιου του Wittgenstein, στην αλληλογραφία του και συζητήσεις με φίλους και συγγενείς του. Ο Ray Monk έχει κάνει εξαιρετική χρήση των ογκώδους υλικού που συγκέντρωσε, σφεύγει να επεκταθεί σε φιλοσοφικές αλύσεις του έργου του Wittgenstein και ακολουθεί τους κανόνες μιας αυστηρής συμπίεσης των όσων παραθέτει. Παρότι ο προαναφερόμενος κριτικός των *Times* θέλει να έχει η μεγάλη φιλοσοφία χαρακτήρα εξομολογητικό, δεν πείθει· ως ανοίγει ένα θέμα και θέτει ερωτήματα που μας ξαναφέρνουν στο σημείο απ' όπου είχαμε ξεκινήσει. Κατά πόσον, δηλαδή, προσθέτει κάτι το «μυθιστόρημα» της ζωής του Wittgenstein – και κάθε άλλου φιλοσόφου – στην ανάγνωση του έργου του; έπρεπε να επεκταθούμε, ίσως, σε μια αγραφή και των ιδεών του. Για να θυμίσουμε λοιπόν, απλώς, ορισμένα σημεία της φιλοσοφίας του περισσότερο συζητημένου φιλοσόφου του εικοστού αιώνα, θα αναφέρουμε κάποια στοιχεία περισσότερο «φιλοσοφικά» γι' αυτήν. Τα μόνα έργα που έδωσε εν ζωή ο Wittgenstein ήταν το *Tractatus* και μία, ίσως όχι τόσο σημαντική, έτη του για τη «Λογική Μορφή». Βλέπουμε πως ένα, ουσιαστικά, έργο ήταν αρ-κεί για να βασιστεί σ' αυτό ο Λογικός Εμπειρισμός, ένα από τα πιο ισχυρά ρεύματα της φιλοσοφίας στον αιώνα μας. Η φιλοσοφία του *Tractatus*, όπως και ο αινιγματικός χαρακτήρας αρκετών προτάσεων, νουν περιθώριο για πολλές ερμηνείες συγκρίσεις. Έτσι ο Wittgenstein έχει «δυναστεί» με τον Λογικό Εμπειρισμό, Αναλυτική φιλοσοφία, τον Υπαρξισμό, το Φαινομενολογία, τον Μυστικισμό, τη Φαινομενολογία, ακόμη και με τον Εμπειρικό Υλισμό. Οι επιδράσεις που δέχθηκε ο Wittgenstein, από την άλλη μεριά, έρχονται από τα διαβάσματά του κατά την



Μέλη του Moral Science Club στο Cambridge γύρω στα 1913.

εφηβεία, στο καλλιεργημένο οικογενειακό του περιβάλλον. Μία από αυτές τις νεανικές επιρροές την άσκησε ο Schopenhauer, πρωτευόντως όμως τον επηρέασε η φιλοσοφία του E. Kant. Πολύ αργότερα, οι κύριες επιδράσεις που δέχτηκε ο Wittgenstein και που συνετέλεσαν πια σε σημαντικό βαθμό στη διαμόρφωση των ιδεών του, ήταν αυτές του Russell και του Frege. Αλλά ο βαθύτερος λόγος που τον οδήγησε στη φιλοσοφία ήταν η συνεχής επαφή του με τα μαθηματικά. Επιδράση φαίνεται πως είχε ασκήσει στη σκέψη του ακόμη και ο Ιερός Αυγουστίνος. Στο



Ο Wittgenstein βρέφος.

*Tractatus* διακρίνεται επίσης η επιρροή του David Hume, ως προς την κριτική που άσκησε στην έννοια της αιτίας. Σχετικά με τους επιδιωκόμενους στο *Tractatus* σκο-

πούς (τη σαφή διαγραφή των ορίων μέσα στα οποία η γλώσσα κινείται νοηματικά) συναντά την γνωσιοθεωρία του E. Kant.

Ο Wittgenstein θεωρεί τη φιλοσοφία «θεραπευτική» των ψευδοπροβλημάτων που αντιμετωπίζει και τα οποία ονόμαζε στην πρώτη του περίοδο *α-νοησίες*. Διακρίνει τη φιλοσοφία και από την επιστήμη και από τη μεταφυσική. Φιλοσοφία, επιστήμη και μεταφυσική αποτελούν τρεις σαφώς διακεκριμένους χώρους. Η μεταφυσική φαίνεται να συγγενεύει με την ηθική, κατά τον Wittgenstein, ο οποίος χαρακτηρίζει τα παραδοσιακά μεταφυσικά προβλήματα ως ηθικά. Μήπως η θέση του: «για όσα δεν μπορεί να μιλάει κανείς πρέπει να σιωπάει» έλκεται από μία, έστω και διαφοροποιημένη, καντιανή επιρροή; Γιατί, αν δεν μπορεί να μιλήσει για κάτι, μπορεί ωστόσο «να το δείξει» ο άνθρωπος· ό,τι δεν μπορεί να ειπωθεί, μπορεί να δηλωθεί μέσα από την τέχνη, ιδιαίτερα την ποίηση, με μια «διαστροφή» της γλώσσας. Αυτό μας θυμίζει τον Heidegger, διάφορους μυστικούς, αλλά και πάλι απηχεί μια μακρινή καντιανή επιρροή. Ποιο είναι το επιπλέον «μυστικό» άραγε στον Wittgenstein; Μήπως η παρακάτω του ρήση το υποδεικνύει: «το μυστικό στοιχείο δεν είναι πώς είναι ο κόσμος [wie], αλλά ότι είναι [dass]».

Κλείνοντας, θα θέλαμε να επαινέσουμε για τη μετάφραση τον Γρηγόρη Κονδύλη, όπως και για την επιμέλεια τον Κ. Κωβαίο, μελετητή του Wittgenstein. Θέλουμε, επίσης, να ευχαριστήσουμε τον Χρίστο Παϊζη που με το άρθρο του για τον Wittgenstein μας βοήθησε να γράψουμε κάτι παραπάνω για τη θεώρηση του κόσμου από τον φιλόσοφο.



Μια ομάδα –ή μάλλον 54 μονάδες– εικαστικών καλλιτεχνών και αρχιτεκτόνων (αλλά όχι μόνον) αποφασίζουν να υπερσκελίσουν την αγοραία αντιμετώπιση του έργου τέχνης και να βγάλουν τη δουλειά τους κυριολεκτικά στους δρόμους της Αθήνας

## Τέχνη στον δρόμο

του Θανάση Μουτσόπουλου

Συχνά μιλάμε (δικαιολογημένα ή αδικαιολόγητα) για κεφαλαιώδεις αλλαγές στον τομέα των εικαστικών, όχι τόσο στο θέμα της φόρμας που παραμένει σταθερή εδώ και αρκετά χρόνια, αλλά στην επικοινωνιακή πλευρά του. Υπάρχει μια γενικευμένη αίσθηση ότι λόγω της εκτίναξης του ρόλου των media και τις νέες διόδους επικοινωνίας (Διαδίκτυο,...) πρέπει και η δράση των εικαστικών να αλλάξει. Την ίδια στιγμή οι γκαλερί, τα «μαγαζιά που πουλάνε τέχνη» διατηρούν την ίδια μορφή που έχουν από τη δημιουργία τους από τον ευρωπαϊκό Διαφωτισμό και μετά. Το ποσοστό ποσοστό, οι πελάτες-συλλέκτες παραμένουν οι ολιγάριθμοι γνωστοί άγνωστοι, οι κριτικοί και οι συγγενείς συνιστούν το κοινό τους. Πέραν τούτων ουδείς. Πώς μπορεί, λοιπόν, η τέχνη να επικοινωνήσει με τις μάζες; Ή έστω με ορισμένους «απλούς» πολίτες εκτός του κυκλώματος της τέχνης. Η πρόβα τζενεράλε –ή μάλλον το μεταβατικό στάδιο πριν φθάσουμε στη σημερινή συγκυρία– έγινε τον Ιανουάριο του 1998 όταν ένας βασικός πυρήνας καλλιτεχνών αποφάσισε να εκθέσει τη δουλειά του σε ένα διαμέρισμα πολυκατοικίας στην περιοχή του Μουσείου, το οποίο ήταν το εργαστήριο τους πριν τους κοινοποιηθεί η έξωση από τον ιδιοκτήτη. Από το εγχείρημα «Ένεκα Εξωδίκου-Ζαΐμη 54» παρέλασαν (με τη δουλειά τους) περίπου πενήντα καλλιτέχνες. Πολλοί ακόμη ενδιαφέρθηκαν και παρακολούθησαν. Ήταν πια φανερό ότι υπήρχε ανάγκη διεύρυνσης αυτής της προσπάθειας αυτοδιαχείρισης του καλλιτεχνικού έργου.

Λίγο μετά, στον ίδιο δρόμο με την προηγούμενη προσπάθεια, την οδό Ζαΐμη, σε ένα καφενείο άρχισαν να μαζεύονται αρκετοί άνθρωποι κάθε Τρίτη ανελλιπώς. Άρχισε ένας διάλογος. Συχνά χωρίς πολλά κοινά σημεία ή προγραμματικές συμφωνίες. Η συλλογική δράση με τίτλο «διαδρομή 49» που προέκυψε δεν αποδεικνύει ακόμη ότι είναι προϊόν διαλόγου ή ομαδι-

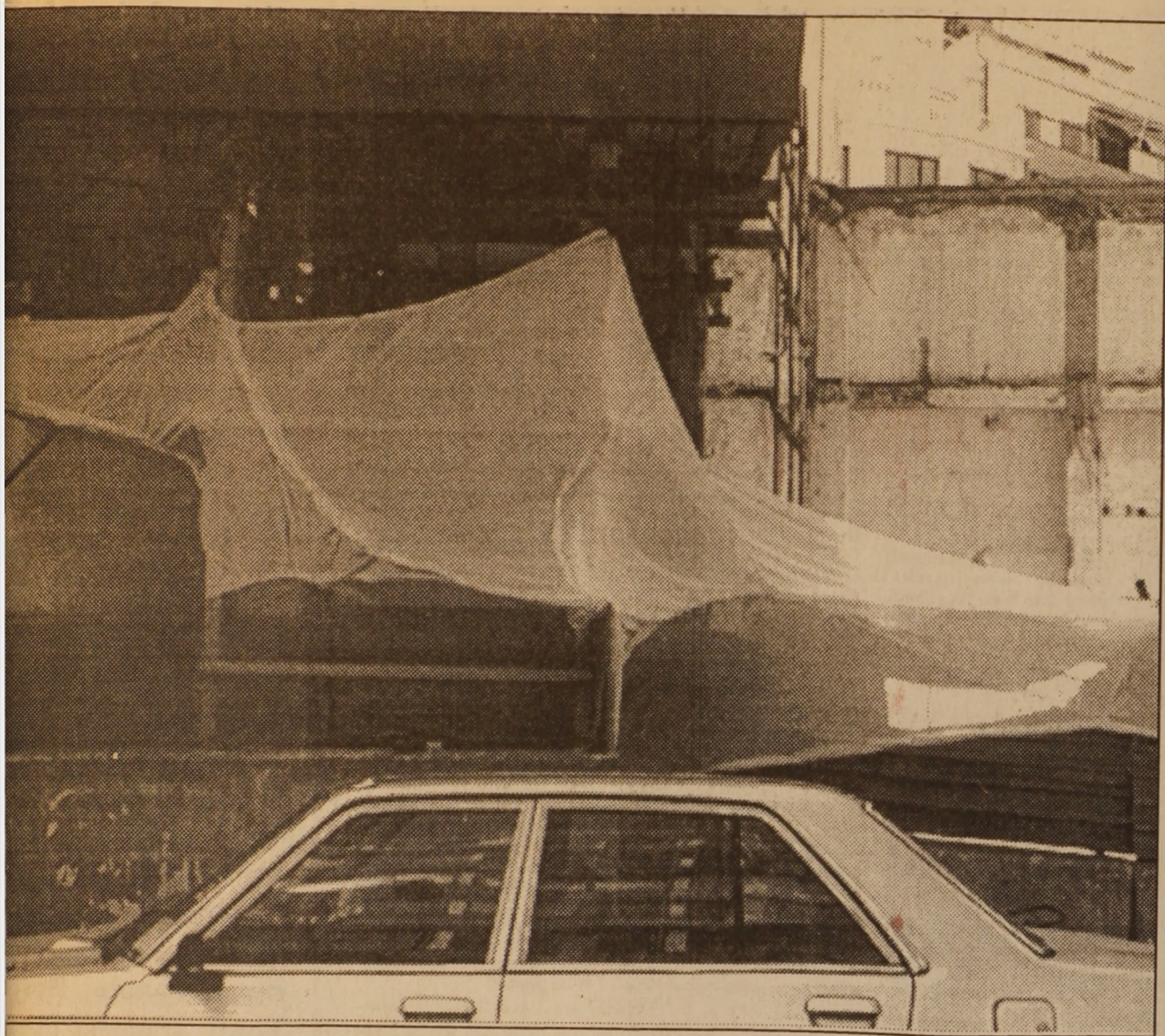
κής συνύπαρξης, είναι όμως η αρχή.

Ο κάθε καλλιτέχνης εκτελεί μια περισσότερο ή λιγότερο εφήμερη καλλιτεχνική δράση στους δρόμους του κέντρου της πόλης, από το Πολυτεχνείο μέχρι το Γκάζι και από τη Δεξαμενή μέχρι το Φιξ. Εγκαταστάσεις, κατασκευές, ζωγραφική, δρώσεις, φωτογραφία, προβολές διαφανειών και βίντεο. Μεταξύ των καλλιτεχνών που συμμετέχουν οι Αλέκος Αναστασίου, Ανδρέας Βάης, Ανδριανή Βεντούρη, Βασίλης Βλασταράς, Ανδρέας Βούσουρας, Γιάννης Γιαννούλης, Μελίνα Δεσφινιώτου, Σύλβια Διαμαντοπούλου, Τζήμης Ευθυμίου, Μαρία Ηλία, Βασίλης Ηλιακόπουλος, Γεωργία Καπετανάκη, Λεωνίδας Καραμπίνης, Γεωργία Κολαξή, Γιάννης Κουτρούλης, Ρίκα Κριθαρά, Λένα Κωνσταντάρα, Νίκος Μακαρούνας, Δημήτρης Μεράντζας, Μάρω Μιχαλακάκου, Βούλα Μιχαηλίδου, Θεοδώρα Μπασάκου, Μαρία Μπουκαούρη, Χριστίνα Νάκου, Ευγένιος Νικόλας, Παύλος Νικολακόπουλος, Κώστας Ντάλλας, Ζάφος Ξαγοράρης, Λένα Οικονόμου, Βασίλης Παναγίδης, Νίκος Παπαδημητρίου, Κρίτων Παπαδόπουλος, Παρέσια Πασιπουλαρίδου, Γιώργος Σαββάκης, Ανδρέας Σιτορέγκο, Γιώργος Σκαβάρας, Γιάννης Σκαλτσάς, Άγγελος



Δημοσθένης Αβραμίδης-Γεωργία Δαμοπούλου πο 49  
Πανεπιστημίου και Πατησίων, 28ης Οκτωβρίου και Αιόλου Οι οδοί των επισήμων





Μάνθα Ζαρμακούπη: Προ-βολές.



Ανδρέας Λυμπεράτος-Χρυσάνθος Σωτηρόπουλος no12  
στοιχία Διδότου και Ιπποκράτους, Ουρανοδρόμος κλίμακα.

λος Σπυρόπουλος, Ελένη Στρούλια, Κώστας Τηλιγάδης, Μαρία Τουρλίδου, Λάμπρος Τσάμης, Φίλιππος Philips, Γιούλα Χατζηγεωργίου, η πρωτοπόρα ομάδα παρέμβασης στην πόλη Αστικό Κενό και το γκρουπ Καρατρανσαβανγκάρντια. Ανάμεσα στις δράσεις που παρακολουθήσαμε ήταν αυτή του Ανδρέα Λυμπεράτου και του Χρυσάνθου Σωτηρόπουλου, όπου σε μια μεσοτοιχία στη γωνία των οδών Διδότου και Ιπποκράτους ανήρτησαν ένα σχέδιο ύψους περίπου είκοσι μέτρων. Οι εννοιολογικές κατευθύνσεις, γνωστές από τη δουλειά του Λυμπεράτου, παίρνουν σάρκα σε μια παράδοση παραστατική σύνθεση με κάρβουνο. Τίτλος: Ουρανοδρόμος Κλίμακα. Ο Δημοσθένης Αβραμίδης και η Γεωργία Δαμοπούλου δημιουργούν ένα happening στη συμβολή των οδών Πατησίων και Πανεπιστημίου με τίτλο Οι Οδοί των Επισήμων. Ο τίτλος λειτουργεί κυριολεκτικά, αφού οι δύο καλλιτέχνες απλώνουν επί μισή ώρα κόκκινα χαλιά «επισήμων» πάνω από τη διάβαση πεζών του κεντρικού αυτού σημείου της Αθήνας. Η Ελένη Πολυχρονάτου στήνει μια μεταλλική κατασκευή στην πλατεία Κλαυθμώνος όπου μέσα της εγκλωβίζονται γυάλες με χρυσόψαρα. Τίτλος: Το Φως του Κόσμου. Η Μάνθα Ζαρμακούπη, βασισμένη στις μελέτες του Marcel Duchamp για την οπτική και το Μεγάλο Γυαλί, στήνει μια κατασκευή περικλείοντας σαν ιός την καλυμμένη διάβαση των πεζών στη γωνία Ερμού και Αθηνάς με τίτλο Προ-βολές. Η Αλίκη Μουτούση εγκαθιστά μπροστά από τα Προπύλαια του Πανεπιστημίου το Ωραίο Φορείο, φορτωμένο με φάρμακα κάθε είδους. Αχρείαστα να 'ναι. Τέλος, ο Τάκης Γερμενής στην Οδό Μάρνη απλώνει στην ασφαλτο τον Στενόμακρο Κήπο -Η ουδετερότητα της διαχωριστικής γραμμής με τη μορφή λουλουδιών πάνω στη διαχωριστική γραμμή. Οι επιμέρους επεμβάσεις της Δράσης 49 διατηρούν την περιλάλητη ατομικότητα της καλλιτεχνικής έκφρασης, και ίσως αυτό να είναι το στοιχείο που αφήνει τη δράση ανολοκλήρωτη. Όταν φθάσουν να θυσιάσουν ένα τμήμα από το υπερεγώ του καλλιτέχνη προς όφελος της κοινοτικής συνείδησης, τότε ίσως η ουτοπία που αναζητούν πάρει σάρκα και οστά (έστω και εν μέρει). Κατά τα άλλα, το πρώτο βήμα για έναν καλλιτεχνικό διάλογο τόσο μεγάλης κλίμακας έγινε. Και μάλιστα, ίσως για πρώτη φορά στην Ελλάδα. Δεν είναι λίγο. Τα καλλιτεχνικά αποτελέσματα αν έρθουν, θέλουν τον χρόνο τους.



# Εξ όνυχος

Ένα κείμενο από το περιοδικό *Flash Art*, που αναφέρεται στις επίσημες συμμετοχές της Biennale Βενετίας, γίνεται η αφορμή για μερικές χρήσιμες παρατηρήσεις γύρω από τη σύγχρονη τέχνη, σε διεθνές αλλά και σε ελληνικό επίπεδο.

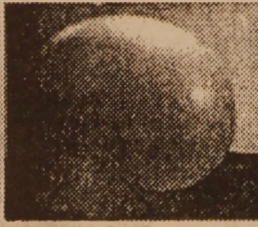
του Μάνου Στεφανίδη

**Μ**όνο από μια σελίδα του *Flash art*, του περιοδικού-ευαγγελίου για τη σύγχρονη τέχνη κοιτάζτε πόσα συμπεράσματα μπορούμε ν' αντλήσουμε:

α) ενώ δημοσιεύονται οι επίσημες συμμετοχές της Biennale Βενετίας με όλα τα εθνικά περίπτερα και τούς καλλιτέχνες τους, λείπει η Ελλάδα! Προφανώς, η επιλογή έγινε καθυστερημένα και οι σχετικές πληροφορίες εστάλησαν εκπρόθεσμα. Να γιατί ζητάμε την ριζική αναβάθμιση της ελληνικής συμμετοχής σ' αυτόν τον τόσο έγκυρο διεθνή εικαστικό θεσμό. Κατ' αρχάς πρέπει να συγκροτηθεί μόνιμη επιτροπή επαϊόντων για την Biennale, η οποία θα χαράξει μακροπρόθεσμη πολιτική και η οποία από **σήμερα** θα επιλέξει τον κομισάριο και τους δημιουργούς για το 2001. Μόνο έτσι μπορούμε να ελπίζουμε και σε βραβεία αλλά -κυρίως- στη σωστή προβολή της σύγχρονης μας τέχνης προς τα έξω. Είναι θλιβερό το πόσο αγνοούν οι ξένοι παράγοντες τι συμβαίνει **σήμερα** στην Ελλάδα. Οι δε σοβαρές δημόσιες σχέσεις δεν γίνονται μέσα από την μισαλλόδοξη συμπεριφορά των κομματικών επιτρόπων του πολιτισμού.

β) Ενώ εμείς ακόμη «χτίζουμε» μουσεία και στήνουμε κρατικοδίαιτους μηχανισμούς, στην γειτονική μας «βάρβαρη» Τουρκία η Μπιεννάλε Κων/πολης έχει αποκτήσει διεθνές κύρος και τον σεβασμό όλων των σοβαρών παραγόντων της σύγχρονης τέχνης. Φέτος, διευθυντής της 6ης International Istanbul Biennale είναι ο πολύς κ. Paolo Colombo, διευθυντής του Κέν-

## N E W S



**SI-MONE DECKER**,  
Kangummalivereln, 1990.

Running from June 13-November 7, the 48th Venice Biennale promises to be an art extravaganza. Curated by Harald Szeemann, expect to see:

Armenia: Narek Avestissian; Australia: Howard Arkley; Austria: Ecker Busk, Peter Friedl, Rainer Ganahl, Christine Irene

## BIENNIAL WORLD

EVERYTHING YOU WANTED TO KNOW

### VENEZIA

WHO IS WHO AND WHERE

Hohenbuchler, Kneibitz Research, Wochenklausur; Belgium: Ann Veronica Janssens, Michel François; Brazil: Nelson Leirner, Iran do Espirito Santo; Canada: Tom Dean; Czech Republic: Veronika Bromova; Cyprus: Glafkos Koumides; Croatia: Zlatan Vrkijan; Denmark: Peter Bonde, Jason Rhoades; Egypt: Shady El Ne Shoukary, Gamal Abdel Nasser Abo El Yazid; Estonia: Jüri Ojaver, Peeter Pere, Ando Kesküllä; France: Jean-Pierre Bertrand and Huang Yong Ping; Georgia: Mamuka Japaridze, Giorgi Alexi Meskhishvili; Germany: Rosemarie Trockel; Great Britain: Gary Hume; Hungary: Roman Signer-Svizzera; Emese Beniczli, Imre Bukta, Attila Csörgö, Gabor Erdelyi, Marian Imre, Iceland: Sigurdur Arni Sigurdsson; Ireland: Anne Tallentire; Israel: Philip Rantzer, Simcha Shitman; Japan: Tatsuo Miyajima; Korea: Lee Bul, Noh Sangkyoon; Latvia: Ojars Petersons, Inta Ruka, Anita Zabilevika; Luxembourg: Simone Decker; Macedonia: Petar Haji Boskov; The Netherlands: Daan van Golden; Nordic States (Finland, Norway, Sweden): Eija-Liisa Ahtila, Annika von Hausswolff and Kari Adam; Poland: Katarzyna Kozyra; Portugal: Jorge Molder; Slovenia: Natasa Prosenec, Andrej Zdravc; Spain: Manolo Valdés, Esther Ferrer; Switzerland: Roman Signer; Uruguay: Ricardo Pascual; USA: Ann Hamilton; Yugoslavia:

## ISTANBUL

THE PASSION AND THE WAVE



**PIPILOTTI RIST**: Pick el porno, 1992. Video.

52 Flash Art MAY JUNE 1999

The 6th International Istanbul Biennial has been set for September 17-November 8, under the curatorship of Paulo Colombo, the director of Centre d'Art Contemporain in Geneva. Bringing together 60 artists from about 40 countries under the title "The Passion and the Wave," the exhibition will be held at four venues: Balmahce Cultural Centre, Hagia Eirnei Museum, Yerebatan Cisterna and some Istanbul City Line ferries. Istanbul does not follow the biennial model of national representation, but rather the selection of artists will be based on their adherence to the theme of the exhibition which sets to question the significance of personal histories and the weight of emotional investment in the contemporary world. Colombo asserts a growing number of artists offer poetic catharsis rather than pragmatic solutions to political and social problems; this lack of dominating ideology has spawned a wide array of responses, all characterised by a highly personal take on the challenges of the present.

### SITE SANTA FE

Site Santa Fe's third international biennial will run from July 10-December 31, 1999. The main exhibition "Looking For a Place" (to be curated by Rosa Martinez) sets out to translate the emotion of time and place and to assert that in each corner of the planet there is a universe. Featuring over 25 artists, the project seeks to reinforce the confluence between nature, science and cultural cross-fertilisation.

Artists confirmed to date are:

Argentina: Sergio Vega; Brazil: Rivane Neuenschwander; Bulgaria: Dr. Galentin Gatev; Canada: Janet Cardiff; Cuba: Tania Bruguera; China: Cai Guo-Qiang, Sarah Sze; Cuba: Tania Bruguera; Egypt: Ghada Amer; Greece: Nikos Navridis; Italy: Monica Bonvicini; Iran: Shirin Neshat; Mexico: Yolanda Gutierrez, Gabriel Orozco; Palestine: Mona Hatoum; Portugal: Helena Almeida; South Africa: Zwelethu Mthethwa; Spain: Francisco Ruiz de Infante; Sweden: Carl Michael von Hausswolff; Switzerland: Pipilotti Rist; Turkey: Bulent Sangar; Ukraine: Arsen Savadov & Georgy Senchenko; USA: Louise Bourgeois, Diller+Scofield, Charlene Teters; and Greenpeace.

τρου Σύγχρονης Τέχνης στη Γενεύη και παλαιός συνεργάτης της Μαρίνας Ηλιάδη και της γκαλερί Bernier. (Α propos ουδείς κρατικός παράγων έχει ζητήσει τη γνώμη της κ. Ηλιάδη για τις πολιτιστικές επιλογές που επίκειται να λάβουν χώρα.) Θέμα της Biennale το «Πάθος και το Κύμα» (τουρκιστί Νταλγκά). Δικά μας πράγματα!

γ) Η προηγούμενη διευθύντρια της Κωνσταντινούπολης και υπερδραστήρια παράγων της Βενετίας Ισπανίδα Rosa Martinez διευθύνει την ανερχόμενη Biennale of Santa Fe επιλέγοντας καλλιτέχνες από την Αίγυπτο, την Κούβα, την Τουρκία, την Κίνα -ο τρίτος κόσμος πλέον παίζει ενεργά- και την παλιά γνώριμή της Περσίδα Shirin Neshat, το **πρώτο βραβείο** της φετινής Biennale στη Βενετία. Άρα τα πράγματα

χνικών οργανισμών, προωθώντας καλλιτέχνες και καλλιτεχνικές ιδέες απ' όλο τον κόσμο και κυρίως τον τρίτο. Μόνο που όλα αυτά το υλικό πρώτα απ' όλα εγκρίνεται από την Ν. Υόρκη και έπειτα προτείνεται ως **παγκοσμιοποιημένη αξία**. Εδώ ακριβώς έγκειται ο κίνδυνος: στην διαγραφική και την ισοπέδωση των τοπικών ιδιαιτεροτήτων και -εντέλει- του ιντιβιτζιουαλισμού. Δηλαδή τα πρόσωπα αλλάζουν, οι στρατηγικές αμφισβητούνται, αλλά ο **κρίσιμος** μηχανισμός παραμένει και αναπαύεται και απυρόβλητος. Ας αντισταθούν στην παγκοσμιοποίηση! Τάδε έφη Réstany, ο μύθος της ανεξάρτητης ευρωπαϊκής modernité και παλαιός φίλος του Αντί.

Εμείς -τι άλλο;- προσυπογράφουμε.

έχουν και μια σχέση και μια διασύνδεση, η οποία εμείς εδώ, στη μίζερη αρχοντοχωριατιά μας, αγνοούμε.

Και η Ελλάδα συμμετέχει στην Santa Fe και μάλιστα εγκαίρως με ένα πρόσωπό της τον Νίκο Ναυρίδη και την video-εγκατάστασή του. Καλή επιτυχία σ' αυτούς. Καλή μυστική στους υπόλοιπους.

Υ.Γ.: Ο πολύς Πιέρ Ρεστανύ, ο πατέρας του Nouveau Réalisme και ένα από τα πιο ασυμβίβαστα και παρεμβατικά πνεύματα του αιώνα, μας δήλωσε στο περιθώριο της αναδρομικής του Βλάση Κανιάρη, τα εξής:

«Ο τωρινός διευθυντής της Biennale Βενετίας Ζίμαν προωθεί μια καινούργια αντίληψη διαχείρισης της σύγχρονης τέχνης και γι' αυτό προωθεί συγκεκριμένα προγράμματα που αποτελούν την «οικογένειά» του και τα οποία επέβαλε ως μέλη της κριτικής επιτροπής της Βενετίας (π.χ. την Rosa Martinez). Ο Ζίμαν αντιδρά στην παντοδυναμία των μεγάλων μουσείων και των καλλιτε-



Τι γίνεται, λοιπόν, με τους μεγάλους επαναστάτες όταν (κάποτε) πετύχουν και γίνουν διάσημοι, με πολλές δουλειές και υποχρεώσεις, οπότε βαφτίζονται «σούπερ-σταρ» και λάμπουν στο στερέωμα; Απάντηση: Τίποτε ιδιαίτερο, απλώς λάμπουν και λάμπουν, σαν μοναχικοί γλόμποι στη νύχτα...

## Ο Leon Krier ανάμεσά μας

του Δημήτρη Φιλιππίδη

**Ν**άμαστε λοιπόν, στις 7 Μαΐου, στην Αίθουσα Τελετών του Πολυτεχνείου, καθισμένοι φρόνιμα να περιμένουμε με αδημονία την εμφάνιση του μεγάλου Leon Krier, μύθου του '70. Του επαναστάτη, του οσπίαστη, εκείνου που έτριψε στη μούσων μοντερνιστών όλα τους τα λάθη και παραλήψεις. Που τους κατηγόρησε χιττά και με απτές αποδείξεις ότι κατέψαν την αρχιτεκτονική, κατέστρεψαν πόλεις. Ενώ, από την άλλη μεριά, τι πέσαν; Μια τρύπα στο νερό. Θλίψη, πα-

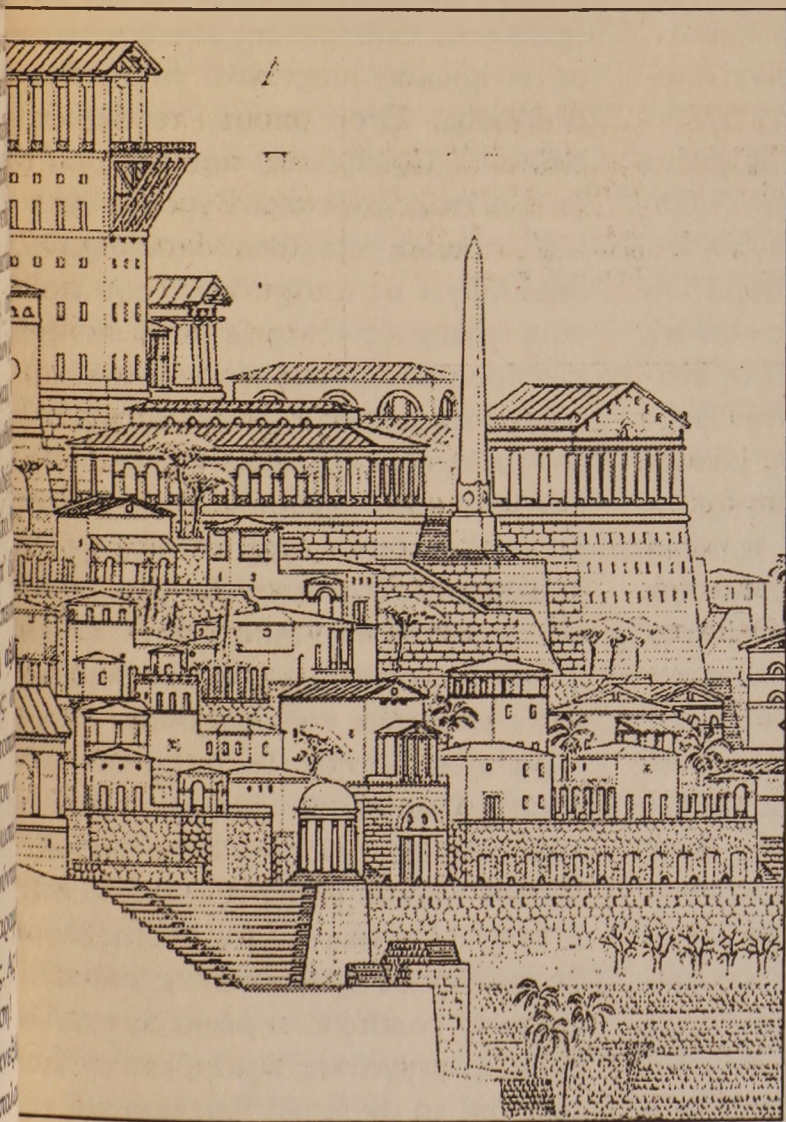
ραίτηση, φιλόξενο περιβάλλον, απώλεια προσανατολισμού. Η μοντέρνα αρχιτεκτονική ήταν ένα τραγικό λάθος της ιστορίας, είχε -τότε- πει ο Leon Krier και κήρυξε την επιστροφή στον κόσμο του 18ου αιώνα, πριν από τη βιομηχανική επανάσταση. Σκισάριζε, λοιπόν, με αρκετό χιούμορ τις πανωλεθρίες της μοντέρνας αρχιτεκτονικής από τη μια μεριά και από την άλλη, σκισάριζε τον χαμένο παράδεισο, που στο χέρι μας είναι να ξαναβρούμε. Ορκισμένος εχθρός της πράξης, προτιμούσε (τότε) να καταγγέλλει με πύρινα

λόγια τους παραλογισμούς των μοντέρνων αρχιτεκτόνων. Και, μέσα στα όσα έλεγε, άφηνε να φαίνεται μια υγιής νοσταλγία για εκείνη την εποχή που υπήρχε τάξη και ασφάλεια στα πράγματα. Ναι, γιατί όχι, για την εποχή της Αυτοκρατορικής Ρώμης, για κάθε εποχή Κλασικισμού. Και αν ακουγόταν καμιά διαμαρτυρία από κάτω, ότι το σταλινικό μετρό της Μόσχας ήταν επιτέλους έργο φασιστικό όπως το ίδιο ήταν και οι ονειροφантаσίες του χιτλερικού αρχιτέκτονα Albert Speer για το Βερολίνο του Τρίτου Ράιχ, δεν τα έχανε διόλου. Η πολιτική δεν έχει θέση στην αρχιτεκτονική: τα καθεστώτα έρχονται και παρέρχονται, αλλά η αρχιτεκτονική συνδιαλέγεται με τις ιδανικές μορφές του κλασικισμού. Τότε, είναι αλήθεια, δεν το είχαμε πολυκαταλάβει ότι ο Leon Krier δεν ήταν τρελός και ήξερε καλά τι έλεγε. Η ιστορία στη συνέχεια

απέδειξε ότι είχε πέρα για πέρα δίκιο. Όχι για το αν είχαν πράγματι καταστραφεί οι σύγχρονες πόλεις ή ότι η σύγχρονη αρχιτεκτονική ήταν απωθητική - αυτά τα έλεγαν και άλλοι πολύ πιο πριν από αυτόν. Η μεγάλη του ανακάλυψη ήταν η αναβίωση του κλασικισμού ως εργαλείου επιστροφής στον παράδεισο. Το κλειδί που θα άνοιγε την κλειστή πόρτα. Ζούσε, άλλωστε, στην υπερ-συντηρητική αγγλική κοινωνία, όπου ποτέ δεν πέθανε το πνεύμα του Palladio, και είχε κρατηθεί η παράδοση με θρησκευτική ευλάβεια. Έγινε, λοιπόν, στενός φίλος με τον Πρίγκιπα Κάρολο, που εχθρευόταν κάθε νεοτερισμό στην αρχιτεκτονική και το διατυμπάνιζε όπου του δινόταν ευκαιρία. Και η φιλία οδήγησε στις κατάλληλες διασυνδέσεις, και οι διασυνδέσεις οδήγησαν σε αναθέσεις έργων - και να, ξαφνικά, ο μεγάλος Leon Krier βρέθηκε να χτίζει. Ο μαρξιστής, ο ορκισμένος εχθρός της χυδαίας πράξης πάνω στο σχεδιαστήριο, από εδώ και εμπρός θα επέτρεπε στον εαυτό του να αφήσει το σημάδι του πάνω στον πλανήτη.

Και δεν έχτισε μόνο στην Αγγλία, αλλά τώρα είχε περάσει και στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, οπότε, τι χαρά, διαπίστωνε ότι υπάρχει τεράστιο ρεύμα από τη βάση, για μια αρχιτεκτονική ακριβώς όπως εκείνος την ονειρευόταν και τη σχεδίαζε. Και έτσι, άνοιξαν οι δουλειές. Ο άνθρωπος που είχαμε μπροστά μας μιλούσε με την ηρεμία εκείνου που ξέρει, με τη σιγουριά του πετυχημένου. Δεν είχε καμιά σημασία το ότι επαναλάμβανε την ίδια κονσέρβα, με τα ίδια ακριβώς ειρωνικά σχόλια που είχε κάνει πριν από είκοσι χρόνια. Ήταν ήδη ένας πετυχημένος μύθος, και έπαιζε το ρόλο του, όπως ακριβώς περίμενε το ακροατήριό του.

Άλλωστε οι φωτογραφίες του ήταν θαυμάσιες, ωραία στημένες απόψεις από τις πόλεις που έχτισε, χωρίς περιττή επιτήδευση, με εκείνο το σπάνιο μέτρο του ανώνυμου που όμως έχει ήδη χωνέψει το αιώνια κλασικό πνεύμα. Δεν θα μπορούσε να υπάρξει αντίρρηση, δεν θα είχε καν νόημα να υποστηρίξει κανείς τη χαμένη υπόθεση του μοντερνισμού ή να ειρωνευτεί τα κιτσάτα σπιτάκια του. Μόνο κάποια στιγμή ανέφερε ότι δεν του φέρνονται θετικά οι δημοσιογράφοι. Ε, ωραία, τι να κάνουμε. Ξέρουμε δα τι φάρα είναι αυτοί οι δημοσιογράφοι, πόσο ρηχοί και έτοιμοι να ακολουθήσουν το παραμικρό φύσημα του αέρα. Άλλωστε, ποιου μετράει η γνώμη; Του βασιλιά ή του στρατιώτη;



Η αναβίωση του κλασικισμού.





Μέσα από τον μύθο της Δήμητρας και της Κόρης, η Μάχη Δημητριάδη-Lindahl, χορογράφος της ομάδας «Ασώματες Δυνάμεις», έδωσε την δική της εκδοχή (με πρόθεση γενίκευσης;) για το «ταξίδι των γυναικών στον Κάτω Κόσμο».



## Δήμητρα-Άδης-Κόρη

(Με αφορμή την παράσταση των «Ασώματων Δυνάμεων» στο «Ανοιχτό Θέατρο, στο πλαίσιο του Μήνα Χορού»).

της Νατάσας Χασιώτη

Εξετάζοντας την ελληνική (εν προκειμένω) μυθολογία ή την μυθολογία των τραγωδιών, έχει κανείς την δυνατότητα να δημιουργήσει ευρύτερες κατηγοριοποιήσεις, παρεμβαίνοντας ερμηνευτικά στο μυθικό στοιχείο της αφήγησης. Η θεωρητική θέση, από την οποία επιλέγει κανείς να προβεί σε τέτοιου είδους αναλύσεις, έχει τεράστια σημασία και συσχετίζεται άμεσα με το τελικό αποτέλεσμα. Αν ο μύθος της Δήμητρας, της Περσεφόνης και του Άδη αναφέρεται στη θέση των γυναικών ως «θυσιαζόμενων», όπως ίσως μαρτυρά ο υπότιτλος-επιλογή της χορογράφου, αυτό περαιτέρω παραπέμπει σε μια πιθανή «γενεαλογία των θυσιαζομένων γυναικών», κάτι σαν την «κοσμογονική», αρχέγονη τοποθέτηση των γυναικών στην κοινωνία, ή ως κατάδειξη ενός –εν πάση περιπτώσει– τρόπου, μιας δυνατότητας κατάταξής τους. Πιστεύω δε ότι αυτή η θέση αποτελεί μια πολύ ενδιαφέρουσα οπτική, η οποία αποδείχθηκε, άλλωστε, και γόνιμη στην χορογραφική επιμέλεια του θέματος (παρά την ανάγκη συντόμευσης της σκηνικής παρουσίας του).

Από την άλλη, η επαναφορά του τρίτου όρου, του Άδη, αυτού του «περίεργου» συζύγου, μπορεί να σταθεί αφορμή για άλλες σκέψεις, χωρίς απαραίτητα να στοχεύει κανείς προς ένα «ενοποιητικό» αποτέλεσμα. Κανείς δεν αρνείται, νομίζω, ότι ο σύζυγος της Περσεφόνης είναι «περίεργος» (όρος της καθομιλουμένης που αποδίδει την έννοια του «αναπάντεχου», του «ακατανόητου»). Η επιλογή του Θανάτου (εν ευρεία έννοια, ή εν πάση περιπτώσει του Βασιλιά των Νεκρών) ως συντρόφου προκαλεί έκπληξη. Βεβαίως, δεν αποτελεί

ακριβώς επιλογή, καθώς η σχέση ανάμεσα στους συζύγους είναι προϊόν βίας, εφ' όσον ο Άδης την είχε απαγάγει. Τελικά όμως η Κόρη εξημερώνεται, και δέχεται μέσω του καρπού (ρόδι), να επανέρχεται στο σκοτεινό βασίλειό της. Αυτός ο καρπός, οι σπόροι του οποίου χρησιμοποιούνται ακόμη και σήμερα τόσο σε χαρμόσυνα όσο και λυπηρά γεγονότα, είναι ο μόνος που θα της δώσει να δοκιμάσει ο σύζυγός της, καθώς παιδιά δεν θα αποκτήσουν και η Περσεφόνη απομένει να διασκεδάζει την πλήξη της με τη συντροφιά της Εκάτης.

Το ζευγάρι με τον Θάνατο λοιπόν, όπως είναι άλλωστε γνωστό, δεν δίνει απογόνους. Η Δήμητρα όμως αναζητεί την δική της απόγονο (αποκτώντας στη διάρκεια της αναζήτησης έναν ακόμη απ' την ένωσή της με τον Ποσειδώνα). Απελπισμένη και θυμωμένη με τον Άδη για το τέχνασμά του με το ρόδι, δεν χάνει οριστικά τις ελπίδες της, καθώς καταφέρνει να πετύχει τη συμβιβαστική λύση να έχει κοντά της την Περσεφόνη τον μισό χρόνο. Η σχέση μάνας-παιδιού, απaráλλαχτη, θα μεταφέρεται λοιπόν στο διηνεκές. Καθώς η χρονική διάρκειά της μειώνεται, μοιάζει ήδη με την διαδικασία της ανάμνησης, που μελλοντικά θα γίνει τελετουργία. Η θεϊκή καταγωγή των δύο γυναικών όπως δίνεται απ' τον μύθο, που δεν τους επιτρέπει να γεράσουν, στέκει ως έμμεση αιτιολόγηση της σταθερής και αναλλοίωτης σχέσης τους στον χρόνο. Σ' αυτόν τον κύκλο της επανάληψης, η Κόρη παραμένει παιδί, και η Δήμητρα μητέρα, και η σχέση τους σχεδόν ακινητοποιεί τον χρόνο, ορίζοντας σταθερά σημεία αναφοράς τις συναντήσεις τους και τους χωρισμούς τους. Η αρπαγή της Περσεφόνης απ' τον Πλούτωνα αφαιρεί το δι-

καίωμα της τεκνοποιίας, διασφαλίζει όμως την νεότητα σε μια αντιφατική εξιστόρηση της φαντασίωσης μιας σχεδόν «παραδεισιας» αρμονίας ανάμεσα σε μάνα και κόρη, που το μόνο που τις χωρίζει είναι ο θάνατος, πριν επανέλθουν στην αδιάσπαστη ενότητά τους.

Από την άλλη, η φυλετική ταυτότητα της Περσεφόνης γεννά ορισμένα ερωτηματικά ακριβώς αν εξετάσει κανείς το θέμα της γονιμότητας/γονιμοποίησης. Παρατηρούμε ότι η επαναφορά της στην αγκαλιά της Δήμητρας/Μητέρας, έχει ως αποτέλεσμα την γονιμότητα. Η Κόρη μοιάζει με αμφίφυλλον, η παρουσία του οποίου επιτρέπει την γονιμοποίηση, δεν γονιμοποιείται όμως το ίδιο. Ακόμη περισσότερο, μοιάζει να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της Δήμητρας. Η αυτο-γονιμοποιούμενη θεά, ανθίζουσα και καρποφορούσα από την συν-εύρεση με την Κόρη, μοιάζει θα 'λεγε κανείς περισσότερο με φαλλοφόρο ον, μια αναπαράσταση σχεδόν εφιαλτική μιας πολύ πρωτόγονης/πρωίμης φαντασίωσης (σε πολλές ερμηνείες του μύθου η Περσεφόνη παρουσιάζεται ως μια πλευρά/εκδήλωση της Δήμητρας, και όχι ως χωριστή θεότητα). Η Περσεφόνη, α ξεδιάλυτη απ' τη Μητέρα, μέρος της αναπόσπαστο, «βλέπει» και «βλέπεται» (νεολογισμός) απ' αυτήν. Ως συνεπικουρούσα στην κυριολεκτική αναπαράσταση της Δήμητρας ως αμφίφυλης, αλλά και ως συνιστώσα την επιθυμία της μητέρας της, παραμένει ηρωίδα μιας πολύ γοητευτικής εξιστόρησης. Ενός μύθου, το πλαίσιο του οποίου εξωραϊζει και απομακρύνει τα μέρη που στην πορεία του χρόνου συλλογικά και ατομικά «περιθωριοποιήθηκαν», και δημιουργεί τις απαραίτητες προϋποθέσεις μιας επιτυχούς «διαχείρισης» των ζητημάτων που τίθενται διά μέσου αυτού.

Στην παράσταση των «Ασώματων Δυνάμεων», με σχεδόν τελετουργική βραδύτητα δόθηκε η βασική πλοκή του μύθου μέσα από το βηματολόγιο του σύγχρονου χορού. Τα μέρη που ήταν πιο εντυπωσιακά ήταν εκείνα που αναφέρονταν στον Άδη, δηλαδή τα σόλι του άνδρα χορευτή, πρωτότυπα κινησιολογικά και εξαιρετικά ενδιαφέροντα. Ακόμη, τα μέρη τρυφερότητας ανάμεσα στις δύο γυναίκες. Πιο «αληθινά» όμως, ήταν εκείνα που άφηναν αυθόρμητα την υποψία μιας σχεδόν ερωτικής σχέσης ανάμεσα στις δύο. Σ' αυτό η Περσεφόνη της Μάχης Δημητριάδη αντέδρασε τραγουδώντας στο τέλος του έργου το γνωστό «... εγώ θα δω τον Αλεξάνδρη», ξεφεύγοντας θριαμβευτικά, ανεξάντητη απ' το σκοτεινό βασίλειο και τη σκιά της Μεγάλης Μητέρας.



# 3 ΚΡΙΤΙΚΗ Βιβλίου

## Η γοητεία του αμφίσημου

Τρικ Γουάιτ,  
Υπόθεση Τουάιμπορν,  
Μάφραση-πρόλογος:  
Γραφείμ Βελέντζας,  
Όσοις ΕΣΤΙΑ,  
Ιάνα 1999

Πάτρικ Γουάιτ δεν χρειάζεται ιδιαίτερες συστάσεις. Είναι ο συγγραφέας στον οποίο η Αυστραλία χρωστά παρουσία της στον παγκόσμιο λογοτεχνικό χάρτη. Το άσπιο έργο του, γραμμένο διάστημα μισού αιώνα πενήντα, εμπεριέχει όλα εκείνα γνωρίσματα που συναντάς σε κάθε ανθεκτική ναντι στο χρόνο λογοτεχνική δημιουργία. Μόνιμα πρότυπος και πάντοτε δημιουργικά στοχαστικός, καταναί με τα βιβλία του να καθιερώνονται στον ίδιο τον πυρήνα ανθρώπινης ύπαρξης αναλύοντας την σκοτεινή πηγή επιλογών και των αποφάσεων που την συστήνουν.

Η υπόθεση Τουάιμπορν αποτελεί έργο της όψιμης περιόδου Γουάιτ (ξεκίνησε να γράφει το 1977, τέσσερα χρόνια πριν την απονομή του Νόμπελ Λογοτεχνίας), όταν δηλαδή ο συγγραφέας ήταν ήδη εξήνταετών και το μέγεθος της κατάρκτησης των εκφραστικών μέσων του φαίνεται να αυξάνεται με την φήμη του ως συγγραφέα. Πληροφοριακά, όμως, η συγγραφή του βιβλίου υπήρξε η τυχαία απόληξη πληροφοριών για την ζωή ενός ιδιόρρυθμου συμπατριώτη του ο οποίος, άλλοτε ως στρατιώτης και άλλοτε ως γυναίκα, έζησε πρωταγωνιστής μιας σειράς περιπετειών ιδιαίτερα

ασυνήθιστων.

Για αρκετούς λόγους η Υπόθεση Τουάιμπορν αντανάκλα και εμπεριέχει ως ένα σημείο ολόκληρο το υπόλοιπο έργο του Γουάιτ, καθώς, πέρα από το γνωστό γλωσσικό ύφος, την ειρωνεία και τον σαρκασμό, ο αυστραλός συγγραφέας συμπυκνώνει εδώ –και συγκεκριμένα στην προσωπικότητα του κεντρικού του ήρωα– όλες τις ιδιαιτερότητες των κεντρικών ηρώων των προηγούμενων βιβλίων του. Φυσικά δεν λείπουν οι συχνές αναφορές σε ενδιαφέροντα, όπως η βοτανική, η μαγειρική, η ενδυματολογία, αλλά και η μουσική και η ηθογραφία, πεδία που με βεβαιότητα μπορεί να υποθέσει ο αναγνώστης πως ο συγγραφέας γνωρίζει αρκετά βαθιά.

Από άποψη δομής, το βιβλίο είναι διαιρεμένο σε τρία μέρη. Στο πρώτο, η δράση τοποθετείται στην Γαλλία των αρχών του αιώνα λίγο πριν ξεσπάσει ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος, στο δεύτερο, λίγα χρόνια αργότερα, μεταφέρεται στην Αυστραλία, και στο τρίτο επιστρέφει και πάλι στην Ευρώπη, και συγκεκριμένα στο Λονδίνο. Αν και φαινομενικά πρόκειται για τρεις διαφορετικές ιστορίες, αυστηρά περιχαρρακωμένες από το χωρο-χρονικό τους πλαίσιο, στην πραγματικότητα αποτελούν τρεις περιόδους της ζωής ενός και μόνο ανθρώπου που η αμφίσημη φύση του τον οδηγεί σε μια σειρά μεταμορφώσεων. Αρχικά είναι η εύθραυστη και μυστηριώδης Ευδοξία Βατάτζη, έπειτα ο μπερδεμένος με τις ίδιες του τις επιδιώξεις και επιθυμίες Έντι Τουάιμπορν και, τέλος, η εγκλωβισμένη σ' ένα εξαιρετι-

κά ασταθές παρόν, Έντιθ Τριστ. Με άλλα λόγια, τρεις εκδοχές ενός ανθρώπου που προσπαθεί μάταια να ισορροπήσει μεταξύ των αντιφατικών εκφάνσεων της σεξουαλικότητας του, ενώ ταυτόχρονα αναζητεί διαρκώς ένα μοντέλο συμπεριφοράς ικανό να τον οδηγήσει στην ασφάλεια της προσωπικής ολοκλήρωσης. Στόχος που ο Γουάιτ, αρκετά πριν από το τέλος του βιβλίου, μας ξεκαθαρίζει πως δεν πρόκειται να επιτευχθεί ποτέ με την μορφή που ο ήρώας του επιδιώκει.

Αναπόφευκτα, υπό μια έννοια ο Έντι Τουάιμπορν, ο κεντρικός ήρωας, μοιάζει να επωμίζεται εν αγνοία του μια ευθύνη κατά πολύ ανώτερη των δυνατοτήτων του και ίσως ανώτερη από τις δυνατότητες των περισσότερων ανθρώπων. Αμήχανος απέναντι στις απαιτήσεις που γεννά η αντιπαλότητα της ιδιαίτερης φύσης του και μιας αυτοσχέδιας (και γι' αυτό ατελούς) πραγματικότητας που τον περιβάλλει, διανύει μια αλλόκοτη πορεία, απρόθυμος ουσιαστικά να αποδεχτεί οποιονδήποτε τερματισμό δεν αποτελεί ένα ακόμη δικό του επινόημα. Ίσως γι' αυτό όταν αποφασίζει να δώσει ένα τέλος στις μεταμφιέσεις του αποδεικνύεται τόσο απελπιστικά ανέτοιμος να υπερασπισθεί την επιλογή του. Ο Γουάιτ φαίνεται να γνωρίζει καλά το κόστος αυτής της εξαιρετικά οδυνηρής αναζήτησης και γι' αυτό διατηρεί αποστάσεις από το θέμα του. Άλλωστε σχεδόν όλοι οι κεντρικοί ήρωές του χαρακτηρίζονται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο πλάσματα που διαχειρίζονται την «προσωπική τους υπόθεση» με τον ίδιο μονοδιάστατο και γι'

Υποδειγματικός ο Μολυβδοκονδυλο-πελεκητής (6, 1998/9), η περιοδική έκδοση της Νεότερης Ελληνικής Φιλολογίας που ίδρυσε ο Γ.Π. Σαββίδης, εκδίδεται πλέον από το Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού. Ένα τεύχος αφιερωμένο στη μνήμη του πρόωρα χαμένου εκδότη του περιοδικού Νίκου Γιανναδάκη, εφόρου της Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης Ηρακλείου. Ενδιαφέρουσες συμβολές για τον Καβάφη, των Μιχάλη Πιερή, Peter Mackridge και Αλέξη Καλοκαιρινού· θέματα σύγχρονου θεωρητικού προβληματισμού και συγκριτικής λογοτεχνίας των Μίλτου Πεχλιβάνου και Λάμπη Καφετάκη· αλλά και το ερεθιστικό κείμενο της Λίζυς Τσιριμώκου που σχολιάζει «Μεταξύ χαράς και πένθους» το «Υπό την συκίνη» του Μητσάκη.

Φανατικός πεζοπόρος της ποίησης, ο Μανώλης Αναγνωστάκης σχολιάζεται από τον Γιάννη Πιπίνη (εκδ. Σοκόλη, 1999), ο οποίος θέτει σειρά από ενδιαφέροντα ερωτήματα και αναζητεί δρόμους προσέγγισης του ποιητικού έργου, της ζωής και της γενιάς του Αναγνωστάκη, δρόμους καινούργιους και συχνά πρωτότυπους.

Χρήσιμη συμβολή στη γνώση μας για την ποιητική εμβέλεια του Καβάφη το ανθολόγιο Με τον τρόπο του Καβάφη (εκδ. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη 1999) περιέχει είκοσι ξενόγλωσσα ποιήματα που αντιπροσωπεύουν αντίστοιχες γλώσσες και χώρες. Την διγλώσση αυτή έκδοση επιμελήθηκε ο Νάσος Βαγενάς.



Ψάχνοντας βρίσκεις την  
ποίηση: «Πόσες φορές νόμισα  
πως είχα κατορθώσει/να  
κρατηθώ από έναν στίχο,  
/ενώ στην πραγματικότητα/  
βρισκόμουν ήδη στο  
περιθώριο της σελίδας,  
καταργημένος από την ίδια  
μου την παρουσία./Αυτό το  
ποίημα είναι το πρόσωπό  
μου./το πρόσωπο που  
αγάπησες./Το σβήνω με  
αργές, σταθερές  
κινήσεις./Μείνε. Άκου./Θα με  
συναντήσεις· εκεί που οι  
λέξεις/(με τα ξεφτισμένα  
νήματα μιας ακυρωμένης  
υπόσχεσης) φτιάχνουν το  
πολύχρωμο κουβάρι της  
σιωπής μου./Εκεί που ο  
λυρισμός υποκλίνεται/στην  
αμείλικτη πραγματικότητα  
του σχεδίου./Η νύχτα, κάθε  
νύχτα,/κρύβει μια «ροδινή  
αυγούλα»/Ο,τι πεθαίνει μέσα  
μας/πεθαίνει πάντοτε μαζί  
μας.», Χάρης Βλαβιανός,  
Ο Άγγελος της Ιστορίας  
(εκδ. Νεφέλη, 1999).

Ωριμη η φιλολογική εργασία  
της Λίτσας Χατζοπούλου για  
τον Αλέξανδρο Ρίζο Ραγκαβή  
(εκδ. Ελληνικά Γράμματα,  
1999) αξίζει να προσεχτεί.  
Εξετάζονται συστηματικά  
οι θεωρητικές αναζητήσεις  
του Ραγκαβή, συζητούνται  
αναλυτικά οι αφηγηματικές  
του τεχνικές, ζητήματα  
πλοκής και χαρακτήρων σε  
επιλεγμένα έργα του, καθώς  
και όψεις της ιδεολογίας του.  
Επιχειρείται μια συνολική  
αποτίμηση του πεζογραφικού  
έργου μιας από τις  
ισχυρότερες φυσιογνωμίες  
του ελληνικού ρομαντισμού.

Αν η Συμπαθητική Μελάνη  
είναι «άχρουν υγρόν παράγον  
επί του χάρτου γράμματα  
αφανή, καθιστούμενα  
εμφανή μόνον δι' ειδικώς  
κατεργασίας», το ομότιτλο

αυτό τραγικό τρόπο.

Ωστόσο, αν και ο Γουάιτ, συ-  
μπονά αληθινά τον ήρωά του  
(έστω και αν αρκετές φορές γί-  
νεται ειρωνικός μαζί του), δεν  
είναι διατεθειμένος να του  
προσφέρει τίποτα περισσότε-  
ρο από σεβασμό στις επιλογές  
του. Έτσι, πέρα από το τέλος  
του χρόνου που ενεδρεύει πί-  
σω από την πεπερασμένη αν-  
θρώπινη φύση, ο βίαιος θάνα-  
τος που επιφυλάσσεται για τον  
Τουάιμπορν αποκτά εδώ ιδιό-  
τητες ποιητικής μεταφοράς και  
χαρακτηριστικά μιας νέας με-  
ταμφίεσης, όπου η γυναίκα και  
ο άνδρας μπορούν –έστω και  
για λίγες στιγμές– να συνυπάρ-

ξουν αρμονικά παρότι οι νόμοι  
της ανθρώπινης φυσιολογίας  
επέτρεψαν τον μη αναστρέψι-  
μο διαμελισμό του σώματος  
που τους φιλοξενούσε. Αναπό-  
φευκτα ένα τραγικό τέλος για  
μια τραγική ύπαρξη. Η ειδυλ-  
ιακή σκηνή που ακολουθεί,  
και με την οποία ο Γουάιτ επι-  
λέγει να κλείσει το μυθιστόρη-  
μα, ακριβώς αυτή την τραγικό-  
τητα έρχεται να μεγεθύνει,  
υπενθυμίζοντας παράλληλα  
για μια ακόμη φορά στον ανα-  
γνώστη πως η αναζήτηση του  
απόλυτου μόνο ως διαδικασία  
μπορεί να διαθέτει κάποια  
σπουδαιότητα.

Συνοπτικά, Η υπόθεση Τουάι-

μπορν, που θεωρείται –ίσως  
όχι άδικα– ένα από τα πιο ση-  
μαντικά λογοτεχνήματα του αι-  
ώνα μας, είναι ένα από κάθε  
άποψη μεγάλο μυθιστόρημα,  
το οποίο διαβάζεται με την ίδια  
ευχαρίστηση που προσφέρει  
οποιοδήποτε πραγματικό  
σπουδαίο κείμενο.

Όσο για την μετάφραση, δεν  
χρειάζεται να ειπωθούν πολ-  
λά. Η διαύγεια με την οποία  
έχουν αποδοθεί οι διάλογοι  
και κάποιες περιγραφές που  
εύκολα θα μπορούσαν να κα-  
ταστούν κοινότοπες, αρκούν  
για να την θεωρήσει κανείς  
άκρως επιτυχημένη.

Κωνσταντίνος Νούλας

## Πολύπλευρα παραμύθια(;

Βασ. Δ. Αναγνωστόπουλος,  
Τέχνη και Τεχνική του  
Παραμυθιού,  
εκδ. Καστανιώτης,  
Αθήνα, 1997

Mireille Piarotas,  
Des Contes et des Femmes,  
εκδ. Imago, Παρίσι 1998

Το βιβλίο Τέχνη και Τεχνική  
του Παραμυθιού του καθηγητή  
Βασίλη Αναγνωστόπουλου προ-  
σεγγίζει το παραμύθι πολύπλευ-  
ρα, καθώς δίνει στον αναγνώστη  
όχι μόνο μια σφαιρική εικόνα του  
θέματος μέσα από μια σύγχρονη  
ιστορικο-φιλολογική εξέταση  
αλλά και προτάσεις για την αξιο-  
ποίηση του παραμυθιού στο σχο-  
λείο και στο σπίτι καθώς και σε  
προγράμματα εμπύχωσης και  
δημιουργικής απασχόλησης.

Στην εποχή μας, το παραμύθι  
μπορεί να έχασε την αίγλη του  
τζακιού, δεν έχασε όμως τη δύνα-  
μη να γεννάει το όνειρο στον φα-  
ντασιακό κόσμο του παιδιού. Όσο  
κι αν μεταβλήθηκαν οι συνθήκες  
της ζωής μας, τα παραμύθια παρα-  
μένουν πάντα μαγικά στα μάτια  
των παιδιών και ο ζωντανός προ-  
φορικός λόγος αναντικατάστατος.

Στην εποχή της ηλεκτρονικής πλη-  
ροφόρησης, ο λόγος του αφηγητή  
εξακολουθεί να συγκινεί και τα  
γνώριμα λόγια του παραμυθά:  
«Κόκκινη κλωστή δεμένη / στην  
ανέμη τυλιγμένη...» εξακολουθούν  
να γοητεύουν τη φαντασία των  
παιδιών.

Στο Πρώτο Μέρος του βιβλίου  
με τον τίτλο «Λαϊκό παραμύθι», ο  
συγγραφέας παρουσιάζει τα υφο-  
λογικά και τα δομικά στοιχεία του  
παραμυθιού: η αφήγηση εδώ χρη-  
σιμοποιεί τα υφολογικά στοιχεία  
(μεταφορά, υπερβολή, λιτότητα,  
κ.λπ.) που χρησιμοποιούνται και  
στην επώνυμη λογοτεχνία, ενώ η  
διάρθρωση της παραμυθιακής  
ιστορίας βασίζεται στους κανόνες  
που ακολουθεί η λαϊκή αφήγηση.  
Με γλαφυρό τρόπο παρουσιάζε-  
ται στο βιβλίο ο κόσμος των παρα-  
μυθιών όπου το «θαυμαστό» και ο  
παμπυλισμός –κύρια γνωρίσματα  
των μαγικών παραμυθιών– καθώς  
και η σχέση μύθου και παραμυθι-  
ού αναλύονται εκτενώς. Ο λαϊκός  
αφηγητής-παραμυθάς, φορέας  
και δημιουργός των παραμυθιών  
και των λαϊκών ιστοριών, βρίσκεται  
στο κέντρο της τεχνικής της  
αφήγησης. Με λόγο δημιουργικό,  
με ελευθερία στην έκφραση προ-  
σώπου και σώματος και χωρίς τη  
δέσμευση του κειμένου, ο αφηγη-

τής, επικοινωνώντας συνεχώς με  
το ακροατήριό του, καθιστά την  
αφήγηση ένα διαπροσωπικό γε-  
γονός μεταξύ ακροατή και αφηγη-  
τή.

Είναι αλήθεια ότι σήμερα σπανί-  
ζουν οι νέοι αφηγητές και παρα-  
μυθάδες και μαζί τους αργοπεθαί-  
νει και το λαϊκό παραμύθι. Στην  
τεχνολογία, την πολιτιστική εξέλι-  
ξη και τη συρρίκνωση της αγρο-  
κής ζωής θα πρέπει κυρίως να  
αναζητηθούν τα αίτια αυτού του  
φαινομένου. Σήμερα, «ο ρόλος του  
παραμυθά –ρόλος διασκεδαστι-  
κός, μορφωτικός και πολιτιστι-  
κός– πέρασε στη δικαιοδοσία των  
media» αναφέρει ο συγγραφέας  
(σελ. 20).

Το έντεχνο παραμύθι –που τρο-  
φοδοτείται σε πολλά σημεία από  
το λαϊκό– είναι διευρυμένο θεμα-  
τολογικά και προσαρμοσμένο στα  
σύγχρονα ενδιαφέροντα των παι-  
διών. Με το έντεχνο παραμύθι  
ασχολείται ο συγγραφέας στο  
Δεύτερο Μέρος του βιβλίου, όπου  
εξετάζονται ειδολογικά και παι-  
δαγωγικά προβλήματα και όπου  
γίνεται μια εκτενής ιστορική ανα-  
δρομή στις απαρχές του παραμι-  
θιού, στην παράλληλη πορεία του  
λαϊκού και του έντεχνου παραμι-  
θιού, στις θεωρίες που διατυπώθη-  
καν κατά καιρούς σχετικά με την



έλευση των παραμυθιών, την παγωγική τους διάσταση και ρησιμότητά τους. Ο συγγραφέας ανιχνεύει λαϊκούς αφηγηματικούς τρόπους στην παιδική λογοτεχνία και σκιαγραφεί το πορτοφόλι του λογοτέχνη παραμυθού.

Στην αφήγηση του παραμυθιού το σπίτι και στον εκπαιδευτικό χώρο ασχολούνται τα δύο τεμάχια. Μέρη της μελέτης αυτής. *Βουβαμάρα των οικογενειών που δίνει το θάνατο του οικιακού ημεματικού λόγου*» διαπιστώνει ο συγγραφέας (σελ. 113), εξετάζοντας τις επιπτώσεις της τηλεόρασης και γενικότερα του ηλεκτρονικού Τύπου. Στο πλαίσιο της γένεσης, το πορτραίτο της Άννας –ενός προσώπου που συμβάλει τη συνέχιση της ζωής, τη λογική μνήμη και τη λαϊκή παύση– παρουσιάζεται με ιδιαίτερα γλαφυρό τρόπο. Η γιαγιά *μυθολογούσα συνείδηση του* (σελ. 147) είναι κατεξοχήν ημεματικό πρόσωπο των λαϊκών παραμυθιών, στα οποία συμμετέχει είτε ως κειμενικό είτε ως εικονικό πρόσωπο. Με το πλαίσιο «Το παραμύθι στην εκπαίδευση» κλείνει η ενδιαφερόμενη μελέτη. Εδώ προσεγγίζονται ζητήματα που αφορούν το μύθι ως διδακτικό υλικό στο σχολείο, την επιλογή παραμυθιών για παιδιά προσχολικής και πρωτοβάθμιας ηλικίας, τους τρόπους καλλιέργειας του παραμυθιού και τη διαδικασία προβολής οθονομικής και της ποιητικότητας.

Από την άλλη πλευρά του παραμυθιού τάξει η Mireille Piarotas στο πλαίσιο της *Des Contes et des Contes* (Παραμύθια και Γυναίκες) που εκδόθηκε πρόσφατα στη Γαλλία: καταγράφει τη γυναικεία παρουσία στο λαϊκό παραμύθι και αναφέρεται στα παραμύθια των λαϊκών, Perrault και Afanassiev.

Συνάδελφά μου με την Piarotas, το παρόν τεύχος εξελίσσεται παράλληλα με την ιστορία των ηθών και αποκαλύπτει απ' αυτήν την πλευρά, μια λαϊκή και εθνολογική μαρτυρία από το παραμύθι διακρίνεται μια πραγματική «ιστορία των γυναικών». Παρόλη την

αδυναμία τοποθέτησής τους στον χώρο και στο χρόνο, τα παραμύθια θεωρούνται από πολλούς ιστορικούς (C. Velay-Vallentin, R. Darnton, E. Le Roy-Ladurie) ως αξιόπιστη και πολύτιμη πηγή. Δεν πρόκειται, βέβαια, για την Ιστορία στην κυριολεξία της σημασίας αλλά για κάποιες όψεις της ιστορίας ενός λαού ή ενός συνόλου ανθρώπων που μπορούμε να γνωρίσουμε μέσα από το παραμύθι, με δεδομένο ότι αυτό δεν αποτελεί ένα λογοτεχνικό είδος αποκλειστικό από την καθημερινή ζωή. Μέσα από το παραμύθι, που είναι απίστευτα συντηρητικό, διασφαλίστηκαν και σχεδόν παγιώθηκαν, κατά καιρούς, τρόποι σκέψης, τελετουργίες και αρχέγονοι θεσμοί. Τα πρόσωπα του παραμυθιού, ζώντας σε μια συγκεκριμένη κοινωνία με συγκεκριμένα προβλήματα, βρίσκονται σε πλήρη αντιστοιχία με μια δεδομένη ιστορική και κοινωνική κατάσταση. Το παραμύθι λοιπόν αποτελεί έναν προνομιακό χώρο για τη μελέτη μιας ιδιαίτερης ιστορίας, αυτής των γυναικών: μας δίνει πληροφορίες για την καθημερινή τους ζωή, τις επιθυμίες τους, τις ελπίδες τους, τους φόβους τους, τις αντιστάσεις τους. Στο παραμύθι εμφανίζονται αντιφατικές απεικονίσεις του γυναικείου φύλου: η E. Gianni-Belotti (*Du côté des petites filles*) βλέπει εδώ ηρωίδες «αποστειρωμένες» και πλήρως υποταγμένες, ενώ η Alison Lurie (*Nes les dites pas aux grands*) «μοντέλα για την απελευθέρωση των γυναικών». Αποδεχόμενη και τις δύο αυτές προσεγγίσεις, η Piarotas καταδεικνύει το διαφορούμενο που χαρακτηρίζει τις γυναίκες του παραμυθιού. Σύμφωνα με τη συγγραφέα (Δεύτερο Κεφάλαιο: «Η γυναικεία δύναμη»), η γυναίκα εμφανίζεται συχνά στο παραμύθι να έχει υπερφυσικές δυνάμεις. Η προνομιακή σχέση της με το Σύμπαν την καθιστά συχνά κυρίαρχη όλων των όντων και των στοιχείων της φύσης. Εμφανίζεται, ακόμη, δυνατή και κυρίαρχη στη διαδικασία «εξανθρωπισμού και ωρίμανσης του άνδρα», ο οποίος, χάρη σ' αυτήν, ανακαλύπτει τον εαυτό του και ενσωματώνεται αρμονικά

στην κοινωνία. Και μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο θα είναι και πάλι αυτή που θα κάνει τη ζωή του πιο γλυκιά, θα είναι αυτή που θα τρέφει και θα θεραπεύει. Αλλά η δύναμη της πηγαινει πολύ πιο μακριά. «Εάν η γυναίκα εξασφαλίζει το παρόν, ξέρει να προλέγει και το μέλλον. Και ακόμη περισσότερο: είναι η Κυρία της Μεγάλης Πύλης, είναι αυτή που διασφαλίζει τη μετάβαση από τον κόσμο των ζωντανών στον κόσμο των νεκρών» (σελ. 18). Η στενή της σχέση με τα μυστήρια της Ζωής και του Θανάτου της δίνουν δύναμη ζηλευτή. Η γυναίκα λοιπόν κατατάσσεται να γίνει ένα πρόσωπο μισητό και βάλλεται λόγω του δέους που προκαλούν οι υπερφυσικές της δυνάμεις. Η μαγική της δύναμη να θεραπεύει και να προλέγει το μέλλον την καθιστούν σαγηνευτική αλλά και επίφοβη. Σε αντίδραση, ο μισογυνισμός θα κατακλύσει το παραμύθι όπου η γυναίκα –επικίνδυνη επειδή είναι δυνατή– θα υποδύεται κυρίως τη μάγισσα, της οποίας η τρομακτική ασχήμια μαζί με τη δύναμη ενσάρκωνουν το απόλυτο Κακό. Η δύναμη της γυναίκας στρέφεται εναντίον της, η ίδια γίνεται αντικείμενο δυσπιστίας και αποστροφής.

Εντούτοις, αυτό το αρνητικό για τη γυναίκα κλίμα δεν εμφανίζεται με την ίδια συχνότητα και δύναμη σε όλα τα παραμύθια. Πολλές παραμυθιακές ιστορίες δεν εμφανίζουν αρνητικές γυναικείες μορφές, ενώ άλλες αποδέχονται και τις δύο πλευρές της γυναικείας φύσης.

Το παραμύθι αποδέχεται, κατά την Piarotas, τη διττή φύση της γυναίκας: αναγνωρίζεται ως αυτή που δίνει και επιμηκύνει τη Ζωή και ως αυτή που φέρνει το Θάνατο. Την θαυμάζουν αλλά και τη μισούν. «Είναι αυτή που γνωρίζει, που μπορεί και που ενεργεί» (σελ. 214). Εκτός από την παρουσίαση της πορείας της γυναίκας στην Ιστορία, το βιβλίο αυτό συμβάλλει και στη μελέτη του γυναικείου φαντασιακού όπως αυτό εμφανίζεται στο λαϊκό παραμύθι.

Βασιλική Λαλαγιάννη

βιβλίο του Δημήτρη Δασκαλόπουλου, πραγματεύεται θέματα, συγγραφείς και έργα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (εκδ. Ερμής, 1999), επεξεργασμένα έτσι ώστε να κάνουν εμφανή τα αντικείμενά του. Με μια ενδιαφέρουσα συναγωγή άρθρων – δημοσιευμένων ήδη, και άλλων που πρωτοπαρουσιάζονται στην έκδοση αυτή – ο συγγραφέας μάς ξεναγεί στα πνευματικά του ενδιαφέροντα, στα ερωτήματα που θέτει και σε προτεινόμενες και ενδεχόμενες απαντήσεις σ' αυτά.

**Β**ιαστικές ματιές σε περιοδικά: 1. *Παρουσία*. Επιθεώρηση Λόγου και Τέχνης. Τριμηνιαία έκδοση της Ένωσης Αιτωλοακαρνανών Λογοτεχνών (7, Ιαν.-Μαρ. '99) με μικρό αφιέρωμα στην Έξοδο του Μεσολογγίου. 2. *Πόρφυρας*. Τριμηνιαίο περιοδικό που εκδίδεται στην Κέρκυρα (90, Απρ.-Ιουν. '99) με αφιέρωμα στον κινηματογράφο: ποίηση και ποιητική. 3. *Νέα Εστία*. Μηνιαίο περιοδικό (1713, Ιούνιος '99)· διάλεξα δύο διηγήματα του Ισαάκ Μπάσεβις Σίνγκερ σε μετάφραση της Ανθής Λεούση. 4. *Ποίηση*. Εξαμηνιαίο περιοδικό για την ποιητική τέχνη (13, Άνοιξη-Καλοκαίρι '99) με «Δέκα ποιήματα κι ένα δοκίμιο» του Miroslav Holub (εισαγωγή-μετάφραση: Κατερίνα Σχινά) και δύο ποιήματα του Wallace Stevens έξοχα μεταφρασμένα από τους ποιητές Χάρη Βλαβιανό-Στάθη Καββαδά. Ο χαρτοκόπτης



# ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

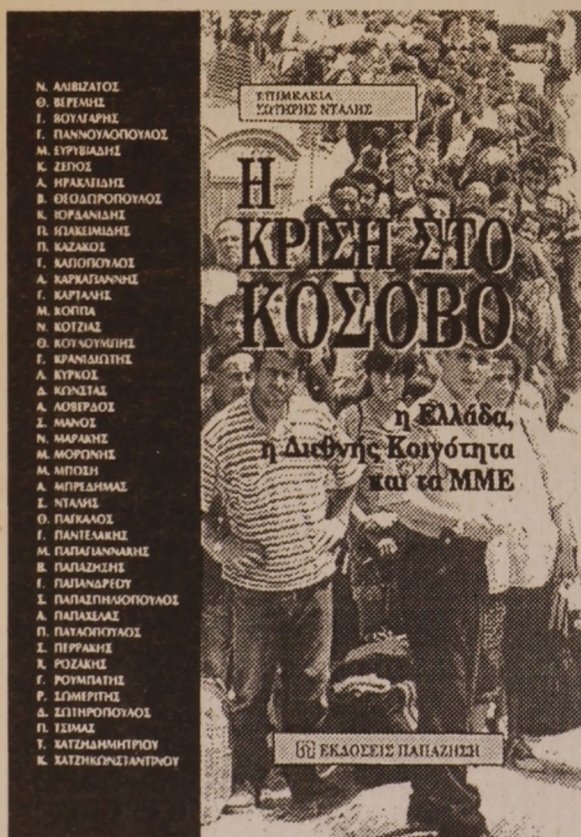
από τις εκδόσεις  
ΠΑΠΑΖΗΣΗ

το βιβλίο του

ΣΩΤΗΡΗ ΝΤΑΛΗ  
(Επιμέλεια)

## Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΟ ΚΟΣΟΒΟ

Η Ελλάδα,  
η Διεθνής Κοινότητα  
και τα ΜΜΕ



Εκδόσεις  
ΠΑΠΑΖΗΣΗ ΑΕΒΕ

Νικηταρά 2,  
106 78 Αθήνα  
Τηλ.: 38.22.496  
Fax: 38.09.150

# αλλη, ΕΣΤΙΑ

## Το τέλος του χαμόγελου

του Δημήτρη Παπανικολάου

Πρόσφατα, σ' ένα ταξίδι μου στο Βερολίνο, επισκέφτηκα το Μουσείο της Περγάμου.

Το μάτι μου παρέμενε για ώρες καρφωμένο πάνω στα πρόσωπα των αρχαϊκών αγαλμάτων, τους Κούρους και τις Κόρες του έβδομου προ Χριστού αιώνα.

Το χαμόγελό τους με λίκωνε. Επενεργούσε απάνω μου θεραπευτικά, για να μου φτιάξει τη διάθεση, που χάλασε ύστερα από μια βδομάδα παραμονής μου, σ' ένα χώρο όπου οι σκυθρωπές φάτσες των ανθρώπων με κυνηγούσαν ακόμα και στον ύπνο μου.

Πρόσεξα όμως, πως το μειδίαμα των αγαλμάτων, που χωρίς να φαίνονται τα δόντια στο πρόσωπό τους, έχει ένα ιδιαίτερο χαρακτήρα, που καμία σχέση δεν έχει με αυτό του **Κένεντυ** ή του **Κάρτερ**, που ενώ αυτοί χαμογελούσαν, επιδεικνύοντας τις οδοντοστοιχίες τους, δεν σου προκαλούσαν την ίδια ασύλληπτη ευτυχία, την οποία σου μετέφεραν τα μαρμάρινα αγάλματα που σμίλευαν επιδέξιοι έλληνες τεχνίτες μέχρι και τις απαρχές του έκτου πριν απ' τον Χριστό αιώνα.

Γιατί από τον έκτο και μετά αιώνα, κανένα άγαλμα πλέον δεν μειδιά.

Γιατί όμως;

Αυτό το ερώτημα έθεσα σαν πρόβλημα στον εαυτό μου, με στόχο να το λύσω προτού εγκαταλείψω το Μουσείο της Περγάμου.

Σε μια διπλανή αίθουσα, πέφτω επάνω στις προθήκες νομισμάτων και μαθαίνω πως τα πρώτα νομίσματα τυπώθηκαν τον έκτο αιώνα στην Πέργαμο. Σκεφτό-

μουν πως τα χρήματα, για να έχουν αξία, πρέπει κάποιος να τα δανειστεί και να τα επιστρέψει στην ημερομηνία που συμφωνήθηκε έντοκα.

Από την στιγμή που κάποιος δανείζεται χρήματα, αρχίζει η περιπέτειά του.

Πρώτον, γιατί τα χρήματα πρέπει να αυξηθούν διαμέσου της εργασίας για την οποία και δόθηκαν και, δεύτερον, να επιστραφούν στον δανειστή έντοκα.

Για τον δανειστή και τον δανειζόμενο αρχίζει το μέτρημα του χρόνου, μαζί με την αγωνία της απόδοσης του χρήματος. Αυτή είναι μια πρωτόγνωρη εμπειρία που αποκτούν οι αρχαίες κοινωνίες, μετά το πρώτο τύπωμα νομισμάτων στην Πέργαμο.

Η εμπειρία που αποκτιέται με το μέτρημα του χρόνου βγάζει την σκέψη από την αίσθηση της αιωνιότητας, που έχουν τα πετεινά του ουρανού, για τα οποία δεν υπάρχει χρόνος, όπως το ίδιο συμβαίνει στα μικρά παιδιά, που δεν ξέρουν τι σημαίνει το χτες, το αύριο του χρόνου.

Τα παιδιά, εξάλλου, δεν έχουν μπει ακόμη στο παιχνίδι των αξιών. Κι έτσι ένας μικρός παίκτης μπορεί να ανταλλάξει μια μπάλα από χρυσό μ' ένα τόπι πίνινο, για να μην τραυματίσει τα δάχτυλα των ποδιών του όταν την κλωτσάει.

Το χρήμα ήταν, λοιπόν, η αιτία που πάγωσε το χαμόγελο στα αγάλματα.

Απ' την στιγμή που άρχισε να κυκλοφορεί, ιδρύθηκαν οι τράπεζες, όπου οι αργυραμοιβοί καθόριζαν την ανταλλακτική αξία διάφορων νομισμάτων. Ξεχώριζαν τα λιποβαρή, δάνειζαν σε φερέγγυους, έδιναν εγγυητικές επιστολές, αποφάσιζαν για τις συναλλαγματικές αξίες.

Χάθηκε η αμεσότητα της ανταλλαγής, και η έννοια της αξίας χρήσης, όπως στο μικρό παιδί, όπου η πάνινη μπάλα είναι πολύτιμη και η χρυσή άχρηστη.

Το μέτρημα του χρόνου βγάζει τον άνθρωπο από την αίσθηση της αιωνιότητας, μεταφέροντάς του την αγωνία του θανάτου.

Δεν υπάρχει λόγος για μειδιάματα, αφού το πνεύμα απέδρασε από την μαρμαρένια άψυχη ύλη του αγάλματος, ή την έμψυχη του ανθρώπου.

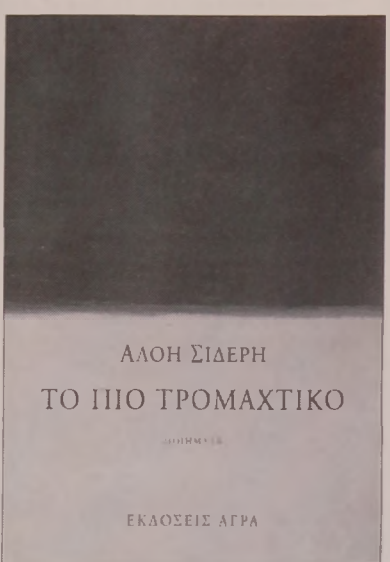
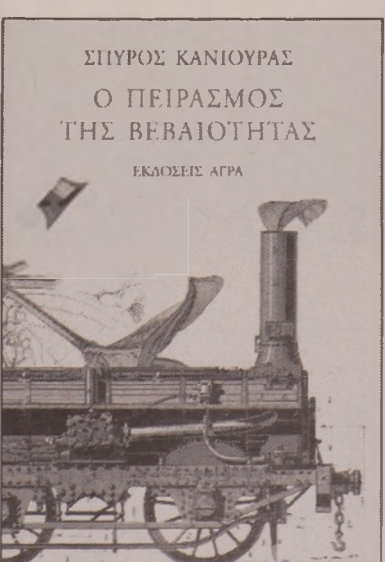
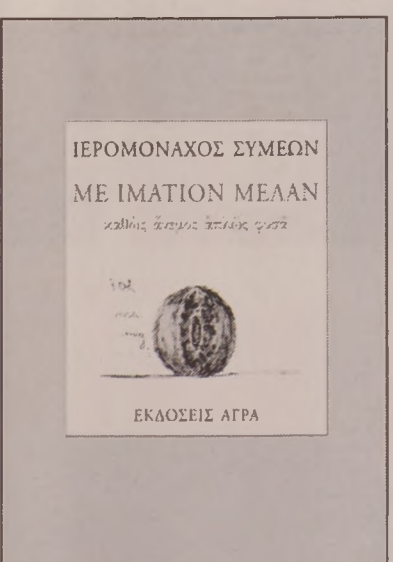
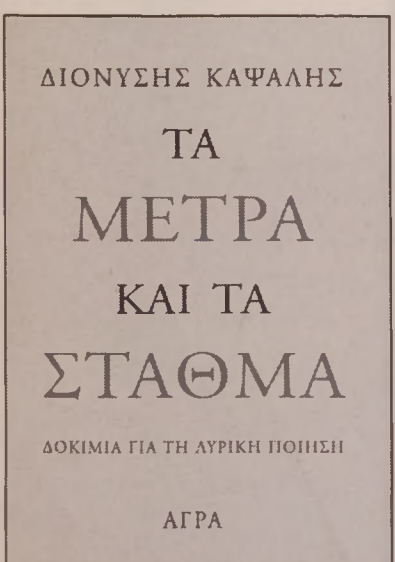
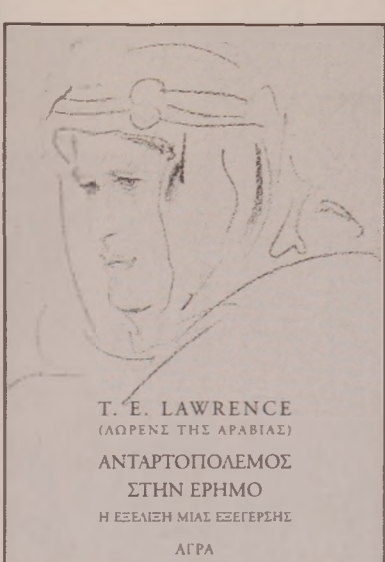
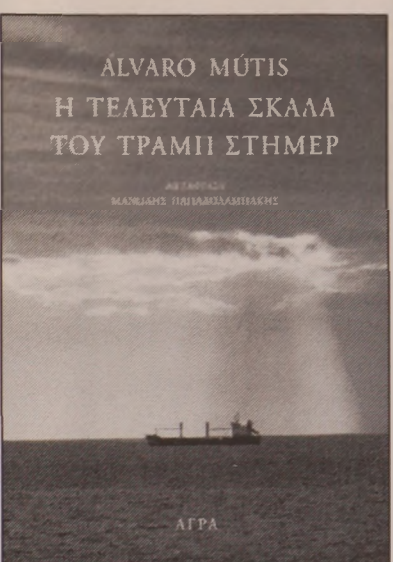
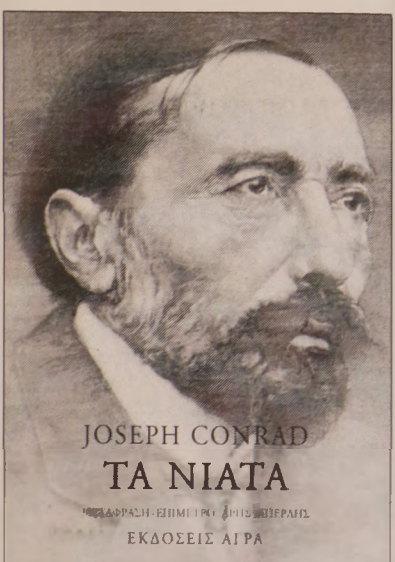
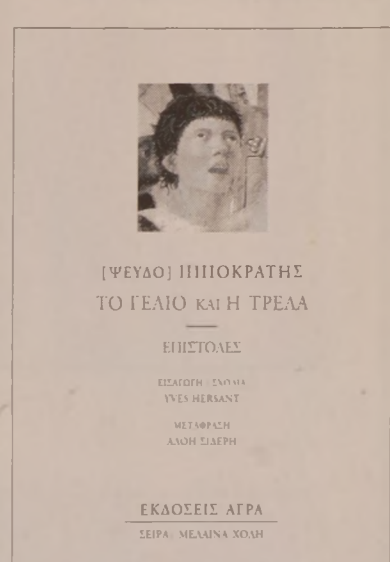
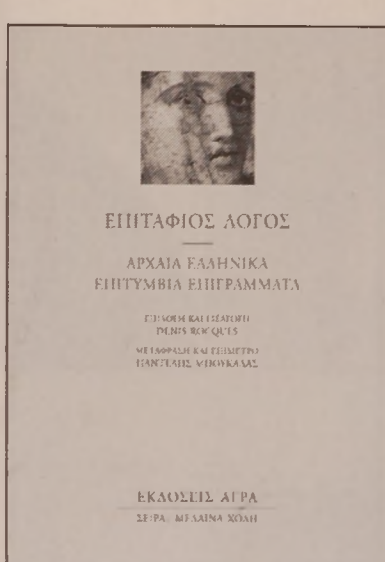
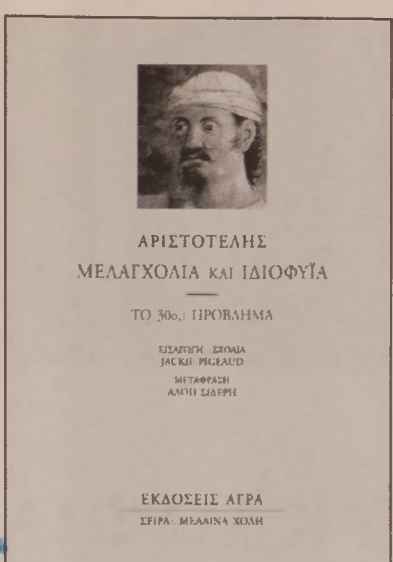
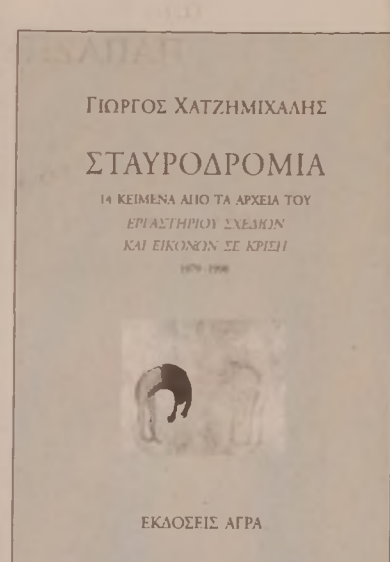
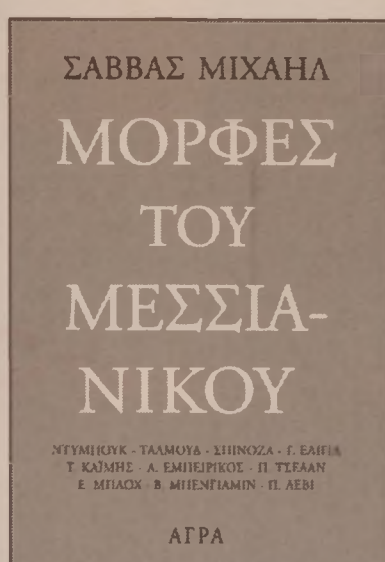
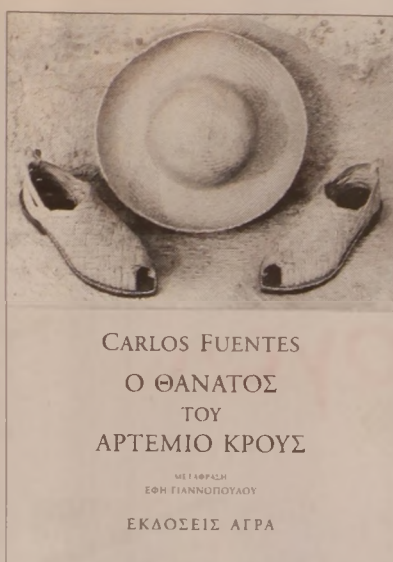
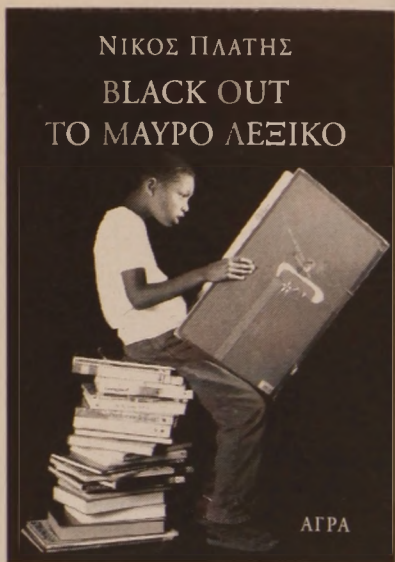
Δίκαια, λοιπόν, επισημαίνει σ' ένα του ποίημα ο Ράινερ Μαρία Ρίλκε. «Το μειδίαμα είναι η ένδειξη πως το πνεύμα αποδέχεται να εγκατασταθεί στην ύλη».





ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΑΓΡΑ



ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ ΣΤΗ ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ



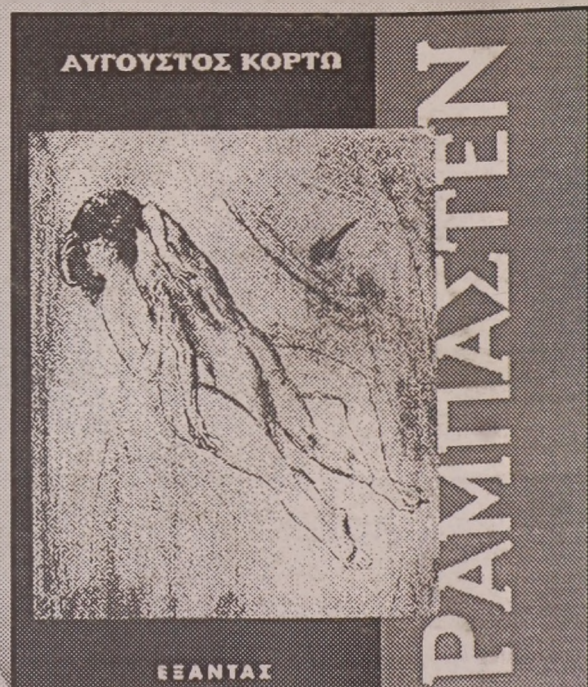
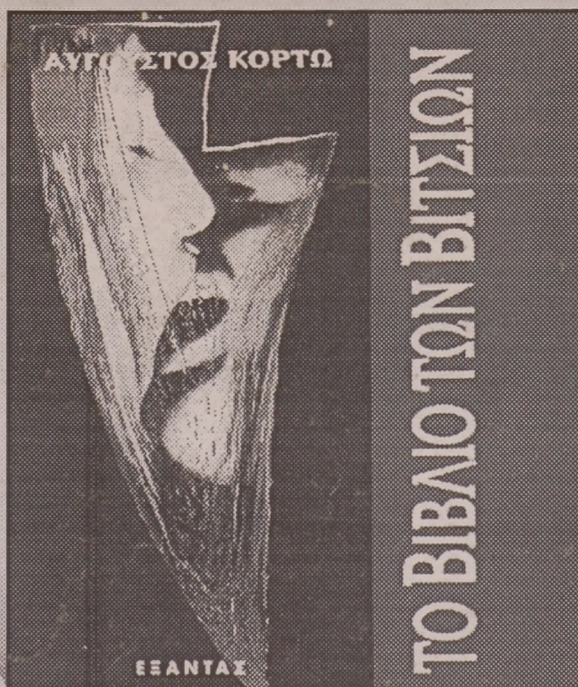
# ΕΞΑΝΤΑΣ

ΤΟ ΣΤΙΓΜΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ



## ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

Έξι ενδιαφέροντα βιβλία από τις  
Εκδόσεις ΕΞΑΝΤΑΣ



ΔΙΔΟΤΟΥ 59 - 106 81 ΑΘΗΝΑ  
ΤΗΛ.: 38.22.064, 38.04.885 - FAX: 38.13.065

25  
ΧΡΟΝΙΑ